ปีที่ 18 เล่มที่ 1 มกราคม – เมษายน 2568

วารสารกระบวนการยุติธรรม

Journal of Thai Justice System

ISSN 2985-2595 (Print)
ISSN 2985-2609 (Online)

TCI ศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย Thai-Journal Citation Index Centre

ตราสัญลักษณ์
คณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ

ตาชั่ง-พระขรรค์	หมายถึง	ความเที่ยงตรงที่บ่งบอกได้ถึงความยุติธรรม ความเสมอภาค และความเท่าเทียมกัน
พานรัฐธรรมนูญ	หมายถึง	สิ่งที่เป็นตัวแทนของความเป็นประชาธิปไตย ในราชอาณาจักรไทย
ลายไทย	หมายถึง	การบ่งบอกถึงความเป็นไทยที่มีความอ่อนช้อย และความงดงามที่มีระเบียบในตัวเอง
ริบบิ้นสีแดง	หมายถึง	การผูกความสมานสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และสีแดงนั้นยังหมายถึงชาติที่เป็นศูนย์กลางของความเป็นไทย

วารสารกระบวนการยุติธรรม

ISSN 2985-2595 (Print)
ISSN 2985-2609 (Online)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการและผลการศึกษาวิจัย ตลอดจนองค์ความรู้ทางด้านกระบวนการยุติธรรม กฎหมาย และด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ไปสู่บุคลากรผู้ปฏิบัติงาน นิสิตนักศึกษา รวมถึงประชาชนผู้สนใจทั่วไปทั้งในระดับประเทศและระดับนานาชาติ
2. เพื่อเป็นเวทีหรือเป็นสื่อกลางสำหรับการแนะนำและนำเสนอผลงานค้นคว้าวิจัยใหม่หรือความเห็นทางวิชาการ องค์ความรู้ใหม่ด้านกระบวนการยุติธรรม กฎหมาย และด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ผ่านบทความทางวิชาการ ผลงานวิจัยที่มีคุณภาพของนักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิ บุคลากรผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องและประชาชนทั่วไป
3. เพื่อกระตุ้นให้เกิดการวิจัย การพัฒนาองค์ความรู้อย่างต่อเนื่องทั้งในเชิงทฤษฎีและเชิงปฏิบัติที่จะสามารถนำไปอ้างอิง ประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานได้ ตลอดจนเกิดประโยชน์แก่สังคมโดยรวม

บรรณาธิการ พันตำรวจโท ดร.พงษ์ธร ธัญญสิริ ผู้อำนวยการสำนักงานกิจการยุติธรรม

กองบรรณาธิการภายในสำนักงานกิจการยุติธรรม

นางสาวอรวรรณ ปานคง	ผู้อำนวยการสถาบันพัฒนาบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม
ดร.ขัตติยา รัตนดิลก	ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนากระบวนการยุติธรรม
นายไชยสุวัฒน์ ถุงเงิน	ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านพัฒนาระบบงานยุติธรรม
ดร.จิติยา พฤกษาเมธานันท์	หัวหน้ากลุ่มวิจัยและพัฒนากระบวนการยุติธรรม
นางสาวปริยานุช สันติวงษ์	หัวหน้ากลุ่มสื่อสารองค์กร

กองบรรณาธิการภายนอก

พระเมธีวัชรบัณฑิต, ศาสตราจารย์ ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ศาสตราจารย์ นายแพทย์ วันชัย วัฒนศัพท์	นักวิชาการอิสระ
ศาสตราจารย์ พลตำรวจตรีหญิง ดร.พัชรา สินลอยมา	กรรมการสภามหาวิทยาลัยสวนดุสิต
ศาสตราจารย์ ร้อยตำรวจเอก สุธรรม เชื้อประกอบกิจ	มหาวิทยาลัยมหิดล
ศาสตราจารย์ ดร.คณพล จันทน์หอม	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ศาสตราจารย์ ดร.สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.เกษมศานต์ โชติชาครพันธุ์	สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
รองศาสตราจารย์ พันตำรวจตรี ดร.ชวนัสถ์ เจนการ	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์พรชัย วิสุทธิศักดิ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์พงศ์จิรา เชิดชู	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
ผู้ช่วยศาสตราจารย์อารณีย์ วิวัฒนาภรณ์	มหาวิทยาลัยรังสิต
ผู้ช่วยศาสตราจารย์อุทัย สติมั่น	มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
นางน้ำผึ้ง ปูรณะสุคนธ	นักวิชาการอิสระ
นายไพสิฐ์ พาณิชย์กุล	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ผู้ช่วยบรรณาธิการ
นางสาวปริยานุช จริงจิตร

ผู้อำนวยการกองงานคณะกรรมการ
พัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ

กำหนดตีพิมพ์ ปีละ 3 ฉบับ ฉบับที่ 1 มกราคม – เมษายน, ฉบับที่ 2 พฤษภาคม – สิงหาคม, ฉบับที่ 3 กันยายน – ธันวาคม

ฝ่ายประสานงาน นายอดิศักดิ์ จันทวิรัช, นายคหนิจ นันทธนจินดา, ว่าที่ ร.ต.พรชัย อรุณสงค์, นางสาวหทัยทิพย์ แก้วชัยวงค์, นางสาวทิพยาภา วรรณ์ทอง, นางสาวกัลยา ถ้ำทอง, นางสาวธณวรรณ มะม่วงแก้ว, นายอุดมศักดิ์ คงสุข, นางสาวศศิวิมล มากธรรม

ผู้จัดทำ กองงานคณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ สำนักงานกิจการยุติธรรม
อาคารรัฐประศาสนภักดี ชั้น 9 ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษาฯ
ถนนแจ้งวัฒนะ แขวงทุ่งสองห้อง เขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร 10210
โทรศัพท์ 0 2141 3741 โทรสาร 0 2143 8930 E-mail: ncjad.oja@gmail.com

พิมพ์ที่ บริษัท ธนาเพรส จำกัด บริษัท แอคทีฟ พริ้นท์ จำกัด
เลขที่ 9 ซอยลาดพร้าว 64 แยก 14 แขวงวังทองหลาง เขตวังทองหลาง กรุงเทพฯ 10310
โทรศัพท์ 0 2530 4114 (อัตโนมัติ 8 เลขหมาย) โทรสาร 0 2108 8950, 0 2108 8951
E-mail: tanapress@gmail.com

ทุกบทความวิจัยและบทความวิชาการ ได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) 3 ท่านต่อบทความ

▣ บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารกระบวนการยุติธรรมฉบับนี้เป็นข้อคิดเห็นส่วนบุคคลของผู้เขียนบทความและเจ้าของผลงาน ไม่มีข้อผูกพันกับกองบรรณาธิการวารสารกระบวนการยุติธรรม

▣ กองบรรณาธิการวารสารกระบวนการยุติธรรมไม่สงวนสิทธิ์ในการคัดลอกเนื้อหาบทความเพื่อการศึกษาหรือการปฏิบัติงาน แต่ให้อ้างอิงแหล่งที่มาให้ครบถ้วนสมบูรณ์

▣ ท่านที่ประสงค์จะส่งบทความทางวิชาการหรือผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมตีพิมพ์ลงในวารสารกระบวนการยุติธรรม ผ่านทางเว็บไซต์ ThaiJo https://www.tci-thaijo.org/index.php/JTJS

▣ วารสารกระบวนการยุติธรรม ไม่มีการเรียกเก็บค่าธรรมเนียมการตีพิมพ์ใดๆ ในทุกขั้นตอน

วารสารกระบวนการยุติธรรม อยู่ในฐานข้อมูลของศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI)

บทบรรณาธิการ

สวัสดีทุก ๆ ท่าน พบกันอีกแล้วครับ สำหรับวารสารกระบวนการยุติธรรม ฉบับนี้เป็นฉบับปีที่ 18 เล่ม 1 โดยเนื้อหาสาระยังคงเป็นเรื่องที่สำคัญและมีสาระที่น่าสนใจอย่างยิ่งเกี่ยวกับการพัฒนากฎหมายและกระบวนการยุติธรรม ประกอบด้วยบทความวิจัย จำนวน 6 เรื่อง และบทความวิชาการ จำนวน 1 เรื่อง

บทความวิจัย มีประเด็นที่น่าสนใจ ดังนี้ ประเด็นเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ได้แก่ ๑) เรื่องยุทธศาสตร์การแก้ปัญหายาเสพติดโดยใช้พลังเครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วม นำเสนอการศึกษาสถานการณ์ปัญหายาเสพติดในสังคมไทย และแนวทางการแก้ปัญหา นำไปสู่การจัดทำร่างยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยใช้พลังเครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วม **ประเด็นเกี่ยวกับการบริหารงานราชทัณฑ์ ได้แก่ ๒) เรื่องสถานคุมขังภายหลังพ้นโทษ** นำเสนอเกี่ยวกับการศึกษาถึงความต้องการในการใช้พื้นที่ของสถานคุมขังและวิเคราะห์แนวทางการฟื้นฟูผู้พ้นโทษ ภายใต้พระราชบัญญัติมาตรการป้องกันการกระทำความผิดซ้ำ พ.ศ. 2565 เพื่อนำไปสู่การออกแบบสถานที่คุมขังภายหลังพ้นโทษที่เหมาะสมในอนาคต **ประเด็นเกี่ยวกับปัญหาการใช้อำนาจบังคับบัญชาภายในหน่วยงานทหาร ได้แก่ ๓) เรื่องการบริหารจัดการภาวะผู้นำเป็นพิษในหน่วยทหาร** นำเสนอการศึกษาพฤติการณ์ที่สร้างภาวะผู้นำเป็นพิษ คุณลักษณะของผู้นำเป็นพิษ ผลกระทบของภาวะผู้นำเป็นพิษ และแนวทางการบริหารจัดการภาวะผู้นำเป็นพิษในหน่วยทหาร **ประเด็นเกี่ยวกับนิติวิทยาศาสตร์ ได้แก่ 4) เรื่องแนวทางการยกร่างพระราชบัญญัติการจัดการศพภายหลังการชันสูตร** นำเสนอการจัดทำแนวทางการจัดการศพนิรนามและศพไร้ญาติภายหลังการชันสูตร และจัดทำเนื้อหาร่างพระราชบัญญัติการจัดการศพภายหลังการชันสูตร เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานทั้งภาครัฐและภาคประชาสังคมให้เกิดความชัดเจนและเป็นไปตามมาตรฐานการพิสูจน์อัตลักษณ์บุคคล **ประเด็นเกี่ยวกับคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญ ได้แก่ 5) เรื่องปัญหาและแนวคิดทางกฎหมายที่ส่งผลต่อคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 6/2564** นำเสนอการศึกษาหลักการยอมรับคำพิพากษาอันถึงที่สุดของศาลในต่างประเทศ และปัญหาทางกฎหมายที่ใช้เป็นหลักในกระบวนการตรวจสอบสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เมื่อต้องคำพิพากษาอันถึงที่สุดของศาลในต่างประเทศ **ประเด็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการด้านสาธารณสุขในเรือนจำ ได้แก่ 6) การบริหารจัดการสภาพแวดล้อมเพื่อรองรับโรคระบาดทางระบบทางเดินหายใจโควิด-19 ในทัณฑสถานไทย: กรณีศึกษาเรือนจำกลางประจำจังหวัดสามแห่ง** นำเสนอการศึกษาการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมของเรือนจำกลางในการรับมือกับสถานการณ์โรคระบาดโควิด 19 และการพัฒนามาตรฐานการออกแบบและก่อสร้างสถานที่ควบคุม/คุมขังในประเทศไทยเพื่อรับมือกับวิกฤตโรคระบาดในอนาคต

บทความวิชาการ มีประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับนิติวิทยาศาสตร์ ได้แก่ 7) เรื่องความสำคัญของการตรวจประเมินวัตถุพยาน ประเภทโครงกระดูกมนุษย์เบื้องต้น นำเสนอการศึกษาเพื่อจำแนกความแตกต่างระหว่างโครงกระดูกมนุษย์และสัตว์ เพื่อใช้ในการตรวจประเมินความสมบูรณ์ของวัตถุพยานที่รับเข้ามาตรวจวิเคราะห์กระดูกในห้องปฏิบัติการ

โดยทุกบทความนั้น ได้รับการพิจารณากลั่นกรองจากผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมจากหลากหลายสถาบัน (Peer Review) จำนวน 3 ท่าน เป็นไปตามประกาศของคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา (ก.พ.อ.) เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการพิจารณาแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ และศาสตราจารย์ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. ๒๕๖๔ ในการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ ซึ่งผมหวังเป็นอย่างยิ่งว่า ทุกบทความจะเป็นประโยชน์ต่อท่านผู้อ่านและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนากระบวนการยุติธรรมต่อไป ในนามของบรรณาธิการ ขอขอบคุณผู้เขียนบทความ ขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญที่เป็นผู้พิจารณาบทความ (Peer Review) ได้กรุณาตรวจสอบคุณภาพบทความอย่างเข้มข้น เพื่อรักษามาตรฐานเนื้อหาและความถูกต้องตามหลักวิชาการ และขอบคุณกองบรรณาธิการวารสารกระบวนการยุติธรรมที่ร่วมกันพัฒนาคุณภาพวารสารฉบับนี้อย่างต่อเนื่อง ขอเรียนว่า เรายังคงมุ่งมั่นที่จะพัฒนาวารสารกระบวนการยุติธรรมอย่างไม่หยุดนิ่ง เพื่อให้สามารถเป็นเครื่องมือในการพัฒนาและสร้างประโยชน์ต่อกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมให้ดียิ่งขึ้นต่อไป บทความทุกฉบับที่ได้รับการตีพิมพ์ไปแล้ว สามารถค้นหาได้ที่ http://oja.go.th/TH/jtjs/ หรือ http://www.tci- taijo.org/index.php/JTJS/issue/ archive หากท่านมีข้อเสนอแนะประการใด สามารถส่งความคิดเห็นได้ที่ กองบรรณาธิการวารสารกระบวนการยุติธรรม กองงานคณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ สำนักงานกิจการยุติธรรม

พันตำรวจโท ดร.พงษ์ธร ธัญญสิริ
ผู้อำนวยการสำนักงานกิจการยุติธรรม
บรรณาธิการวารสารกระบวนการยุติธรรม

สารบัญ

1 **บทความวิจัย**

ยุทธศาสตร์การแก้ปัญหายาเสพติดโดยใช้พลังเครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วม
เรณู ไชยวุฒิ และนรินทร์ สังข์รักษา

23 สถานคุมขังภายหลังพ้นโทษ
ฤทธิรงค์ จุฑาพฤฒิกร และคณะ

41 การบริหารจัดการภาวะผู้นำเป็นพิษในหน่วยทหาร
พิทูร พงษ์ธะนะ

63 แนวทางการยกร่างพระราชบัญญัติการจัดการศพภายหลังการชันสูตร
รัชดาภรณ์ มรม่วง, อมรเทพ พลศึก และพลอยศมน เอี่ยมศิลา

83 ปัญหาและแนวคิดทางกฎหมายที่ส่งผลต่อคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 6/2564
ธนเสฏฐ์ ภิรมย์เอี่ยม

105 การบริหารจัดการสภาพแวดล้อมเพื่อรองรับโรคระบาดทางระบบทางเดินหายใจโควิด – 19 ในทัณฑสถานไทย: กรณีศึกษาเรือนจำกลางประจำจังหวัดสามแห่ง
ชุมพร มูรพันธุ์, พิยะรัตน์ นันทะ และพิสิษฐ์ เบะประโคน

129 **บทความวิชาการ**

ความสำคัญของการตรวจประเมินวัตถุพยานประเภทโครงกระดูกมนุษย์เบื้องต้น
รภัสสรณ์ สังข์ดิษฐ์

ยุทธศาสตร์การแก้ปัญหายาเสพติดโดยใช้พลังเครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วม
Strategies for Solving Narcotic Drug Problems Based on Power of Community Networking

*เรณู ไชยวุฒิ**
Renoo Chaiwut
*นรินทร์ สังข์รักษา***
Narin Sungrugsa

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงนโยบาย มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาสถานการณ์ปัญหายาเสพติดในสังคมไทยปัจจุบัน (2) ศึกษาการปฏิบัติที่ดีในการแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยใช้พลังเครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วม (3) ร่างยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยการใช้พลังเครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วม และ (4) รับรองร่างยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยการใช้พลังเครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วม ดำเนินการวิจัย 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพการณ์ปัญหายาเสพติดในสังคมไทยปัจจุบันโดยการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร และใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มเป้าหมาย 7 คนเลือกตามเกณฑ์ที่กำหนด และวิเคราะห์ SWOT Analysis, TOWS Matrix, PESTEL และ 7's ของ McKinsey ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาการปฏิบัติที่ดีในการแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยใช้พลังเครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วม ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกการวิจัยเชิงคุณภาพ 2 แห่ง ขั้นตอนที่ 3 เพื่อร่างยุทธศาสตร์การแก้ปัญหายาเสพติดโดยใช้พลังเครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วมใช้เทคนิคการวิจัยเชิงอนาคต

* *นักศึกษาดุษฎีบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาพัฒนศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร*
* *Ph.D. student on Doctor of Philosophy Program in Development Education, Silpakorn University.*
** *ศาสตราจารย์. รักษาการแทนคณบดีสำนักวิชาครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์*
** *Professor. Acting dean, Faculty of Education, Walailuk University.*
Received: *10 July 2024* ***Revised:*** *30 January 2025* ***Accepted:*** *11 February 2024*

แบบ EDFR โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 17 คน ตามเกณฑ์ที่กำหนด ขั้นตอนที่ 4 นำเสนอและรับรองยุทธศาสตร์การแก้ปัญหายาเสพติดโดยใช้พลังเครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วม จัดประชุมเชิงนโยบาย โดยการประชุมเชิงนโยบายกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จำนวน 16 คน ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย พบว่า

(1) สภาพการณ์ปัญหายาเสพติดประเทศไทยมีสถานะเป็นตลาดหรือเป็นทางผ่านของยาเสพติดในระดับภูมิภาค โดยอาศัยความพร้อมทางด้านระบบการคมนาคมขนส่งระหว่างประเทศ รวมถึงการใช้ด่านพรมแดน และช่องทางธรรมชาติตามแนวชายแดน ทำให้ประเทศไทยตกอยู่ในสถานะประเทศลำเลียงยาเสพติด

(2) ผลการศึกษาการปฏิบัติที่ดีในการแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยใช้พลังเครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วมให้ความสำคัญกับการทำหน้าที่ของครอบครัวและชุมชน ให้ความรู้และสนับสนุนการทำงานของชุมชนภายใต้อัตลักษณ์ของแต่ละชุมชนที่ก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและสภาพจิตใจ ให้สามารถกลับมาอยู่ในสังคมชุมชนได้อย่างปกติ

(3) ยุทธศาสตร์การแก้ปัญหายาเสพติดโดยใช้พลังเครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย วิสัยทัศน์ พันธกิจ 4 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ ยุทธศาสตร์ที่ 1 กำหนดมาตรการทางกฎหมายที่เอื้อต่อการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดที่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของปัญหายาเสพติดในสังคม ยุทธศาสตร์ที่ 2 บูรณาการการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยใช้พลังเครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วม ยุทธศาสตร์ที่ 3 เสริมสร้างองค์ความรู้และพัฒนากระบวนการในการบำบัดรักษา แก้ไขและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้เสพและผู้ติด และยุทธศาสตร์ที่ 4 พัฒนาระบบ กลไก และโครงสร้างพื้นฐานให้มีประสิทธิภาพเอื้อต่อการปฏิบัติงาน

(4) ผลการนำเสนอและรับรองยุทธศาสตร์การแก้ปัญหายาเสพติดโดยใช้พลังเครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่ายุทธศาสตร์ดังกล่าวมีความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้และสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงอยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ : ยุทธศาสตร์, ยาเสพติด, พลังเครือข่ายชุมชน, แบบมีส่วนร่วม

Abstract

This policy research aims to (1) study the situations of narcotic drug problems in current Thai society (2) study the good practices of problem solving based on the power of community networking (3) draft strategies for solving narcotic drug problems based on the power of community networking and (4) endorse the strategies. The research was divided into 4 steps. Step I: Study on situations related to narcotic drug problems document analysis and in-depth interview with 7 key informants. The collected data were then analyzed via SWOT Analysis, TOWS Matrix, PESTEL and 7's Mckinsey. Step II: Study on the good practices of

how to solve problems under community networking via in-depth interview with dwellers living at 2 community sites. Step III: Draft the strategies for solving of narcotic drug problems under the community networking. This was accomplished by future EDFR research technique with the 17 selected experts. Step IV: Propose and endorse the strategies. This was implemented through a forum of policy meetings among 16 stakeholders and content analysis of the collected data.

The results revealed the following:

1. The current situation of narcotic drug problems in Thailand is known as the large market or gateway of narcotic drugs in regional areas. This relied on convenient facilities in the international transportation system, including border check points and natural channels along borders. Accordingly, Thailand has been subjected to the status of a narcotic drug transporting country.

2. Considering the good practices of solutions for narcotic drug problems based on the power of community networking, the roles of family and community were prioritized. On the basis of each community identity, education and social activity support for changing the mind and behavior for community reintegration must be emphasized.

3. The strategies for solving narcotic drug problems based on the power of community networking include vision, missions and 4 strategies as: (1) Strategy I: the manipulation of law measurements enabling to prevent and solve the varying problems associated with narcotic drugs in Thai society. (2) Strategy II: the integration of prevention and solving of drug problems on the basis of the power of community networking. (3) Strategy III: the enhancement of fundamental knowledge and the process development for the treatment and rehabilitation of drug addicts and users. (4) Strategy IV: the development of a system, mechanism and infrastructure that facilitate efficient performance. Finally,

4. In terms of the strategy proposal and endorsement, all the stakeholders agreed that the proposed strategies are correct, appropriate, and with the possibility to practice in real situations at the highest level.

Keywords : Strategy/ Narcotic Drugs/ Power of Community Networking / Participation

▣ บทนำ

ปัญหายาเสพติดเป็นปัญหาสังคมหนึ่งที่เกิดขึ้นในสังคมไทยมานานและเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อสังคมโดยรวมด้านสังคมก็จะมีปัญหาที่เป็นผลพวงมาจากปัญหายาเสพติด คือ ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาวัยรุ่น ปัญหาการพนัน ปัญหาครอบครัว ปัญหาการแพร่ระบาด

ของโรคต่าง ๆ ในกลุ่มผู้เสพยาเสพติดด้วยกัน และด้านความมั่นคงของชาติ ถือเป็นพิษร้ายรุนแรงสำหรับประเทศชาติเพราะหากประชากรของชาติติดสารเสพติดจำนวนมาก ประเทศชาติก็จะอ่อนแอ เศรษฐกิจเสียหาย และปัญหาสังคมที่เกิดตามมาอีกมากมายก็จะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติ ซึ่งประเทศไทยมีการจัดทำกรอบแนวคิดและทิศทางของนโยบายและแผนระดับชาติว่าด้วยการป้องกัน ปราบปรามและแก้ไขปัญหายาเสพติด (พ.ศ. 2566 - 2570) โดยมีกรอบแนวคิดที่สำคัญหลัก ๆ ได้แก่ (1) ใช้สาธารณสุขนำทางในการแก้ปัญหาลดอุปสงค์โดยการให้ความสำคัญกับสุขภาพ สิทธิมนุษยชน และความปลอดภัย บริหารจัดการผู้เสพตามกรอบแนวคิดใหม่ เสริมสร้างประสิทธิภาพการป้องกันและการบำบัดรักษาที่ได้มาตรฐาน ครอบคลุมและเพียงพอ รวมถึงการกำหนดนโยบาย หรือปรับปรุงกฎหมายให้สามารถเข้าถึงสารเสพติดเพื่อใช้ประโยชน์ในทางวิทยาศาสตร์และการแพทย์ (2) ดำเนินกระบวนการยุติธรรมบนฐานแนวคิดสิทธิมนุษยชน ปรับนโยบายทางอาญาแบบอ่อนตัว กำหนดบทลงโทษที่เหมาะสมตามสัดส่วนความผิด พัฒนามาตรการทางเลือกแทนการลงโทษทางอาญาและไม่มีการตอบสนองที่รุนแรงเกินจำเป็น (3) ยุติแนวคิด “ยาเสพติดเป็นอาชญากรรม” ส่งเสริมการพัฒนาทางเลือกในการจัดการปัญหายาเสพติดรูปแบบใหม่ที่คำนึงถึงสิทธิมนุษยชนมากขึ้น ลดการตีตราทางสังคม มุ่งเน้นการฟื้นฟูทรัพยากรมนุษย์ ให้โอกาสผู้กระทำผิดกลับคืนสู่สังคม ควบคู่ไปกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต และ (4) มุ่งปราบปรามทำลายเครือข่ายรายสำคัญ ลดอุปทานโดยเน้นการปราบปรามทำลายโครงสร้างการค้ายาเสพติดรายใหญ่และองค์กรอาชญากรรมรายใหญ่ที่เป็นแกนหลักสำคัญ รวมทั้งเฝ้าระวังการค้าและการเสพยาเสพติดในรูปแบบใหม่ที่กำลังแพร่ระบาดและมีการปรับเปลี่ยนอย่างรวดเร็ว และยกระดับความร่วมมือระหว่างประเทศในทุกมิติ ยึดหลักความรับผิดชอบร่วมกัน คำนึงถึงการบูรณาการ และการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในการจัดการปัญหายาเสพติด (Office of the Narcotics Control Board. 2023, p.3) โดยก่อนหน้านี้มีการดำเนินการในมาตรการความร่วมมือระหว่างประเทศ โดยเน้นพัฒนาความร่วมมือเชิงรุกในทุกมิติ เพื่อกดดันและยุติบทบาทแหล่งผลิตภายนอกประเทศตลอดจนสร้างความร่วมมือเพื่อสกัดกั้นสารตั้งต้น เคมีภัณฑ์ และอุปกรณ์การผลิต เปิดปฏิบัติการร่วมสามเหลี่ยมทองคำ 1511 ภายใต้แผนปฏิบัติการร่วมแม่น้ำโขงปลอดภัย เพื่อควบคุมยาเสพติด 6 ประเทศ ระยะ 4 ปี (ปี 2562 - 2565) ประกอบด้วย ราชอาณาจักรกัมพูชา สาธารณรัฐประชาชนจีน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม และประเทศไทย ซึ่งเป็นการลดทอนยาเสพติดมิให้ถูกลำเลียงข้ามชายแดนมายังประเทศไทยหรือไปยังประเทศต่าง ๆ มาตรการปราบปรามและบังคับใช้กฎหมาย โดยบูรณาการร่วมกับหน่วยงานความมั่นคง เพื่อยกระดับการสกัดกั้นยาเสพติด สารตั้งต้น และเคมีภัณฑ์ โดยเพิ่มความเข้มงวดในช่องทางตามแนวชายแดนใน 15 จังหวัด 40 อำเภอ 19 ช่องทาง ทางท่าอากาศยานนานาชาติ และทางท่าเรือ ส่งผลให้สามารถสกัดกั้นยาบ้าไม่ให้เข้าประเทศ

และพื้นที่ตอนในซึ่งมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และมาตรการป้องกันยาเสพติด ได้แก่ แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของหมู่บ้าน/ชุมชนตามแนวชายแดนโดยจัดตั้งชุดปฏิบัติการดำเนินการเสริมสร้างความเข็มแข็งในพื้นที่หมู่บ้าน/ชุมชนตามแนวชายแดน ทั้งหมดตามเป้าหมาย 1,140 หมู่บ้าน/ชุมชน (Ministry of Justice, 2020)

จากผลการสำรวจสภาพปัญหายาเสพติดในระดับหมู่บ้าน/ชุมชน รอบที่ 2 ของปีงบประมาณ 2566 พบว่า หมู่บ้าน/ชุมชนทั้งประเทศจำนวน 82,522 หมู่บ้าน มีหมู่บ้าน/ชุมชนที่ไม่พบปัญหายาเสพติด จำนวน 81,831 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 76.14 หมู่บ้านที่พบปัญหายาเสพติดจำนวน 19,691 หมู่บ้าน/ชุมชน คิดเป็นร้อยละ 23.86 ประกอบด้วย หมู่บ้าน/ชุมชนที่พบผู้เสพ จำนวน 16,217 หมู่บ้าน/ชุมชน คิดเป็นร้อยละ 19.65 หมู่บ้าน/ชุมชนที่พบผู้ค้า จำนวน 469 หมู่บ้าน/ชุมชน คิดเป็นร้อยละ 0.57 และหมู่บ้าน/ชุมชนที่พบทั้งผู้เสพและผู้ค้า จำนวน 3,005 หมู่บ้าน/ชุมชน คิดเป็นร้อยละ 3.64 (Office of the Narcotics Control Board, 2023, p.1) ในขณะเดียวกัน กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม สำนักงานสถิติแห่งชาติ ร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (ป.ป.ส.) ได้ดำเนินการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการภายใต้นโยบายและแผนระดับชาติว่าด้วยการป้องกัน ปราบปรามและแก้ไขปัญหายาเสพติดประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 ในส่วนที่สะท้อนปัญหายาเสพติดในชุมชน พบว่า (1) การพบเห็นปัญหายาเสพติดประชาชนร้อยละ 7.5 ระบุว่า พบเห็นปัญหายาเสพติด ในชุมชน/หมู่บ้านด้วยตนเอง ร้อยละ 41.0 ระบุว่า ไม่พบเห็น แต่ทราบว่าในชุมชน/หมู่บ้านมีปัญหายาเสพติด ขณะที่ร้อยละ 51.5 ระบุว่า ไม่พบเห็นและไม่ทราบว่าในชุมชน/ หมู่บ้านมีปัญหายาเสพติด (2) การพบเห็นการซื้อขายยาเสพติด ประชาชนที่พบเห็น/ทราบว่าชุมชน/หมู่บ้านมีปัญหายาเสพติด ร้อยละ 6.5 ระบุว่าพบเห็นการซื้อขายยาเสพติดได้ง่าย (ในจำนวนนี้ระบุเหตุผลว่ายาเสพติดมีราคาถูก เป็นต้น) และร้อยละ 0.3 ระบุว่า พบเห็นการซื้อขายยาเสพติดได้ยาก ขณะที่ร้อยละ 65.5 ระบุว่า ไม่พบเห็นแต่ทราบว่า มีการซื้อขายยาเสพติด และร้อยละ 27.7 ระบุว่า ไม่พบเห็นและไม่ทราบว่ามีการซื้อขายยาเสพติด (3) การพบเห็นผู้เสพ/ผู้ติดยาเสพติด ประชาชนที่พบเห็น/ทราบว่าชุมชน/หมู่บ้านมีปัญหายาเสพติด ร้อยละ 14.0 ระบุว่า พบเห็นผู้เสพ/ผู้ติดยาเสพติด ด้วยตนเอง ร้อยละ 82.4 ระบุว่าไม่พบเห็นแต่ทราบว่า มีผู้เสพ/ผู้ติดยาเสพติดในชุมชน/หมู่บ้าน ขณะที่ร้อยละ 3.6 ระบุว่าไม่พบเห็นและไม่ทราบว่ามีผู้เสพ/ผู้ติดยาเสพติด (4) ประเภทของยาเสพติดที่แพร่ระบาดในชุมชน/หมู่บ้าน ประชาชนที่พบเห็น/ทราบว่าชุมชน/หมู่บ้านมีปัญหา ยาเสพติด ระบุประเภทของยาเสพติดใน 5 อันดับแรก ได้แก่ ยาบ้า ยาแก้ไอที่นำมาผสมกับอย่างอื่นที่ไม่ใช่เพื่อการรักษา เช่น น้ำกระท่อม เบียร์โค้ก เป็นต้น ไอซ์ สารระเหย เช่น กาว เป็นต้น และทามาดอล (ยาแก้ปวดผสมเครื่องดื่ม สีเขียวเหลือง) (5) ช่วงอายุของผู้เกี่ยวข้องกับปัญหายาเสพติด ประชาชนที่พบเห็น/ทราบว่าชุมชน/หมู่บ้านมีปัญหายาเสพติดระบุว่าผู้ที่มีอายุ 20-24 ปี ร้อยละ 47.9 เกี่ยวข้องกับปัญหายาเสพติดมากที่สุด สำหรับ

เด็กและเยาวชนที่มี อายุต่ำกว่า 15 ปี ร้อยละ 4.9 เกี่ยวข้องฯ น้อยที่สุด และ (6) ความเดือดร้อนที่ได้รับจากปัญหายาเสพติด ประชาชนที่พบเห็น/ทราบว่าชุมชน/หมู่บ้านมีปัญหา ยาเสพติด ระบุว่าร้อยละ 26.2 ได้รับความเดือดร้อนจากปัญหายาเสพติด (ในจำนวนนี้ระบุเรื่องที่ได้รับความเดือดร้อน เช่น การส่งเสียงดังก่อความรำคาญ และการกระทำผิดเกี่ยวกับทรัพย์เป็นต้น) ขณะที่ร้อยละ 62.4 ระบุว่า ไม่ได้รับความเดือดร้อน และร้อยละ 11.4 ระบุว่า ไม่ทราบ/ไม่แน่ใจ (Ministry of Digital Economy and Society and Office of the Narcotics Control Board, 2023, pp.1-60) จะเห็นได้ว่า ผลการดำเนินงานที่ผ่านมา สัมฤทธิผลที่เกิดขึ้นนั้นยังคงต้องมีการผลักดันให้ปรากฏผลดียิ่งขึ้นในมิติของข้อเสนอเชิงนโยบาย เพื่อเป็นการกำหนดนโยบายและทิศทางที่เหมาะสมต่อไปเพราะปัญหายาเสพติดยังคงเป็นปัญหาที่ยังคงอยู่ในชุมชน ยังมีกลุ่มเป้าหมายที่ไม่สามารถหลุดพ้นจากปัญหายาเสพติด ทั้งนี้ก่อนหน้านี้มีงานวิจัยที่นำเสนอเกี่ยวกับแนวทางการสร้างภูมิคุ้มกันและป้องกันยาเสพติดในกลุ่มเด็กและเยาวชน นอกสถานศึกษาในจังหวัดกำแพงเพชร (Warangkana Chankong & Pajaree Polprasert, 2018, pp.147-159) ซึ่งผลการวิจัยหนึ่ง พบว่า (1) ผู้นำชุมชน เด็กและเยาวชนนอกสถานศึกษา ประเมินว่าปัญหายาเสพติด ในชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง โดยสาเหตุมาจากครอบครัว ชุมชน และจากตัวเด็กและเยาวชน (2) การมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชน เด็กและเยาวชนนอกสถานศึกษา ในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง และ (3) แนวทางการสร้างภูมิคุ้มกันและป้องกันยาเสพติดในกลุ่มเด็กและเยาวชนนอกสถานศึกษา คือ ควรเริ่มจากที่ตัวเด็กเป็นลำดับแรกโดยจะต้องสร้างความเชื่อมั่นในความสามารถตนเองในเด็กและเยาวชนเพื่อให้ไม่ทดลองเสพสิ่งเสพติด มีทักษะในการปฏิเสธเพื่อนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับยาเสพติด ส่วนแนวทางด้านชุมชน คือ จัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับยาเสพติดแก่ประชาชนในชุมชน เพื่อให้เข้าใจบริบทของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและสามารถสนับสนุนเด็กและเยาวชนไม่ให้เกี่ยวข้องกับยาเสพติด และแนวทางด้านครอบครัวควรสร้างความเข้าใจให้แก่คนในครอบครัวถึงวิธีการปฏิบัติหากพบว่าสมาชิกในครอบครัวติดยาเสพติด และงานวิจัยเรื่องแนวทางการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด กองทัพอากาศ พ.ศ. 2558-2562 ไปสู่แผนปฏิบัติการ (Phuwadet Sawangsaeng, 2019) โดยผลการวิจัยพบว่า การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์กองทัพอากาศ พ.ศ. 2558 - 2562 มีวัตถุประสงค์สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของชาติ โดยนำไปสู่แผนปฏิบัติการประกอบด้วย 4 กิจกรรมหลัก ได้แก่ กิจกรรมป้องกันและประชาสัมพันธ์ กิจกรรมการปราบปรามและการข่าว กิจกรรมบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด และกิจกรรมประเมินผลและบริหารจัดการ กองทัพอากาศมุ่งเน้นกิจกรรมด้านการป้องกันยาเสพติด เพื่อให้กำลังพลที่มีขีดความสามารถในการปฏิบัติงานด้วยการจัดกิจกรรมนำร่องด้านการป้องกันและประชาสัมพันธ์ พร้อมทั้งการจัดทำชุดความรู้การบริหารจัดการชุมชนในการแก้ไขปัญหายาเสพติด บูรณาการและสร้างเครือข่ายด้านการปราบปรามยาเสพติด

จะเห็นได้ว่า ในปัญหายาเสพติดจำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วม การบูรณาการ การนำ

พลังเครือข่ายองค์กรและชุมชม ที่ผ่านมามีการปรับปรุงแก้ไขนโยบายเพื่อรองรับปัญหา แต่ไม่สามารถแก้ไขได้ ปัญหายาเสพติดมีการพัฒนาสภาพการณ์เพิ่มขึ้น มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นสำหรับผู้วิจัยแล้วสิ่งที่น่าสนใจคือ มาตรการป้องกันยาเสพติดในเรื่องของการนำพลังชุมชนมาใช้ ไม่ว่าจะเป็นการจัดตั้งชุดปฏิบัติการดำเนินการเสริมสร้างความเข็มแข็งในพื้นที่หมู่บ้าน/ชุมชน และการพัฒนาแนวทางการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบำบัดรักษาผู้ใช้ยาเสพติด (Community - based Treatment and Care - CBTx) การพัฒนาศักยภาพครอบครัวให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลภายหลังการบำบัด พัฒนาแนวทางการติดตามการช่วยเหลือผู้ผ่านการบำบัด โดยให้อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) เข้ามามีบทบาทในการติดตามดูแล และเฝ้าระวังอย่างต่อเนื่องร่วมกับชุดตำบลพัฒนานโยบายยาเสพติดแนวใหม่ พัฒนาศักยภาพศูนย์บริการลดอันตรายจากยาเสพติดภาคประชาสังคมในพื้นที่ เพื่อรองรับผู้ป่วยยาเสพติดที่เข้าถึงได้ยาก และการแก้ไขปัญหาผู้ป่วยที่มีอาการทางจิตอันเนื่องมาจากการใช้ยาเสพติด ส่งผลให้สามารถนำผู้เสพผู้ติดยาเสพติดเข้าสู่กระบวนการบำบัดรักษาในทุกระบบ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าเมื่อมีการนำพลังชุมชนมาใช้ในการแก้ไขปัญหายาเสพติดแล้ว น่าจะมีสิ่งสำคัญบางประการที่จะทำให้พลังชุมชนนั้นมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นนั่นก็คือ การมียุทธศาสตร์ที่เอื้อต่อการขับเคลื่อนกระบวนการในการแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชนและสังคม ที่หน่วยงานภาครัฐที่ดูแลรับผิดชอบในการแก้ไขปัญหายาเสพติด ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน สำนักงานคุมประพฤติ และสถาบันบำบัดรักษาและฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดแห่งชาติบรมราชชนนี หน่วยงานภาคเอกชน ได้แก่ สมาคมองค์กรพัฒนาเอกชนเพื่อการป้องกัน และแก้ไขปัญหายาเสพติดภาคพื้นเอเชีย-แปซิฟิก และสถานบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดเอกชนต่าง ๆ และหน่วยงานภาคประชาชนที่ทำงานด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในพื้นที่ของตนเอง โดยคาดหวังว่าผลการวิจัยในครั้งนี้จะสามารถนำเสนอเพื่อเป็นฐานข้อมูลหนึ่งในการกำหนดนโยบายของหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง

นิยามศัพท์เฉพาะ

ยุทธศาสตร์ หมายถึง หลักวิชาที่ว่าด้วยการพัฒนาและการใช้อำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ จิตวิทยา และกำลังรบทางทหารตามความจำเป็นทั้งในยามสงบและยามสงคราม เป็นถึงสิ่งที่มีความสำคัญทางการเมือง เศรษฐกิจ จิตวิทยา และกำลังรบทางทหาร ทั้งในยามสงบและยามสงคราม

ยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม หมายถึง แนวทางการดำเนินงานในการแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในประเทศไทยที่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติโดยการนำจุดแข็งของชุมชนที่มีการรวมตัวกัน มีความไว้เนื้อเชื่อใจกัน เกื้อกูลกัน ช่วยเหลือกันมาใช้ในการแก้ไขปัญหายาเสพติด เพื่อให้ชุมชนนั้นสามารถปรับตัว แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นและกลับคืนสู่การดำเนินชีวิตตามปกติของชุมชนได้

การปฏิบัติที่ดีในการแก้ปัญหายาเสพติดโดยใช้พลังเครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วม หมายถึง แนวปฏิบัติที่เกิดผลดีในการป้องกันแก้ไขปัญหายาเสพติดที่เกิดจากคนในชุมชนร่วมมือกันให้เกิดผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น

เครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การรวมตัวกันของชุมชนที่เข้มแข็ง มีความไว้เนื้อเชื่อใจกัน เกื้อกูลกัน ช่วยเหลือกัน ส่งผลให้ชุมชนนั้นสามารถปรับตัว แก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชนที่เกิดขึ้น และกลับคืนสู่การดำเนินชีวิตตามปกติของชุมชนได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัญหายาเสพติดในสังคมไทยปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาการปฏิบัติที่ดีในการแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยใช้พลังเครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วม
3. เพื่อร่างยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยการใช้พลังเครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วม
4. เพื่อรับรองร่างยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยการใช้พลังเครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วม

วิธีดำเนินการวิจัย (materials and methods)

งานวิจัยเรื่อง ยุทธศาสตร์การแก้ปัญหายาเสพติดโดยใช้พลังเครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วม เป็นการวิจัยเชิงนโยบาย (policy research) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ร่วมกับเทคนิคการวิจัยเชิงอนาคตแบบ EDFR (Ethnographic Delphi Future Research) กำหนดขั้นตอนการดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 4 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสถานการณ์ปัญหายาเสพติดในสังคมไทยปัจจุบัน มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัจจุบันของปัญหายาเสพติดในสังคมไทย ซึ่งเป็นข้อมูลพื้นฐานของการพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบายในการแก้ปัญหายาเสพติดโดยใช้พลังเครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วม โดยการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร (documentary study) ทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ เพื่อประมวลผลการศึกษาเป็นข้อมูลเบื้องต้นค้นคว้าตำรา เอกสาร บทความ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ (qualitative data) มาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) เพื่อนำไปสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก แหล่งข้อมูลสำคัญคือ ฐานข้อมูลรายงานประจำปีของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน กรมคุมประพฤติ และสถาบันบำบัดรักษาและฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดแห่งชาติบรมราชชนนี และการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ด้วยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive selection) ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยกำหนดหลักเกณฑ์/คุณสมบัติการเลือก 3 ประการ ได้แก่ (1) องค์กรภาครัฐที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหายาเสพติด และการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา (2) องค์กรภาค

เอกชนที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหายาเสพติด และการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา และ (3) หน่วยงานภาคประชาชนที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหายาเสพติด และการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา ได้แก่ โครงการ “การสร้างเครือข่ายครอบครัวบำบัดในชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน” ของมูลนิธิสถาบันพัฒนานิติจิตเวชเด็ก เยาวชน และครอบครัว และศูนย์สมัชชาต่อต้านและบำบัดยาเสพติด ตำบลภูดิน จังหวัดกาฬสินธุ์ แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์สรุปด้วยวิธีการจัดกลุ่ม/หมวดหมู่แล้วนำเสนอในลักษณะของการบรรยายเชิงพรรณนา โดยใช้แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาเป็นกรอบในการวิเคราะห์เพื่อให้ได้คำตอบตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาโดยทำการวิเคราะห์ผู้ให้ข้อมูลหลักที่จะสัมภาษณ์ นำเสนอสรุปผลเป็นรายบุคคล และประเมินภาพรวมตามกรอบแนวคิด

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาการปฏิบัติที่ดีในการแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยใช้พลังเครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการปฏิบัติที่ดีในการแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยใช้พลังเครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วม โดยทำการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานที่เป็นต้นแบบที่มีแนวปฏิบัติที่ดีโดยการวิเคราะห์ด้วยหลักการวิเคราะห์ SWOT Analysis, TOWS Matrix, PESTEL และการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องในประเด็นต่าง ๆ ที่เป็นวิธีการปฏิบัติไปสู่ความสำเร็จ หรือเป็นแนวปฏิบัติที่ดี แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) เพื่อสังเคราะห์แนวทางในการแก้ไขปัญหายาเสพติด โดยการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมของรัฐบาลไทยในปัจจุบัน ในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยเน้นผู้บริหารองค์กรที่มีประสบการณ์และบทบาทที่เกี่ยวข้องกับงานด้านยาเสพติด ตลอดจนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความหลากหลายและมีความเที่ยงตรง โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) เพื่อวิเคราะห์แนวทางในการแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับเครือข่ายในโครงการ “การสร้างเครือข่ายครอบครัวบำบัดในชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน” ของมูลนิธิสถาบันพัฒนานิติจิตเวชเด็ก เยาวชน และครอบครัว และศูนย์สมัชชาต่อต้านและบำบัดยาเสพติด ตำบลภูดิน จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยการเลือกแบบเจาะจง (purposive selection)

ขั้นตอนที่ 3 เพื่อร่างยุทธศาสตร์การแก้ปัญหายาเสพติด โดยใช้พลังเครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วม มีวัตถุประสงค์เพื่อร่างยุทธศาสตร์การแก้ปัญหายาเสพติดโดยใช้พลังเครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วมในการบำบัดรักษาผู้ใช้ยาเสพติดของรัฐบาลไทยในปัจจุบัน ด้วยการนำข้อมูลที่ได้ในขั้นตอนที่ 1 และขั้นตอนที่ 2 มาพัฒนาเป็นร่างยุทธศาสตร์การแก้ปัญหายาเสพติดโดยใช้พลังเครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วม ด้วยวิธีการวิจัยอนาคตด้วยเทคนิค EDFR (Ethnographic Delphi Future Research) โดยผู้วิจัยจัดทำร่างยุทธศาสตร์และนำไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ศึกษาวิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 17 คน ซึ่งเป็นกลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความสามารถมีประสบการณ์เชี่ยวชาญในสาขาที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยในการร่างยุทธศาสตร์การแก้ปัญหายาเสพติดโดยใช้พลังเครือข่ายชุมชนแบบ

มีส่วนร่วม ทำการประเมินตรวจสอบร่างรูปแบบโดยเลือกแบบเจาะจง (purposive selection) ตามขั้นตอนของเทคนิค EDFR ใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูลเพื่อเป็นแนวทางการให้ความเห็นต่อร่างยุทธศาสตร์ซึ่งเป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (semi-structured interview) แล้วตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ เป็นการวัดความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (content validity) ของแบบสอบถาม ซึ่งจะนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน พิจารณาเนื้อหาและภาษาที่ใช้ แล้วนำมาหาค่า IOC ของแบบสอบถาม เพื่อพิจารณาว่าข้อคำถามแต่ละข้อ วัดได้ตรงตามสิ่งที่ต้องการวัดเนื้อหาหรือวัตถุประสงค์มากน้อยเพียงใด โดยใช้เกณฑ์การประเมิน ดังนี้

ให้คะแนน +1 หมายถึง แน่ใจว่าข้อสอบวัดจุดประสงค์/เนื้อหานั้น

ให้คะแนน 0 หมายถึง ไม่แน่ใจว่าข้อสอบวัดจุดประสงค์/เนื้อหานั้น

ให้คะแนน -1 หมายถึง แน่ใจว่าข้อสอบไม่วัดจุดประสงค์/เนื้อหานั้น

แล้วนำข้อมูลที่ได้จากการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญ หาค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามแต่ละข้อกับจุดประสงค์หรือเนื้อหา (Index of Item-Objective Congruence - IOC) เกณฑ์การตัดสินค่า IOC ถ้ามีค่า 0.60 ขึ้นไป แสดงว่า ข้อคำถามนั้นวัดได้ตรงจุดประสงค์หรือตรงตามเนื้อหานั้น กล่าวคือ ข้อคำถามข้อนั้นใช้ได้ และในการยืนยันความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้รับคืนจากผู้เชี่ยวชาญสร้างเป็นแบบสอบถามปลายปิดโดยเพิ่มตำแหน่ง ค่ามัธยฐาน (median) ฐานนิยม (mode) และค่าพิสัย ควอไทล์ (interquartile range) และตำแหน่งที่ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนได้ส่งกลับมาให้ผู้วิจัยส่งกลับคืนให้ผู้เชี่ยวชาญชุดเดิมที่ส่งกลับคืน เพื่อพิจารณาคำตอบใหม่แล้วตอบกลับมาอีกครั้ง เมื่อได้รับแบบสอบถามกลับคืนมา และได้ดำเนินวิจัยตามเทคนิคการวิจัยครบทั้ง 3 รอบแล้ว ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนมาวิเคราะห์ผลข้อมูลทางสถิติแล้วนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลไปใช้เป็นร่างยุทธศาสตร์การแก้ปัญหายาเสพติดโดยใช้พลังเครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วม

ขั้นตอนที่ 4 เพื่อรับรองร่างยุทธศาสตร์การแก้ปัญหายาเสพติดโดยใช้พลังเครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วม มีวัตถุประสงค์ เพื่อรับรองร่างยุทธศาสตร์การแก้ปัญหายาเสพติดโดยใช้พลังเครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วม ด้วยการนำข้อมูลจากการศึกษาในขั้นตอนที่1-3 มาตรวจสอบและประเมินความเหมาะสมและความสำคัญมาจัดทำเพื่อรับรองร่างยุทธศาสตร์การแก้ปัญหายาเสพติดโดยใช้พลังเครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วม ส่งให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลักและอาจารย์ที่ปรึกษาร่วมพิจารณาความตรงตามเนื้อหา ความครบถ้วน และความสมบูรณ์ของเพื่อรับรองร่างยุทธศาสตร์การแก้ปัญหายาเสพติดโดยใช้พลังเครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วม จากนั้นผู้วิจัยดำเนินการปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษาให้มีเนื้อหาครอบคลุม ครบถ้วน แล้วทำการตรวจสอบความเหมาะสมและรับรองเพื่อรับรองร่างยุทธศาสตร์ด้วยการจัดประชุมข้อเสนอเชิงนโยบาย (policy meeting) นำเสนอเพื่อรับรองร่างยุทธศาสตร์การแก้ปัญหายาเสพติดโดยใช้พลังเครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้ผู้บริหารองค์กรภาครัฐ องค์กรภาคเอกชน หน่วยงานภาคประชาชน ได้ให้ข้อเสนอแนะแก้ไข เพิ่มเติมและรับรองร่างยุทธศาสตร์

ผลการวิจัย (result)

1. ผลการศึกษาสถานการณ์ปัญหายาเสพติดในสังคมไทยปัจจุบัน พบว่า

1) ประเทศไทยมีสถานะเป็นตลาดหรือเป็นทางผ่านของยาเสพติดในระดับภูมิภาค ซึ่งถูกลักลอบนำเข้าประเทศเป็นจำนวนมากและเพิ่มขึ้นในทุกปี ส่วนยาเสพติดนอกภูมิภาคถูกลักลอบนำเข้าทางท่าอากาศยานนานาชาติและระบบไปรษณีย์ภัณฑ์ระหว่างประเทศ และรูปแบบการลักลอบนำเข้ามีหลากหลายวิธีแตกต่างกัน โดยมีปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม โอกาส และมาตรการสกัดกั้นปราบปรามของฝ่ายเจ้าหน้าที่เป็นตัวกำหนดรูปแบบ วิธีการและพื้นที่นำเข้า โดยเครือข่ายยาเสพติดข้ามชาติอาศัยความพร้อมทางด้านระบบการคมนาคมขนส่งของประเทศไทยผ่านทางท่าเรือ ท่าอากาศยาน ไปรษณียภัณฑ์ระหว่างประเทศ รวมถึงการใช้ด่านพรมแดน และช่องทางธรรมชาติตามแนวชายแดน ทำให้ตกอยู่ในสถานะประเทศลำเลียงยาเสพติด

2) การค้ายาเสพติดที่เพิ่มระดับความรุนแรงอย่างต่อเนื่อง กลุ่มการค้าทุกระดับสามารถจัดหายาเสพติดได้หลายชนิด และในปริมาณที่มาก เครือข่ายสังคมออนไลน์กลายเป็นช่องทางสำคัญในการติดต่อซื้อขายยาเสพติด ทำให้มีการค้าและแพร่ระบาดอย่างรวดเร็ว ประกอบกับพฤติกรรมการใช้ยาเสพติดของเยาวชนและวัยรุ่นบางส่วนเปลี่ยนมาใช้สารเสพติดแบบผสมผสานกันหลายชนิด และสามารถใช้สถานที่ทุกแห่งเป็นที่จัดปาร์ตี้รวมกลุ่มมั่วสุมเสพยาส่งผลให้มีการขยายกลุ่มลูกค้าให้กว้างขึ้น และราคายาเสพติดที่ผลิตได้ในภูมิภาคมีราคาลดลงอย่างต่อเนื่อง โดยพื้นที่ที่พบปัญหาการค้าและแพร่ระบาดยาเสพติดรุนแรงอยู่ในจังหวัดหรืออำเภอที่มีความเจริญและประชากรหนาแน่นในแต่ละภูมิภาค

3) สถานการณ์แพร่ระบาดยาเสพติดในประเทศไทย จำแนกได้ 3 มิติ ได้แก่ (1) มิติตัวยา พบว่า เมทแอมเฟตามีน (ยาบ้า) เป็นยาเสพติดอันดับหนึ่งที่แพร่ระบาดมาอย่างต่อเนื่อง (2) มิติพฤติกรรม พบว่า การแพร่ระบาดของยาเสพติดที่ปรากฏในสังคมปัจจุบัน ได้แก่ ยาบ้า แพร่ระบาดในกลุ่มเด็กและเยาวชนอายุต่ำกว่า 25 ปี ในกลุ่มเด็กและเยาวชนในสถานศึกษา พบว่า ส่วนใหญ่เรียนอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ไอซ์ แพร่ระบาดในกลุ่มที่มีอายุ 30-34 ปี ส่วนใหญ่เป็นผู้มีงานทำ (รับจ้าง ผู้ใช้แรงงาน) เฮโรอีน แพร่ระบาดในกลุ่มที่มีอายุ 20 - 24 ปี และฝิ่น แพร่ระบาดในกลุ่มเกษตรกร ส่วน Club Drugs แพร่ระบาดในกลุ่มเด็กวัยรุ่นซึ่งเข้าใจผิดว่าเป็นยาเพื่อความสนุกไม่เป็นอันตราย หรือไม่มีผลข้างเคียงร้ายแรง นำไปสู่การใช้ยาในทางที่ผิด ไม่ว่าจะเป็นยากลุ่มแก้แพ้ แก้ปวด หรือไดอะซีแพม อัลปราโซแลม โรฮิบนอล (ยาลิ้นฟ้า) ที่นำมาใช้ในลักษณะ “ยาเสียสาว” โดยผสมกับเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ และ (3) มิติสถานที่แพร่ระบาดยาเสพติด พบว่า มีการแพร่ระบาดในสถานประกอบการประเภทที่พักอาศัยเชิงพาณิชย์ เช่น หอพักเกสต์เฮาส์ คอนโดมิเนียม บ้านเช่า/ห้องแบ่งเช่า พบผู้เช่า/ผู้พักอาศัยมั่วสุมปาร์ตี้เสพยาเสพติด และซุกซ่อนยาเสพติดไว้ในห้องพัก สถานประกอบการประเภทกิจการขนส่งสินค้า พบผู้ค้ายาเสพติดใช้บริการขนส่งสินค้าโลจิสติกส์ ไปรษณีย์ เป็นช่องทางในการลักลอบส่งยาเสพติด และสถานบริการ/

สถานบันเทิง พบพฤติกรรมลักลอบใช้ยาเสพติดในสถานบันเทิงเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะในช่วงหลังจากคลายมาตรการควบคุมโรคติดเชื้อไวรัสโคโรน่า (COVID - 19)

2. ผลศึกษาการปฏิบัติที่ดีในการแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยใช้พลังเครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วมในการศึกษาหน่วยงานที่มีผลงานที่ถือว่าเป็นการปฏิบัติที่ดีในการแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยใช้พลังเครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วม 2 หน่วยงาน พบว่า

1) โครงการ "การสร้างเครือข่ายครอบครัวบำบัดในชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน" มูลนิธิสถาบันพัฒนานิติจิตเวชเด็ก เยาวชน และครอบครัว พบว่า ผลลัพธ์และผลสัมฤทธิ์ที่สำคัญที่ทำให้โครงการประสบความสำเร็จ ได้แก่ การจัดสร้างฐานข้อมูลเครือข่ายของผู้ปฏิบัติงานที่สามารถติดตามการทำงานของเครือข่ายฯ ได้อย่างมีประสิทธิภาพตามแบบฟอร์มสำหรับผู้ปฏิบัติงานพร้อมที่ทำงานและที่อยู่โดยละเอียด รวมทั้งเด็กและเยาวชนที่อยู่ในความดูแลและพร้อมที่จะทำงานในชุมชนร่วมด้วย มีแบบรายงานผลการปฏิบัติงานป้องกันยาเสพติดในชุมชนแต่ละครั้งที่ให้ผู้ปฏิบัติงานสามารถรายงานผลได้อย่างรวดเร็วและตรวจสอบได้ง่ายตลอดจนสามารถขอความช่วยเหลือจากเครือข่ายต่าง ๆ ได้อย่างทันท่วงที โดยในโครงการออกแบบเครือข่ายเป็น 2 ระดับ คือ เครือข่ายระดับผู้นำ กับเครือข่ายระดับผู้ปฏิบัติ ทำให้เป็นจุดแข็งของการสร้างเครือข่ายครอบครัวบำบัดในชุมชน ซึ่งในการเริ่มต้นโครงการจะมีการจัดการประชุมสัมมนาวิชาการเชิงปฏิบัติการทางด้านระดับผู้บริหาร และทางด้านระดับผู้ปฏิบัติการ เครือข่ายอาสาสมัครฯ และผู้เข้าร่วมในโครงการได้รับทราบบทบาทหน้าที่ ความรู้ความเข้าใจ วัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการโดยที่ประชุมได้ทำข้อตกลงร่วมกันระหว่างเครือข่ายผู้ปฏิบัติงานเพื่อการป้องกันยาเสพติดและการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน โดยถือว่าปัญหายาเสพติดและปัญหาการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนเป็นปัญหาที่ร้ายแรงของสังคม ทุกคนจะต้องร่วมแรงและร่วมใจในการป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าว เพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุผลสำเร็จ ตามข้อตกลงร่วมกัน

2) ศูนย์สมัชชาต่อต้านและบำบัดยาเสพติด ตำบลภูดิน จังหวัดกาฬสินธุ์ ขับเคลื่อนโดยศูนย์ปฏิบัติวิปัสสนาสากลเวชธรรม พบว่า มีการสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานและองค์การต่าง ๆ ในพื้นที่โดยการจัดกฐินสามัคคีเพื่อทำนุบำรุงและสืบสานศาสนา พร้อมช่วยเหลือโครงการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดในจังหวัดกาฬสินธุ์ และพื้นที่ใกล้เคียง มีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับตำรวจภูธรจังหวัดกาฬสินธุ์ซึ่งร่วมกับฝ่ายปกครอง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำหมู่บ้านและชุมชนเดินหน้าโครงการ "นาคาพิทักษ์ รักษ์ประชา" ฝึกเข้มยุทธวิธีการใช้อุปกรณ์ไม้ง่ามระงับเหตุสยบคนคลุ้มคลั่ง โดยเฉพาะผู้มีอาการทางจิตและเสพยาเสพติด และการรักษาด้วยสมุนไพรควบคู่กับธรรมมะบำบัด ด้วยการให้ผู้ติดยาเสพติดและผู้ป่วยจิตเวชเข้ารับการอุปสมบท เป็นพระภิกษุสามเณร และใช้พุทธวิธี ให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและสภาพจิตใจ ให้สามารถกลับมาอยู่ในสังคมชุมชนได้อย่างปกติ

3. ผลการร่างยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยการใช้พลังเครือข่ายชุมชนแบบ

มีส่วนร่วม จากการนำผลการศึกษาในขั้นตอนที่ 1 และผลการสัมภาษณ์จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 17 คน มาวิเคราะห์ เนื้อหา (content analysis) ร่วมกับการพิจารณาด้วยเทคนิค SWOT Analysis และการหาความสัมพันธ์ด้วยวิธี TOWS Matrix ซึ่งเป็นเครื่องมือสำหรับการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมเพื่อกำหนดทิศทางยกร่างกลยุทธ์ โดยผู้วิจัยสรุปผลการวิเคราะห์จากตอนที่ 1 ได้ร่างยุทธศาสตร์การแก้ปัญหายาเสพติด โดยใช้พลังเครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วม รอบที่ 1 ประกอบด้วย วิสัยทัศน์ พันธกิจ ยุทธศาสตร์ เป้าประสงค์ และกลยุทธ์ โดยนำผลการวิเคราะห์ที่ได้สร้างเป็นแบบสอบถาม (ร่างยุทธศาสตร์) ไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษา ตรวจสอบความตรงของเนื้อหาและภาษาที่ใช้ และนำแบบสอบถามไปสอบถามความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 17 คน ตามเทคนิคการวิจัยเชิงอนาคตแบบ EDFR เพื่อสอบถามความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญในรอบที่ 2 และรอบที่ 3 และได้ผลการการศึกษาดังนี้

รอบที่ 1 จากการดำเนินการสัมภาษณ์และวิเคราะห์เนื้อหาข้อมูล ผู้วิจัยได้ร่างยุทธศาสตร์การแก้ปัญหายาเสพติดโดยใช้พลังเครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย วิสัยทัศน์ พันธกิจ ยุทธศาสตร์ เป้าประสงค์ และกลยุทธ์ แล้วจัดทำเป็นแบบสอบถามให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบแบบสอบคำถาม ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์และปรับปรุงแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษาแล้ว ผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงอนาคตเทคนิค EDFR (Ethnographic Delphi Future Research -EDFR) สอบถามจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 17 คน ซึ่งในรอบนี้ผู้เชี่ยวชาญได้ให้ข้อเสนอแนะไว้ ดังนี้

- วิสัยทัศน์ที่เสนอมามีลักษณะเป็นวิธีดำเนินการ เห็นควรปรับให้เห็นภาพความสำเร็จของชุมชนที่แก้ไขปัญหายาเสพติดได้อย่างยั่งยืน

- กลยุทธ์ควรสอดคล้อง และเน้นการบรรลุเป้าหมายและยุทธศาสตร์ เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ ตามเป้าประสงค์ที่ถูกต้อง เหมาะสมยิ่งขึ้น

- จุดแข็ง และจุดอ่อนที่สำคัญที่สุด คือ ความเข้มแข็งของครอบครัว ความมีวินัยและความนับถือตนเองของผู้ติดยาเสพติด หรือกลุ่มเสี่ยง ควรมีกลยุทธ์ที่เกี่ยวกับการสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว และการดูแลตนเองของกลุ่มเสี่ยง

- ส่งเสริม สนับสนุนบทบาทขององค์กรภาคเอกชน และครอบครัวในการป้องกันบำบัดรักษา แก้ไขและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้เสพและผู้ติด

ในรอบที่ 2 และรอบที่ 3 เพื่อให้ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเป็นความคิดเห็นที่พ้องกัน (consensus) เป็นลักษณะของแบบสอบถามปลายปิด เป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ช่วงคะแนน ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามนำมาดำเนินการวิเคราะห์เพื่อหาค่ามัธยฐาน (Median) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (interquartile range) และตำแหน่งที่ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนได้ส่งกลับมาให้ผู้วิจัย โดยการวิเคราะห์คำตอบในรอบที่ 3 เป็นการวิเคราะห์คำตอบของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญพร้อมข้อเสนอแนะในประเด็นต่าง ๆ จากรอบที่ 2 นำมาคำนวณหาค่ามัธยฐาน (median) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (interquartile range) อีกครั้ง เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญยืนยันหรือเปลี่ยนแปลงคำตอบในแต่ละข้อคำถามผลการวิเคราะห์คำตอบของผู้เชี่ยวชาญในรอบที่ 3 ที่ได้จาก

การตอบแบบสอบถาม ทำให้ได้ยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยการใช้พลังเครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วม

3. ผลการรับรองร่างยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยการใช้พลังเครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วมจากการจัดประชุมเชิงนโยบาย (policy meeting) เพื่อรับรองยุทธศาสตร์การแก้ปัญหายาเสพติด โดยใช้พลังเครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วม มีผู้เข้าร่วมจำนวน 16 คน ผ่านรูปแบบการประชุมปกติ มีการนำเสนอข้อสรุปถึงการกำหนดยุทธศาสตร์การแก้ปัญหายาเสพติดโดยใช้พลังเครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วม ทั้ง 4 ยุทธศาสตร์ โดยผู้เข้าร่วมประชุมได้พิจารณาความเชื่อมโยงของวิสัยทัศน์ พันธกิจ ยุทธศาสตร์ เป้าประสงค์ และกลยุทธ์ต่าง ๆ ร่วมกัน และมีความเห็นอย่างฉันทามติ (consensus) โดยที่ประชุมมีมติเห็นพ้องต้องกันในประเด็นต่าง ๆ ของยุทธศาสตร์การแก้ปัญหายาเสพติดโดยใช้พลังเครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วมจากผลการวิจัยยุทธศาสตร์การแก้ปัญหายาเสพติดโดยใช้พลังเครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วมในการประชุมเชิงนโยบายที่ผู้มีส่วนได้เสียยอมรับร่างยุทธศาสตร์การแก้ปัญหายาเสพติดโดยใช้พลังเครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย

วิสัยทัศน์ “แก้ไขปัญหายาเสพติดโดยพลังเครือข่ายชุมชน แบบมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน”
4 พันธกิจ ได้แก่

1. พัฒนามาตรการทางกฎหมายที่เอื้อต่อการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดเพื่อให้เกิดความคล่องตัวและทันต่อการเปลี่ยนแปลง

2. ส่งเสริมและสนับสนุนเครือข่ายชุมชนให้มีศักยภาพในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

3. เสริมสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับยาเสพติดและพัฒนากระบวนการในการบำบัดรักษา แก้ไขและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้เสพและผู้ติดร่วมกันในกลุ่มเครือข่ายชุมชน

4. พัฒนาระบบและกลไกในการป้องกันและปราบปรามการค้ายาเสพติดอย่างเป็นองค์รวมเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพอย่างเป็นระบบและครบวงจร

4 ยุทธศาสตร์ ได้แก่

ยุทธศาสตร์ที่ 1 กำหนดมาตรการทางกฎหมายที่เอื้อต่อการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดที่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของปัญหายาเสพติดในสังคม

ยุทธศาสตร์ที่ 2 บูรณาการการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยใช้พลังเครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วม

ยุทธศาสตร์ที่ 3 เสริมสร้างองค์ความรู้และพัฒนากระบวนการในการบำบัดรักษา แก้ไขและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้เสพและผู้ติด

ยุทธศาสตร์ที่ 4 พัฒนาระบบ กลไก และโครงสร้างพื้นฐานให้มีประสิทธิภาพเอื้อต่อการปฏิบัติงานซึ่งผู้วิจัยได้สังเคราะห์ สรุปเป็นแผนภาพได้ ดังภาพที่ 1 ดังนี้

ภาพที่ 1 *ยุทธศาสตร์การแก้ปัญหายาเสพติดโดยใช้พลังเครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วม*

พันธกิจ 1	**พันธกิจ 2**	**พันธกิจ 3**	**พันธกิจ 4**
พัฒนามาตรการทางกฎหมายที่เอื้อต่อการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดเพื่อให้เกิดความคล่องตัวและทันต่อการเปลี่ยนแปลง	ส่งเสริมและสนับสนุนเครือข่ายชุมชนให้มีศักยภาพในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ	เสริมสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับยาเสพติดและพัฒนากระบวนการในการบำบัดรักษาแก้ไขและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้เสพและผู้ติดร่วมกันในกลุ่มเครือข่ายชุมชน	พัฒนาระบบและกลไกในการป้องกันและปราบปรามการค้ายาเสพติดอย่างเป็นองค์รวมเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพอย่างเป็นระบบและครบวงจร
ยุทธศาสตร์ที่ 1	**ยุทธศาสตร์ที่ 2**	**ยุทธศาสตร์ที่ 3**	**ยุทธศาสตร์ที่ 4**
กำหนดมาตรการทางกฎหมายที่เอื้อต่อการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดที่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของปัญหายาเสพติดในสังคม	บูรณาการการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยใช้พลังเครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วม	เสริมสร้างองค์ความรู้ และพัฒนากระบวนการในการบำบัดรักษาแก้ไข และฟื้นฟูสมรรถภาพผู้เสพและผู้ติด	พัฒนาระบบ กลไก และโครงสร้างพื้นฐานให้มีประสิทธิภาพเอื้อต่อการปฏิบัติงาน
เป้าประสงค์ 1	**เป้าประสงค์ 2**	**เป้าประสงค์ 3**	**เป้าประสงค์ 4**
มีมาตรการทางกฎหมายที่เอื้อต่อการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดที่ทันต่อสถานการณ์และสามารถปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ	มีการบูรณาการการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดจากทุกหน่วยงานโดยใช้พลังเครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วม	เสริมสร้างองค์ความรู้และพัฒนากระบวนการในการบำบัดรักษาแก้ไข และฟื้นฟูสมรรถภาพผู้เสพและผู้ติดให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติและไม่กลับไปติดซ้ำ	พัฒนาระบบและกลไกในการป้องกันและปราบปรามการค้ายาเสพติดที่ทุกองค์กรสามารถบูรณาการเข้ากับหน้าที่และความรับผิดชอบของตนเองอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน
กลยุทธ์	**กลยุทธ์**	**กลยุทธ์**	**กลยุทธ์**
1.1 ปรับปรุงแก้ไขมาตรการทางกฎหมายในการป้องกัน และปราบปรามยาเสพติดให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงและสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน 1.2 บูรณาการความร่วมมือระหว่างประเทศด้านกฎหมายในการสกัดกั้นลักลอบข้ามเขตแดนที่ผิดกฎหมาย 1.3 เสริมสร้างเครือข่ายระหว่างประเทศในการสืบเสาะเพื่อสกัดกั้นการแพร่ระบาดของยาเสพติด 1.4 สร้างช่องทางการในการสื่อสารระหว่างเครือข่ายเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดร่วมกัน	2.1 สร้างเสริมความเข้มแข็งให้กับเครือข่ายชุมชนเพื่อเป็นเกราะป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด 2.2 บูรณาการองค์ความรู้ การจัดการและสร้างจิตสำนึกให้กับชุมชนในองค์รวมในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด 2.3 ระดมองค์ความรู้จากทุกหน่วยงานเพื่อให้เกิดการพัฒนาแบบองค์รวมที่ส่งเสริมการดำเนินงานของชุมชนโดยชุมชนเอง 2.4 สนับสนุนการบูรณาการการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมของหน่วยงานภาครัฐภาคเอกชนและชุมชนในการร่วมกันป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด 2.5 ส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนในการให้เบาะแส ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานราชการเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขอย่างยั่งยืน	3.1 พัฒนากระบวนการจำแนกและคัดกรองผู้ป่วยเพื่อจำแนกประเภทผู้ป่วยได้ถูกต้อง ง่ายต่อการกำหนดแผนการบำบัดรักษา 3.2 พัฒนากระบวนการบำบัดรักษาให้สอดคล้องกับสภาพของผู้ป่วยในปัจจุบัน 3.3 บูรการการแก้ไขและฟื้นฟูสมรรถภาพของผู้ป่วยทั้งทางสุขกายและสุขภาพจิตให้สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างปกติ 3.4 ส่งเสริมสนับสนุนระบบการติดตามและประเมินผู้ป่วยอย่างต่อเนื่องและยั่งยืนเพื่อป้องกันการกระทำผิดซ้ำ 3.5 เสริมสร้างองค์ความรู้เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ความเข้าใจในกระบวนการบำบัดรักษา แก้ไขและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้เสพและผู้ติดให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติและไม่กลับไปติดซ้ำ	4.1 พัฒนากลไกและมาตรการในการสกัดกั้นช่องทางการลำเลียงเสพติดให้ครอบคลุมเพื่อป้องกันยาเสพติดทุกเส้นทางให้เกิดการสกัดกั้นยาเสพติดอย่างมีประสิทธิภาพ 4.2 ส่งเสริมสนับสนุนชุมชนในการสกัดกั้นและป้องปรามยาเสพติดไม่ให้แพร่ระบาดในชุมชนของตนเอง 4.3 สร้างองค์ความรู้การตระหนักรู้และจิตสำนึกในการทำหน้าที่ของทุกองค์กรและสถาบันทางสังคมในการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด 4.4 บูรณาการและสร้างความร่วมมือให้ทุกองค์กรทางสังคม ครอบครัว สถานศึกษา ชุมชน หน่วยงานภาครัฐและเอกชนในการเป็นพลังป้องกันและปราบปรามยาเสพติดอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

หมายเหตุ: ผลการสังเคราะห์ในการรับรองร่างยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยการใช้พลังเครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วม. จาก “ยุทธศาสตร์การแก้ปัญหายาเสพติดโดยใช้พลังเครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วม”

สรุปและอภิปรายผล (discussion)

จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ สรุปได้ว่า ประเทศไทยมีสถานะเป็นตลาดหรือเป็นทางผ่านของยาเสพติดในระดับภูมิภาค ซึ่งถูกลักลอบนำเข้าประเทศเป็นจำนวนมากและเพิ่มขึ้นในทุกปี ส่วนยาเสพติดนอกภูมิภาค ถูกลักลอบนำเข้าทางท่าอากาศยานนานาชาติ และระบบไปรษณีย์ภัณฑ์ระหว่างประเทศ มีรูปแบบการลักลอบนำเข้ามีหลากหลายวิธีแตกต่างกัน และมีปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม โอกาส และมาตรการสกัดกั้นปราบปรามของฝ่ายเจ้าหน้าที่เป็นตัวกำหนดรูปแบบ วิธีการ และพื้นที่นำเข้า โดยเครือข่ายยาเสพติดข้ามชาติอาศัยความพร้อมทางด้านระบบการคมนาคมขนส่งของประเทศไทยผ่านทางท่าเรือ ท่าอากาศยาน ไปรษณียภัณฑ์ระหว่างประเทศ รวมถึงการใช้ด่านพรมแดนและช่องทางธรรมชาติตามแนวชายแดน ทำให้ตกอยู่ในสถานะประเทศลำเลียงยาเสพติด ส่งผลให้การค้ายาเสพติดมีการเพิ่มระดับความรุนแรงอย่างต่อเนื่อง กลุ่มการค้าทุกระดับสามารถจัดหายาเสพติดได้หลายชนิด และในปริมาณที่มาก ที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสาร ทำให้เครือข่ายสังคมออนไลน์กลายเป็นช่องทางสำคัญในการติดต่อซื้อขายยาเสพติด การค้าและการแพร่ระบาดจึงเป็นไปอย่างรวดเร็ว ตลอดถึงพฤติกรรมการใช้ยาเสพติดของผู้เสพที่เอื้อประโยชน์ต่อผู้ค้ายาเสพติดที่ต้องการผลกำไร และขยายกลุ่มลูกค้าให้กว้างขึ้น ส่งผลให้ราคายาเสพติดในท้องตลาดลดลงอย่างต่อเนื่อง จำนวนผู้เสพผู้ติดเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็ว ซึ่งแตกต่างจากการศึกษาของ กรรณทิวา มุณีแนม เมื่อปี 2562 ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง แนวทางแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยผู้นำชุมชนและประชาชนในพื้นที่ตำบลบารเฮาะ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี แล้วพบว่า สภาพปัญหายาเสพติดในพื้นที่ไม่มีผู้จำหน่าย แต่มีผู้เสพยาเสพติดชนิดยาเสพติดที่แพร่ระบาดมากที่สุดอันดับแรก คือ น้ำกระท่อม นอกจากนั้น ยังพบว่าชุมชนมีผู้นำที่มีความสามารถในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดได้เป็นอย่างดี ส่วนแนวทางในการแก้ไขปัญหายาเสพติดได้แก่ ผู้นำชุมชนจะเป็นการสนับสนุน ส่งเสริมในการจัดโครงการกิจกรรมที่ผ่านการอบรมคุณธรรม จริยธรรม การให้ความรู้ถึงโทษ พิษภัยของยาเสพติด การพัฒนาในด้านการกีฬาและการสร้างความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว อีกทั้งมีการจัดตั้งกฎระเบียบของตำบลที่เรียกว่า “ฮูกุมปากัต” และมีการจัดตั้งศูนย์บำบัดรักษายาเสพติดเป็นของตำบลตนเองที่เรียกว่า “บ้านแสนสุข” รวมถึงการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน นอกจากนี้ เยาวชนที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดและผู้ปกครองให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี และผู้นำชุมชนตำบลบาราเฮาะยังมีบทบาทสร้างความร่วมมือ จากกลุ่มผู้นำด้วยกันเองที่สามารถทำงานเป็นทีมและสร้างระบบเครือข่ายมีรูปแบบบูรณาการทำงานอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มผู้นำชุมชนให้รวมเป็นหนึ่งเดียวและประชาชนในพื้นที่

จากการวิเคราะห์ปัญหายาเสพติดในครอบครัว ชุมชน และสังคม ปรากฏผลการศึกษาดังนี้

1. สภาพแวดล้อม หรือปัจจัยภายนอกแบบมหภาค ที่ส่งผลกระทบต่อการใช้พลังเครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหายาเสพติด

โดยวิธีวิเคราะห์แบบ PESTEL พบว่า

1) ด้านการเมือง (politics) พบว่า รัฐบาลมีนโยบายในการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลผู้เสพยาเสพติดด้านการบำบัดรักษายาเสพติด ดังนั้น หากชุมชนสามารถคัดกรองและทำการบำบัดรักษาสมาชิกในชุมชนของตนเองได้ ก็จะได้รับการสนับสนุนด้านการบำบัดรักษายาเสพติดจากรัฐบาล

2) ด้านเศรษฐศาสตร์ (economics) พบว่า การที่ราคายาเสพติดในท้องตลาดถูกลง ทำให้มีการซื้อ ขาย ง่ายขึ้น กำลังซื้อสูงขึ้น ทำให้ผู้เสพและผู้ติดเพิ่มสูงขึ้นตามไปด้วย ดังนั้น ชุมชนจำเป็นต้องสร้างภูมิคุ้มกันสำหรับสมาชิกในชุมชนของตนเองให้รู้เท่าทันโทษและพิษภัยของยาเสพติด และเร่งดำเนินการป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้น

3) ด้านสังคม (social) พบว่า สภาพสังคมในปัจจุบันเอื้อต่อการติดสารเสพติดของเด็กและเยาวชนจากปัญหาสังคมต่าง ๆ เช่น ปัญหาวัยรุ่น ปัญหาการพนัน ปัญหาครอบครัว ปัญหาการแพร่ระบาดของโรคต่าง ๆ เป็นต้น

4) ด้านเทคโนโลยี (technological) พบว่า เทคโนโลยีที่ทันสมัยมากขึ้น โดยเฉพาะเทคโนโลยีทางการสื่อสารมีส่วนทำให้การแพร่ระบาดของยาเสพติดมีความสะดวก รวดเร็วมากยิ่งขึ้น รวมทั้งการหลบหลีกการจับกุมทำได้ง่ายขึ้น

5) ด้านสิ่งแวดล้อม (environmental) พบว่า สภาพแวดล้อมที่ทำให้เกิดปัญหายาเสพติด คือ การเป็นแหล่งแพร่ระบาดของยาเสพติด หรือค่านิยมในชุมชนแวดล้อมที่มีต่อการใช้สารเสพติดของคนในชุมขน ซึ่งหากเห็นเป็นเรื่องปกติธรรมดาก็จะทำให้มีการใช้ยาเสพติดในชุมชนมากขึ้นเรื่อย ๆ

6) ด้านกฎหมาย (legal) พบว่า การปรับปรุงกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องแต่ซ้ำซ้อนกัน จาก 24 ฉบับ ให้เหลือ “ฉบับเดียว” เป็นประมวลกฎหมายยาเสพติด ซึ่งมีผลบังคับใช้เมื่อ 9 ธันวาคม 2564 และการปลดล็อกยาเสพติดบางตัว

2. ปัจจัยภายในที่ส่งผลกระทบต่อการใช้พลังเครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหายาเสพติด โดยวิธีวิเคราะห์ด้วย 7's Model Analysis พบว่า สภาพแวดล้อมภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อการใช้พลังเครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหายาเสพติด ประกอบด้วย

1) ด้านกลยุทธ์ (strategy) พบว่า รัฐบาลมีมาตรการป้องกันและแก้ไขที่มีหน่วยงานรับผิดชอบโดยตรง ประกอบด้วย มีหน่วยงานและวิธีการในการป้องกัน บำบัดรักษา แก้ไขและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้เสพ และผู้ติด มีหน่วยงานรับผิดชอบในการป้องกันการค้ายาเสพติด มีมาตรการทางกฎหมายในการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ไม่ว่าจะเป็นความเข้มงวดในการสกัดกั้นการลักลอบข้ามแดนผิดกฎหมายตลอดแนวชายแดนเมียนมา - ไทย ทำให้การลำเลียงยาเสพติดเข้าประเทศด่านชายแดนภาคเหนือ ลดระดับความรุนแรงลง โดยเปลี่ยนเส้นทางลำเลียงผ่าน สปป.ลาว ก่อนเข้ามาในประเทศไทยแทน และมีมาตรการปลดล็อกยาเสพติดบางประเภท เช่น พืชกระท่อมออกจากยาเสพติดประเภท 5 ส่งผลให้การจับกุมการลักลอบนำเข้าพืชกระท่อมในคดีรายสำคัญจากประเทศมาเลเซีย ลดลงตั้งแต่กลางปี 2564

2) ด้านโครงสร้างขององค์กร (structure) พบว่า มีโครงสร้างหน่วยงานที่รับผิดชอบ

ด้านยาเสพติดในบริบทต่าง ๆ อย่างชัดเจน ทั้งการป้องกัน ปราบปราม และการบำบัดรักษา

3) ด้านภาวะผู้นำหรือผู้บริหาร (style) พบว่า ผู้บริหารองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนให้ความสำคัญและตระหนักในการแก้ไขปัญหายาเสพติด

4) ด้านระบบงาน (systems) พบว่า แต่ละหน่วยงานมีระบบงานที่ชัดเจน และมีความพยายามในการสร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกัน

5) ด้านบุคลากร (staff) พบว่า มีบุคลากรในทุกภาคส่วนที่มีความรู้ความชำนาญในการป้องกัน บำบัดรักษา แก้ไขและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด

6) ด้านทักษะ (skill) พบว่า มีองค์ความรู้และทักษะในการป้องกัน บำบัดรักษา แก้ไขและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดในทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนที่สามารถนำมาบูรณาการร่วมกันได้

7) ด้านค่านิยม (shared values) พบว่า ค่านิยมที่ว่า ผู้เสพ ผู้ติด คือ ผู้ป่วย เป็นค่านิยมที่ทำให้การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดสามารถแก้ไขได้อย่างยั่งยืนมากขึ้น สร้างความตระหนักรู้ และมีความพยายามร่วมกันในการแก้ไขปัญหา

จากการวิจัยในครั้งนี้ พบว่า การแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยใช้พลังเครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วมการให้ความสำคัญกับการทำหน้าที่ของครอบครัวและชุมชน โดยมีกระบวนการให้ความรู้และสนับสนุนการทำงานของชุมชนภายใต้อัตลักษณ์ของแต่ละชุมชนเอง เป็นการส่งเสริมและสนับสนุนทางวิชาการและกระบวนการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องแล้วให้ชุมชนขับเคลื่อนต่อ มีการติดตามและประเมินผลร่วมกันเป็นระยะ ๆ มีการสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานและองค์การต่าง ๆ ในพื้นที่ ซึ่งรูปแบบที่ใช้สอดคล้องกับแนวทางการขับเคลื่อน “ยุทธศาสตร์” ให้เป็นศูนย์กลางของระบบการบริหารจัดการและกระบวนการปฏิบัติงาน 5 ประการ ประกอบด้วย รวมพลังการเปลี่ยนแปลงจากผู้บริหารระดับสูง นำยุทธศาสตร์แปลงเป็นแผนงาน/โครงการที่เป็นรูปธรรม สร้างความเชื่อมโยงและบูรณาการการปฏิบัติงานของฝ่ายต่าง ๆ ในองค์การให้สอดรับกับยุทธศาสตร์ สร้างแรงจูงใจให้บุคลากรมีความรับผิดชอบในการดำเนินงานตามแผนงาน/โครงการ และวางระบบการปฏิบัติงานตามยุทธศาสตร์ รวมทั้งเสริมด้วยแนวคิดการบริหารจัดการ แบบยุคหลังสมัยใหม่ เน้นการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานจากหน่วยผู้ปฏิบัติ ให้หน่วยผู้ปฏิบัติ สามารถริเริ่มและกำหนดแนวทางการปฏิบัติเพิ่มเติมได้ และนำเสนอปัญหาข้อขัดข้องเพื่อปรับรูปแบบการปฏิบัติให้สอดคล้องตามสถานการณ์ปัญหาของหน่วยในการศึกษาของ Phuwadet Sawangsaeng (2019) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่องแนวทางการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด กองทัพอากาศ พ.ศ. 2558 - 2562 ไปสู่แผนปฏิบัติการ ซึ่งผลการวิจัยพบว่า การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์กองทัพอากาศ พ.ศ. 2558 - 2562 มีวัตถุประสงค์สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของชาติ โดยนำไปสู่แผนปฏิบัติการ ประกอบด้วย 4 กิจกรรมหลัก ได้แก่ กิจกรรมป้องกันและประชาสัมพันธ์ กิจกรรมการปราบปรามและการข่าว กิจกรรมบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด และกิจกรรมประเมินผลและบริหารจัดการ พร้อมทั้งได้สร้างแนวทางการขับเคลื่อน “ยุทธศาสตร์” ให้เป็น

ศูนย์กลางของระบบการบริหารจัดการและกระบวนการปฏิบัติงาน 5 ประการ ประกอบด้วย รวมพลังการเปลี่ยนแปลงจากผู้บริหารระดับสูง นำยุทธศาสตร์แปลงเป็นแผนงาน/โครงการที่เป็นรูปธรรม สร้างความเชื่อมโยงและบูรณาการการปฏิบัติงานของฝ่ายต่าง ๆ ในองค์การให้สอดรับกับยุทธศาสตร์ สร้างแรงจูงใจให้บุคลากรมีความรับผิดชอบในการดำเนินงานตามแผนงาน/โครงการ และวางระบบการปฏิบัติงานตามยุทธศาสตร์ รวมทั้งเสริมด้วยแนวคิดการบริหารจัดการ แบบยุคหลังสมัยใหม่ เน้นการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานจากหน่วยผู้ปฏิบัติ ให้หน่วยผู้ปฏิบัติ สามารถริเริ่มและกำหนดแนวทางการปฏิบัติเพิ่มเติมได้ และนำเสนอปัญหาข้อขัดข้องเพื่อปรับรูปแบบการปฏิบัติให้สอดคล้องตามสถานการณ์ปัญหาของหน่วยให้กองทัพอากาศดำเนินการต่อไป

ดังนั้น ภาพสะท้อนจากการศึกษา คือ สถานการณ์ปัญหายาเสพติดที่มีผลกระทบต่อการใช้พลังเครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วม ใน 3 ประเด็น ได้แก่ ชุมชนถูกระบบราชการกลืนด้านระเบียบของทางราชการ ทำให้การทำงานภาคประชาชนขาดเอกภาพ เพราะรัฐทำหน้าที่ควบคุมและสั่งการ กลุ่มคนที่ทำงานด้วยอุดมการณ์ก็ค่อย ๆ จางหายไป หากรัฐเอื้อและสนับสนุนจะทำให้เกิดกลไกในการขับเคลื่อนของพลังเครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วมได้เป็นอย่างดี มีความขัดแย้ง แบ่งฝ่ายที่เกิดขึ้นในชุมชนทำให้การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเกิดขึ้นได้ช้า บางชุมชนก็ทำได้ไม่นานก็ห่างหายไป และการแพร่ระบาดของยาเสพติดเพิ่มขึ้นกลุ่มวัยรุ่นและวัยกลางคนที่เป็นวัยทำงาน มีการต้มใบกระท่อม ผสมยาแก้ไอ และยาแก้ปวดกันอย่างโจ่งแจ้งในชุมชนจนเป็นวิถีชีวิตปกติของกลุ่ม โดยที่ชุมชนไม่สามารถจัดการได้ เพราะกฎหมายเอื้อให้กับผู้เสพ ส่งผลให้การควบคุมพฤติกรรมการติดสารเสพติดทำได้ยากขึ้น และการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชนทำได้ยากขึ้นตามไปด้วย ซึ่งปัญหาที่พบสอดคล้องกับการศึกษาของ Watsana Atsalikorn (2016, pp.165-177) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่อง การนำนโยบายป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดไปปฏิบัติขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร แล้วพบว่าปัญหาและอุปสรรคที่เกี่ยวข้องได้แก่ (1) ปัญหาด้านสมรรถนะ (2) ปัญหาด้านการควบคุม (3) ปัญหาทางด้านความร่วมมือและการต่อต้านการเปลี่ยนแปลง (4) ปัญหาด้านอำนาจและความสัมพันธ์กับองค์กรที่เกี่ยวข้อง และ (5) ปัญหาทางด้านความสนับสนุนและความผูกพันขององค์กร มีผลต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติ

ข้อคิดเห็น/ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยเรื่อง ยุทธศาสตร์การแก้ปัญหายาเสพติดโดยใช้พลังเครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วม มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) การสร้างเครือข่ายชุมชนด้านการป้องกันปัญหายาเสพติด เพื่อใช้พลังเครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วมในการป้องกันปัญหายาเสพติดในชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรตระหนักรู้ และกำหนดนโยบายที่เอื้อต่อชุมชนในการร่วมกันป้องกันการแพร่ระบาดของยาเสพติดในชุมชน การผลักดันให้ชุมชน

มีส่วนร่วมในการป้องกันตนเอง และปลุกให้ชุมชนตื่นตัว โดยเฉพาะหน่วยงานหลัก ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (ป.ป.ส.) ควรกำหนดนโยบายด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชนที่เปิดกว้างสำหรับการบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ ในพื้นที่หรือชุมชน เพื่อเชื่อมต่อเครือข่ายความร่วมมือในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชน

2) การสร้างเครือข่ายชุมชนด้านการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด หน่วยงานหลักที่ทำหน้าที่ในการบำบัด รักษา แก้ไข และฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ควรทำหน้าที่ในการเผยแพร่ให้ความรู้เกี่ยวกับโรคที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สถาบันบำบัดรักษาและฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดแห่งชาติบรมราชชนนี ควรกำหนดนโยบายด้านการประสานเครือข่ายความร่วมมือในการบำบัดรักษาในรูปแบบที่หลากหลาย และรองรับการบำบัดรักษาผู้ป่วยยาเสพติดของชุมชนที่เกินกำลังของชุมขนในการบำบัดรักษา และการทำข้อตกลงร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ ที่มีนวัตกรรมในการบำบัดรักษาผู้ป่วยยาเสพติด ตลอดจนให้การสนับสนุนการวิจัยเพื่อพัฒนาระบบการบำบัด รักษา แก้ไข และฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ป่วยยาเสพติดทุกรูปแบบ

3) การสร้างเครือข่ายชุมชนด้านการติดตามและประเมินผลเพื่อป้องกันการเสพยาเสพติดซ้ำ ซึ่งหน่วยงานที่มีความเหมาะสมในการเป็นแกนหลักในเรื่องนี้ คือกรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม ควรกำหนดนโยบายด้านการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการติดตามและประเมินผลการแก้ไขพฤติกรรมเด็กและเยาวชนในคดียาเสพติด และสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการป้องกันการกลับไปเสพยาซ้ำหรือกระทำผิดซ้ำ การให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการประเมินผลจะทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงของชุมชน จะทำให้สามารถส่งต่อข้อมูลที่ดีในการปรับปรุง พัฒนา และแก้ไขระบบในภาพองค์รวมทั้งการป้องกัน การบำบัดรักษา และการป้องกันการกลับไปเสพยาซ้ำได้อย่างเป็นระบบ ครบวงจร

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1) รัฐบาลควรมีการตั้งคณะกรรมการในการบูรณาการเพื่อเชื่อมโยงการบริหารจัดการและพัฒนาบุคลากรให้มีองค์ความรู้ที่สามารถขับเคลื่อนนโยบายยาเสพติดร่วมกัน นับตั้งแต่การวางนโยบาย การจัดทำแผนงาน โครงการ การดำเนินการ และการติดตามประเมินผลร่วมกัน

2) สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (ป.ป.ส.) ควรทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการดำเนินงานในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของประเทศ โดยการสนับสนุนการทำงานด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดให้กับทุกภาคส่วน ทุกความชำนาญของแต่ละองค์กร ทั้งองค์กรภาครัฐ องค์กรภาคเอกชน และองค์กรภาคประชาชน

3) กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ควรได้รับการสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาระบบการดูแลและแก้ไขเด็กและเยาวชนในคดียาเสพติดทั้งการนำเครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขพฤติกรรมเด็กและเยาวชนในคดียาเสพติด และพัฒนากระบวนการในการการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการแก้ไขพฤติกรรมเด็กและเยาวชนในคดียาเสพติด

ในระยะการเตรียมความพร้อมก่อนกลับสู่สังคม ที่สอดคล้องกับนโยบายและสามารถรองรับภารกิจของกรมพินิจฯ ได้อย่างแท้จริง

4) กรมคุมประพฤติ ควรได้รับการสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือในชุมชนในการเฝ้าระวัง ติดตามและประเมินผลเด็กและเยาวชนในคดียาเสพติดที่อยู่ในความดูแล ด้วยการบูรณาการงานของกรมคุมประพฤติในแต่ละพื้นที่กับองค์กรภาครัฐอื่น ๆ องค์กรภาคเอกชน และองค์กรภาคประชาชนในพื้นที่ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการป้องกันการกระทำผิดและกระทำผิดซ้ำในคดียาเสพติด

5) สถาบันบำบัดรักษาและฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดแห่งชาติบรมราชชนนีในฐานะหน่วยงานหลักในยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหายาเสพติดในปัจจุบันที่ใช้สาธารณสุขนำทางในการแก้ปัญหา ควรสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับองค์กรอื่น ๆ ด้วยการรองรับภารกิจในการบำบัดรักษาผู้ป่วยยาเสพติดที่เกินกำลังขององค์กรภาคเอกชนหรือองค์กรภาคประชาชนที่จะดูแลแก้ไขได้แล้วส่งคืนเมื่อผู้ป่วยมีอาการสงบ และเป็นศูนย์กลางในการบริหารเครือข่ายด้านการบำบัดรักษา เพื่อกระจายการบำบัดรักษาผู้ป่วยยาเสพติดให้กับพื้นที่ในชุมชน มีการพัฒนาและถ่ายทอดองค์ความรู้ใหม่ ๆ ในการบำบัดรักษาแก่เครือข่ายชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

6) องค์กรภาคเอกชน ซึ่งส่วนใหญ่มีความเชี่ยวชาญและชำนาญเฉพาะด้าน และมีศักยภาพสูงในการทำงานที่องค์กรมีความเชี่ยวชาญ ควรประสานความร่วมมือกับองค์กรภาครัฐ และองค์กรภาคประชาขนในการส่งเสริมสนับสนุนองค์กรต่าง ๆ ที่ทำหน้าที่ในการรองรับภารกิจที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดความร่วมมือและพัฒนาองค์ความรู้และกระบวนการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องร่วมกัน

7) องค์กรภาคประชาชน เป็นองค์กรที่ส่วนใหญ่เกิดขึ้น เนื่องจากผู้ก่อตั้งเห็นปัญหาในชุมชนแล้วหาวิธีการในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น มีพื้นฐานหลักจากชุมชน เพื่อชุมชน โดยชุมชน ดังนั้น ควรแสวงหาเครือข่ายความร่วมมือให้รอบด้าน เพื่อเพิ่มศักยภาพในการขับเคลื่อนขององค์กร และสร้างความมั่นใจให้กับชุมชนในการเป็นแกนหลักในการแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชน

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือของชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดเพื่อให้การบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

2) ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการประเมินผลการนำนโยบายด้านยาเสพติดไปปฏิบัติในชุมชนเพื่อนำไปสู่การจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายให้กับหน่วยงานนำไปใช้หรือปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม

3) ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมในยุทธศาสตร์การแก้ปัญหายาเสพติดโดยใช้พลังเครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อปรับปรุง แก้ไข และพัฒนายุทธศาสตร์ให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชนที่เป็นปัจจุบัน

4. การนำไปใช้ประโยชน์

จากงานวิจัยยุทธศาสตร์การแก้ปัญหายาเสพติดโดยใช้พลังเครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วม สามารถนำไปสู่การใช้ประโยชน์

คือ การนำเสนอยุทธศาสตร์การแก้ปัญหายาเสพติดโดยใช้พลังเครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วมให้กับหน่วยงานที่มีบทบาทหน้าที่ในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในภาครัฐ ได้แก่ สถานฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนในคดีของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน กรมคุมประพฤติ และองค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่จังหวัดเชียงราย ซึ่งทำให้เกิดประโยชน์ในการเฝ้าระวัง ติดตาม และประเมินผลผู้ใช้ยาเสพติดที่กลับไปใช้ชีวิตในชุมชนภายหลังการปล่อยตัวสู่สังคม เป็นการใช้พลังเครือข่ายในชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น

บรรณานุกรม

Ministry of Digital Economy and Society and Office of the Narcotics Control Board. (2023). *People opinion survey of National policies and plans regarding Prevent, suppress and solve drug problems on 2023*.n.p.

Ministry of Justice. (2020). *Annual report 2020*. n.p.

Office of the Narcotics Control Board. (2023, March 22) National policies and plans regarding Prevent, suppress and solve drug problems (2023 - 2027). Royal Thai Goverment gazette.Rule 140 Session 68.p.1

Office of the Narcotics Control Board. (2023). *Official document of Drug problem in community 2023*. n.p.

Phuwadet Sawangsaeng. (2019). *Guidelines for driving strategies to prevent and solve drug problems through action plan of Thai air force on 2015 - 2019*. National Defense College National Defense Studies Institute.

Warangkana Chankong and Pajaree Polprasert. (2018). Constructing confidence in self-efficacy of children and youth groups outside the Educational Institutions to build up the immune system for narcotic prevention through community participation. *Journal of Graduate Studies Valaya Alongkorn Rajabhat University, 12*(3), pp.147-159.

Watsana Atsalikorn. (2016). *The policies to prevent and resolve drug treatment of Tambon Administration Organization : A study of District. Kamphaeng Phet province.* Proceeding of the 3rd National Academic Conference, Kamphaeng Phet Rajabhat University (Volume 2), pp.165-177. Instiltute of Research and Deverlopment, Kamphaeng Phet Rajabha University.

สถานคุมขังภายหลังพ้นโทษ*
Post-Release Confinement Facilities

*ฤทธิรงค์ จุฑาพฤฒิกร***
*Rittirong Chutapruttikorn***
*ธัญลักษณ์ นามจักร****
*Thanyaluck Namjuck****
*กิตตินันท์ ตันติวงศ์*****
*Kittinan Tantivong*****
*บุญญารัตน์ บัวยัง******
*Boonyarat buayang******

บทคัดย่อ

การออกแบบสถานคุมขังภายหลังพ้นโทษดำเนินการภายใต้พระราชบัญญัติมาตรการป้องกันการกระทำความผิดซ้ำ พ.ศ. 2565 ซึ่งมุ่งแก้ไขและฟื้นฟูผู้กระทำความผิดร้ายแรงหลังพ้นโทษ โดยให้ความสำคัญกับการสร้างสมดุลระหว่างสิทธิของผู้พ้นโทษและการสร้างความเชื่อมั่นด้านความปลอดภัย

---

* *ขอขอบคุณ ดร.ขัตติยา รัตนดิลก ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนากระบวนการยุติธรรม ผู้ให้คำแนะนำในการดำเนินงานวิจัยนี้จนสำเร็จลุล่วงด้วยดี ขอขอบคุณสำนักงานกิจการยุติธรรมสำหรับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานโครงการวิจัย โดยบทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการการออกแบบสถานที่คุมขังภายหลังพ้นโทษแก่ผู้ถูกเฝ้าระวัง ตามพระราชบัญญัติมาตรการป้องกันการกระทำความผิดซ้ำ ในความผิดเกี่ยวกับเพศหรือที่ใช้ความรุนแรง พ.ศ.2565 ภายใต้ชุดโครงการพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อรับมือภาวะวิกฤติจากโรคระบาดในสถานที่ควบคุม / คุมขัง ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2566*

I would like to express my gratitude to Dr.Kattiya Ratanadilok, Director of the Institute for Justice Research and Development, for her guidance in the successful completion of this research. I would also like to thank the Office of Justice Affairs for their involvement in the research project. This article is part of the project on designing post-release confinement facilities for individuals under surveillance, in accordance with the Act on Measures to Prevent Recidivism in Sexual or Violent Offenses B.E. 2565. It is part of a series of projects under the Development of Technology and Innovation for Crisis Management in Controlled/Confinement Facilities, funded by the Office of the Science, Research, and Innovation Promotion Commission for the fiscal year 2023.

** *ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ*
Assistant Professor (PhD) at School of Architecture Bangkok University
*** *ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ*
Assistant Professor (PhD) at School of Law Bangkok University
**** *ผู้ช่วยวิจัย ประจำคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ*
Assistant Researcher at School of Architecture Bangkok University
***** *ผู้ช่วยวิจัย ประจำคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ*
Assistant Researcher at School of Architecture Bangkok University

Received: *22 October 2024* **Revised:** *10 February 2025* **Accepted:** *4 March 2025*

ให้กับสังคม งานวิจัยนี้ศึกษาถึงความต้องการในการใช้พื้นที่ของสถานคุมขังและวิเคราะห์แนวทางการฟื้นฟูผู้พ้นโทษเพื่อนำไปสู่การออกแบบสถานที่ที่เหมาะสมและไม่ให้ความรู้สึกเป็นเรือนจำ โดยใช้วิธีการวิจัย เช่น การสำรวจกรณีศึกษาทั้งเรือนจำและบ้านกึ่งวิถี การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ และออกแบบร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยเน้นแนวคิดการสร้าง “ภาวะปกติ” ให้กับผู้พ้นโทษ ซึ่งผลการวิจัยพบว่าการออกแบบสถานคุมขังภายหลังพ้นโทษจะต้องกำหนดให้ผู้พ้นโทษได้มีพื้นที่ส่วนตัว พื้นที่บำบัด พื้นที่ฝึกวิชาชีพ และพื้นที่สร้างความสัมพันธ์กับครอบครัว ผลงานออกแบบนี้สามารถใช้เป็นต้นแบบในการประยุกต์ใช้เพื่อออกแบบสถานคุมขังในอนาคตที่อาจจะช่วยลดจำนวนผู้กระทำผิดซ้ำได้

คำสำคัญ: สถานที่คุมขังที่ไม่ใช่เรือนจำ, การออกแบบพื้นที่ยุติธรรม, การจองจำปราศจากเรือนจำ, ผู้พ้นโทษ

Abstract

The design of post-release confinement facilities is operated under the Preventive Measures Against Repeat Offenders Act B.E. 2565 (2022), which aims to rehabilitate serious offenders after release. This legislation emphasizes the balancing between the rights of ex-offenders and building public safety confidence in society. This study examines spatial needs in confinement facilities and analyzes rehabilitation approaches for ex-offenders, aiming for appropriate designs that do not resemble traditional prisons. Case studies of prisons and halfway houses, interviews and focus groups with experts, and collaborative design sessions with stakeholders were employed, focusing on the concept of “normalcy” toward ex-offenders. The findings reveal that post-release confinement facilities should include private spaces, therapeutic areas, vocational training zones, and family interaction spaces. This proposed design can serve as a prototype for future confinement facilities, potentially reducing the recidivism rates.

Keywords: Non-prison confinement facilities, justice space design, incarceration without prisons, ex-offenders

บทนำ

ที่มาของโครงการ

ในวันที่ 23 มกราคม 2566 “พระราชบัญญัติมาตรการป้องกันการกระทำความผิดซ้ำในความผิดเกี่ยวกับเพศหรือที่ใช้ความรุนแรง พ.ศ. 2565” ได้มีผลบังคับใช้ที่มุ่งเน้นสำหรับผู้ก่อคดีที่มีลักษณะสะเทือนขวัญและต้องคำพิพากษาเด็ดขาด 7 กลุ่ม ได้แก่ 1) การฆาตกรรม 2) การข่มขืนกระทำชำเรา 3) การกระทำความผิดทางเพศกับเด็ก 4) การทำร้ายร่างกายจนเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย 5) การทำร้ายร่างกายสาหัส 6) การเรียกค่าไถ่ 7) นักค้ายาเสพติด

รายสำคัญ และเมื่อนักโทษกลุ่มนี้ได้รับโทษเสร็จสิ้นตามกฎหมายก็จะได้รับการปล่อยตัวสู่อิสรภาพ ดังเช่นผู้ต้องโทษประเภทอื่น ๆ อย่างไรก็ตาม ด้วยคดีที่ก่อมีลักษณะเป็นอาชญากรรมร้ายแรงที่ก่อให้เกิดความหวาดหวั่นต่อสังคมและความหวาดเกรงต่อการกระทำผิดซ้ำ พระราชบัญญัตินี้จึงได้ให้อำนาจศาลในการออกคำสั่งใช้มาตรการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดเหล่านี้ในฐานะที่เป็น “ผู้พ้นโทษ” โดยได้กำหนดไว้ว่า “ผู้ใดถูกคำสั่งให้คุมขังภายหลังพ้นโทษ ให้กรมราชทัณฑ์คุมขังไว้ในสถานที่ที่มิใช่เรือนจำ และจะปฏิบัติต่อผู้ถูกคุมขังเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้” ซึ่งจะสังเกตได้ว่า “สถานคุมขัง” นี้ไม่ใช่เรือนจำและการปฏิบัติต่อผู้พ้นโทษจะไม่ใช่การจองจำ แต่จะส่งเสริม บำบัด แก้ไข และฟื้นฟูผู้พ้นโทษ อันคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องคำสั่งตามกฎหมาย เพื่อรักษาสมดุลระหว่างการป้องกันสังคมให้ปลอดภัยและการคุ้มครองสิทธิอย่างเหมาะสม (Ministry of Justice, 2023, January 23)

อย่างไรก็ตามสถานคุมขังภายหลังพ้นโทษนั้นยังไม่มีต้นแบบที่เป็นรูปธรรมว่าควรมีลักษณะเป็นอย่างไรที่จะไม่บ่งบอกถึงภาพลักษณ์ของความเป็นเรือนจำ อีกทั้งพื้นที่ในการบำบัดรักษาแก้ไขฟื้นฟู ควรมีสภาพแวดล้อมอย่างไรที่จะส่งเสริมให้กระบวนการดังกล่าวมีประสิทธิภาพและสร้างความมั่นใจให้กับสังคมได้ว่า ผู้ที่ผ่านกระบวนการนี้จะสามารถออกไปใช้ชีวิตร่วมกันกับผู้อื่นโดยไม่กลับไปกระทำผิดซ้ำอีก

จุดประสงค์ของงานวิจัย

เพื่อศึกษาความต้องการประโยชน์ใช้สอยต่าง ๆ ภายในสถานคุมขังนี้ และวิเคราะห์แนวปฏิบัติต่อผู้พ้นโทษที่เหมาะสมต่อการควบคุมดูแล ติดตาม การบำบัด แก้ไข รักษาฟื้นฟู อันจะนำไปสู่แนวทางการออกแบบสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เหมาะสมต่อผู้ใช้สอยอาคารและเป็นที่ยอมรับของสังคม เพื่อเป็นต้นแบบทางสถาปัตยกรรม สำหรับสถานที่คุมขังภายหลังพ้นโทษ

การวิเคราะห์ทฤษฎีและแนวคิด

ณัฐฐ์วัฒน์ สุทธิโยธิน (Nattawat Suttiyotin. 2012) ได้แจกแจงแนวคิดของการลงโทษไว้ 3 แนวทาง คือ 1) ลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน 2) ลงโทษเพื่อข่มขู่ยับยั้งเพื่อให้ผู้กระทำผิดเกรงกลัวที่จะกระทำผิดซ้ำและข่มขู่บุคคลที่คิดจะกระทำผิด และ 3) เพื่อแก้ไขฟื้นฟูให้ผู้กระทำความผิดไม่ให้กลับมากระทำผิดซ้ำ จึงนำไปสู่การจัดเตรียมผู้ต้องขังก่อนปล่อย ทั้งการอบรมจิตใจ การฝึกอาชีพ เพื่อให้พร้อมกลับไปดำเนินชีวิตแบบบุคคลทั่วไปได้

ปกป้อง ศรีสนิท (Pokpong, S., 2021) ได้เพิ่มเติมอีก 2 แนวทาง คือ การตัดความสามารถในการกระทำความผิดและการนำผู้กระทำความผิดกลับสู่สังคม ซึ่งเป็นแนวทางที่สอดคล้องและเคารพสิทธิมนุษยชนที่ให้ความสำคัญกับการสำนึกในพฤติกรรมที่ผิดพลาด โดยพยายามให้ผู้กระทำผิดไม่เกิดความรู้สึกว่าสังคมไม่ยอมรับ ซึ่งการลงโทษในลักษณะนี้จะช่วยลดปริมาณผู้ต้องขังในเรือนจำและช่วยให้ผู้กระทำผิดเหล่านั้นได้มีโอกาสกลับไปทำมาหากินได้ (Khaosabuy, C., 2020; McNeill, F. 2014, pp.4195-4206)

สำหรับสถานคุมขังภายหลังพ้นโทษนั้น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติได้วางหลักการคุมขังภายหลังพ้นโทษไว้ว่า ผู้ถูกคำสั่งคุมขังภายหลังพ้นโทษควรได้รับการปฏิบัติ

แตกต่างจากนักโทษทั่วไป ผู้ถูกคำสั่งคุมขังภายหลังพ้นโทษควรถูกส่งตัวไปคุมขังในสถานที่ที่มิใช่เรือนจำ หากจำเป็นต้องคุมขังในเรือนจำจะต้องปฏิบัติกับผู้ถูกคุมขังภายหลังพ้นโทษแบบที่ไม่ถูกพิพากษาว่ากระทำความผิด (Office of Justice Affairs, 2019)

▣ วิธีการวิจัยและออกแบบ

การดำเนินการวิจัยและการพัฒนางานออกแบบสถานที่คุมขังภายหลังพ้นโทษนี้ เริ่มต้นขึ้นในเดือน พฤศจิกายน 2568 ภายหลังพระราชบัญญัติฯ ได้ประกาศใช้ไม่ถึง 1 ปี โดยเริ่มจากการสำรวจกรณีศึกษาทั้งในและต่างประเทศ เนื่องจากทีมผู้วิจัยยังไม่พบกรณีศึกษาของสถานคุมขังภายหลังพ้นโทษสำหรับผู้พ้นโทษที่เคยก่อคดีสะเทือนขวัญ จึงทำการศึกษารูปแบบเรือนจำที่มีแนวคิดในการออกแบบที่คำนึงถึงมนุษยธรรมทดแทน เช่น Halden prison, Bastøy Prison, Anstalten Correctional Facility และ Herstedvester Prison และศึกษาบ้านกึ่งวิถีถึงแนวปฏิบัติที่มีต่อการดูแลผู้พ้นโทษ เช่น บ้านกึ่งวิถีปูลารายอ กาแลตาแป และบ้านกึ่งวิถี The Osborne Association เพื่อให้ได้มาซึ่งแนวทางการออกแบบสภาพแวดล้อมตามแนวคิดการแก้ไขฟื้นฟู ซึ่งจะกล่าวถึงอย่างละเอียดในหัวข้อต่อไป

นอกจากนั้นแล้ว ทีมวิจัยร่วมกับผู้เชี่ยวชาญจากสำนักงานกิจการยุติธรรมได้ทำการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder analysis) เพื่อคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับโครงการและระบุบทบาทความสัมพันธ์ที่แต่ละท่านมีต่อกลุ่มผู้พ้นโทษสำหรับกำหนดแนวทางในการเก็บข้อมูล ซึ่งผลจากการวิเคราะห์ได้ช่วยกำหนดบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยกลุ่มแรกได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกและกลุ่มที่ 2 ใช้การสนทนากลุ่มเป็นเครื่องมือในการเข้าถึงข้อมูล

วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกนำมาใช้เพื่อศึกษาความเห็น ความเข้าใจ ทัศนคติ และประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการคุมขังภายหลังพ้นโทษ โดยกลุ่มที่ให้การสัมภาษณ์ ประกอบไปด้วย 1) กลุ่มนโยบายและกฎหมายโดยเป็นตัวแทนจากกระทรวงยุติธรรมและคณะนิติศาสตร์ 3 คน 2) กลุ่มกระบวนการพิจารณาคดีโดยเป็นตัวแทนจากศาลและอัยการ 3 คน 3) กลุ่มรองรับการจองจำโดยเป็นตัวแทนจากกรมราชทัณฑ์ (เรือนจำกลางคลองเปรม) 2 คน 4) กลุ่มทุนความรู้ 8 คน ได้แก่ นักสิทธิพลเมือง, สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย, สหวิชาชีพ, สำนักงานกิจการยุติธรรม, และนักวิจัยสิทธิมนุษยชน 5) กลุ่มบำบัด 7 คน ได้แก่ หมอ, จิตแพทย์/นักจิตวิทยา, นักสังคมสงเคราะห์, นักบำบัดด้านอาชีพ, นักอาชญาวิทยา, และนักทัณฑวิทยา และ 6) กลุ่มพัฒนาวิธีการควบคุม 6 คน ได้แก่ เจ้าหน้าที่กรมคุมประพฤติ, ตำรวจ, นักพัฒนา/เจ้าหน้าที่ติดตามอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ติดตามตัว

ทีมวิจัยใช้วิธีการสนทนากลุ่ม (Focus group) กับผู้ให้ข้อมูล 2 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มอดีตผู้ต้องขังเพื่อศึกษาประสบการณ์จากการถูกจองจำและความต้องการด้านกิจกรรมที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิตทั้งระหว่างอยู่ในเรือนจำและภายหลังพ้นโทษ จำนวน 12 คน ซึ่งมี 2 คนเคยต้องโทษคดีร้ายแรง และ 2) กลุ่มผู้ได้รับผลกระทบทางอ้อม ได้แก่ พยานในคดีร้ายแรง, ผู้สื่อข่าว, อาสาสมัครชุมชน, นายจ้างองค์กร (ของอดีตผู้ต้องขัง) และผู้นำชุมชน จำนวนรวมกัน 10 คน เพื่อให้ทราบถึง

ระดับการยอมรับต่อแนวคิดสถานคุมขังภายหลังพ้นโทษและต่อการเปิดเผยตัวตนของอดีตผู้ก่อคดีสะเทือนขวัญสู่สาธารณะ

และออกแบบขั้นสมบูรณ์อีก 1 ครั้ง โดยทีมงานได้นำเสนอแต่ละพื้นที่ใช้สอยของสถานคุมขังภายหลังพ้นโทษเพื่อขอรับข้อเสนอแนะ

ภาพที่ 1 *การประชุมผู้เชี่ยวชาญเพื่อเสนอความเห็นต่องานออกแบบสถานคุมขังภายหลังพ้นโทษ*

ที่มา: บุญญารัตน์ บัวยัง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ

สำหรับกลุ่มเป้าหมายหลักของโครงการนี้หรือผู้เคยกระทำผิดรุนแรงทั้ง 7 คดี ฆ่าหรือข่มขืนเด็ก, ฆ่าข่มขืน, ฆาตกรต่อเนื่อง, ฆาตกรโรคจิต, สังหารหมู่, ชิงทรัพย์หรือปล้นทรัพย์โดยการฆ่า และนักค้ายาเสพติดรายใหญ่ ทีมวิจัยไม่สามารถสัมภาษณ์ได้โดยตรง จึงสอบถามจากผู้ที่มีประสบการณ์ใกล้ชิดเกี่ยวข้องกับกลุ่มดังกล่าวแทน เช่น ผู้คุม และอดีตผู้ต้องขังที่เคยก่อคดีที่ใกล้เคียง นอกจากนั้นแล้วยังมีการสืบค้นจากเอกสารที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ช่วยให้เข้าใจประเด็นที่ต้องการให้ได้มากที่สุด

เมื่อเข้าสู่ขั้นตอนการพัฒนางานออกแบบ ทีมงานวิจัยได้นำแบบร่างที่ออกแบบไว้นำเสนอต่อตัวแทนผู้เชี่ยวชาญในกลุ่มต่าง ๆ ข้างต้น โดยจัดเป็นการประชุมออกแบบเชิงปฏิบัติการที่ผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่านสามารถร่วมให้ความเห็นต่องานออกแบบปรับปรุงแบบร่างที่นำเสนอได้ (ภาพที่ 1) จำนวน 3 ครั้ง และนำเสนอผลงานวิจัยซึ่งข้อแนะนำต่าง ๆ ได้นำไปปรับใช้ในงานออกแบบโดยจัดทำเป็นแบบห้องต่าง ๆ เพื่อเป็นต้นแบบทางสถาปัตยกรรมสถานคุมขังภายหลังผู้พ้นโทษที่สามารถปรับใช้ในที่ตั้งที่มีบริบทแตกต่างกันได้

▣ กรณีศึกษาและการเปรียบเทียบกรณีศึกษา

งานศึกษานี้ได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาแนวคิดของสถานคุมขังทั้งในและต่างประเทศ โดยนำมาวิเคราะห์และค้นหาแนวทางที่เหมาะสมสำหรับการนำมาปรับใช้กับสถานคุมขังภายหลังพ้นโทษในประเทศไทย โดยศึกษา 4 เรือนจำที่มีแนวคิดหลักที่คล้ายคลึงกัน ได้แก่ Halden prison, Bastøy Prison, Anstalten Correctional Facility และ Herstedvester Prison ซึ่งเป็นเรือนจำที่คำนึงถึงมนุษยธรรมและเน้นการบำบัดฟื้นฟูโดยวิธีการสร้างภาวะปกติ เพื่อช่วยเหลือให้

ผู้ต้องขังสามารถปรับตัวเข้าสู่สังคมได้โดยง่ายภายหลังพ้นโทษ นอกจากนั้นแล้วยังทำการศึกษาบ้านกึ่งวิถี 2 แห่ง ได้แก่ บ้านปูลารายอ กาแลตาแปและ The Osborne Association ที่เน้นการฟื้นฟูผู้พ้นโทษที่ยังไม่สามารถกลับคืนสู่ชุมชนได้ทันทีหลังพ้นโทษ หากในแต่ละกรณีศึกษาก็จะมีรายละเอียดที่แตกต่างกันไปซึ่งสามารถสรุปรายละเอียดแต่ละแห่งได้ ดังนี้

1) Halden prison, Norway

เรือนจำ Halden มีแนวคิดในการสร้างความพร้อมให้ผู้ต้องขังได้ออกไปเป็น “เพื่อนบ้านที่ดี” ของคนในสังคมหลังพ้นโทษ ปฏิเสธวิธีคิดการลงโทษเพื่อ“แก้แค้น”หันมาสู่แนวทางเน้นการแก้ไขและปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ผู้คุมและนักโทษสามารถทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน เช่น การรับประทานอาหาร เล่นกีฬา ซึ่งเป็นปัจจัยที่ช่วยให้เจ้าหน้าที่มีปฏิสัมพันธ์ใกล้ชิดกับนักโทษอย่างแท้จริง สถาปัตยกรรมและภูมิทัศน์ของเรือนจำยังได้รับการออกแบบมาเพื่อหลีกเลี่ยงไม่ให้นักโทษรู้สึกว่ากำลังถูกคุมขังอยู่ เพื่อสร้างบรรยากาศ “ภาวะปกติ” หลังกำแพงเรือนจำให้ได้มากที่สุด

นักโทษส่วนใหญ่ในเรือนจำนี้เป็นนักโทษที่ได้รับการประเมินว่ามีศักยภาพที่จะฟื้นฟูได้ แม้ว่าผู้ต้องขังบางคนอาจจะเคยก่ออาชญากรรมรุนแรงมาก่อนก็ตาม เรือนจำ Halden มีการบำบัดผู้ต้องขังที่มีปัญหาด้านจิตเวชและยังได้ออกแบบให้มีพื้นที่เฉพาะรองรับนักโทษที่ยังไม่พร้อมเข้าร่วมกิจกรรมกับผู้อื่น

ผลลัพธ์ที่จับต้องได้ คือ จำนวนผู้กระทำผิดซ้ำหลังพ้นโทษในระยะเวลา 2 ปี มีจำนวนลดลงเหลือเพียง 20% ส่วนผู้ที่กระทำผิดซ้ำภายในระยะเวลา 5 ปีหลังพ้นโทษ มีจำนวนลดลงเหลือเพียง 25% ซึ่งถือเป็นตัวเลขที่เกินความคาดหมายเมื่อเปรียบเทียบกับค่าเฉลี่ยผู้กระทำผิดซ้ำหลังพ้นโทษในอังกฤษที่สูงถึง 50% หลังออกจากเรือนจำไปได้ไม่เกิน 1 ปีโดยทั่วไป

หนึ่งปัจจัยในความพยายามสร้างบรรยากาศแบบชีวิตประจำวัน คือการเปิดโอกาส ให้ครอบครัวของนักโทษเข้าเยี่ยมได้อย่างใกล้ชิดหนึ่งครั้งในทุก 3 เดือน โดยนักโทษที่ผ่านการทดสอบเฉพาะของโครงการ จะได้พักค้างแรมกับลูก ๆ และคู่ครองในบ้านพักที่จัดไว้เป็นพิเศษ ซึ่งมีทั้งของเล่นเด็ก เตียงนอนขนาดใหญ่สำหรับคู่สามีภรรยา และสภาพแวดล้อมที่ไม่ต่างกับบ้านของครอบครัวโดยทั่วไป (Benko, J., 2015 March 26; Gentleman, A. 2012, May 18)

2) Bastøy Prison, Norway

เรือนจำแห่งนี้มีแนวคิดว่าผู้ต้องขังทุกคนสมควรได้รับการปฏิบัติด้วยความเคารพโดยไม่คำนึงถึงความผิดในอดีต ผู้ต้องขังที่เคยกระทำผิดรุนแรงก็สามารถมาฟื้นฟูที่นี่ได้หากได้รับการประเมินว่ามีความพร้อมและความสม่ำเสมอในการเข้ารับการบำบัด Bastøy Prison เป็นเรือนจำเปิดบนเกาะขนาดเล็กที่ผู้ต้องขังได้รับอนุญาตออกไปทำงานนอกเรือนจำ ผู้ต้องขังจะได้รับทักษะอาชีพที่จำเป็นสำหรับการเตรียมความปกติพร้อมกลับสู่สังคม เช่น การทำธุรกิจ การใช้คอมพิวเตอร์ งานเกษตรกรรม และงานฝีมือ นักโทษจะต้องทำงานเพื่อแลกค่าจ้างและค่าอาหาร ผู้ต้องขังจะถูกฝึกให้เตรียมอาหารด้วยตนเองจากวัตถุดิบที่หาซื้อได้จากร้านสะดวกซื้อบนเกาะ การกระทำผิดซ้ำของผู้พ้นโทษจากเรือนจำมีอัตรานี้ต่ำที่สุดในโลกโดยมีผู้ต้องขังเพียง 16% ที่กระทำผิดซ้ำภายในสองปีหลังจากปล่อยตัว (Gray, A. 2017; James, E. 2013; Mathiesen, T., 1965)

เรือนจำมีสถานที่เตรียมไว้สำหรับผู้ต้องขังและครอบครัวอย่างเป็นส่วนตัว มีบ้านพิเศษที่มีสนามเด็กเล่นสามารถใช้เวลาร่วมกับบุตรหลานได้ ผู้ต้องขังบางรายอาจได้รับอนุญาตให้กลับบ้านเป็นครั้งคราวเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์กับครอบครัวและเตรียมความพร้อมสำหรับการกลับคืนสู่สังคม (Nagy, B., 2014, September 11)

3) Anstalten Correctional Facility, Greenland

เรือนจำแห่งนี้เปลี่ยนแนวคิดจากการจองจำผู้กระทำผิด ให้เป็นการเตรียมนักโทษให้สามารถกลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้ตามปกติ นอกจากการฝึกทักษะด้านอาชีพและทักษะชีวิต เรือนจำนี้ยังได้จัดเตรียมการศึกษาในระบบที่ผู้ต้องขังสามารถรับใบปริญญาเมื่อจบการศึกษา ซึ่ง 70% ของผู้ต้องขัง สามารถหางานทำได้ภายใน 1 ปี หลังปล่อยตัว

เรือนจำนี้มีจุดเด่นในด้านการออกแบบที่สนับสนุนคุณภาพความเป็นอยู่ที่ดี โดยถูกออกแบบเหมือนหมู่บ้านเล็ก ๆ บนภูเขา ผู้ต้องขังจะได้ห้องนอนส่วนตัวพร้อมห้องน้ำ ลูกกรงถูกแทนที่ด้วยหน้าต่างบานใหญ่เชื่อมกับธรรมชาติภายนอกเพื่อเยียวยาความตึงเครียดจากการอยู่ในเรือนจำ ภายในเรือนนอนมีบริเวณส่วนกลางสำหรับทำกิจกรรมร่วมกัน พื้นที่ครัวสำหรับทำอาหารด้วยตนเองและโต๊ะกินข้าวร่วมกับผู้ต้องขังและผู้คุมคนอื่น ในส่วนบริการจะมีการจัดเตรียมห้องสมุด ห้องทำงาน ลานกีฬา ไปจนถึงห้องสวดมนต์ (Johannessen, R., & Martin, 2021; Astbury, 2021, July 27)

4) Herstedvester Prison, Denmark

เรือนจำแห่งนี้เป็นเรือนจำพิเศษที่ผู้ต้องโทษส่วนใหญ่เป็นอาชญากรที่มีความผิดทางจิตและการกระทำผิดทางเพศ จึงใช้แนวทางชุมชนบำบัด (Therapeutic Community) ที่เน้นการใช้ชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการฟื้นฟูและพัฒนาตัวเอง ความเปลี่ยนแปลงในด้านพฤติกรรม ทัศนคติ และทักษะชีวิตของแต่ละคนจะเกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนร่วมช่วยเหลือกัน (Fransen, P., & Smith, P.S., 2023) Herstedvester Prison ยังสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการรักษาผู้ต้องขังและให้ความสำคัญกับการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังและครอบครัว

โปรแกรมการบำบัดทางจิตเวชช่วยให้ผู้ต้องขังสามารถฟื้นตัวและจัดการกับอาการของตนเองได้ โปรแกรมการบำบัดการล่วงละเมิดทางเพศเน้นการสร้างความเข้าใจพฤติกรรมและเรียนรู้ที่จะควบคุมตนเอง เช่น ทักษะความรู้ความเข้าใจในการใช้ชีวิตประจำวัน การจัดการความโกรธและการควบคุมอารมณ์ที่รุนแรง การป้องกันความรุนแรงและการใช้ชีวิตที่ปราศจากการคุกคาม ความช่วยเหลือในการหลุดพ้นจากอาชญากรรมของตนเอง ซึ่งอัตราของผู้กระทำผิดซ้ำหลังพ้นโทษมีค่าเฉลี่ยที่ 20% ต่ำกว่าเรือนจำอื่น ๆ ในประเทศเดนมาร์ค (Kriminalforsorge, 2023; Stevens, A., 2012, p.14)

5) บ้านปูลารายอ กาแลตาแป, นราธิวาส

บ้านกึ่งวิถีแห่งนี้มีแนวทางในการดูแลผู้พ้นโทษที่ไม่มีบ้านจะกลับหรือครอบครัวยังไม่พร้อมที่จะรองรับ โดยบ้านแห่งนี้มีแนวคิดในดูแลสมาชิกให้มีกำลังกายกำลังใจที่แข็งแกร่งพร้อมกลับไปสู่ชุมชนโดยไม่หวนกลับไปกระทำผิดซ้ำ ปัจจุบันมีทั้งการบำบัดฟื้นฟูสุขภาพจิตและการฝึกอาชีพที่สนับสนุนจากทุนชุมชน เช่น ทำข้าวเกรียบ ปลูกผักสลัด สวนสมุนไพร

และการทำกระชังปลากะพง นอกจากนั้นแล้ว สมาชิกในบ้านยังได้ร่วมกับสังคมภายนอกทำงานสาธารณประโยชน์ในหลาย ๆ ประการ เพื่อสร้างความคุ้นเคยกับชุมชน ซึ่งจากข้อมูลในปี 2565 พบว่า ผู้พ้นโทษ 69% กลับสู่ครอบครัว 7% กลับไปกระทำผิดซ้ำ สมาชิกที่เหลือยังคงดำเนินการฟื้นฟูในบ้านปูลารายอ (Vasin Suwannarat, Kawintra Uttamaprakrom & Rachadee Binwang, 2022, pp.68-70)

บ้านแห่งนี้ให้ความสำคัญกับการสร้างความรู้สึกปลอดภัยพร้อมไปกับการสร้างความเข้าใจและแรงสนับสนุนจากชุมชน โดยใช้กระบวนการการมีส่วนร่วมผ่านกิจกรรมสาธารณะต่าง ๆ ที่ดำเนินการร่วมกัน ชุมชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของบ้านกึ่งวิถีพร้อมช่วยเหลือผู้พ้นโทษในการกลับคืนสู่สังคม ซึ่งเป็นอีกหนทางหนึ่งในการป้องกันอาชญากรรม (Bangkok Biz News, 2020, December 4; Bangkok Biz News, 2022, January 29)

6) The Osborne Association, United State of America

บ้านกึ่งวิถีแห่งนี้มีเป้าหมายในการคืนพลเมืองให้กับสังคม ซึ่งจะให้ที่พักพิงที่ปลอดภัยสำหรับผู้พ้นโทษเพื่อให้ตั้งตัวได้ภายหลังจากการถูกจองจำมาเป็นเวลานาน เนื่องจากกลุ่มผู้พ้นโทษจากเรือนจำมีความหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นผู้พ้นโทษสูงอายุ แม่และลูกเล็ก วัยรุ่นและเด็ก แต่ละกลุ่มจะมีความเปราะบางในประเด็นที่แตกต่างกัน บ้านกึ่งวิถีนี้จึงออกแบบให้เหมือนอพาท์เมนต์ให้เช่าทั่วไป โดยมีหลายสาขากระจายอยู่ทั่วประเทศและดำเนินการบำบัดฟื้นฟูในรายละเอียดที่แตกต่างกันตามลักษณะเฉพาะของแต่ละกลุ่มเปราะบาง โดยมีเป้าหมายในการดูแลตลอดเส้นทางเพื่อให้ได้งานทำที่จะนำไปสู่การพึ่งพาตนเองทางการเงินได้ในท้ายที่สุด

The Osborne Association ยังให้การสนับสนุนครอบครัวของผู้พ้นโทษ เพื่อช่วยให้สมาชิกอื่น ๆ ในบ้านมีความพร้อมที่จะรับผู้พ้นโทษกลับสู่ความอบอุ่นอีกครั้ง โดยมั่นใจว่าความสัมพันธ์ในครอบครัวที่แน่นแฟ้นจะส่งผลลัพธ์ที่ดีหลังพ้นโทษและลดโอกาสกลับไปกระทำผิดซ้ำได้ (Tomberg, K.A., Moreno, G., Cobar, P., & Alexander, N. 2020, pp.40-41; Osborne, 1924) ในแต่ละปี บ้านกึ่งวิถีภายใต้การบริหารของ The Osborne Association จะดูแลผู้เข้าร่วมโครงการมากกว่า 10,000 คนเฉพาะในนิวยอร์ค ซึ่ง 81% ของผู้ที่ผ่านการฝึกอาชีพไม่กระทำผิดซ้ำอีกใน 2 ปี (Osborne, 2025)

จากกรณีศึกษาทั้ง 6 กรณี สามารถวิเคราะห์สรุปเป็นปัจจัยความสำเร็จที่ช่วยกำหนดแนวทางในการออกแบบสถานคุมขังภายหลังพ้นโทษต้นแบบในประเทศไทย ดังตารางที่ 1 นี้

ตารางที่ 1 *การเปรียบเทียบปัจจัยความสำเร็จระหว่างกรณีศึกษา 6 กรณี*

ปัจจัยความสำเร็จ	Halden prison	Bastøy Prison	Anstalten Correctional Facility	Herstedvester Prison	บ้านปูลารายอ กาแลตาแป	The Osborne Association
แนวคิดหรือนโยบายของสถานคุมขัง	สร้างความพร้อมให้ผู้ต้องขังได้ออกไปเป็นเพื่อนบ้านที่ดี	ทุกคนสมควรได้รับการปฏิบัติด้วยความเคารพ โดยไม่คำนึงถึงอดีต	เปลี่ยนการจองจำเป็นการเตรียมกลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้	แนวทางชุมชนบำบัด เน้นให้ผู้ต้องขังร่วมกันและช่วยกันฟื้นฟูพัฒนาตัวเอง	สร้างความเข้าใจและแรงสนับสนุนจากชุมชนผ่านการมีส่วนร่วม	เป็นที่พักพิงที่ปลอดภัยเพื่อให้ตั้งตัว ภายหลังการถูกจองจำมายาวนาน
กลุ่มเป้าหมาย (ผู้ใช้งาน)	-ผู้ต้องขัง -ผู้ต้องขังกระทำผิดรุนแรง	-ผู้ต้องขัง -ผู้ต้องขังกระทำผิดรุนแรง	-ผู้ต้องขัง -ผู้ต้องขังกระทำผิดรุนแรง	ผู้ต้องขังที่มีความผิดทางจิตและการกระทำผิดทางเพศ	ผู้พ้นโทษที่ครอบครัวยังไม่พร้อมรองรับ	ผู้พ้นโทษและครอบครัวเปราะบาง
แนวทางการบำบัดฟื้นฟู	สร้างบรรยากาศภาวะปกติ เสริมทักษะทั้งใจและกาย	ฝึกอาชีพและทำงานจริงนอกเรือนจำ	ฝึกทักษะอาชีพ ทักษะชีวิต มีการศึกษาในระบบให้เรียนรู้ สามารถได้รับปริญญา	ฝึกจัดการกับอาการของตนเอง เข้าใจพฤติกรรมและเรียนรู้การควบคุมตนเอง	เสริมกำลังกาย กำลังใจให้พร้อมกลับไปสู่ชุมชน	ดูแลให้นำไปสู่การพึ่งพาตนเองได้
การมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน	ครอบครัวเยี่ยมได้อย่างใกล้ชิดพักค้างกับผู้ต้องขังได้	เรือนจำมีพื้นที่สำหรับพักค้างและได้กลับบ้านบางเวลาเพื่อสัมพันธ์กับครอบครัว	เรือนจำอนุญาตให้ครอบครัวเข้าเยี่ยม แต่ไม่มีข้อมูลระบุว่าเป็นปัจจัยหนึ่งในการบำบัด	ให้ความสำคัญกับการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังและครอบครัว	ทำกิจกรรมสาธารณะร่วมกับชุมชน	ครอบครัวผู้พ้นโทษเข้าร่วมบำบัดการพร้อมรับผู้พ้นโทษกลับบ้าน
การออกแบบสภาพแวดล้อม	สถาปัตยกรรมและภูมิทัศน์ออกแบบเพื่อหลีกเลี่ยงความรู้สึกคุมขัง	เรือนจำเปิดเหมือนหมู่บ้านบนเกาะขนาดเล็ก	ออกแบบความเป็นอยู่ที่ดีเชื่อมกับธรรมชาติเพื่อเยียวยาความตึงเครียด	สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการรักษาและการเรียนรู้ร่วมกัน	มีลักษณะเป็นบ้านที่ตั้งในชุมชน	มีลักษณะเป็นอพาร์ทเมนต์
ผลลัพธ์รูปธรรม	อัตราการกลับเข้าเรือนจำลดลงเหลือเพียง 20%	อัตราการกลับเข้าเรือนจำต่ำสุดเหลือเพียง 16%	อัตราการกลับเข้าเรือนจำลดลงเหลือเพียง 20%	อัตราการกลับเข้าไปในเรือนจำลดลงเหลือเพียง 20% และ 70% หางานทำได้ภายใน 1 ปี	อัตราการกลับสู่ครอบครัว 69% และอัตราการกลับเข้าเรือนจำเพียง 7%	81% ของผู้ที่ผ่านการฝึกอาชีพไม่กลับไปกระทำผิดซ้ำอีกใน 2 ปี

ที่มา: ผู้วิจัย

ผลการวิจัยและการออกแบบ

แนวทางการออกแบบสถานคุมขังภายหลังพ้นโทษผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านได้ให้มุมมองต่อการออกแบบสถานคุมขังฯนี้ ซึ่งเมื่อวิเคราะห์แล้วสามารถสรุปออกมาได้เป็น 3 แนวทาง ได้แก่ 1) การให้ความสำคัญกับผู้เสียหาย (a victim-centered justice approach), 2) มุมมองผ่านสังคมซึ่งอาจมีการเปลี่ยนแปลงตามปัจจัยต่าง ๆ ที่เข้ามามีอิทธิพลต่อแนวคิดในช่วงเวลานั้น ๆ (social centered justice approach) และ 3) การเล็งเห็นความสำคัญของการสร้างความยั่งยืนด้านรายได้ให้กับผู้ก้าวพลาด (an economic-centered justice approach) ซึ่งในรายละเอียดแต่ละประเด็นสามารถแสดงผลเปรียบเทียบผ่านตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 2 *แนวคิด Victim Centric, Social Centric, Economic Centric*

	Victim Centric	Social Centric	Economic Centric
ความหมาย	ผู้เสียหายหรือเหยื่อเป็นศูนย์กลาง	สังคมเป็นศูนย์กลาง	เศรษฐกิจเป็นศูนย์กลาง
แนวคิด	ให้ความสำคัญและช่วยเหลือเหยื่อความรุนแรงหรือคดีเกี่ยวกับเรื่องเพศในครอบครัว รวมถึงคดีซึ่งเกิดกับคนในชุมชนเดียวกันกับเหยื่อ โดยมุ่งเน้นที่การคุ้มครองและฟื้นฟูสภาพจิตใจและร่างกายของเหยื่อ	ให้ความสำคัญกับผู้กระทำผิดโดยมีความเชื่อว่า วันหนึ่งผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิด จะสามารถอยู่ร่วมในสังคมเดิมด้วยกันได้ แนวทางนี้มุ่งเน้นที่การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อโอกาสของผู้พ้นโทษในการกลับคืนสู่สังคม	ให้ความสำคัญกับผู้กระทำผิดมุ่งเน้นที่การช่วยให้ผู้พ้นโทษสามารถหางานประกอบอาชีพและสร้างรายได้ได้ด้วยตนเอง เป็นแนวทางในการลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ของรัฐพร้อม ๆ กัน
ปัญหา	ผู้กระทำผิดได้รับโทษทางอาญาเมื่อได้รับการปล่อยแล้วกลับมาอยู่ในพื้นที่เดียวกันกับเหยื่อ สร้างความไม่ปลอดภัย ซอกช้ำทางจิต อาจนำมาสู่ความคิดแก้แค้นทดแทน	สังคมขาดความไว้วางใจในการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขัง เกิดความกังวลต่อผู้พ้นโทษว่ายังมีแนวโน้มที่อาจจะกระทำความรุนแรงทั้งต่อทรัพย์และชีวิต	ค่าใช้จ่ายในสถานที่คุมขังสูง อันเป็นผลมาจากจำนวนผู้ต้องขังมีมากเกินความสามารถในการดูแลได้ทั่วถึง ส่งผลกระทบให้เกิดปัญหาในการบริหารงบประมาณ
การออกแบบสถานที่คุมขังหลังพ้นโทษ	สร้างความรู้สึกปลอดภัยให้ผู้เสียหาย ผู้พ้นโทษอาจได้รับคำสั่งไม่ให้เข้าใกล้ผู้เสียหาย ตัวอย่างเช่น เป็นการย้ายถิ่นออกไปอยู่ชุมชนอื่นที่ไกลจากผู้เสียหาย	ให้ความสำคัญกับกระบวนการในการอบรมแก้ไข ฟื้นฟู โดยเชื่อมั่นและให้โอกาส ผู้เคยกระทำผิดในการกลับคืนสู่สังคม	ผู้พ้นโทษควรมีทักษะทางวิชาชีพที่สามารถทำงานได้จริง เมื่อกลับเข้าสู่สังคม
ข้อดี	ช่วยให้แน่ใจว่าเสียงและความต้องการของเหยื่อได้ถูกรับฟัง	นำไปสู่การแก้ไขปัญหาเชิงระบบ และส่งเสริมความรู้สึกรับผิดชอบในการแก้ปัญหาร่วมกัน	นำไปสู่ผลลัพธ์ที่มีประสิทธิภาพและวัดผลได้ รวมถึงช่วยส่งเสริมความมั่นคงและการเติบโตทางเศรษฐกิจ
ข้อเสีย	มีความเสี่ยงที่จะละเลยสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาความรุนแรงจากทั้งฝั่งผู้กระทำและผู้ถูกกระทำ อาจต้องใช้ทรัพยากรจำนวนมากในการสนับสนุนรายบุคคล	มีความเสี่ยงที่จะมองข้ามความต้องการเฉพาะของบุคคล เช่น การรับฟังเหยื่อ รวมถึงมีความยากที่จะดำเนินการเปลี่ยนแปลงในวงกว้าง เช่น การสื่อสารความปลอดภัยสังคม	มีความเสี่ยงที่จะละเลยต้นทุนทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ

ที่มา: ผู้วิจัย

การจะระบุว่าแนวทางใดใน 3 แนวทางนี้เหมาะสมที่สุดคงเป็นไปได้ยาก แนวทางที่เหมาะสมจะขึ้นอยู่กับสถานการณ์เฉพาะและความต้องการของแต่ละบุคคล อย่างไรก็ตาม แนวทางที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดคือการบูรณาการทั้งสามมุมมองเข้าด้วยกัน กล่าวคือ ให้ความสำคัญกับประสบการณ์ ความต้องการของผู้พ้นโทษ และเหยื่อ บทบาท ระบบและโครงสร้างทางสังคม รวมถึงปัจจัยทางเศรษฐกิจ การบูรณาการทั้ง 3 แนวทางนี้สามารถช่วยให้ผู้พ้นโทษฟื้นฟูสภาพจิตใจและร่างกาย สามารถหางานประกอบอาชีพสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่นและกลับคืนสู่สังคมได้อย่างปกติสุข โดยจะต้องไม่ละเลยการประเมินถึงปัจจัยต่าง ๆ รอบด้านของผู้พ้นโทษ เช่น 1) ประเภทของความผิดที่ผู้พ้นโทษก่อ 2) ประวัติอาชญากรรม 3) สภาพจิตใจและร่างกาย 4) ทักษะและความสามารถ 5) ความต้องการและเป้าหมาย และ 6) การสนับสนุนจากครอบครัวและชุมชน

นอกจากนี้ ยังมีปัจจัยภายนอกอื่น ๆ ที่ต้องพิจารณา เช่น นโยบายและทรัพยากรที่มีอยู่ ความพร้อมด้านกำลังพลกับผู้เชี่ยวชาญด้านการดูแลสุขภาพจิต ด้านแรงงาน หรือนักสังคมสงเคราะห์ ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้เป็นบุคลากรสำคัญ ในการให้คำแนะนำและการสนับสนุนที่จำเป็น ในการเลือกแนวทางที่จะปฏิบัติต่อผู้พ้นโทษที่เหมาะสมที่สุด

ที่ตั้งโครงการสถานคุมขังภายหลังพ้นโทษ

จากสถานการณ์ปัจจุบันที่มีผู้พ้นโทษที่ได้รับคำสั่งให้คุมขังภายหลังพ้นโทษ 5 คน (สัมภาษณ์ผู้คุมในวันที่ 7 มีนาคม 2567) แดน 13 ภายในเรือนจำกลางคลองเปรม จึงถูกปรับใช้เป็นสถานคุมขังภายหลังพ้นโทษ ซึ่งการเลือกใช้ดังกล่าวมีสาเหตุจากการจัดการที่สะดวกต่อการควบคุมและประหยัดงบประมาณซึ่งเหมาะสมต่อสถานการณ์ที่พระราชบัญญัติมาตรการป้องกันการกระทำความผิดซ้ำในความผิดเกี่ยวกับเพศหรือที่ใช้ความรุนแรง พ.ศ. 2565 เพิ่งประกาศใช้ ซึ่งทางกรมราชทัณฑ์สามารถใช้บุคลากรในฝ่ายต่าง ๆ ภายในเรือนจำได้ อีกทั้งยังไม่จำเป็นต้องสร้างอาคารใหม่รองรับจำนวนผู้พ้นโทษที่ยังมีจำนวนน้อย การปรับพื้นที่เรือนจำเดิมให้เป็นสถานที่คุมขังภายหลังพ้นโทษจึงเหมาะสมกับกรณีเร่งด่วนที่ต้องบังคับใช้หรือในภาวะที่ยังไม่มีสถานที่คุมขังอื่นที่เหมาะสมกว่า

แม้ว่าสถานที่ตั้งดังกล่าวจะอยู่ภายในเรือนจำ ซึ่งขัดต่อแนวคิด“การคุมขังไว้ในสถานที่ที่มิใช่เรือนจำ” หากแต่ในความเป็นจริงปัจจุบันที่ผู้พ้นโทษทั้ง 5 คน มีอาการจิตเวชและอาจจะมีอาการก้าวร้าวจนถึงขั้นสามารถทำร้ายผู้อื่นได้เมื่อได้รับการกระตุ้นที่ไม่เหมาะสม (สัมภาษณ์ผู้คุมในวันที่ 7 มีนาคม 2567) การควบคุมให้อยู่ภายในพื้นที่จึงยังคงใช้เป็นแนวปฏิบัติหลักอยู่ เนื่องจากสถานที่ในการคุมขังนี้ยังอยู่ในพื้นที่ที่มีการเฝ้าระวังเข้มงวดสูง จึงช่วยให้สังคมมั่นใจได้ว่าระหว่างที่ผู้พ้นโทษเหล่านี้อยู่ในการควบคุมดูแล การกลับไปทำร้ายผู้อื่นและการกระทำผิดซ้ำในคดีร้ายแรงจะไม่มีโอกาสเกิดขึ้นอีก

อย่างไรก็ตาม งานศึกษานี้ได้เสนอแนะที่ตั้งโครงการทางเลือกอื่น ไม่ว่าจะเป็นอาคารเดิมที่ไม่ได้ใช้งานหรืออาคารที่ยังคงใช้งานแต่ขอดัดแปลงบางพื้นที่หรือบางอาคารมาเป็นสถานคุมขังฯ เช่น อาคารภายในสถานพยาบาล โรงเรียน หรือโรงงานต่าง ๆ สถานที่เหล่านี้มักจะมีแนวทางการออกแบบที่คำนึงถึงการควบคุมความปลอดภัยในระดับปานกลาง ซึ่งยืดหยุ่น

และสะดวกต่อการปรับการควบคุมให้เข้มข้นขึ้นหรือลดความเข้มงวดได้ อีกทั้งประโยชน์ใช้สอยของอาคารเดิมก็ช่วยสื่อสารความไม่เป็นเรือนจำได้เป็นอย่างดี เนื่องจากภาพลักษณ์ของอาคารเดิมนั้น ๆ ไม่ใช่เรือนจำ ตัวอย่างเช่น สังคมจะรับรู้โรงพยาบาลในฐานะการรักษาพยาบาล โรงเรียนจะสื่อสารการให้ความรู้และบ่มเพาะศักยภาพของบุคคล ขณะที่โรงงานจะให้โอกาสในการทำงานจริง ซึ่งครอบครัวของผู้พ้นผิดก็อาจจะรู้สึกผ่อนคลายที่ชุมชนจะรับทราบว่าคนในครอบครัวเขาได้รับการดูแลบ่มเพาะในสถานที่ที่ไม่ใช่เรือนจำ

ผลการออกแบบประโยชน์ใช้สอยสถานคุมขังภายหลังพ้นโทษ

การออกแบบอยู่บนแนวคิดหลัก คือ การสร้างภาวะปกติให้กับผู้พ้นโทษ ซึ่งสามารถแบ่งพื้นที่ประโยชน์ใช้สอยออกเป็น 6 กลุ่ม ประกอบด้วย พื้นที่ควบคุม พื้นที่ส่วนตัวของผู้พ้นโทษ พื้นที่ส่วนกลาง พื้นที่บำบัดและห้องพยาบาล พื้นที่เรียนรู้และนันทนาการ และพื้นที่ฝึกวิชาชีพ (ภาพที่ 2) โดยแต่ละกลุ่มพื้นที่มีรายละเอียดและแนวคิด ดังนี้

ภาพที่ 2 *ผลงานออกแบบพื้นที่ใช้สอยต่าง ๆในสถานคุมขังภายหลังพ้นโทษต้นแบบ*

ที่มา: กิตตินันท์ ตันติวงศ์ และบุญญารัตน์ บัวยัง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ

1) พื้นที่ควบคุม ประกอบไปด้วย ห้องตรวจค้น ห้องโทรทัศน์วงจรปิด (CCTV) ห้องพักผ่อนเจ้าหน้าที่ และห้องปลอดภัย มีจุดประสงค์เพื่อสร้างความปลอดภัยให้แก่ผู้พ้นโทษ ผู้คุมพี่เลี้ยง และญาติ สำหรับห้องปลอดภัยจะใช้เพื่อการกักขังผู้ถูกคุมขัง ในกรณีที่มีอาการคลุ้มคลั่งและจะทำร้ายตนเองหรือผู้อื่นเท่านั้น

2) พื้นที่ส่วนตัว ประกอบไปด้วย ห้องนอนส่วนตัวสำหรับผู้พ้นโทษ (ภาพที่ 3) ห้องรับรองญาติ และห้องนอนรับรองญาติ มีจุดประสงค์เพื่อการสร้างความเป็นส่วนตัวสำหรับผู้พ้นโทษและครอบครัวหรือญาติ เนื่องจากครอบครัวเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญต่อการบำบัดรักษาเพื่อการกลับคืนสู่ชุมชน ทั้งนี้การเยี่ยมเยือนอย่างใกล้ชิดก็เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะช่วยให้เกิดการคุ้นชินซึ่งกันและกัน หากพื้นที่เหล่านี้ก็ยังอยู่ในการเฝ้าระวังของผู้คุมพี่เลี้ยง

3) พื้นที่ส่วนกลาง ประกอบไปด้วย ห้องส่วนกลาง ห้องรับประทานอาหาร ห้องน้ำหญิงและห้องน้ำชาย จัดให้มีขึ้นเพื่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์กันระหว่างผู้อาศัยในสถานคุมขังนี้ ผู้พ้นโทษและผู้คุมพี่เลี้ยงสามารถทำกิจกรรมร่วมกัน ทั้งการทำอาหาร การพูดคุย การพักผ่อนต่าง ๆ เสมือนหนึ่งอาศัยอยู่กับญาติและเพื่อน

4) พื้นที่บำบัดและห้องพยาบาล ประกอบไปด้วย ห้องปฐมพยาบาล ห้องบำบัดแบบเดี่ยวและห้องบำบัดแบบกลุ่ม เป็นพื้นที่สำคัญสำหรับผู้พ้นโทษในการแก้ไข ฟื้นฟู เพื่อให้กลับมามีความเข้มแข็งในการใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้ กระบวนการที่เข้มข้นและกิจกรรมบำบัดหลาย ๆ กิจกรรมจะเป็นส่วนช่วยให้สังคมมั่นใจได้ว่า ผู้ที่ออกไปจากสถานที่แห่งนี้จะปลอดภัยและไม่เป็นภัยต่อสังคมแล้ว

ภาพที่ 3 *ห้องนอนส่วนตัวสำหรับผู้พ้นโทษที่อาศัยในสถานคุมขังที่ไม่ใช่เรือนจำ*

ที่มา: กิตตินันท์ ตันติวงศ์ และบุญญารัตน์ บัวยัง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ

ภาพที่ 4 *ร้านค้าภายในสถานคุมขัง ที่จัดเตรียมของใช้ในชีวิตประจำวันเหมือนร้านของชำทั่วไป*

ที่มา: กิตตินันท์ ตันติวงศ์ และบุญญารัตน์ บัวยัง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ

5) พื้นที่เรียนรู้และนันทนาการ ประกอบไปด้วย ห้องเรียน สนามกีฬาในร่ม และสนามกีฬากลางแจ้ง พื้นที่พักผ่อนในสวน และพื้นที่ปฏิบัติศาสนกิจ เป็นอีกหนึ่งกลุ่มพื้นที่ที่จะช่วยบำบัดทางด้านจิตใจ และเพิ่มพูนความแข็งแรงทั้งการได้ฝึกฝนทั้งร่างกาย การสร้างความเข้าใจในการใช้กติการ่วมกัน รวมถึงการเรียนรู้ด้านวิชาการเพื่อให้เท่าทันต่อสังคม

6) พื้นที่ฝึกวิชาชีพ ประกอบไปด้วย พื้นที่ฝึกอาชีพงานฝีมือ เรือนเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ และร้านสะดวกซื้อ มีจุดประสงค์เพื่อเป็นพื้นที่เพิ่มทักษะวิชาชีพที่สามารถใช้ได้จริง ซึ่งอาชีพที่ฝึกฝนอาจจะปรับเปลี่ยนตามบริบทที่เหมาะสมของพื้นที่ตั้งได้ เช่น การทำเกษตรเลี้ยงสัตว์ การซ่อมรถ การทอผ้า การทำอาหาร การขายของชำ เป็นต้น นอกจากนั้นแล้วยังเป็นการสร้างภาวะปกติเหมือนชีวิตประจำวันภายนอก เช่น มีการหารายได้และการใช้จ่ายซื้อของในร้านค้าที่จัดเตรียมไว้ (ภาพที่ 4)

พื้นที่ประโยชน์ใช้สอยทั้ง 6 กลุ่มนี้ สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางการออกแบบสถาปัตยกรรมสถานคุมขังภายหลังพ้นโทษในบริบทที่แตกต่างกันได้ ไม่ว่าที่ตั้งของสถานคุมขังจะถูกกำหนดให้อยู่บริเวณใด

▣ การอภิปรายผล

เนื่องจากงานออกแบบนี้อยู่บนข้อมูลที่ได้จากผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับสถานคุมขังและการดูแลผู้กระทำผิด หากแต่งานออกแบบนี้ยังเป็นเพียงแนวทางต้นแบบที่ยังไม่ได้ถูกนำไปสร้างจริงและใช้งานจริง การประเมินงานออกแบบจึงเป็นข้อเสนอแนะที่ได้จากผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งได้แนะนำให้ประเมินปัจจัยความสำเร็จของสภาพแวดล้อมควบคู่ไปกับแนวทางการปฏิบัติในการบำบัดฟื้นฟู โดยมีปัจจัยที่เสนอแนะดังต่อไปนี้

การสร้างภาวะปกติ เช่น การมีห้องพักเดี่ยว ห้องส่วนกลาง ห้องนอนรับรองญาติที่สามารถให้ครอบครัวร่วมพักกับผู้พ้นโทษ ร้านสะดวกซื้อ และพื้นที่ปกติอื่น ๆ เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกที่เอื้อต่อการฟื้นฟู หากควรประเมินควบคู่ไปกับการสร้างความสัมพันธ์ของผู้พ้นโทษและผู้ควบคุมที่เหมาะสมและสมดุล กล่าวคือ ผู้ควบคุมดูแลต้องมีความเข้มงวดในการเฝ้าระวังความปลอดภัย แต่ยืดหยุ่นในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันร่วมกัน

สภาพแวดล้อมที่ไม่ใช่เรือนจำ เช่น การเพิ่มพื้นที่สีเขียว การกำหนดให้อาคารมีรูปลักษณ์ความเป็นบ้านโดยลดทอนการใช้องค์ประกอบที่จะสื่อถึงเรือนจำ ไม่ว่าจะเป็นลูกกรง กำแพงสูง หรือความไม่เป็นส่วนตัว ซึ่งแนวปฏิบัติภายในสถานคุมขังนี้ก็จำเป็นที่จะต้องให้ความสำคัญกับกิจกรรมการบำบัดในแง่มุมต่าง ๆ ทั้งการเพิ่มความแข็งแรงทางร่างกาย การเสริมส่งจิตใจ และการสร้างบรรยากาศการอยู่ร่วมกัน

การมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน เช่น การยอมรับให้ครอบครัวมาเยี่ยมอย่างใกล้ชิด และสามารถพักค้างกับผู้พ้นโทษได้ โดยมีสถานที่รองรับที่สามารถดูแลความปลอดภัยได้อย่างเหมาะสม นอกจากนั้นแล้ว การสร้างสถานคุมขังตั้งอยู่ในชุมชนสามารถกำหนดให้มีพื้นที่ฝึกอาชีพผ่านการทำงานจริงและเปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการใช้งานได้ เช่น ร้านอาหาร ร้านล้างรถ หรือร้านค้าที่มีผู้พ้นโทษเป็นพนักงาน

ประเด็นเหล่านี้จะเป็นปัจจัยสำหรับการประเมินความสำเร็จของสถานคุมขังที่ไม่ใช่เรือนจำได้ อย่างไรก็ตามปัจจัยที่สามารถชี้วัดได้อย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน คือ การลดลงของอัตราการกระทำผิดซ้ำและอัตราการกลับสู่เรือนจำของผู้เคยกระทำผิด (Nagy, 2014, September 11; Wangare, & Murimi, 2023, November 8)) ซึ่งยังไม่สามารถพิสูจน์ทราบได้ในขั้นตอนนี้

▣ ข้อคิดเห็น/ข้อเสนอแนะ

สถานคุมขังภายหลังพ้นโทษเป็นวิธีการหนึ่งที่รัฐมอบหมายให้มีหน้าที่ในการสร้างความเข้าใจเรื่องความปลอดภัยให้กับสังคมจากผู้ที่เคยกระทำความรุนแรง งานวิจัยและออกแบบนี้จึงได้นำเสนอถึงการสื่อสารถึงกระบวนการบำบัดฟื้นฟูเพื่อสร้างความเชื่อมั่นต่อสาธารณะ ซึ่งควรดำเนินการไปพร้อมกันกับการผลักดันให้เกิดกลไกในการช่วยเหลือ ติดตาม และดูแลโดยต้องปฏิบัติต่อผู้พ้นโทษให้เป็นอย่างดี และควรละเอียดอ่อนต่อความต้องการความช่วยเหลือ รวมถึงการออกแบบกิจกรรมการสนับสนุนการฟื้นฟูที่เหมาะสมต่อความต้องการความช่วยเหลือที่ต่างกันออกไปในแต่ละบุคคล

ประโยชน์ที่ได้รับจากการออกแบบ

ประโยชน์หลักของงานออกแบบนี้ นอกจากจะใช้เป็นคู่มือในการออกแบบสถานคุมขังให้กับสถานที่ที่ไม่ใช่เรือนจำในบริบทต่าง ๆ แล้ว ต้นแบบนี้ยังสามารถปรับใช้กับเรือนจำหรือสถานกักกันอื่น ๆ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังให้ดีขึ้นได้ โดยนักวิจัยเชื่อว่าสภาพแวดล้อมที่ดีจะเป็นตัวอย่างที่ดีในการใช้ชีวิต และการมีวิถีชีวิตที่ดีภายในสภาพแวดล้อมที่มีคุณภาพจะช่วยลดการกระทำผิดซ้ำและไม่หวนคืนสู่เรือนจำอีกครั้ง

อย่างไรก็ตาม สภาพแวดล้อมที่ดีเพียงอย่างเดียว อาจไม่ได้เป็นประกันว่าผู้ต้องขังจะไม่กลับมากระทำผิดซ้ำอีก แต่จำเป็นต้องมีปัจจัยเสริมอื่น ๆ ร่วมด้วย เช่น ความมุ่งมั่นที่จะเปลี่ยนแปลงของผู้กระทำผิดเอง การเข้าถึงการบำบัดฟื้นฟูพัฒนาตนเองอย่างจริงจัง การมีโอกาสในการศึกษาที่เพิ่มทักษะและโอกาสในการได้งานทำ การมีสุขภาพจิตที่ดีเมื่ออยู่ในสภาพแวดล้อมที่ผ่อนคลาย การมีโอกาสในการติดต่อกับครอบครัวเพื่อช่วยในด้านการสร้างแรงจูงใจในการปรับตัวและการได้รับโอกาสในการทำงาน ฝึกอาชีพ และประกอบธุรกิจที่นำไปสู่อนาคตที่มั่นคงยั่งยืน

ปัญหาข้อจำกัดและแนวทางแก้ไข

ปัญหาสำคัญประการหนึ่ง คือ ที่ตั้งที่เหมาะสมต่อสถานคุมขังเพื่อผู้พ้นโทษนี้ควรเป็นที่ใด ซึ่งในปัจจุบัน ปี 2567 แดน 13 ภายในเรือนจำกลางคลองเปรม เป็นสถานที่ที่ถูกปรับใช้ให้ตอบรับพระราชบัญญัตินี้ เป็นผลให้การนำเสนองานออกแบบภายใต้แนวทาง “ไม่ใช่เรือนจำ” นั้นยากที่จะประสบความสำเร็จได้ ที่ตั้งอื่น ๆ ในบริบทที่ต่างออกไปจึงถูกนำเสนอเพื่อเป็นทางเลือก เช่น การออกแบบอาคารใหม่ในพื้นที่เกษตรที่มีทัณฑสถานเป็นเจ้าของ หรือการปรับปรุงอาคารเก่าที่ตั้งอยู่ในชุมชนต่าง ๆ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม แต่ละทางเลือกย่อมมีข้อดีและข้อจำกัดที่แตกต่างกัน เช่น ความคุ้มค่าด้านงบประมาณสำหรับการก่อสร้างอาคารใหม่กับจำนวนผู้พ้นโทษรุนแรงที่มีจำนวนน้อย การยอมรับของชุมชนที่มีต่อการมีอยู่ของสถานคุมขังสำหรับผู้พ้นโทษที่เคยก่อคดีรุนแรง

ข้อคิดเห็นจากทีมงานวิจัย

ตลอดช่วงเวลาของการวิจัยและออกแบบสถานคุมขังภายหลังพ้นโทษ ทีมวิจัยได้แลกเปลี่ยนข้อมูลความเห็นในหลากหลายประเด็นผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านเริ่มบทสนทนาด้วยการออกตัวว่าไม่เห็นด้วยกับการคุมขังภายหลังพ้นโทษ โดยให้สาเหตุที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นความเคารพต่อสิทธิของผู้พ้นโทษ หรือเป็นการใช้งบประมาณจำนวนมากในการสร้างสถานที่คุมขังใหม่โดยไม่จำเป็น ซึ่งบางท่านแนะนำว่าควรใช้เครื่องมือในการบริหารจัดการผู้พ้นโทษเดิมที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพและนำมาปฏิบัติใช้อย่างจริงจัง

อย่างไรก็ตาม ทีมผู้วิจัยตระหนักได้ว่า สถานะของผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่านมีความเกี่ยวข้องกับผู้พ้นโทษในระยะที่แตกต่างกัน ความห่าง-ความใกล้ชิดมีผลต่อมุมมองและการนำเสนอรูปแบบสภาพแวดล้อมและแนวปฏิบัตินี้แตกต่างกัน การกระทำผิดที่รุนแรงของผู้พ้นโทษอาจจะเกิดจากสาเหตุและภูมิหลังที่แตกต่างกัน ขณะที่คนหนึ่งอาจจะกระทำผิดรุนแรงต่อเนื่องเป็นระยะเวลาหลายสิบปีด้วยพื้นเพที่เติบโตมาในครอบครัวที่ใช้ความรุนแรง อีกคนหนึ่งอาจจะใช้ 1 วินาทีในการกระทำความผิดที่ใหญ่โตด้วยการขาดความยับยั้งชั่งใจชั่วขณะ หากแต่สังคมภายนอกอาจจะไม่ได้รับรู้อย่างถ่องแท้ถึงความหลากหลายสาเหตุและภูมิหลังแห่งการกระทำรุนแรงของแต่ละคน วิธีการแก้ไขให้ถูกต้องรายบุคคลจึงควรมีวิธีการที่ละเอียดอ่อนแตกต่างกัน

เมื่อกระบวนการยุติธรรมมอบหมายให้เรือนจำเป็นเจ้าภาพหลักในการแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้อง หากแต่สัดส่วนจำนวนผู้คุมต่อผู้ต้องขังยังไม่สมดุลพอที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการแก้ไขฟื้นฟูและดูแลนักโทษแต่ละคน สังคมจึงยังคงหวาดระแวงในความปลอดภัยในวันที่ผู้เคยกระทำผิดได้รับการปลดปล่อย โดยเฉพาะผู้ที่เคยกระทำผิดขั้นรุนแรง สถานคุมขังภายหลังพ้นโทษจึงต้องรับช่วงต่อในการสร้างความรู้สึกปลอดภัยให้กับสาธารณะ ทั้งนี้ โอกาสและความเข้าใจของสังคมที่จะหยิบยื่นให้ผู้เคยกระทำผิดเหล่านี้จะเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้งานออกแบบสถานคุมขังภายหลังพ้นโทษสามารถเกิดขึ้นได้จริง

บรรณานุกรม

Astbury, J. (2021, July 27). *Hammer Lassen and Friis & Moltke design "humane prison" in Greenland's capital.* Dezeen. https://www.dezeen.com/2021/07/27/anstalten-prison-nuuk-greeland-schmidt-hammer-lassen-friis-moltke/

Bangkok Biz News. (2020, December 4). Somsak launches Khao Bin Prison tourism project to create opportunities and careers for inmates. Bangkok Biz News. https://www.bangkokbiznews.com/politics/911049

Bangkok Biz News. (2022, January 29). His Royal Highness Prince Pacharakitiyapha monitored the progress of the operation of the "Pula-Rayo Galatapae Semi-Way" house. Bangkok Biz News. https://www.bangkokbiznews.com/news/985360

Benko, J. (2015 March 26). The Radical Humaneness of Norway's Halden Prison: The Goal of the Norwegian Penal system is to get inmates out of it. New York Times Magazine

Fransen, P., & Smith, P. S. (2023). Shaping nordic punishment. Nordic criminal justice in a global context. New York: Routledge, pp.39-58.

Gentleman, A. (2012, May 18). *Inside Halden, the most humane prison in the world Andreas.* The Guardian. https://www.theguardian.com/society/2012/may/18/halden-most-humane-prison-in-world

Gray, A. (2017, June 2). *This Norwegian prison is the nicest in the world.* The World Economic Forum. https://www.weforum.org/agenda/2017/06/this-norwegian-prison-is-the-nicest-in-the-world/

James, E. (2013). "Bastøy: The Prison That Works". The Guardian. from URL The Guardian.https://www.theguardian.com/society/2013/sep/04/bastoy-norwegian-prison-works

Johannessen, R., & Martin, T. M. (2021). 5 Walls and islands. *Architectural Anthropology: Exploring Lived Space*, 90.

Khaosabuy, C., (2020). Legal problems of the drug rehabilitation project [Unpublished master's thesis]. Sripatum University.

Kriminalforsorgen. (2023). *Herstedvester Fængsel, Direktoratet for Kriminalforsorgen.* https://kriminalforsorgen.dk/steder/herstedvester-faengsel/

Mathiesen, T. (1965). The Defences of the weak a sociological study of a Norwegian correctional institution London, Tavistock Publications.

McNeill, F. (2014). Punishment as rehabilitation. In: Bruinsma, Gerben and Weisburd, David (eds.) Encyclopedia of Criminology and Criminal Justice. Springer, New York, pp. 4195-4206.

Ministry of Justice. (2023, January 23). *D-Day! JSOC law comes into effect, social protection surveillance for up to 10 years.* Ministry of Justice of Thailand. https://www.moj.go.th/view/80105

Nagy, B. (2014, September 11). *Bastøy Prison: Creating Good Neighbors.* Pulitzer Center. https://pulitzercenter.org/stories/bastoy-prison-creating-good-neighbors

Nattawat Suttiyotin. (2012). *Advanced criminal law and criminology.* Punishment theory. School of Law, Sukhothai Thammathirat Open University.

Office of Justice Affairs. (2019). Legal Framework and Measures for Preventing Recidivism in Sexual Offense Cases. https://justicechannel.org/wp-content/uploads/2021/07/รายงาน-การกระทำผิดซ้ำคดีทางเพศ QR-code.pdf

Osborne. (2025 January 12). Osborne works to replace punitive systems with community-generated solutions that promote healing, equity, accountability, and justice. Our Impact. https://www.osborneny.org/our-impact

Pokpong, S.,(2021). Legal Development to Prevent Danger from Offenders or Ex-prisoners Who Have Harmful Behaviours to Society, Phase 1. Vol. 50 No. 4 (2564): Thammasat Law Journal. pp.504-531.

Tomberg, K.A., Moreno, G., Cobar, P., & Alexander, N. (2020). Returning Home: A Descriptive Evaluation of Prepare in New York City. New York, NY: Research and Evaluation Center, John Jay College of Criminal Justice, City University of New York.

Vasin Suwannarat, Kawintra Uttamaprakrom & Rachadee Binwang, (2022). Monitoring and Evaluation of Participants in the Baan Pularayoh Galatapa Project. Office of the Permanent Secretary, Ministry of Justice.

Wangare, J., & Murimi, R. (2023, November 8). *15 of the best prisons in the world that you would confuse for a home.* Yen News. https://yen.com.gh/facts-lifehacks/228168-prisons-world-confuse-a-home/

การบริหารจัดการภาวะผู้นำเป็นพิษในหน่วยทหาร MANAGEMENT OF TOXIC LEADERSHIP IN MILITARY UNIT

*พิทูร พงษ์ธะนะ**
Pitoon Pongtana

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาพฤติการณ์ที่สร้างภาวะผู้นำเป็นพิษ คุณลักษณะของผู้นำเป็นพิษ ผลกระทบของภาวะผู้นำเป็นพิษ และแนวทางการบริหารจัดการภาวะผู้นำเป็นพิษในหน่วยทหาร งานวิจัยฉบับนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการค้นคว้าเอกสาร สัมภาษณ์เจาะลึกกับนายทหารในหน่วยทหารที่ตั้งปกติระดับชั้นยศพลทหารจนถึงนายพล และทำแบบสอบถามปลายเปิดสำหรับทหารที่ปฏิบัติราชการในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ รวมทั้งสิ้น 15 นาย ผลการวิจัยพบว่าแนวทางการบริหารจัดการภาวะผู้นำเป็นพิษในหน่วยทหาร เริ่มจากค้นหาพฤติการณ์ที่สร้างภาวะผู้นำเป็นพิษในหน่วยทหาร ได้แก่ การศึกษา การทำงาน การใช้ชีวิตประจำวัน ความเครียด การผลิตซ้ำต่อผู้ใต้บังคับบัญชา และเมื่อเจอพฤติการณ์ดังกล่าวแล้ว ให้ทำการลดพฤติการณ์นั้นด้วยตนเอง ควบคู่ไปกับการแก้ไข/ปรับเปลี่ยนระบบหรือสถาบันที่มีปัญหา ทั้งสถาบันครอบครัว ระบบ SOTUS การถ่ายทอด/การสอนเรื่องภาวะผู้นำ รวมถึงโครงสร้างสายการบังคับบัญชา ภารกิจที่ยังมีจุดบกพร่องหรือช่องว่างที่ทำให้เกิดการสร้างภาวะผู้นำเป็นพิษ นอกจากนี้ยังต้องสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวย ทั้งสถานการณ์ของความไม่มั่นคง ค่านิยมทางวัฒนธรรม ระบบการตรวจสอบและถ่วงดุล การสนับสนุนในระบบ

* *นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง วิทยาลัยผู้นำและนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต*
Master's degree student, Master of Arts Program in Leadership in Society Business and Politics, College of Leadership and Social Innovation, Rangsit University.

Received: *19 November 2024* ***Revised:*** *4 March 2025* ***Accepted:*** *6 March 2025*

งานวิจัยดังกล่าวไม่สามารถนำไปประเมินกับหน่วยราชการอื่นได้ เพราะโครงสร้างและระบบของหน่วยทหารแตกต่างกับส่วนราชการอื่นมาก

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำเป็นพิษ, ผู้ใต้บังคับบัญชา, หน่วยทหาร

Abstract

This research aims to investigate the conditions that foster toxic leadership, the characteristics associated with toxic leaders, the impacts of toxic leadership and guidelines for effectively managing toxic leadership in military units. The qualitative study was conducted through documentary analysis and in-depth interviews with officers in regular military units. The key informants included individuals ranging from Private to General in army ranks. Additionally, open-ended questionnaires were completed by personnel from military units operating in the three southern border provinces, resulting in an overall sample size of 15 participants. The research findings indicate that effective management of toxic leadership characteristics in military units begins with identifying the conditions that contribute to toxic leadership. These conditions include factors related to education, work, daily living circumstances, stress and the impact of leadership on subordinates. Upon encountering these circumstances, proactive measures are essential to mitigate them. This should be accompanied by efforts to reform or modify existing systems or institutions that still have problems. These include addressing issues within the family, the SOTUS system, leadership transition and mentorship, the organizational structure, the chain of command, and mission objectives that may contribute to the emergence of toxic leadership. In addition, it is imperative to establish a conducive environment characterized by stability, cultural values, effective checks and balances, and systemic reinforcement. Notably, the findings of this research cannot be compared with those from other government agencies because of the distinct structural and systemic differences inherent in the military unit.

Keywords: Toxic Leadership, Subordinate, Military Unit

บทนำ

ผู้วิจัยเป็นทหารทั้งเป็นผู้บังคับบัญชาในระดับล่าง/กลาง และเป็นผู้ใต้บังคับบัญชา มีความสนใจเกี่ยวกับภาวะผู้นำ และปรากฏการณ์ที่น่าศึกษา ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างเทียบเคียงเพื่อให้สามารถอธิบายเกี่ยวกับภาวะผู้นำที่ไม่ดีจาก 2 ปรากฏการณ์ ได้แก่ ปรากฏการณ์กราดยิงครั้งรุนแรงที่สุดในประวัติศาสตร์ของไทย ซึ่งได้เริ่มต้นขึ้นเมื่อเวลาโดยประมาณ 15.00 น. ของวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2563

โดยจ่าสิบเอกจักรพันธ์ ถมมา สังกัดค่ายสุรธรรมพิทักษ์ จังหวัดนครราชสีมา ใช้อาวุธปืนยิง พันเอกอนันต์ฐโรจน์ กระแสร์ ผู้บังคับบัญชา และนางอนงค์ มิตรจันทร์ แม่ยายของผู้บังคับบัญชาเสียชีวิต จากปมขัดแย้งเรื่องบ้านพักทหาร ก่อนที่จะเข้าไปกราดยิงที่หน่วยของตน เพื่อเอาอาวุธที่คลังอาวุธและยิงเจ้าหน้าที่เวรเสียชีวิต จากนั้นผู้ก่อเหตุได้ขโมยรถฮัมวีขับออกมาจากหน่วย และกราดยิงประชาชนจนได้รับบาดเจ็บและเสียชีวิตหลายราย สุดท้ายจึงหลบหนีเข้าไปในห้างสรรพสินค้าเทอร์มินอล - 21 จังหวัดนครราชสีมา ทำให้มีประชาชนและพนักงานของห้างติดอยู่ภายในเป็นจำนวนมาก ภายหลังความพยายามในการช่วยเหลือตัวประกันนานหลายชั่วโมง ได้เกิดเสียงปืนดังเป็นระยะ ๆ ระหว่างการต่อสู้ของเจ้าหน้าที่และคนร้าย จนในที่สุดเมื่อถึงเช้าวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2563 เวลาประมาณ 09.00 น. นั้น จ่าสิบเอกจักรพันธ์ฯ ถูกเจ้าหน้าที่วิสามัญเสียชีวิตบริเวณชั้นล่างของห้างสรรพสินค้าก่อนจะช่วยเหลือตัวประกันที่เหลือออกมาได้สำเร็จ จากเหตุการณ์ดังกล่าวมีผู้เสียชีวิต 31 คน และบาดเจ็บ 58 คน

นอกจากปรากฏการณ์ข้างต้นยังมีอีกหนึ่งปรากฏการณ์ที่ผู้วิจัยสนใจ กล่าวคือ อ้างอิงจากเพจ Deep South Watch ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ ถึงสถิติปัญหาการก่อความไม่สงบในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ตั้งแต่มกราคม 2547 เป็นต้นมา จนถึงกรกฎาคม 2557 มีผู้บาดเจ็บและเสียชีวิตจากเหตุการณ์ 3 จังหวัดชายแดนใต้จำนวนกว่า 21,000 เหตุการณ์ ยอดผู้เสียชีวิตกว่า 7,300 คน ผู้บาดเจ็บกว่า 13,000 คน รวมกว่า 20,300 คน ซึ่งมีหลายสาเหตุของการเกิดเหตุการณ์ทั้งจากผู้ก่อความไม่สงบในพื้นที่ การขัดแย้งเรื่องการเมืองท้องถิ่น การขัดแย้งเรื่องส่วนตัว ยาเสพติด สินค้าผิดกฎหมาย และที่น่าสนใจ คือ มียอดผู้บาดเจ็บและเสียชีวิตจากเหตุการณ์ยิงกันเองของผู้ใต้บังคับบัญชาต่อเพื่อนร่วมงาน หรือบางกรณีผู้ใต้บังคับบัญชายิงผู้บังคับบัญชาบางปีสูงถึง 10 กรณี หรือมากกว่านั้น ยกตัวอย่างเหตุการณ์เมื่อวันที่ 14 กันยายน 2554 พลทหารในสังกัดหน่วยเฉพาะกิจนราธิวาส 32 ใช้อาวุธปืนเอ็ม 16 ประจำกาย บุกยิงผู้บังคับบัญชาถึงในห้องทำงาน ทำให้มีผู้เสียชีวิตถึง 4 ราย บาดเจ็บ 3 ราย และพลทหารที่ก่อเหตุก็ยิงตัวเองเสียชีวิต เหตุเกิดขณะพลทหารกำลังเข้า เวรยามอยู่ที่ฐานปฏิบัติการในพื้นที่ อำเภอบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส

ปรากฏการณ์ดังกล่าวแม้จะถูกอธิบายสั้น ๆ ผ่านสื่อว่าเป็นลักษณะ “การคลั่ง” แต่พฤติการณ์ของความคลั่งที่เกิดขึ้น โดยสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากการได้รับการบีบคั้นในการรับผิดชอบ และปฏิบัติหน้าที่ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับภาวะผู้นำ ทำให้ผู้วิจัยรู้สึกถึงความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อนมนุษย์ในฐานะอาชีพทหารคนหนึ่ง จึงเกิดแรงบันดาลใจที่จะตั้งคำถามกับภาวะผู้นำ อันอาจเป็นมุมที่ไม่ค่อยได้มีการศึกษานั่นคือ “ภาวะผู้นำเป็นพิษ (Toxic Leadership)” ทำไมภาวะผู้นำที่เป็นพิษจึงมีความสำคัญ ทั้งนี้ จากประสบการณ์ของการรับราชการทหาร อีกทั้งผู้วิจัยมีตัวอย่างมากมายจากคนรอบข้างที่ได้รับความกดดันจากผู้นำซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชา สภาวะความเครียด/ความกดดันอันเกิดจากการนำของผู้นำที่มีต่อผู้ตาม ส่งผลให้ผู้ตามมีความเครียด และแสดงพฤติกรรมที่แตกต่างกันออกไป

จากข้อมูลทั้งหมดที่กล่าวมา ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับภาวะผู้นำของผู้นำองค์กร หรือผู้บังคับบัญชาในหน่วยทหารว่ามีแนวทางการบริหารจัดการภาวะผู้นำเป็นพิษของผู้บังคับบัญชาในหน่วยทหารอย่างไร เพื่อจะนำผลการวิจัยดังกล่าวไปเป็นข้อมูลในการปรับปรุงแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะการเป็นผู้นำที่ดีหรือผู้นำที่พึงประสงค์ หลีกเลี่ยงการเป็นผู้นำที่มีภาวะเป็นพิษ และสามารถบริหารจัดการผู้บังคับบัญชาในหน่วยทหารไม่ให้มีลักษณะเป็นพิษ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งด้านปัจเจกบุคคล หน่วยทหาร ทั้งในปัจจุบันและอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

ในการวิจัยกำหนดวัตถุประสงค์ไว้ 4 ประการ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาพฤติการณ์ที่สร้างภาวะผู้นำเป็นพิษ (Toxic Leadership) ในหน่วยทหาร
2. เพื่อศึกษาคุณลักษณะของผู้นำเป็นพิษ (Toxic Leader) ในหน่วยทหาร
3. เพื่อศึกษาผลกระทบของภาวะผู้นำเป็นพิษ (Toxic Leadership) ในหน่วยทหาร
4. เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารจัดการภาวะผู้นำเป็นพิษ (Toxic Leadership) ในหน่วยทหาร

วิธีดำเนินการวิจัย

สำหรับวิธีการวิจัย (methodology) ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) อันประกอบไปด้วย การศึกษา/ค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร เว็บไซต์ และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง (documentary research) และการศึกษาภาคสนาม (fieldwork study) มาใช้ในการดำเนินกระบวนการวิจัย

เครื่องมือที่มีความเหมาะสมในการนำมาใช้สำหรับกระบวนวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพนั้นประกอบไปด้วย

1. เอกสาร เว็บไซต์ และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง (documentary research) สำหรับกระบวนวิธีการวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินกระบวนการศึกษา/ค้นคว้า และวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำเป็นพิษทั้งแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ เช่น บทความเรื่อง Toxic leadership ในวารสาร Military Review ของพันเอก George E. Reed (Reed, 2004, pp. 67-71) บทความเรื่องสามเหลี่ยมเป็นพิษ : ผู้นำการทำลายล้าง ผู้ตามที่มีความโน้มเอียง และสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวย (The toxic triangle: Destructive leaders, Susceptible followers and Conducive environments) ในวารสาร The Leadership ของ Art Padilla, Robert Hogan และ Robert B. Kaiser (Padilla, et al., 2007, pp. 176-194) บทความเรื่อง The impact of toxic leadership in theater of operations-Afganistan ในวารสาร Revista Academiei Fortelor Terestre ของ ENE C., BABOȘ A., BUCURENCIU M. (ENE, et al., 2020, pp. 175-179) วิทยานิพนธ์ในเรื่องปัญหาและการพัฒนาการบริหารจัดการเหตุกราดยิงในชุมชนของตำรวจ : กรณีศึกษาเหตุกราดยิงโคราช ว่าที่ของ ร.ต.อ.กิตติ์ธนทัต อิทธิพัฒน์ปัญญา ปี 2566 (Kittithanthat Itthipatpannya, 2023) จดหมายเหตุกรณีกราดยิง ณ ศูนย์การค้าเทอร์มินอล 21 โคราช จังหวัดนครราชสีมา และรายงานสถิติเหตุการณ์ ผู้บาดเจ็บ และเสียชีวิต

จากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ทางเว็บไซต์ deepsouth watch ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ เป็นต้น และข้อมูลทุติยภูมิ เช่น หนังสือเรื่องผู้นำกองทัพบก Army leadership เป็นหนังสือแปลจาก ADP 6-22 Army leadership and the profession ของ US ARMY (Department of Royal Thai Army Education, 2022, pp. 49-51) เป็นต้น

2. การศึกษาภาคสนาม (fieldwork study) ผู้วิจัยได้ดำเนินกระบวนการเก็บรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ โดยผู้วิจัยได้เลือกเข้าไปเก็บข้อมูลภาคสนาม ดังนี้

2.1 การสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม สำหรับนายทหารที่ปฏิบัติงานที่หน่วยที่ตั้งปกติ ข้อคำถามที่นำมาใช้เป็นการสัมภาษณ์แบบปลายเปิด มีความยืดหยุ่น ผู้วิจัยเลือกผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึก ได้แก่ นายทหารทั้งชั้นสัญญาบัตรและชั้นประทวนที่ปฏิบัติงาน ณ ที่ตั้งหน่วยปกติ ชั้นยศตั้งแต่พลทหาร ถึง นายพล จำนวน 7 นาย (แบ่งเป็นนายพลเกษียณเป็นอดีตผู้บังคับบัญชาระดับสูง 1 นาย นายทหาร/พลทหารจากหน่วยการศึกษาทางทหาร 4 นาย และนายสิบจากหน่วยกำลังรบ 2 นาย)

2.2 การทำแบบสอบถามแบบปลายเปิด (open ended questionnaire) สำหรับนายทหารที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ แต่เนื่องจากในพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่ยังเกี่ยวข้องกับความมั่นคงและการก่อความไม่สงบในพื้นที่นั้นยังไม่ปลอดภัย ต้องการรักษาความลับไม่สะดวกสบาย ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ยังมีความอ่อนไหวอยู่ ผู้วิจัยจึงเลือกวิธีการส่งแบบสอบถามไปยังกลุ่มเป้าหมาย และมีการสัมภาษณ์เพิ่มในประเด็นที่ยังไม่มีความชัดเจน ผู้วิจัยเลือกผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 8 นาย (แบ่งเป็นนายทหาร/นายสิบประจำในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส 4 นาย และนายทหาร/นายสิบประจำในพื้นที่จังหวัดปัตตานี 4 นาย)

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการบริหารจัดการภาวะผู้นำเป็นพิษในหน่วยทหารนั้น ผู้วิจัยได้ข้อมูลนำมาวิเคราะห์ และสังเคราะห์ มีรายละเอียดที่สำคัญดังนี้

1. พฤติการณ์ หมายถึง สถานการณ์หรือสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นหรือเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์หนึ่ง ๆ เป็นปัจจัยหรือเงื่อนไขที่มีผลต่อการกระทำหรือการตัดสินใจบางอย่าง ดังนั้น พฤติการณ์ที่สร้างภาวะผู้นำที่เป็นพิษในหน่วยทหารในสถานการณ์หรือเหตุการณ์จากการกระทำของคนที่เกิดขึ้นมาแล้ว หรือกำลังจะเกิดขึ้น มักเจาะจงในแง่ของตัวผู้กระทำ เวลา และสถานที่ โดยอาจจะทำให้เกิดภาวะผู้นำเป็นพิษจากปัจจัยต่าง ๆ มีรายละเอียดดังนี้

1.1 ครอบครัว การเติบโตในครอบครัวที่มีลักษณะเป็นพิษ เช่น การเผชิญกับการถูกกดดันหรือควบคุมอย่างหนักหน่วง การใช้ความรุนแรง หรือการได้รับการดูแลที่ไม่เพียงพอ อาจก่อให้เกิดพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความไม่ปลอดภัยทางจิตใจ บุคคลเหล่านี้อาจพยายามชดเชยความรู้สึกขาดความมั่นคงจากการเลี้ยงดูโดยใช้การควบคุมอย่างเข้มงวด การกดขี่ และการสร้างบรรยากาศความกลัวในที่ทำงานเพื่อควบคุมผู้ใต้บังคับบัญชา นอกจากนั้น

การขาดรูปแบบครอบครัวที่สนับสนุนด้านอารมณ์และการสนทนาที่เปิดเผย สามารถทำให้บุคคลพัฒนาเป็นผู้นำที่ไม่สามารถรับฟังหรือยอมรับความคิดเห็นจากผู้ใต้บังคับบัญชาได้ การไม่ยอมรับความผิดพลาด นอกจากนี้การเผชิญกับความไม่เท่าเทียมภายในครอบครัว เช่น การถูกเปรียบเทียบกับพี่น้องหรือความคาดหวังที่มากเกินไป อาจทำให้บุคคลมีแนวโน้มที่จะสร้างภาวะการแข่งขันที่สูงเกินไป ในหมู่เพื่อนร่วมงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชา เพื่อชดเชยความรู้สึกไม่พอใจในตนเอง สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการวิจัยที่ว่า การขาดความเห็นอกเห็นใจหรือการสนับสนุนทางอารมณ์ อาจทำให้ผู้นำสร้างบรรยากาศการทำงานที่เต็มไปด้วยความกดดัน ความเครียด และการไม่ยอมรับความผิดพลาด การใช้บทบาทผู้นำ เพื่อกดขี่ผู้อื่นและใช้ความรุนแรงทั้งทางคำพูดและการกระทำเป็นกลไกการควบคุมที่อาจสะท้อนมาจากพฤติกรรมที่ได้รับจากครอบครัว

1.2 การศึกษา โดยเฉพาะในกรณีที่ผู้นำมีความรู้ทางทฤษฎีมากแต่ขาดประสบการณ์และความเข้าใจในภาคปฏิบัติ อาจส่งผลกระทบอย่างมากต่อหน่วยงานหรือองค์กรที่พวกเขาดูแล ผู้นำที่พึ่งพาความรู้ทางทฤษฎีมากเกินไปแต่ขาดการปรับใช้หรือการรับรู้สถานการณ์จริงในที่ทำงาน มักจะไม่สามารถเชื่อมโยงทฤษฎีกับความเป็นจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งนำไปสู่การตัดสินใจที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการ และสภาพแวดล้อมขององค์กร บางครั้งอาจแสดงความมั่นใจมากเกินไปในความรู้ของตนเอง มักจะสร้างกฎระเบียบหรือกระบวนการที่ซับซ้อนและเข้มงวดโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่แท้จริงต่อผู้ปฏิบัติงาน ในทางกลับกันการขาดความเข้าใจในภาคปฏิบัติ ทำให้พวกเขาอาจขาดความเห็นอกเห็นใจในสถานการณ์จริงของผู้ใต้บังคับบัญชา การดำเนินนโยบายหรือแนวทางปฏิบัติที่ไม่ได้รับการตรวจสอบหรือปรับให้เหมาะสมกับบริบทขององค์กรอาจก่อให้เกิดความเครียดและความรู้สึกไร้ค่าในผู้ปฏิบัติงาน บางครั้งไม่สามารถรับมือกับปัญหาที่เกิดขึ้นโดยไม่คาดคิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากพวกเขาไม่คุ้นเคยกับการแก้ไขปัญหาในสถานการณ์ที่ซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ภาวะผู้นำที่เป็นพิษนี้ยังอาจทำให้บรรยากาศในที่ทำงานเต็มไปด้วยความสับสนและขาดความเชื่อมั่นต่อผู้นำ ส่งผลให้เกิดการขาดประสิทธิภาพในการทำงาน สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการวิจัยที่ว่าผู้นำที่มุ่งเน้นทฤษฎีมากเกินไป อาจไม่สามารถรับมือกับปัญหาที่เกิดขึ้นโดยไม่คาดคิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากพวกเขาไม่คุ้นเคยกับการแก้ไขปัญหาในสถานการณ์ที่ซับซ้อน และเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ภาวะผู้นำที่เป็นพิษนี้ยังอาจทำให้บรรยากาศในที่ทำงานเต็มไปด้วยความสับสนและขาดความเชื่อมั่นต่อผู้นำ ส่งผลให้เกิดการขาดประสิทธิภาพในการทำงาน ความท้อแท้ในทีมงาน และอาจนำไปสู่การลาออกของผู้ใต้บังคับบัญชาที่มีศักยภาพ

1.3 การทำงาน/ใช้ชีวิตประจำวัน สาเหตุที่ทำให้คนกลายเป็นผู้นำที่เป็นพิษอันมีรากฐานมาจากการทำงาน และการใช้ชีวิตประจำวัน สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการวิจัย สามารถอธิบายได้จากหลายปัจจัย ได้แก่

1) กิเลสและความอยาก เป็นปัจจัยหลักที่ทำให้ผู้นำแสดงพฤติกรรมที่เห็นแก่ตัว การอยากได้สถานะ อำนาจ และผลประโยชน์

ที่เกินความจำเป็น นำไปสู่การใช้ทรัพยากรและตำแหน่งผู้นำเพื่อความพอใจส่วนตัวมากกว่าประโยชน์ของส่วนรวม ผู้นำที่ถูกขับเคลื่อนด้วยกิเลสเหล่านี้มักไม่คำนึงถึงความต้องการหรือความเป็นอยู่ของผู้ใต้บังคับบัญชา ทำให้บรรยากาศการทำงานเต็มไปด้วยความกดดันและการแข่งขันที่ไม่สร้างสรรค์ การแสวงหาความสำเร็จในเชิงวัตถุหรือเกียรติยศ โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบ ทำให้พวกเขามักจะเพิกเฉยต่อการสร้างสภาพแวดล้อมการทำงานที่เอื้อต่อความเป็นอยู่ที่ดีของทีมงาน

2) ระบบอุปถัมภ์ ผู้นำที่ก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งด้วยการอาศัยความสัมพันธ์และการสนับสนุนจากผู้ที่มีอำนาจมักจะขาดความรับผิดชอบในหน้าที่ ขาดการพัฒนาทักษะที่จำเป็น พวกเขามักจะใช้ตำแหน่งเพื่อสนองความต้องการส่วนตัว และสร้างกลุ่มสนับสนุนที่ให้ประโยชน์แก่ตนเองและคนใกล้ชิด ส่งผลให้ระบบการทำงานขาดความโปร่งใส ไม่ยุติธรรม และเป็นการขัดขวางการเติบโตของบุคลากรที่มีความสามารถจริง ๆ ภายใต้ระบบนี้

3) การไม่ทำงานเป็นทีม มักจะขาดความสามารถในการประสานงานและการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น พวกเขามักจะใช้วิธีการควบคุมและสั่งการแทนการสร้างแรงจูงใจและการให้การสนับสนุนทีม ส่งผลให้เกิดการขัดแย้งและความไม่พอใจในที่ทำงาน การขาดทักษะในการทำงานเป็นทีม ทำให้ผู้นำไม่สามารถเข้าใจความต้องการและความท้าทายของผู้ใต้บังคับบัญชาได้อย่างลึกซึ้ง ทำให้การตัดสินใจมักจะไม่สอดคล้องกับสถานการณ์และความต้องการจริงของทีมงาน

1.4 ความเครียด เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ทั้งผู้นำและผู้ตามเกิดสภาวะที่กดดันทั้งทางจิตใจและร่างกาย ไม่ว่าจะเป็นจากภายนอก (เช่น งาน ครอบครัว) หรือภายใน (เช่น ความกังวล ความคิด) ความเครียดของบุคคลโดยทั่วไปมีสาเหตุมาจาก (1) ความเครียดจากการทำงาน ซึ่งมาจากแรงกดดันจากการทำงานที่มากเกินไป การจัดการเวลาไม่ดี หรือมีปัญหากับเพื่อนร่วมงาน (2) ความเครียดทางการเงิน เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากการมีปัญหาหนี้สิน ค่าใช้จ่ายที่สูงขึ้น (3) ความเครียดจากความสัมพันธ์ ความสัมพันธ์ที่ก่อให้เกิดความเครียดมาจากปัญหารอบด้าน เช่น ปัญหาครอบครัว การบอกเลิกความสัมพันธ์ ความไม่ลงรอยกับคนในครอบครัวหรือเพื่อน (4) ความเครียดจากสุขภาพ มีผู้ป่วยมากมายที่จบชีวิตของตนจากการเจ็บป่วยเรื้อรัง ความกังวลเกี่ยวกับสุขภาพของตัวเองหรือคนที่รัก และ (5) ความเครียดจากการเปลี่ยนแปลงในชีวิต เช่น การย้ายบ้าน การเปลี่ยนงาน หรือบางคนทนไม่ได้ต่อการสูญเสียคนที่รัก

สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการวิจัยที่ว่าทหารก็เป็นบุคคลหนึ่งซึ่งมีสาเหตุความเครียดไม่ต่างจากบุคคลทั่วไป แต่ทหารนอกจากถูกสภาวะกดดันเช่นบุคคลทั่วไปแล้ว ความเครียดของทหารยังเกิดจากหลายปัจจัยซึ่งเป็นข้อจำกัดด้านวิชาชีพ สภาวะความกดดันของผู้มีอาชีพทหาร จึงอาจมากกว่าบุคคลทั่วไปซึ่ง ได้แก่ (1) ภารกิจและสถานการณ์ในสนามรบ ทหารที่ออกหน่วยรบ หรืออยู่ในพื้นที่ที่เสี่ยงอันตราย การเผชิญหน้ากับความเสี่ยงต่อชีวิต การรับมือกับสถานการณ์ที่ไม่คาดคิด การต่อสู้ทางจิตใจเมื่อเห็นเพื่อนร่วมงานบาดเจ็บหรือเสียชีวิต

(2) การฝึกที่เข้มงวดและการบังคับบัญชา สภาวะความกดดันที่สะสมมาจากการฝึกหนัก การต้องปฏิบัติตามคำสั่งที่เข้มงวด การไม่มีเวลาให้กับครอบครัวและเพื่อน (3) สภาพแวดล้อมที่ไม่เป็นมิตร สภาพแวดล้อมมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่ก่อให้เกิดสภาวะความเครียดกับทหาร เช่น สภาพอากาศที่ไม่เหมาะสม การขาดแคลนทรัพยากรที่จำเป็น และสภาพการดำรงชีวิตที่ลำบาก และ (4) ผลกระทบทางจิตใจและอารมณ์ การเป็นข้าราชการทหารต้องโยกย้ายไปรับราชการในที่ต่าง ๆ ก่อให้เกิดความรู้สึกโดดเดี่ยว ความกดดันทางจิตใจจากการต้องรับมือกับความรุนแรง การปรับตัวกลับสู่ชีวิตประจำวันหลังจากการปฏิบัติภารกิจ จะเห็นได้ว่าสภาวะของความเครียดของทหาร มีทั้งปัจจัยภายนอกและภายใน ความเครียดจากการทำงาน ถูกกดดันจากตัวเองและผู้อื่น (ผู้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน และผู้ใต้บังคับบัญชา) การที่ผู้บังคับบัญชาใช้อารมณ์ในการทำงาน/บังคับบัญชามากกว่าเหตุผล ดังนั้น ความอดทนของแต่ละคนไม่เท่ากัน ถึงแม้บางคนจะได้รับการฝึกฝนมาแล้วก็ตาม แต่สภาวะความกดดันและความเครียดก็ทำให้เกิดสภาวะที่ไม่น่าพึงพอใจตามมาได้

1.5 ระบบ SOTUS อาจทำให้ผู้นำและผู้ใต้บังคับบัญชามีภาวะผู้นำที่เป็นพิษ โดยเฉพาะเมื่ออิงกับระบบ SOTUS (Seniority, Order, Tradition, Unity, Spirit) ซึ่งเป็นโครงสร้างอำนาจนิยมและการถ่ายทอดความเชื่อที่ผิดพลาดจากรุ่นสู่รุ่น สามารถอธิบายได้จากหลายมิติที่ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมทั้งของผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชา ผู้วิจัยได้มีประสบการณ์ในการรับราชการทหาร และศึกษาโรงเรียนทางทหาร โดยโรงเรียนจะมีการอบรมปลูกฝังเรื่องระบบ SOTUS ในระหว่างเรียน ซึ่งเป็นการสร้างให้มีลักษณะของความเป็นรุ่น ความเป็นพี่เป็นน้องติดตัวไปเมื่อจบการศึกษา และไปทำงานเป็นนายทหารสัญญาบัตร ซึ่งระบบ SOTUS เป็นระบบที่ช่วยในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ความมีระเบียบวินัย ไม่แบ่งแยก ความรักสามัคคี ถ่ายทอดให้รุ่นน้อง ถ้าใครที่นำไปใช้ในการประพฤติดีในการทำงานจะเป็นสิ่งที่ดีต่อผู้ปฏิบัติเองทั้งผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชา แต่ในทางตรงกันข้ามถ้านำไปใช้ในการประพฤติไม่ดีในการทำงาน จะส่งผลเสียต่อบุคคล หน่วยงานหรือองค์กรได้ ทำให้เกิดภาวะผู้นำที่เป็นพิษได้เช่นกัน สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการวิจัย ดังสามารถแยกแยะได้ดังนี้

1) ระบบอำนาจนิยมใน SOTUS ให้ความสำคัญกับ “อำนาจ” ของผู้นำและผู้ที่มีอาวุโสมากกว่าความสามารถหรือความเท่าเทียม ระบบนี้เน้นการปฏิบัติตามคำสั่งอย่างเคร่งครัด โดยไม่มีการตั้งคำถาม ผู้นำที่เติบโตมาภายใต้ระบบนี้จะมีแนวโน้มใช้ตำแหน่งของตนในการควบคุมและข่มขู่ผู้ใต้บังคับบัญชา โดยอาศัยลำดับอาวุโสและการใช้อำนาจในลักษณะเผด็จการแทนการสร้างแรงจูงใจ และความเคารพผ่านการนำที่มีประสิทธิภาพ พฤติกรรมเช่นนี้ทำให้เกิดการขาดความยืดหยุ่นในการสื่อสารและการทำงานร่วมกันในองค์กร รวมถึงทำให้เกิดความขัดแย้งและการไม่พอใจของผู้ใต้บังคับบัญชา

2) การถ่ายทอดความเชื่อที่ผิดจากรุ่นสู่รุ่น คือ การถ่ายทอดความเชื่อและแนวคิดที่ไม่ถูกต้องจากรุ่นหนึ่งไปสู่รุ่นต่อไป โดยเฉพาะความเชื่อที่ว่า “ความอาวุโส” และ “การยอมรับอำนาจอย่างไม่มีเงื่อนไข” เป็นสิ่งที่สมควรและจำเป็นต่อการรักษาความสามัคคีในองค์กร

การสร้างบรรยากาศของความกลัวและการใช้อำนาจที่ไม่เป็นธรรมเช่นนี้ส่งผลให้ความคิดเชิงลบ และความกดดันที่มีต่อการทำงานในองค์กรยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้น ผู้ใต้บังคับบัญชามักจะรู้สึกว่าพวกเขาต้องยอมรับคำสั่งและปฏิบัติตามอย่างไม่มีข้อสงสัย ไม่ว่าจะเห็นด้วยหรือไม่ก็ตาม การไม่ได้รับการสนับสนุนให้แสดงความคิดเห็นหรือมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ ทำให้พวกเขาเกิดความรู้สึกหมดหวังและขาดแรงจูงใจในการทำงาน นอกจากนี้ ผู้ใต้บังคับบัญชาที่เคยประสบกับการถูกบังคับขู่เข็ญในระบบนี้ อาจรู้สึกว่าเมื่อพวกเขาก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งผู้นำก็จำเป็นต้องใช้วิธีเดียวกันเพื่อรักษาระบบ หรือความสำคัญของตำแหน่งตนเอง ซึ่งเป็นการสร้างวงจรพิษของภาวะผู้นำที่สืบทอดต่อไปเรื่อย ๆ

3) การไม่ปรับตัวสู่การเปลี่ยนแปลง มักไม่เปิดรับความคิดใหม่หรือการเปลี่ยนแปลง เพราะยึดมั่นกับประเพณีและการทำงานแบบดั้งเดิม พวกเขาอาจไม่เห็นความสำคัญของการพัฒนาทักษะใหม่ ๆ หรือการสร้างบรรยากาศการทำงานที่สร้างสรรค์และยั่งยืนสำหรับทีมงาน การปิดกั้นนวัตกรรม และการปฏิสัมพันธ์ที่สร้างสรรค์ในที่ทำงานทำให้การพัฒนาองค์กรหยุดนิ่ง ส่งผลให้เกิดความไม่พอใจในหมู่เพื่อนร่วมงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชาที่ต้องการการเปลี่ยนแปลงและการเติบโต

1.6 การผลิตซ้ำต่อผู้ใต้บังคับบัญชา ในบริบทของภาวะผู้นำเป็นพิษสามารถพรรณนาได้ในแง่ของวงจรที่เป็นอันตราย การส่งผ่านพฤติกรรมเชิงลบจากรุ่นสู่รุ่นในองค์กร กดดันใช้อำนาจในทางที่ผิด ข่มขู่ ใช้อารมณ์มากกว่าเหตุผล การผลิตซ้ำเช่นนี้มักเริ่มจากการที่ผู้นำทหารใช้อำนาจอย่างไม่เหมาะสม หรือแสดงพฤติกรรมที่สร้างความกดดัน ความกลัว และความไม่พอใจของผู้ใต้บังคับบัญชา ซึ่งในระยะยาว ผู้ใต้บังคับบัญชาที่ตกอยู่ในระบบเหล่านี้มีแนวโน้มจะพัฒนา และรับเอาพฤติกรรมเหล่านี้มาเป็นส่วนหนึ่งของวิธีการทำงานของตนเองเมื่อก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งผู้นำ สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการวิจัยดังสามารถแยกแยะได้ดังนี้

1) การหลงยศและตำแหน่ง ผู้นำมักจะยึดติดกับสถานะ อำนาจ และเกียรติยศของตนเองมากเกินไป และเชื่อว่าผู้ใต้บังคับบัญชาควรยกย่องพวกเขาด้วยความเคารพอย่างไม่มีเงื่อนไข การหลงตำแหน่งนี้นำไปสู่การไม่ฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ผู้นำอาจมีความคิดว่าตนเองมีสิทธิ์ที่จะสั่งการและควบคุมผู้อื่นโดยไม่มีข้อกังขา เนื่องจากพวกเขามองว่าตำแหน่งนั้นคือ เครื่องบ่งชี้ถึงความสำเร็จและความสามารถ เมื่อผู้นำให้ความสำคัญกับการรักษายศและเกียรติยศมากกว่าการพัฒนาทีมหรือองค์กร พวกเขามักจะสร้างบรรยากาศที่เต็มไปด้วยความกดดันและความไม่เท่าเทียมกัน ซึ่งทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชารู้สึกว่าตนเองไม่มีคุณค่าและขาดแรงจูงใจในการทำงาน

2) การใช้อำนาจข่มขู่ ผู้นำที่เป็นพิษมักจะใช้วิธีการข่มขู่ และควบคุมผู้ใต้บังคับบัญชาไม่ว่าจะเป็นด้วยคำพูดที่หยาบคาย การดูถูกหรือนโยบายที่เข้มงวดจนเกินไป การสร้างบรรยากาศของความกลัวเป็นเครื่องมือหลักที่พวกเขาใช้ในการควบคุมทีมงาน ส่งผลให้เกิดความตึงเครียดและความขัดแย้งในที่ทำงาน มันทำให้การทำงานขาดความร่วมมือ ขาดความคิดสร้างสรรค์ และผู้ใต้บังคับบัญชารู้สึกหมดแรงจูงใจที่จะทำงานอย่างเต็มศักยภาพ

3) การทุจริต เป็นพฤติกรรมที่ส่งผลเสียร้ายแรงต่อทั้งผู้นำและหน่วยทหาร ผู้นำที่ทุจริตมักใช้ตำแหน่ง และอำนาจในการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าที่จะนำพาองค์กรไปในทิศทางที่ดี พวกเขาอาจใช้ทรัพยากรขององค์กร เพื่อประโยชน์ส่วนตัวหรือสร้างเครือข่ายผลประโยชน์ที่ไม่โปร่งใส การทุจริตเป็นการทำลายความน่าเชื่อถือและศีลธรรมขององค์กร ผู้นำที่ทุจริตมักจะใช้วิธีการปกปิดหรือหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบ รวมถึงอาจใช้การข่มขู่ผู้ใต้บังคับบัญชา เพื่อปิดบังการกระทำของตน เมื่อการทุจริตเกิดขึ้นเป็นประจำ จะทำให้ระบบการทำงานขาดความโปร่งใสและไม่ยุติธรรม ส่งผลให้ผู้ใต้บังคับบัญชาที่มีศักยภาพรู้สึกว่าไม่มีโอกาสเติบโต และทำให้สูญเสียศรัทธาต่อผู้นำและหน่วยทหาร

2. คุณลักษณะของผู้นำที่เป็นพิษในหน่วยทหาร คือ ลักษณะหรือคุณสมบัติของผู้นำที่ทำให้ผู้ตามหรือผู้ใต้บังคับบัญชาในหน่วยทหารมีความทุกข์ ไม่สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตามอ้างถึงงานวิทยานิพนธ์ Development and Validation of the Toxic Leadership Scale ของ Shmidt (2008, pp.1-131) ได้กำหนดรูปแบบของผู้นำที่เป็นพิษหลายรูปแบบ ซึ่งเป็นแนวทางขั้นต้นให้ผู้วิจัยได้ใช้ในการเปรียบเทียบกับการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจาะลึกกับกลุ่มเป้าหมาย มีรายละเอียดที่สำคัญ ดังนี้

2.1 ผู้นำทำลายล้าง ในการศึกษาเรื่องสามเหลี่ยมเป็นพิษของ (Padilla, et al., 2007, pp.176-194) ให้คำนิยามว่า ผู้นำที่ทำลายล้างมีลักษณะและพฤติกรรมที่สร้างผลกระทบในทางลบต่อองค์กรและบุคลากรภายในองค์กร สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการวิจัยให้คำนิยามว่า ผู้นำทำลายล้าง ใช้ระบบอุปถัมภ์ และระบบ SOTUS ในการเลื่อนยศ ปลด ย้าย ผู้ใต้บังคับบัญชาโดยขาดความยุติธรรม ใช้ดุลยพินิจในทางที่ไม่ชอบ มุ่งแต่ประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าผลประโยชน์ส่วนรวม โดยมักจะมีคุณลักษณะและพฤติกรรมต่อไปนี้

1) ด้านมืดของผู้นำเชิงบารมี (Dark Charismatics Leader) ข้อสังเกตของ Shmidt (2008, pp.1-131) คือ การที่ผู้ตามให้ความเคารพนบนอบและคล้อยตามแก่ผู้นำมากเกินไป จนไม่กล้าแสดงความคิดเห็น ไม่กล้าวิจารณ์ผู้นำ หรือการที่ผู้ตามยกย่องผู้นำมากเกินไป

2) Personalized Power (พลังส่วนบุคคล) พวกเขาแสวงหาอำนาจและการควบคุมเพื่อประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าการทำเพื่อประโยชน์ขององค์กร พลังส่วนบุคคลนี้มักนำไปสู่การใช้อำนาจในทางที่ผิด

3) Narcissism (หลงตัวเอง) ผู้นำที่ทำลายล้างมักมีความหลงตัวเองสูง พวกเขาเชื่อว่าตนเองมีความสำคัญเหนือกว่าผู้อื่น และมักต้องการการยกย่องและการชื่นชมจากผู้อื่นอย่างต่อเนื่อง

4) Negative Traits (ลักษณะนิสัยเชิงลบ) ผู้นำที่ทำลายล้างมักมีลักษณะนิสัยเชิงลบ เช่น ความก้าวร้าว การขาดความเห็นอกเห็นใจ และการใช้อำนาจในทางที่ผิด พวกเขาอาจแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมหรือไม่เป็นธรรมต่อผู้ใต้บังคับบัญชา

5) Vision (วิสัยทัศน์) ผู้นำที่ทำลายล้างมักมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน และมีเป้าหมายที่ยิ่งใหญ่ ซึ่งดึงดูดผู้ติดตามให้เข้าร่วมและสนับสนุน แต่ในขณะเดียวกันวิสัยทัศน์นี้อาจถูกใช้เพื่อ

ผลประโยชน์ส่วนตัวและทำลายล้างองค์กร

2.2 ทรราชย์ใจแคบ เป็นผู้นำที่มี “แนวโน้มที่จะควบคุมอำนาจของตนเหนือผู้อื่น” (Ashforth, 1997, PP.126-140) รวมถึงพฤติกรรมต่าง ๆ เช่น “การทำตามอำเภอใจ การมุ่งแสวงสิ่งต่าง ๆ เพื่อตนเอง การดูหมิ่นผู้อื่น การขาดความรอบคอบ การบังคับแก้ไขข้อขัดแย้งการกีดกันตั้งแต่เริ่มแรก และการลงโทษโดยไม่ได้เป็นเรื่องบังเอิญ” (Ashforth, 1994, pp.755-778) สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการวิจัย ให้คำนิยามว่า การไม่ให้สนับสนุนหรือพัฒนาศักยภาพของผู้ใต้บังคับบัญชา เนื่องจากพวกเขาอาจมองว่าการสนับสนุนจะทำให้สูญเสียอำนาจหรือเกรงว่าผู้ใต้บังคับบัญชาจะเก่งกว่าและแย่งตำแหน่งในอนาคต เมื่อผู้ใต้บังคับบัญชาถูกละเลยหรือถูกกีดกันจากโอกาสการพัฒนา พวกเขามักจะรู้สึกว่าการก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งผู้นำนั้นต้องมาจากการป้องกันตนเองมากกว่าการสนับสนุนผู้อื่น ทำให้เกิดการผลิตซ้ำของการขาดการสนับสนุนและการพัฒนาในวงจรการเป็นผู้นำ

2.3 ผู้นำหลงตนเอง เป็นผู้นำที่ไม่พอเพียงส่วนบุคคล มีความเห็นแก่ตัว เข้าข้างตนเอง การกระทำโดยมีแรงจูงใจโดยผลประโยชน์ของตนเองเป็นหลัก มักจะขาดความสามารถในการเข้าใจหรือเห็นอกเห็นใจผู้อื่น สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการวิจัย ให้คำนิยามว่าพวกเขามักจะไม่สนใจความรู้สึกหรือปัญหาของผู้ใต้บังคับบัญชา เพราะพวกเขามองว่าความต้องการและความสำเร็จของตนเองสำคัญที่สุด ส่งผลให้เกิดความตึงเครียดในที่ทำงาน และทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชารู้สึกว่าไม่ได้รับการสนับสนุนหรือยอมรับอย่างเหมาะสม มักจะมุ่งเน้นไปที่การยกย่องตนเองและการได้รับการยอมรับจากผู้บริหารระดับสูงหรือคนอื่น ๆ พวกเขาอาจพยายามรับเครดิตจากความสำเร็จของทีมงาน แต่เมื่อเกิดข้อผิดพลาดหรือความล้มเหลว พวกเขาจะโทษผู้อื่นแทนที่จะรับผิดชอบเอง ทำให้การทำงานในทีมขาดความร่วมมือและส่งเสริมบรรยากาศของการแข่งขันที่ไม่สร้างสรรค์

2.4 ผู้นำที่ควบคุมอย่างรุนแรง ซึ่งถือว่าเป็นการล่วงละเมิดหรือการกระทำที่ไม่เหมาะสมอย่างต่อเนื่อง เช่น การดุด่า การดูหมิ่น การตำหนิอย่างไม่ยุติธรรม หรือการแสดงท่าทีที่ไม่เหมาะสมอื่น ๆ ทั้งการข่มขู่ทางจิตใจ หรือการลงโทษทางร่างกาย ชอบควบคุมผู้อื่นผ่านการใช้กำลัง มักสร้างสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยความกลัวและความกดดันในองค์กรหรือทีมงาน พฤติกรรมการควบคุมอย่างเข้มงวดเหล่านี้มักสะท้อนถึงความไม่มั่นคงในตัวเอง ผู้นำที่เป็นพิษมักจะมองว่าการใช้กำลังหรืออำนาจในการกดขี่ผู้อื่นเป็นวิธีการที่ดีที่สุดในการรักษาอำนาจและควบคุมสถานการณ์ให้เป็นไปตามความต้องการของตนเอง การกระทำเช่นนี้ไม่เพียงแต่สร้างความเครียดและความกลัวให้กับผู้ใต้บังคับบัญชา แต่ยังทำลายความเชื่อใจและความเคารพในความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับทีมงาน พวกเขามักจะปฏิบัติต่อคนในทีมเหมือนเครื่องมือที่ต้องทำงานให้เสร็จ โดยไม่ให้คุณค่าหรือเคารพความเป็นมนุษย์ของพวกเขา การขาดความเคารพนี้ส่งผลให้ผู้ใต้บังคับบัญชารู้สึกไร้ค่าและขาดแรงจูงใจที่จะทำงาน สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการวิจัย ให้คำนิยามว่าผู้นำใช้อำนาจอย่างไม่เป็นธรรมเพื่อให้ตัวเองได้เปรียบ และกดขี่ผู้ที่มีศักยภาพให้ไม่สามารถแสดงความสามารถได้อย่างเต็มที่ ผลก็คือผู้ใต้บังคับบัญชามักไม่กล้า

ที่จะพูดความคิดเห็นหรือแสดงความคิดเห็นเชิงสร้างสรรค์ ทำให้ประสิทธิภาพการทำงานของทีมลดลง และยังอาจนำไปสู่การลาออกของบุคลากรที่มีความสามารถ

2.5 ผู้นำบ้าอำนาจ มักเป็นผู้นำที่มีแนวโน้มที่จะใช้อำนาจ และการควบคุมที่เข้มงวดต่อผู้ใต้บังคับบัญชา ผู้นำประเภทนี้มีลักษณะของการบังคับให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติตามคำสั่งโดยไม่คำนึงถึงความรู้สึกหรือความคิดเห็นของพวกเขา ซึ่งอาจนำไปสู่การสร้างสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยความตึงเครียด ความกลัว และความไม่มั่นคง อาจส่งผลกระทบในทางลบต่อความพึงพอใจในงานและประสิทธิภาพการทำงานของผู้ใต้บังคับบัญชา พฤติกรรมของผู้นำที่เป็นพิษซึ่งมีลักษณะบ้าอำนาจ (Power-hungry) เป็นการสะท้อนถึงความต้องการครอบงำและควบคุมทุกสิ่งรอบตัวอย่างไม่มีขอบเขต สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการวิจัยให้คำนิยามว่าผู้นำมีความปรารถนาในการสะสมอำนาจเพื่อเสริมสร้างสถานะของตนเอง และจะใช้ทุกวิถีทางเพื่อรักษาอำนาจนั้นไว้ พฤติกรรมนี้ทำให้เกิดความทุกข์ทรมานแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาทั้งทางจิตใจและในชีวิตการทำงาน ผู้นำที่บ้าอำนาจไม่เพียงแต่สร้างบรรยากาศของความกดดันและความกลัว แต่ยังปิดกั้นความสามารถของผู้ใต้บังคับบัญชาในการพัฒนาและแสดงความคิดเห็น พฤติกรรมเหล่านี้ไม่เพียงทำลายความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับทีมงาน แต่ยังลดประสิทธิภาพและความสร้างสรรค์ในการทำงานอย่างมาก

3. ผลกระทบของผู้นำที่เป็นพิษในหน่วยทหาร ภาวะผู้นำเป็นพิษส่งผลทั้งในระยะสั้น (ปัจจุบัน) และในระยะยาว (อนาคต) รวมทั้งส่งผลต่อปัจเจกบุคคล (ตนเอง ผู้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน ผู้ใต้บังคับบัญชา บุคคลรอบข้าง) หน่วยงานทหาร สูงกว่าหน่วยงานทหาร (สังคม ประเทศชาติ) มีรายละเอียดที่สำคัญ ดังนี้

3.1 ภาวะผู้นำเป็นพิษส่งผลในระยะสั้น (ปัจจุบัน) ผู้นำที่เป็นพิษสร้างบรรยากาศการทำงานที่เต็มไปด้วยความกดดัน ผู้ใต้บังคับบัญชามีความรู้สึกว่าพวกเขาต้องทำงานให้สมบูรณ์แบบและต้องปฏิบัติตามความคาดหวังที่ไม่สมจริงของผู้นำ การไม่ปฏิบัติตามหรือทำผิดพลาดเพียงเล็กน้อยอาจนำไปสู่การถูกลงโทษอย่างรุนแรง ในระยะสั้นภาวะผู้นำเป็นพิษ ส่งผลกระทบต่อหน่วยทหารในหลายด้านที่สามารถสังเกตได้ชัดเจน สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการวิจัย ดังนี้

1) ขวัญและกำลังใจของผู้ใต้บังคับบัญชาลดลง อาจรู้สึกไม่พอใจหรือหมดความสนใจในการปฏิบัติหน้าที่ หากต้องเผชิญกับการถูกตำหนิ ข่มขู่ หรือถูกใช้อำนาจอย่างไม่ยุติธรรมจากผู้บังคับบัญชา ซึ่งอาจนำไปสู่การปฏิบัติงานที่ไม่มีประสิทธิภาพ

2) ความเครียดเพิ่มขึ้น เกิดจากผู้บังคับบัญชากดดันผู้ใต้บังคับบัญชาหรือใช้วิธีการปกครอง/บังคับบัญชาที่ไม่เหมาะสม จะทำให้เกิดความเครียดอย่างรวดเร็ว การทำงานภายใต้ความกดดันเช่นนี้จะลดประสิทธิภาพและความตั้งใจในการทำงานลง

3) ความขัดแย้งภายในทีมงานหรือหน่วยงาน บรรยากาศที่ไม่ดีหรือเป็นพิษนำไปสู่ความขัดแย้งภายในหน่วยอย่างรวดเร็ว ทั้งระหว่างผู้บังคับบัญชากับผู้ใต้บังคับบัญชา และระหว่างเพื่อนร่วมงานด้วยกันเอง การทำงานร่วมกันจะมีปัญหาเพราะขาดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน

4) การสื่อสารที่ผิดพลาดหรือไม่สมบูรณ์ ผู้บังคับบัญชาที่มีภาวะผู้นำเป็นพิษ

อาจทำให้การสื่อสารในหน่วยทหารขาดความโปร่งใสและชัดเจน ผู้ใต้บังคับบัญชาอาจไม่กล้าพูดคุยหรือรายงานปัญหา เพราะกลัวการถูกตำหนิหรือถูกลงโทษ ซึ่งทำให้การตัดสินใจและการทำงานร่วมกันมีความผิดพลาด

5) การทำงานขาดประสิทธิภาพ ผู้ใต้บังคับบัญชาที่อยู่ภายใต้ความกดดันจากผู้นำที่เป็นพิษมักจะทำงานไม่เต็มที่ หรืออาจมองข้ามรายละเอียดสำคัญ มีความเครียดและขาดความสนใจในงาน นำไปสู่การปฏิบัติงานได้อย่างไม่มีประสิทธิภาพ

3.2 ภาวะผู้นำเป็นพิษส่งผลในระยะยาว (อนาคต) ผู้นำที่เป็นพิษส่งผลกระทบต่อปัจเจกบุคคล หน่วยงานในระยะสั้น และต่อเนื่องไปในระยะยาว ทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีรู้สึกว่าได้ทำงานภายใต้ความกดดันที่ไม่มีสิ้นสุดในระยะยาว ภาวะผู้นำเป็นพิษส่งผลกระทบต่อหน่วยทหารอย่างรุนแรงและยืดเยื้อในหลายด้าน ซึ่งอาจทำให้หน่วยทหารประสบปัญหาที่ซับซ้อนมากขึ้น สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการวิจัยดังนี้

1) ลดประสิทธิภาพและความสามารถในการปฏิบัติงานของหน่วย เมื่อผู้บังคับบัญชามีภาวะผู้นำเป็นพิษอย่างต่อเนื่อง ผู้ใต้บังคับบัญชาในหน่วยจะสูญเสียแรงจูงใจ ความทุ่มเทและความไว้วางใจในผู้นำ การตัดสินใจที่ผิดพลาดและการขาดความเป็นทีม จะทำให้ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของหน่วยทหารนั้น ๆ ลดลงอย่างต่อเนื่องในระยะยาว

2) ขาดการพัฒนาความสามารถและทักษะทางทหาร ผู้บังคับบัญชาที่มีภาวะผู้นำเป็นพิษมักไม่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาและสนับสนุนกำลังพลในหน่วย ซึ่งทำให้ขาดโอกาสในการพัฒนาความสามารถและทักษะทางทหาร อาจไม่มีการฝึกอบรมเพิ่มเติมหรือลดการให้คำปรึกษาที่เป็นประโยชน์ การขาดการพัฒนานี้จะส่งผลให้ขีดความสามารถ/ศักยภาพของหน่วยทหารลดลง

3) เพิ่มอัตราการลาออกและสูญเสียกำลังพลที่มีคุณภาพ ในระยะยาวผู้ใต้บังคับบัญชาที่มีความสามารถและต้องการพัฒนาตนเองอาจเลือกที่จะลาออกหรือย้ายไปหน่วยอื่นที่มีสภาพแวดล้อมการทำงานที่ดีกว่า ทำให้หน่วยทหารสูญเสียกำลังพลที่มีความสามารถและคุณภาพ ซึ่งทำให้เกิดปัญหาการขาดแคลนกำลังพลที่มีประสบการณ์

4) ส่งผลต่อสุขภาพจิตและร่างกายของผู้ใต้บังคับบัญชา การเผชิญกับภาวะผู้นำเป็นพิษอย่างต่อเนื่อง อาจทำให้ทหารเกิดปัญหาสุขภาพจิต เช่น ภาวะซึมเศร้า ความวิตกกังวล หรือ PTSD (Post-Traumatic Stress Disorder) ซึ่งจะส่งผลเสียต่อทั้งสุขภาพจิตและสุขภาพร่างกายในระยะยาว นอกจากนี้ปัญหาสุขภาพจิตที่ไม่ได้รับการดูแลอาจส่งผลต่อความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ชีวิตส่วนตัว และการทำงาน

5) บั่นทอนความไว้วางใจในสายการบังคับบัญชาและผู้บังคับบัญชาในหน่วยทหาร เมื่อผู้นำที่เป็นพิษอยู่ในตำแหน่งนาน ๆ ผู้ใต้บังคับบัญชาอาจเริ่มสูญเสียความไว้วางใจในระบบการปกครอง/บังคับบัญชาหน่วยทหาร พวกเขาอาจมองว่าระบบไม่ได้สนับสนุนให้เกิดการพัฒนาอย่างยุติธรรม หรือไม่มีมาตรการในการจัดการกับผู้นำที่มีพฤติกรรมไม่เหมาะสม

สรุปและอภิปรายผล

จากการเก็บข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ทำให้ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงแนวทางการบริหารจัดการ/แก้ไขไม่ให้มีคุณลักษณะของผู้นำที่เป็นพิษในหน่วยทหาร เริ่มจากการศึกษาปัจจัยที่ก่อให้เกิดพฤติการณ์ในการสร้างภาวะผู้นำที่เป็นพิษในหน่วยทหาร ทั้งทางด้านครอบครัว การศึกษา การทำงาน ชีวิต ประจำวัน แรงจูงใจ ความเครียด ระบบ SOTUS การผลิตซ้ำต่อผู้ใต้บังคับบัญชา และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง หลังจากที่ศึกษาและเก็บข้อมูลแล้ว ต้องหาหนทางตัดปัญหาตั้งแต่ต้นทาง คือ แก้ที่ปัจจัยที่ก่อให้เกิดพฤติการณ์ที่เป็นพิษ ทำให้คุณลักษณะของผู้นำที่เป็นพิษนั้นลดลง ตามอ้างถึงงานวิทยานิพนธ์ Development and Validation of the Toxic Leadership Scale (Schmidt, 2008, pp.1-131) มีภาวะผู้นำที่ดีเข้ามาทดแทน และส่งผลกระทบต่อปัจเจกบุคคล (ผู้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน ผู้ใต้บังคับบัญชา) และหน่วยงาน ในทิศทางที่ดีขึ้น แต่ถึงอย่างไรก็ตาม หลังจากที่ใช้แนวทางการบริหารจัดการภาวะผู้นำเป็นพิษแล้ว คุณลักษณะของผู้นำที่เป็นพิษยังคงมีจำนวนมาก ไม่ลดลง และยังส่งผลกระทบด้านไม่ดี/เกิดความเสียหายต่อปัจเจกบุคคล หน่วยงานทหาร หรือมากกว่านั้น ก็ต้องนำกลับไปแก้ไขที่จุดเริ่มต้นอีกครั้ง กล่าวคือ แก้ไขที่ปัจจัยไม่ให้มีการสร้างพฤติการณ์ที่ไม่ก่อให้เกิดสภาวะผู้นำที่เป็นพิษเป็นลักษณะวงรอบ (cycle) แต่ถ้ายังไม่สามารถแก้ไขได้ ต้องแจ้งให้ผู้บังคับบัญชาที่สูงกว่าลงมาแก้ปัญหา ตามอ้างถึงคำกล่าวของ Reed, (2004, pp.67-71) ที่ว่า “สิ่งเดียวที่คนพาลเคารพ ก็คืออำนาจจากเบื้องบน ดังนั้น วิธีเดียวที่จะได้รับความช่วยเหลือในการรับมือกับผู้จัดการที่ยากลำบาก คือ การร้องขอใครสักคนในตำแหน่งที่สูงกว่าที่สามารถแทรกแซงได้” ซึ่งมีรายละเอียดที่สำคัญเป็นวงรอบแนวทางการจัดการภาวะผู้นำเป็นพิษในหน่วยทหาร ดังนี้

ภาพที่ 1 *วงรอบแนวทางการจัดการภาวะผู้นำเป็นพิษในหน่วยทหาร*

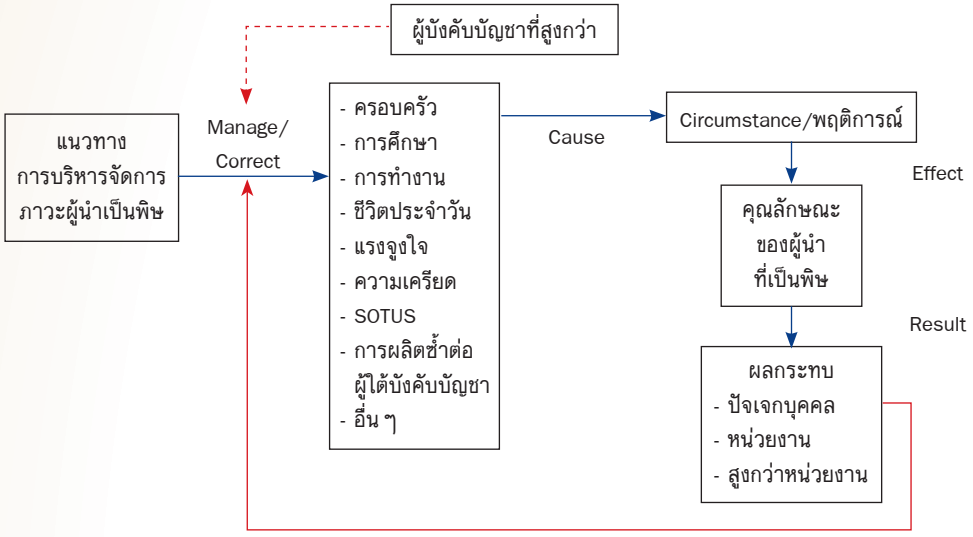

ที่มา : ผู้วิจัย

นอกจาก ภาพที่ 1 วงรอบแนวทางฯ ที่กล่าวไปแล้ว ผู้วิจัยได้วิเคราะห์/สังเคราะห์เพิ่มเติมออกมาเป็นโมเดล (model) เรียกว่า “The Management of Toxic Leadership in Military Unit Model” (FRC3: Find, Reduce, Correct/Change, Create) โดยมีรายละเอียดที่สำคัญดังนี้

จากภาพที่ 2 โมเดลแนวทางการจัดการภาวะผู้นำเป็นพิษในหน่วยทหาร (FRC3) ดังกล่าวสามารถนำมาขยายความ/ให้คำนิยามเพิ่มเติม มีรายละเอียดที่สำคัญ ดังนี้

1. Find + Reduce (หา + ลด) เริ่มจากค้นหาปัจจัยในการก่อให้เกิดพฤติการณ์ที่สร้างภาวะผู้นำที่เป็นพิษในหน่วยทหาร ได้แก่ การศึกษา (การศึกษาทางพลเรือน การศึกษาหลักสูตรทางทหาร) การทำงานในหน่วยทหาร (เป้าหมายในการรับราชการทหาร ปัญหา/อุปสรรค) การใช้ชีวิตประจำวัน ความเครียด การผลิตซ้ำต่อผู้ใต้บังคับบัญชา และเมื่อเจอพฤติการณ์ดังกล่าวแล้วให้ทำการลดด้วยตนเอง ซึ่งเป็นด้านปัจเจกบุคคล

ภาพที่ 2 *โมเดลแนวทางการจัดการภาวะผู้นำเป็นพิษในหน่วยทหาร (FRC[3])*

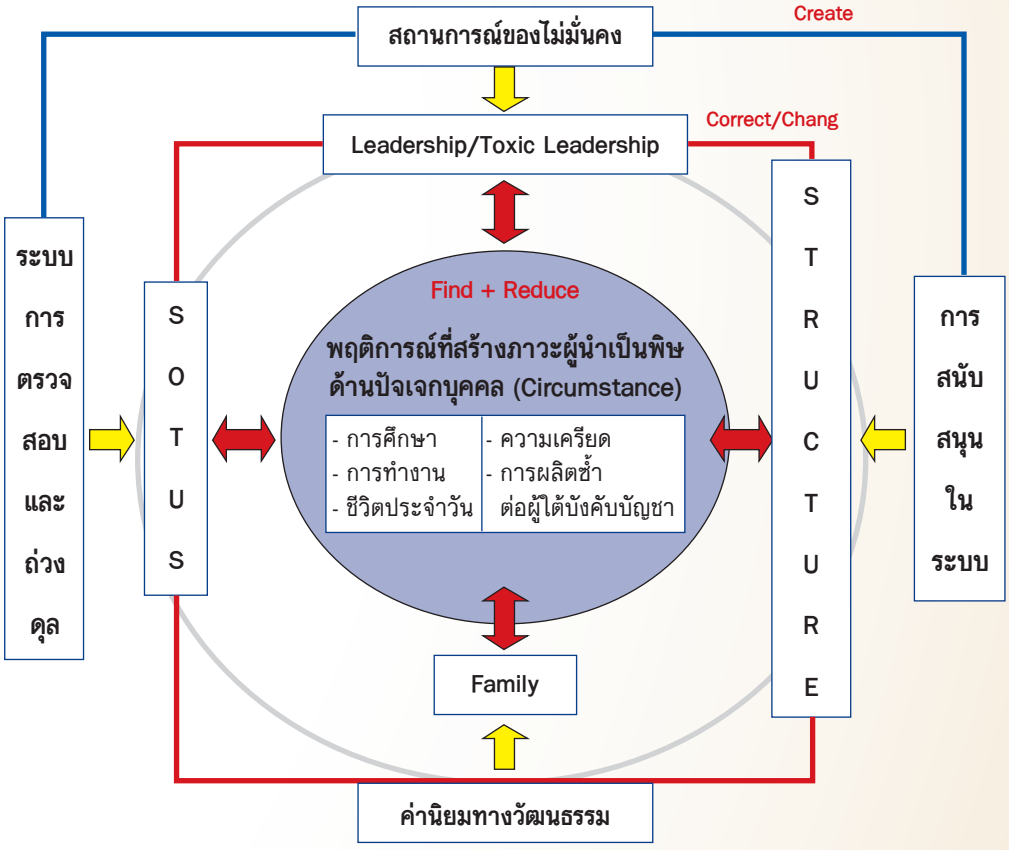

ที่มา : ผู้วิจัย

2. Correct/Change (แก้ไข/ปรับเปลี่ยน) เมื่อผ่านกระบวนการลดปัจจัยที่ก่อให้พฤติการณ์ที่สร้างภาวะผู้นำที่เป็นพิษในหน่วยทหารแล้ว ก็ต้องมีการแก้ไข/ปรับเปลี่ยนระบบหรือสถาบันที่ยังมีปัญหาควบคู่กันไป ทั้งจากสถาบันครอบครัวที่ปลูกฝังให้เป็นผู้นำที่ดีหรือไม่ดีตั้งแต่เกิด (การอบรม/เลี้ยงดู สภาพ/ฐานะทางครอบครัว ภูมิหลังการประกอบอาชีพของคนในครอบครัว) ระบบ SOTUS ที่มีการถ่ายทอดกันรุ่นต่อรุ่น (สถาบันการศึกษา/โรงเรียนทางทหาร การเข้ามาก่อน/หลังในการรับราชการทหาร) การถ่ายทอด/การสอนเรื่องภาวะผู้นำ (Leadership/Toxic Leadership) รวมถึงโครงสร้าง/สายการบังคับบัญชา/ภารกิจในหน่วยทหาร ที่ยังมีจุดบกพร่องหรือช่องว่าง ทำให้เกิดการสร้างภาวะผู้นำเป็นพิษ มีรายละเอียดดังนี้

2.1 ครอบครัว เป็นสถาบันที่มีบทบาทอย่างมากในการกำหนดรูปแบบการคิด การตัดสินใจและทัศนคติต่อภาวะผู้นำ โดยมีปัจจัยหลัก ๆ ที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1) รูปแบบการเลี้ยงดูที่กดดันเข้มงวด หรือต้องการความสมบูรณ์แบบอาจทำให้บุคคลมีแนวโน้มที่จะเป็นผู้นำที่ชอบกดดันผู้อื่น หรือไม่ยอมรับความผิดพลาด ดังนั้น ต้องมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการเลี้ยงดูที่ไม่เข้มงวดมากเกินไป ให้อิสระทางความคิด ดูแลเอาใจใส่สมาชิกในครอบครัวด้วยความรักและความเต็มใจ

2) ความขัดแย้งในครอบครัว หากเติบโตมาในครอบครัวที่มีความขัดแย้งหรือการใช้ความรุนแรง อาจทำให้บุคคลนั้นมองความขัดแย้งหรือการควบคุมเป็นเรื่องปกติ รวมทั้งการขาดความอบอุ่นจากครอบครัวอาจนำไปสู่ความรู้สึกไม่มั่นคง และทำให้บุคคลมีความต้องการที่จะควบคุมผู้อื่นเพื่อรักษาสถานะหรือความมั่นคงของตนเอง ดังนั้น ต้องสร้างครอบครัวให้น่าอยู่ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความยุติธรรมในครอบครัวและไม่ทะเลาะกัน

3) แบบอย่างในการเป็นผู้นำ ผู้ใหญ่หรือผู้ปกครองในครอบครัวที่เป็นแบบอย่างของภาวะผู้นำเป็นพิษอาจสร้างภาพลักษณ์หรือทัศนคติที่ไม่ดีเกี่ยวกับการเป็นผู้นำให้กับสมาชิกในครอบครัว ดังนั้นผู้ใหญ่ต้องเป็นตัวอย่างที่ดี และส่งเสริมในเรื่องภาวะผู้นำที่ดีในทุก ๆ โอกาส

2.2 ระบบ SOTUS (Seniority, Order, Tradition, Unity, Spirit) เป็นแนวคิดที่ใช้ในการจัดระเบียบสังคม โดยเฉพาะในบริบทของสถาบันการศึกษาและองค์กรในหลายประเทศ รวมถึงประเทศไทย ซึ่งเน้นความสำคัญของอาวุโส การปฏิบัติตามลำดับขั้น และการเคารพในประเพณีและระบบที่มีอยู่ แนวคิดนี้มักใช้ในการฝึกฝนหรือสอนให้คนรุ่นใหม่ปฏิบัติตามผู้ที่มีอายุมากกว่า หรือผู้ที่มีประสบการณ์มากกว่า ระบบ SOTUS สามารถส่งผลต่อภาวะผู้นำเป็นพิษได้ในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะเมื่อมีการใช้ระบบ SOTUS นี้อย่างไม่สมดุลหรือบิดเบือน ซึ่งนำไปสู่การสร้างวัฒนธรรมที่ส่งเสริมลักษณะผู้นำที่กดขี่หรือไม่เห็นคุณค่าของผู้อื่น ส่งเสริมภาวะผู้นำที่เป็นพิษและไม่ยั่งยืนในระยะยาว โดยมีรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับระบบ SOTUS ดังนี้

1) การเน้นลำดับชั้น/สายการบังคับบัญชาอย่างเข้มงวด อาจทำให้ผู้ที่อยู่ในตำแหน่งสูงกว่าเห็นว่าการควบคุม หรือบังคับผู้ใต้บังคับบัญชาเป็นเรื่องที่สมควร และอาจกลายเป็นผู้นำที่ใช้ความกดดันหรือลงโทษ

ผู้ที่ไม่เชื่อฟัง ดังนั้นต้องให้เกียรติซึ่งกันและกัน ถึงแม้ชั้นยศหรือตำแหน่งจะสูงกว่า แต่ต้องเคารพในฐานะข้าราชการทหาร ดูแลสิทธิกำลังพลให้ดี

2) การกดดันให้เคารพผู้อาวุโสกว่า ความคิดที่ว่าอาวุโส หมายถึง การมีสิทธิมากกว่า อาจทำให้ผู้นำใช้อำนาจในทางที่ผิด เช่น การละเมิดสิทธิของผู้อื่น หรือไม่ให้ความสำคัญกับความสามารถและความคิดเห็นของคนที่อายุน้อยกว่า รุ่นพี่กดดัน/ข่มขู่รุ่นน้อง ใช้อำนาจนั้นในลักษณะที่กดดันและควบคุมมากเกินไป ส่งผลทำให้เกิดสภาพแวดล้อมที่เป็นพิษในการทำงาน ดังนั้นผู้อาวุโสหรือผู้บังคับบัญชาต้องปกครอง/บังคับบัญชาผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างเป็นธรรม ไม่บ้าอำนาจ

3) การสนับสนุนวัฒนธรรมที่ไม่เท่าเทียมกัน ระบบ SOTUS มักเน้นการรักษาประเพณีและแนวปฏิบัติที่อาจไม่สอดคล้องกับสังคมสมัยใหม่ เคารพกันที่รุ่นพี่รุ่นน้อง มีการถ่ายทอดแนวคิดแบบผิด ๆ ทำให้เกิดการกดขี่หรือการแบ่งแยกภายในหน่วยทหาร ผู้นำที่เติบโตมาในระบบนี้อาจมีทัศนคติที่ไม่เปิดกว้างและขาดความยืดหยุ่นในการทำงานกับผู้อื่น ดังนั้นต้องมีการสร้างวัฒนธรรมองค์กรทั้งในโรงเรียนทหาร หน่วยทหาร ให้เคารพซึ่งกันและกัน ถ่ายทอดแนวคิดในสิ่งที่ถูกต้อง ไม่กดดันหรือข่มเหงกัน

2.3 ภาวะผู้นำ (Leadership) ภาวะผู้นำมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพของ ผู้นำในปัจจุบันและอนาคต อาจส่งผลต่อการป้องกันหรือลดภาวะผู้นำเป็นพิษ (Toxic leadership) ได้ โดยกระบวนเรียนรู้ภาวะผู้นำนั้นมาจากหลายสถานที่/แหล่งข้อมูล เช่น โรงเรียนทหาร ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ การทำงาน ตัวอย่างผู้บังคับบัญชาที่ประสบความสำเร็จ ตัวอย่างของผู้นำที่เป็นพิษ เป็นต้น มีรายละเอียดสำคัญที่ต้องเรียนรู้ดังนี้

1) การพัฒนาความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับอำนาจ สิทธิและหน้าที่ของผู้นำ เน้นการใช้อำนาจเพื่อสร้างแรงบันดาลใจและสนับสนุนผู้อื่น สร้างจิตสำนึกด้านความเห็นอกเห็นใจ ผู้นำที่ผ่านการเรียนรู้/ฝึกอบรมจะมีแนวโน้มที่จะใช้อำนาจในทางที่สร้างสรรค์ ไม่ใช่การควบคุมหรือกดดันคนอื่น

2) การให้ความสำคัญในทักษะการสื่อสารและการรับฟัง การสอนที่เน้นเรื่องการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและการรับฟังความคิดเห็น 360 องศา จะช่วยให้ผู้นำเข้าใจผู้อื่นมากขึ้นและลดการสร้างเงื่อนไขที่สร้างภาวะผู้นำเป็นพิษ เช่น การไม่สนใจความรู้สึกของผู้ใต้บังคับบัญชา การตัดสินใจเพียงฝ่ายเดียว การฝึกให้รับฟังจะช่วยเสริมความเป็นผู้นำที่เน้นความร่วมมือ ไม่ใช่ความกดดันหรือความเกรงกลัว

3) การเรียนรู้จากแบบอย่างผู้นำที่ดี การเรียนรู้ภาวะผู้นำจากบุคคลที่เป็นแบบอย่างทั้งลักษณะร่างกายภายนอก จิตใจ และลักษณะนิสัย จะช่วยสร้างทัศนคติที่ดีต่อการเป็นผู้นำ เช่น การเคารพผู้อื่น ความยุติธรรม และความเสียสละ การทำงานเป็นทีม เป็นต้น

2.4 โครงสร้าง/สายการบังคับบัญชา/ภารกิจในหน่วยทหาร มีบทบาทสำคัญในการกำหนดรูปแบบของภาวะผู้นำ และวิธีการปฏิบัติงานของผู้บังคับบัญชาหรือผู้นำในกองทัพ โครงสร้างเหล่านี้อาจสร้างสภาพแวดล้อมที่ช่วยส่งเสริมการเป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพ และมีความเป็นระเบียบ แต่ในขณะเดียวกัน หากใช้

อย่างไม่ถูกต้องหรือมากเกินไป มีการควบคุม กดดัน และการบังคับบัญชาโดยไม่คำนึงถึงผู้ใต้บังคับบัญชา อาจก่อให้เกิดภาวะผู้นำเป็นพิษ

1) โครงสร้างหน่วยทหารและสายการบังคับบัญชาที่เข้มงวด ในระบบของทหารสายการบังคับบัญชามักมีลำดับขั้นที่ชัดเจน โดยผู้บังคับบัญชาหรือผู้นำระดับสูงจะมีอำนาจเต็มในการตัดสินใจและสั่งการ ซึ่งในบางกรณีอาจทำให้เกิดภาวะผู้นำเป็นพิษ เมื่อผู้นำมองว่าตนเองมีสิทธิใช้อำนาจอย่างเด็ดขาดโดยไม่ต้องคำนึงถึงความคิดเห็นของผู้อื่น การตัดสินใจโดยขาดการรับฟังความคิดเห็นจากผู้นำระดับล่างหรือผู้ปฏิบัติงานจริงในสนาม อาจสร้างความขัดแย้งและความไม่พอใจให้กับผู้ใต้บังคับบัญชา ดังนั้น ต้องมีการรับฟังความคิดเห็นรอบด้าน 360 องศา มีการแก้ไข/ปรับเปลี่ยนโครงสร้างหน่วยทหาร สายการบังคับบัญชาภารกิจให้ตอบสนองต่อภาวการณ์ปัจจุบันและอนาคตสามารถเป็นหน่วยทหารที่มีประสิทธิภาพ การพิจารณาเลื่อนยศ ปลด ย้าย อย่างยุติธรรม

2) ภารกิจที่มีความเสี่ยงสูงและความกดดันในการปฏิบัติงาน เช่น การปฏิบัติงานในเขตสงครามหรือพื้นที่ขัดแย้ง หรือการรักษาความปลอดภัยในพื้นที่ที่มีความเสี่ยง การทำงานภายใต้ความกดดันที่สูงเช่นนี้ อาจทำให้ผู้บังคับบัญชาหรือผู้นำ ใช้วิธีการบังคับควบคุมที่เข้มงวดและไม่ยืดหยุ่น เมื่อความสำเร็จของภารกิจถูกมองว่าสำคัญกว่าความเป็นอยู่ของผู้ใต้บังคับบัญชา ผู้นำอาจแสดงพฤติกรรมกดดันและใช้อำนาจในทางที่ไม่เหมาะสม ดังนั้นผู้นำต้องมีกระบวนการตัดสินใจที่เหมาะสม/ทันเวลาการบังคับบัญชาที่ดี การดูแลเอาใจใส่ผู้ใต้บังคับบัญชาให้เหมาะสมกับภารกิจและพื้นที่นั้น ๆ รวมทั้งต้องมีทีมงานที่ดีด้วย

3. Create (สร้าง) เมื่อผ่านกระบวนการแก้ไข/ปรับเปลี่ยนระบบที่สร้างภาวะผู้นำเป็นพิษแล้ว ต้องมีการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวย (Conducive Environments) ซึ่งได้อ้างอิงมาจาก Toxic Leadership Triangle (Padilla et al, 2007, pp.176-194) โดยสภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้ออำนวยเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างเงื่อนไขให้เกิดภาวะผู้นำที่เป็นพิษ ดังนั้น ต้องเข้าใจและรับมือกับทั้ง 4 ปัจจัยที่กล่าวมาในการป้องกันและจัดการกับปัญหาภาวะผู้นำที่เป็นพิษในหน่วยทหาร มีรายละเอียด ดังนี้

3.1 สถานการณ์ของความไม่มั่นคง (instability) หมายถึง สภาพแวดล้อมที่ไม่มั่นคงหรือมีความขัดแย้งสูง เหมาะสำหรับการเติบโตของผู้นำที่เป็นพิษ สภาพแวดล้อมที่มีความไม่มั่นคง เช่น การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมืองหรือสังคม สามารถสร้างช่องว่างให้ผู้นำที่ทำลายล้างขึ้นมามีอำนาจได้ง่ายขึ้น สำหรับความไม่แน่นอนและความไม่ชัดเจนในสภาพแวดล้อม ทำให้ผู้ตามมีความต้องการในการค้นหาความมั่นคงและความปลอดภัย ซึ่งอาจทำให้พวกเขาหันไปพึ่งพาผู้นำที่ทำลายล้างก็ได้ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าสถานการณ์ของความไม่มั่นคงเป็นอุปสรรค (threat) จากภายนอกหน่วยทหารในการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวย เราจึงต้องเรียนรู้และปรับตัวให้สอดคล้องกับยุคสมัยการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21

3.2 ค่านิยมทางวัฒนธรรม (cultural values) หมายถึง วัฒนธรรมที่สนับสนุนการใช้อำนาจ และการควบคุมโดยไม่คำนึงถึงจริยธรรม จะเอื้ออำนวยให้เกิดผู้นำที่เป็นพิษ ในบาง

องค์กรหรือสังคมมีค่านิยมที่ยอมรับพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เช่น การโกง การใช้อำนาจในทางที่ผิด หรือการข่มขู่ พฤติกรรมดังกล่าวจะถูกมองว่าเป็นเรื่องปกติและได้รับการยอมรับ ดังนั้น จะเห็นได้ว่าค่านิยมทางวัฒนธรรมหรือค่านิยมขององค์กรที่ดี จะต้องมีการส่งเสริม ส่วนค่านิยมที่ไม่ดีต้องทำให้ลดลงหรือหายไปจากหน่วยทหาร เช่น การโกงงบประมาณ การทุจริตระบบเส้นสาย เป็นต้น และต้องมีบทลงโทษที่เหมาะสม

3.3 ระบบการตรวจสอบและถ่วงดุล (checks and balances) หมายถึง ผู้นำที่เป็นพิษสามารถกระทำการที่ไม่เหมาะสมได้ โดยไม่มีการขัดขวาง สภาพแวดล้อมที่ไม่มีระบบการตรวจสอบและถ่วงดุลที่มีประสิทธิภาพ สามารถกระทำการโดยไม่ต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง ไม่มีการรายงาน นับเป็นการขาดช่องทางการรายงานหรือการแจ้งเบาะแสเกี่ยวกับพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ทำให้ผู้ติดตามหรือบุคคลในองค์กรไม่สามารถร้องเรียนหรือแสดงความกังวลเกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้นำได้ ดังนั้น จะเห็นได้ว่าระบบการตรวจสอบและถ่วงดุลในองค์กรหรือหน่วยทหารเป็นสิ่งจำเป็นในการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวย ยังต้องคงไว้และทำให้ระบบดังกล่าวมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3.4 การสนับสนุนในระบบ (systemic reinforcement) ในบางกรณี ผู้นำที่เป็นพิษอาจได้รับการสนับสนุนจากระบบหรือกลไกภายในองค์กรที่เอื้อต่อพฤติกรรมของพวกเขา เช่น การได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารระดับสูง หรือการมีเครือข่ายทางการเมืองภายในองค์กร และการให้รางวัลหรือผลตอบแทนที่ไม่เหมาะสมกับพฤติกรรมที่ไม่เป็นธรรม เช่น การเลื่อนตำแหน่งหรือการให้โบนัสตามผลลัพธ์ที่ได้มาจากการกระทำที่ไม่เหมาะสม ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการสนับสนุนในระบบราชการหรือหน่วยทหารที่ดี ทั้งระบบอุปถัมภ์ การดูแลสิทธิกำลังพลต้องยังคงไว้ ส่วนการสนับสนุนในระบบฯ ที่ยังมีความไม่ธรรม ทุจริต เล่นพรรคเล่นพวก ต้องทำลายระบบนั้น และลงโทษอย่างเหมาะสมกับผู้ที่กระทำผิดและผู้ที่ร่วมในกระบวนการนั้น ๆ

จากโมเดลแนวทางการจัดการภาวะผู้นำเป็นพิษในหน่วยทหาร (FRC3) ดังกล่าวเป็นโมเดลที่เริ่มจากวงในสุด เป็นการค้นหาปัจจัยในการก่อให้เกิดพฤติการณ์ที่สร้างภาวะผู้นำที่เป็นพิษในหน่วยทหาร และเมื่อเจอปัจจัยดังกล่าวแล้วให้ทำการลดด้วยตนเองซึ่งเป็นด้านปัจเจกบุคคล (ตรงกับวงรอบแนวทางการจัดการภาวะผู้นำเป็นพิษในหน่วยทหาร) หลังจากนั้นมาปรับ/แก้ไขสถาบันหรือระบบที่มีช่องโหว่หรือผิดปกติในวงกลางซึ่งมีผลทางตรงต่อกันในการส่งเสริม/ลดให้กำลังพลที่เป็นทหารมีแนว โน้มในการมีภาวะผู้เป็นพิษมากขึ้นตั้งแต่สถาบันครอบครัว การปลูกฝังความเป็นผู้นำตั้งแต่เริ่มแรก ส่งต่อมาในระบบการทำงานเป็นทหารทั้งการปลูกฝังภาวะผู้นำเพิ่มเติม, ระบบ SOTUS และปรับแก้โครงสร้าง/สายการบังคับบัญชา/ภารกิจในหน่วยทหารให้เหมาะสมกับในยุคปัจจุบัน ซึ่งทั้งวงในสุดและวงกลางนั้น ผู้บังคับบัญชาในหน่วยทหารขนาดเล็กและขนาดกลางสามารถทำได้เลย แต่วงนอกสุดในการสร้างสภาพแวดล้อมซึ่งกระทำต่อวงกลางเกี่ยวกับสถานการณ์ของความไม่มั่นคง ค่านิยมทางวัฒนธรรม ระบบการตรวจสอบและถ่วงดุล และการสนับสนุน

ในระบบนั้น สามารถกระทำได้โดยผู้บังคับบัญชาหน่วยทหารขนาดใหญ่ในกองทัพ ในกระทรวงกลาโหม หรือรัฐบาล ซึ่งผู้วิจัยให้ไว้เป็นแนวทางการบริหารจัดการภาวะผู้นำเป็นพิษในภาพใหญ่ในอนาคตต่อไป

ข้อเสนอแนะ

วิทยานิพนธ์เรื่อง การบริหารจัดการภาวะผู้นำเป็นพิษในหน่วยทหาร สามารถนำผลการวิจัยและบทสรุปมาใช้เป็นแนวทางการบริหารจัดการภาวะผู้นำเป็นพิษในหน่วยทหาร ซึ่งผู้วิจัยได้ทำเป็นรูปแบบหรือโมเดลขึ้นมาเป็นวงรอบ (cycle) และโมเดล (model) จนสุดท้ายตกผลึกเป็น “The Management of Toxic Leadership in Military Unit Model” (FRC3: Find, Reduce, Correct/Change, Create)

ผลลัพธ์ที่ได้จากงานวิจัยนี้เป็นการประเมินจากโครงสร้างและระบบของหน่วยงานทหาร ผลงานวิจัยและบทสรุปตรงกับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง เป็นนายทหารทั้งชั้นสัญญาบัตรและชั้นประทวน ชั้นยศตั้งแต่พลทหารถึงนายพล จำนวน 7 นาย จากหน่วยการศึกษาทางทหารและหน่วยกำลังรบ ในห้วงเวลาการวิจัยช่วงเดือนกุมภาพันธ์ - กรกฎาคม 2567 ผู้วิจัยเห็นว่าผลการวิจัยสามารถประยุกต์ใช้กับหน่วยทหารต่าง ๆ ได้ และเป็นประโยชน์ต่อผู้นำทุกคนในการแสดงภาวะผู้นำที่ดี เป็นแบบอย่างบริหารความเสี่ยง และเป็นแนวทางในการบริหารจัดการผู้นำที่เป็นพิษ

สำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป ควรมีการทำการวิจัยเชิงเปรียบเทียบในเรื่องภาวะผู้นำที่ดีและภาวะผู้นำเป็นพิษ (Toxic Leadership) เพื่อศึกษาวิจัย และเปรียบเทียบถึงคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ผู้นำควรจะมี หรือไม่ควรมี ในตำแหน่งและหน้าที่ความรับผิดชอบของการเป็นผู้บังคับบัญชาหรือผู้นำในหน่วยทหาร รวมทั้งศึกษากับหน่วยราชการอื่น ๆ ที่มีความคล้ายกันในโครงสร้างการบังคับบัญชาที่เป็นลำดับชั้นอย่างชัดเจน มีความเข้มงวดในการบังคับบัญชา เช่น ตำรวจ, หน่วยงานเรือนจำ ฯลฯ

บรรณานุกรม

Ashforth, B. E. (1994). Petty tyranny in organizations. *Human relations, 47*(7), 755-778.

Ashforth, B. E. (1997). Petty Tyranny in Organizations: A Preliminary Examination of Antecedents and Consequences. *Canadian Journal of Administrative Sciences*, *14*(2), 126-140.

Department of Royal Thai Army Education. (2022). *Army leadership.* Bangkok: Doctrine and Strategy Development Center.

ENE, C., BABOȘ, A., & Bucurenciu, M. (2020). The impact of toxic leadership in theater of operations-Afganistan. *Revista Academiei Fortelor Terestre, 25*(3), 175-179.

Kittithanthat Itthipatpannya. (2023). *A study of thesis on the problems and development of police management of shooting incidents in communities: A case study of the Korat shooting incident* (Unpublished Master’s thesis). Mahidol, University.

Padilla, A., Hogan, R., & Kaiser, R. B. (2007). The toxic triangle: Destructive leaders, Susceptible follower and conducive environment. *The leadership Quarterly*, *18*(3), 176-194.

Reed, G. E. (2004). Toxic leadership. *Military Review, 84*(4), 67-71.

Schmidt, A. A. (2008). *Development and validation of the toxic leadership scale* (Master's thesis) (Publication No.1453699) [The degree of Master of Science, The University of Maryland]. ProQuest Pissertation and Theses database.

แนวทางการยกร่างพระราชบัญญัติการจัดการศพภายหลังการชันสูตร* Guidelines for drafting laws on the management of dead bodies after autopsy

*รัชดาภรณ์ มรม่วง***
Rachadaporn Mornmoung
*อมรเทพ พลศึก****
Amornthap Phonrasuek
*พลอยศมน เอี่ยมศิลา*****
Ploisamon Iamsila

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยเพื่อศึกษาแนวทางการยกร่างพระราชบัญญัติการจัดการศพภายหลังการชันสูตร มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อจัดทำแนวทางการจัดการศพนิรนามและศพไร้ญาติภายหลังการชันสูตร และ (2) เพื่อจัดทำเนื้อหาร่างพระราชบัญญัติการจัดการศพภายหลังการชันสูตร ซึ่งผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ การวิจัยเอกสาร (documentary research) การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) และการประชุมกลุ่มย่อย (focus group discussion) จำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 166 คน โดยจากการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลทำให้ได้ข้อสรุปและได้รูปแบบการจัดทำแนวทางการจัดการศพนิรนามและศพไร้ญาติภายหลังการชันสูตร ตลอดจนได้เนื้อหา

---

* *งานวิจัยเรื่อง "โครงการวิจัยเพื่อศึกษาแนวทางการยกร่างพระราชบัญญัติการจัดการศพภายหลังการชันสูตร" โดยสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ กระทรวงยุติธรรม ได้รับการสนับสนุนจากกองทุนส่งเสริม ววน.*

** *ร้อยตำรวจเอกหญิง ผู้อำนวยการกองพัฒนาระบบการติดตามคนหายและการพิสูจน์ศพนิรนาม สถาบันนิติวิทยาศาสตร์*
Pol.Capt.Director of Missing and Unidentified Persons System Development Division, Central Institute of Forensic Science

*** *นักนิติวิทยาศาสตร์ชำนาญการ สถาบันนิติวิทยาศาสตร์*
Forensic Scientist Professional Level, Central Institute of Forensic Science

**** *นักนิติวิทยาศาสตร์ชำนาญการ สถาบันนิติวิทยาศาสตร์*
Forensic Scientist Professional Level, Central Institute of Forensic Science

Received: *3 January 2025* ***Revised:*** *28 March 2025* ***Accepted:*** *28 March 2025*

ร่างพระราชบัญญัติการจัดการศพภายหลังการชันสูตรเพื่อใช้เป็นแนวทางในการขับเคลื่อนงานในทางปฏิบัติให้มีผลสัมฤทธิ์ที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ผลการวิจัย พบว่า การจัดทำแนวทางการจัดการศพนิรนามและศพไร้ญาติภายหลังการชันสูตรประกอบไปด้วย 4 ส่วน คือ (1) กระบวนการภายหลังการชันสูตรศพนิรนามและศพไร้ญาติ (2) การรับ-ส่งศพและข้อมูลระหว่างหน่วยตรวจพิสูจน์ (3) มูลนิธิที่รับฝากฝังศพนิรนามและศพไร้ญาติ และ (4) การฝังศพนิรนามและศพไร้ญาติของมูลนิธิที่รับฝากฝังศพ ซึ่งการดำเนินการไม่ได้มาจากหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งจะต้องมาจากความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน ตลอดจนการกำหนดให้มีภารกิจหน้าที่และหน่วยงานรับผิดชอบ นอกจากนี้ในเรื่องการจัดทำเนื้อหาร่างพระราชบัญญัติการจัดการศพภายหลังการชันสูตร จากผลการศึกษา พบว่า กฎหมายจะต้องมีแนวทางในการปฏิบัติงานทั้งภาครัฐและภาคประชาสังคมเพื่อให้เกิดความชัดเจนและเป็นไปตามมาตรฐานการพิสูจน์อัตลักษณ์บุคคล

ซึ่งหัวข้อในร่างพระราชบัญญัติจะต้องประกอบไปด้วยรายละเอียด ดังนี้ (1) นิยามต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง (2) คณะกรรมการและอำนาจหน้าที่ (3) การจัดการศพภายหลังการชันสูตร (4) ฐานข้อมูลและการจัดการข้อมูลศพ และ (5) การพิสูจน์อัตลักษณ์บุคคล

คำสำคัญ : ศพนิรนาม, ศพไร้ญาติ, การจัดการศพภายหลังการชันสูตร, การล้างป่าช้า, อัตลักษณ์บุคคล

Abstract

The research project for the study of guidelines for drafting laws on the management of dead bodies after autopsy aims to (1) address the issues regarding guidelines for the postmortem management of unidentified and unclaimed bodies and (2) provide draft content of legislation for postmortem management following the completion of autopsy. Qualitative methods via documentary research, in-depth interviews, and focused group discussions from a total of 166 key informants were collected and analyzed. The approach and guidelines for the management of dead bodies after autopsy were established. Moreover, the drafting of legislation for postmortem management of the remains upon completion of forensic investigation was addressed to ultimately improve process efficiency.

The findings revealed that the proposed guidelines for postmortem management of unidentified and unclaimed bodies after autopsy include 4 major components as follows: (1) the standard operating procedure after the completion of forensic investigation of an unidentified body or unclaimed body; (2) transportation of body remains and transfer of relevant information between forensic investigating units; (3) responsible organizations or foundations for the mortuary and postmortem treatment;

and (4) the postmortem management process by the responsible organization or foundation. Multidisciplinary and organizational collaboration are required on the subject of each component, and specific organizations associated with responsible duties must be assigned. In regard to legislative drafting, laws and regulations pertaining to the postmortem management procedure for the government and private sectors must be formulated to be congruent with the standard individual identification process. The drafted legislation should address the following issues: (1) definitions; (2) committee and duties; (3) postmortem management after the completion of forensic investigation; (4) database and data management for the dead bodies; and (5) individual identification.

Keywords : Unidentified bodies, Unclaimed bodies, Postmortem management, Cemetery clearance, Identification

บทนำ

ตามยุทธศาสตร์ชาติด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารภาครัฐ มีเป้าหมายเพื่อให้กระบวนการยุติธรรมเป็นไปเพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวมของประเทศ และเป็นกลไกสำคัญของรัฐในการสร้างความเป็นธรรม ความสงบเรียบร้อยของสังคม ตามประเด็นยุทธศาสตร์กระบวนการยุติธรรมเคารพสิทธิมนุษยชนและปฏิบัติต่อประชาชนโดยเสมอภาคไม่เลือกปฏิบัติ มีความโปร่งใส มีการบูรณาการ โดยมียุทธศาสตร์เป็นเป้าหมายและเชื่อมโยงการพัฒนาในทุกระดับ เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวก รวดเร็ว ยกระดับความโปร่งใสในการใช้อำนาจกับประชาชนภายใต้แผนแม่บทด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม เพื่อให้การอำนวยความยุติธรรมเป็นไปอย่างเสมอภาค โปร่งใส เป็นธรรม ทั่วถึง และปราศจากการเลือกปฏิบัติ บูรณาการหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมเป็นการสร้างบทบาทเชิงรุกในทุกขั้นตอนของการค้นหาความจริง การรวบรวมและการพิสูจน์พยานหลักฐานเป็นไปตามมาตรฐานสากล โดยต้องใช้ประโยชน์จากนิติวิทยาศาสตร์และศาสตร์อื่น ๆ รวมทั้งการให้บริการด้านนิติวิทยาศาสตร์เพื่อให้ประชาชนได้รับบริการในการพิสูจน์ข้อเท็จจริงอย่างมีทางเลือก อีกทั้งเพื่อให้การอำนวยความยุติธรรมอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นไปตามแผนปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรม มีการปรับปรุงกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม โดยการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยและความรู้ทางนิติวิทยาศาสตร์มาใช้เพื่อเร่งรัดการดำเนินคดีทุกขั้นตอนให้รวดเร็ว เกิดความเป็นธรรม และมีระบบฐานข้อมูลที่เชื่อมโยงกันสามารถใช้ติดตามผล และนำไปใช้ในการปรับปรุงประสิทธิภาพของหน่วยงานและเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมได้ (Office of the National Economic and Social Development Council on NESDC, 2021, PP.1-84)

เนื่องจากปัญหาคนหาย คนนิรนามและศพนิรนามเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อครอบครัว ชุมชน สังคม ส่งผลกระทบต่อกระบวนการ

ยุติธรรม และความเชื่อมั่นในเรื่องสิทธิมนุษยชน รวมทั้งศพนิรนามที่ไม่ทราบชื่อมีปริมาณเพิ่มมากขึ้นทุกปี ศพเหล่านี้ถูกฝังไว้ตามสุสานของมูลนิธิเอกชนที่รับไปจัดการ ซึ่งแต่ละมูลนิธิยังมีแนวปฏิบัติและการจัดการที่แตกต่างกัน เมื่อสุสานเต็มศพเหล่านี้จะถูกเผาทำลาย ที่เรียกว่า การล้างป่าช้า ทั้ง ๆ ที่ศพยังไม่สามารถพิสูจน์อัตลักษณ์บุคคลได้ หรือบางกรณีที่ฝังศพไปนาน ๆ เมื่อสามารถพิสูจน์ศพได้แล้วว่าเป็นใคร แต่ไม่สามารถหาหลุมศพพบ หรือศพนั้นถูกเผาทำลายไปแล้ว ที่ผ่านมารัฐบาลได้ให้ความสำคัญในการจัดการด้านคนหายคนนิรนามและศพนิรนาม จึงได้ออกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสนับสนุนการปฏิบัติงานติดตามคนหาย และการพิสูจน์คนนิรนามและศพนิรนาม พ.ศ. 2564 ซึ่งเป็นฉบับปรับปรุงแก้ไขใหม่จากฉบับเดิมในปี พ.ศ. 2558 เป้าหมายเพื่อมีศูนย์กลางในการรวบรวมข้อมูลคนหายคนนิรนามและศพนิรนามของประเทศไทยมีระบบมาตรฐานและแนวทางการปฏิบัติงานด้านคนหาย คนนิรนามและศพนิรนามในทิศทางเดียวกัน และมีการบูรณาการการปฏิบัติงานของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงยุติธรรม เป็นต้น ให้มีประสิทธิภาพ รวมทั้งสร้างการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม องค์กร มูลนิธิต่าง ๆ ในการช่วยติดตามคนหาย แต่ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีฯ ฉบับดังกล่าวยังไม่ครอบคลุมการจัดการศพภายหลังที่แพทย์ได้ชันสูตรเสร็จสิ้นแล้ว และศพนั้นยังไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าผู้ตายเป็นใคร หรือเรียกว่า ศพนิรนามและศพไร้ญาติที่แม้ว่าจะทราบว่าผู้ตายเป็นใคร แต่ไม่สามารถติดตามญาติได้หรือญาติไม่มีความพร้อมที่จะรับศพไปทำพิธีทางศาสนา รวมถึงมีหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ส่งผลให้การจัดการศพภายหลังการชันสูตรไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ประกอบกับไม่มีกฎหมายหลักที่ระบุเรื่องการจัดการศพ ส่งผลให้ไม่มีสภาพบังคับกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเหล่านั้น นอกจากนี้ตามหลักสิทธิมนุษยชน กฎหมายยังคงต้องคุ้มครองแม้ว่าบุคคลนั้นจะเสียชีวิตไปแล้วก็ตาม ในประเทศไทยการจัดการศพนิรนาม และศพไร้ญาติใช้วิธีการฝัง โดยศพจะถูกฝังไว้ตามสุสานของมูลนิธิต่าง ๆ แต่กระบวนการตั้งแต่ก่อนฝังจนถึงฝังศพเสร็จสิ้นและคืนศพให้แก่ญาติยังไม่มีกระบวนการที่เป็นแนวทางเดียวกัน และบางหน่วยงานอาจไม่ได้ปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ซึ่งอาจส่งผลให้ในอนาคตเมื่อมีญาติมาติดต่อขอรับศพอาจเกิดเหตุการณ์คืนศพผิดพลาด หรือศพนั้นถูกเผาล้างป่าช้าไปแล้ว เนื่องจากไม่มีกระบวนการจัดการศพภายหลังการชันสูตรที่ดีส่งผลเสียต่อกระบวนการยุติธรรม กระบวนการจัดการศพตั้งแต่ก่อนฝังศพจนถึงการนำศพคืนให้แก่ญาติ จึงมีความสำคัญในแง่ของการจัดการศพนิรนามและศพไร้ญาติ เพื่อให้กระบวนการทำงานมีประสิทธิภาพ สามารถที่จะตรวจสอบย้อนกลับไปยังสถานที่ฝังศพได้อย่างถูกต้อง สำหรับประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายการจัดการศพภายหลังการชันสูตร ฉะนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการศึกษายกร่างพระราชบัญญัติการจัดการศพภายหลังการชันสูตรเป็นการเฉพาะ เพื่อแก้ไขปัญหาความหลากหลายด้านการจัดการศพนิรนาม และศพไร้ญาติของแต่ละหน่วยงาน อีกทั้งเพื่อเป็นการพัฒนากระบวนการยุติธรรมไทย ลดความเหลื่อมล้ำของประชาชนให้ทุกคน

สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม และครอบครัวผู้เสียชีวิต ให้ได้รับความยุติธรรมอย่างสูงสุด ซึ่งส่งผลต่อภาพลักษณ์ของประเทศในเรื่องสิทธิมนุษยชน รวมทั้งการส่งเสริมและสนับสนุนให้ภาคประชาสังคม และประชาชนเข้ามามีบทบาทในกระบวนการยุติธรรมเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งเพื่อเป็นการพัฒนากฎหมายให้มีความเหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนากฎหมายและระบบบริหารงานยุติธรรม แผนแม่บทการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 พ.ศ. 2566 - 2569

▣ วัตถุประสงค์

1. เพื่อจัดทำแนวทางการจัดการศพนิรนามและศพไร้ญาติภายหลังการชันสูตร
2. เพื่อจัดทำเนื้อหาร่างพระราชบัญญัติการจัดการศพภายหลังการชันสูตร

▣ แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเรื่องการเสนอกฎหมายใหม่ตามหลักรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 77 บัญญัติไว้ว่า “รัฐพึงจัดให้มีกฎหมายเพียงเท่าที่จำเป็น และยกเลิกหรือปรับปรุงกฎหมายที่หมดความจำเป็น หรือไม่สอดคล้องกับสภาพการณ์ หรือที่เป็นอุปสรรคต่อการดำรงชีวิตหรือการประกอบอาชีพโดยไม่ชักช้าเพื่อไม่ให้เป็นภาระแก่ประชาชน และดำเนินการให้ประชาชนเข้าถึงตัวบทกฎหมายต่าง ๆ ได้โดยสะดวกและสามารถเข้าใจกฎหมายได้ง่ายเพื่อปฏิบัติตามกฎหมายได้อย่างถูกต้อง ก่อนการตรากฎหมายทุกฉบับ รัฐพึงจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องวิเคราะห์ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากกฎหมายอย่างรอบด้านและเป็นระบบ รวมทั้งการเปิดเผยผลการรับฟังความคิดเห็น การวิเคราะห์ ต่อประชาชน และนำมาประกอบการพิจารณา ในกระบวนการตรากฎหมายทุกขั้นตอน และเมื่อกฎหมายมีผลใช้บังคับแล้ว รัฐพึงจัดให้มีการประเมินผลสัมฤทธิ์ของกฎหมาย ทุกรอบระยะเวลาที่กำหนดโดยรับฟังความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องประกอบด้วย เพื่อพัฒนากฎหมายทุกฉบับให้สอดคล้องและเหมาะสมกับบริบทต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไป นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมของประชาชนก็เป็นประเด็นสำคัญ ที่ต้องให้ประชาชนมีโอกาสแสดงความคิดเห็น รัฐต้องรับฟังความคิดเห็นของประชาชน เมื่อออกกฎหมายแล้ว ต้องมีการประเมินผลสัมฤทธิ์ของกฎหมายในระยะเวลาที่กำหนด โดยปกติ คือ 5 ปี ควรต้องประเมินการใช้กฎหมายหนึ่งครั้ง อีกทั้งรัฐต้องไม่สร้างภาระแก่ประชาชน การอนุญาต การตั้งคณะกรรมการใด ควรทำเท่าที่จำเป็น และลดขั้นตอนทำให้เกิดความล่าช้า การกำหนดโทษทางอาญาควรใช้เฉพาะกรณี ความผิดอาญาที่มีความร้ายแรง เป็นต้น (Ratchanee & Sirisak J, 2020, PP.77-79

2. แนวคิดหลักการ หรือรูปแบบกฎหมายของศพนิรนาม และศพไร้ญาติในต่างประเทศ

รัฐนิวเม็กซิโก พระราชบัญญัติรัฐนิวเม็กซิโก ปี 1978 บทที่ 24 สุขภาพและความปลอดภัย (Chapter 24 Health and Safety) ข้อ 12 - 2 การจัดการศพผู้เสียชีวิต ซึ่งเมื่อศพนั้นเป็นศพไร้ญาติ แพทย์สามารถเก็บรักษาศพไว้เพื่อใช้

ในการศึกษาทางการแพทย์ หรือกรณีที่ศพนั้นไม่จำเป็นหรือไม่เหมาะสมกับการศึกษาทางการแพทย์ และปล่อยให้เจ้าหน้าที่รัฐเคาน์ตีหรือเทศบาลนำศพไปฝัง โดยจะดำเนินการภายใน 3 สัปดาห์นับจากวันที่การชันสูตรศพแล้วเสร็จ ถ้าหากมีการเก็บรักษาศพไว้เพื่อใช้ในการศึกษาทางการแพทย์ สถานที่หรือบุคคลที่รับศพไปใช้นั้นจะต้องเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายในการเก็บรักษาและการขนส่งศพ และต้องมีการเก็บบันทึกข้อมูลการรับศพไว้อย่างถาวร เพื่อการตรวจสอบข้อมูลได้ ข้อ 12 - 3 ให้อำนาจเจ้าหน้าที่เขต/จังหวัดนั้นสามารถเผาศพไร้ญาติได้ นอกจากนี้ ข้อ 13-1 ได้มีการกล่าว เรื่องการฝังหรือเผาศพที่ไม่มีญาติหรือศพคนยากจน กล่าวคือ ศพจะถูกฝังหรือเผา ภายในไม่เกิน 30 วัน หลังจากมีการตัดสินว่าศพนั้นไม่ถูกอ้างสิทธิ แต่ไม่น้อยกว่า 2 สัปดาห์หลังจากการเสียชีวิต ถ้าศพถูกเผาเถ้ากระดูกจะต้องถูกเก็บไว้ไม่น้อยกว่า 2 ปี ในที่สามารถระบุที่อยู่ได้หลังจากพ้นกำหนด 2 ปี เถ้ากระดูกจะถูกกำจัดแต่ต้องบันทึกสถานที่และรูปแบบของการจัดการไว้ไม่น้อยกว่า 5 ปี นับจากวันที่ดำเนินการ (New Mexico Statutes 1978, 1978)

รัฐแมสซาชูเซตส์ ระเบียบรัฐแมสซาชูเซตส์ ปี2007 หัวข้อ 505 CMR 2.00 - การจัดการศพไร้ญาติหรือศพนิรนาม 2.04 - การจัดการศพไร้ญาติหรือศพนิรนาม แพทย์ที่เป็นหัวหน้าหรือผู้ที่รับผิดชอบ จะเก็บศพไว้ไม่เกิน 2 สัปดาห์ก่อนส่งศพไปฝัง แต่ทั้งนี้แน่ใจว่าได้พยายามตามสมควรในการค้นหาและแจ้งให้ญาติของผู้เสียชีวิตทราบเกี่ยวกับการเสียชีวิตและสถานที่ที่เสียชีวิต และต้องมีการตรวจสอบจนแน่ใจว่าได้ใช้ความพยายามตามสมควรในการระบุตัวตนของผู้เสียชีวิต โดยจะต้องมีการบันทึกข้อมูลทางกายภาพ รูปพรรณสัณฐาน เอกลักษณ์บุคคลบนแผนภูมิ การถ่ายภาพ การพิมพ์ลายนิ้วมือ และการตรวจฟัน ตัวอย่างที่เหมาะสมสำหรับการวิเคราะห์และเทศบาลหรือสุสานแต่ละแห่งจะต้องเก็บรักษาบันทึกซึ่งระบุชื่อ (หากทราบ) ของศพที่ฝังศพหรือหลุมฝังศพสำหรับการเผาศพ กำหนดไว้ในกฎหมายทั่วไปของรัฐแมสซาชูเซตส์ การจัดการศพผู้เสียชีวิตจะมีคณะกรรมการสาธารณสุขมีอำนาจให้มีการเผาศพศพไร้ญาติหรือศพ นิรนาม โดยจะต้องมีการลงนามในแบบฟอร์มการเผาศพภายใต้เงื่อนไขต่อไปนี้: (1) ศพจะต้องอยู่ในสถานที่ที่ตั้งของเขตอำนาจศาลของคณะกรรมการสาธารณสุข (2) คณะกรรมการสาธารณสุขได้รับแจ้งจากผู้อำนวยการฌาปนกิจสงเคราะห์ว่าไม่มีบุคคลใดมาเรียกขอรับศพหรือไม่มีบุคคลใดที่สามารถเรียกร้องขอรับศพได้ตามกฎหมาย แต่ทั้งนี้ให้คณะกรรมการสาธารณสุข รออีก 30 วัน หลังจากได้รับแจ้งตามนี้ ก่อนจึงจะลงนามในแบบฟอร์ม ฌาปนกิจ และแพทย์หรือผู้ตรวจสอบทางนิติวิทยาศาสตร์จะอนุญาตให้มีการเผาศพดังกล่าวก็ต่อเมื่อศพนั้นไม่จำเป็นต้องมีการตรวจสอบเพิ่มเติมหรือการพิจารณาคดีที่เกี่ยวข้องกับการตาย โดยการที่จะเผาศพเหล่านั้นได้จะต้องฝังศพมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ปี (Mass General Laws c, 2019)

3. แนวคิดเรื่องการร่างบทบัญญัติเฉพาะเรื่อง

แนวทางการเขียนและรูปแบบการเขียนของคณะกรรมการทั่วไปและคณะกรรมการระดับจังหวัดที่ปรากฏในกฎหมายระดับพระราชบัญญัติในเรื่องจะต้องประกอบไปด้วยองค์ประกอบและที่มาของคณะกรรมการ

คุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ และการมีส่วนได้เสียของกรรมการ วาระการดำรงตำแหน่งของกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ และการแต่งตั้งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิเพิ่มขึ้นหรือแทนที่กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิอื่น การพ้นจากตำแหน่งของกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ หน้าที่และอำนาจของคณะกรรมการ การประชุมของคณะกรรมการ การแต่งตั้งที่ปรึกษาและคณะอนุกรรมการ ประโยชน์ตอบแทนของกรรมการ และการกำหนดให้กรรมการเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา ในกฎหมายฉบับหนึ่ง ๆ อาจใช้มาตรการหลายอย่างผสมผสานกัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการบังคับตามกฎหมาย แม้ว่ามาตรการบังคับทางกฎหมายจะมีรูปแบบต่างกันและมักจะอยู่ปะปนกันในกฎหมายแต่ละฉบับ แต่จากการศึกษาพบว่ามาตรการบังคับทางกฎหมายที่มีการใช้อยู่ในปัจจุบันอาจจำแนกได้ 3 ลักษณะ ดังนี้

1) มาตรการบังคับทางอาญา เป็นมาตรการที่จะนำมาใช้เมื่อเกิดการกระทำที่กระทบต่อความมั่นคง หรือความปลอดภัยของประเทศ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนอย่างร้ายแรงหรือมีผลกระทบต่อส่วนรวม และเป็นกรณีที่ไม่สามารถใช้มาตรการอื่นใดเพื่อบังคับใช้กฎหมายอย่างได้ผลและมีประสิทธิภาพ

2) มาตรการบังคับทางแพ่ง เป็นมาตรการบังคับเพื่อใช้ในความสัมพันธ์ระหว่างเอกชนกับเอกชน โดยมีการกำหนดสิทธิและหน้าที่ขึ้นตามความเหมาะสม มาตรการบังคับทางแพ่งจึงเป็นมาตรการที่นำมาใช้ในเรื่องที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เพื่อบังคับให้เกิดความรับผิดชอบในข้อตกลงที่มีการดำเนินการระหว่างบุคคล โดยอาจกำหนดให้คู่กรณีบังคับกันเองหรือรัฐเข้ามาเป็นคนกลางในการบังคับให้ฝ่ายหนึ่งต้องรับผิดต่ออีกฝ่ายหนึ่ง

3) มาตรการบังคับทางปกครอง เป็นมาตรการหรือวิธีการที่ฝ่ายปกครองจัดทำขึ้นโดยอาศัยอำนาจตามที่รัฐสภาบัญญัติให้อำนาจไว้เพื่อปฏิบัติภารกิจที่กฎหมายกำหนด ซึ่งอาจออกเป็นกฎเกณฑ์การรักษาความสงบเรียบร้อยของส่วนรวมและการจัดทำบริการสาธารณะ มาตรการบังคับทางปกครองจึงเป็นกรณีที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง มีอำนาจบังคับให้เป็นไปตามคำสั่งมีผลเฉพาะราย เฉพาะกรณีหรือมีอำนาจบังคับแก่ผู้ที่ฝ่าฝืน หรือไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติของกฎหมาย

ระเบียบวิธีวิจัย

โครงการวิจัยเพื่อศึกษาแนวทางการยกร่างพระราชบัญญัติการจัดการศพภายหลังการชันสูตรผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ การวิจัยเอกสาร (documentary research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key information) ที่ผู้วิจัยได้กำหนดจากผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงที่มีอำนาจในการผลักดันนโยบาย และหน้าที่ในการใช้กฎหมาย ผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญ มีประสบการณ์ในงานด้านคนหาย ศพนิรนาม

1) ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ผู้บริหารระดับสูง ผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการ และมูลนิธิต่าง ๆ มีรายละเอียด ดังนี้

1.1) การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) จำนวน 19 คน โดยการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) ซึ่งเป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยพิจารณาจากการตัดสินใจของผู้วิจัยเอง ลักษณะของกลุ่มที่เลือกเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยคำนึงถึงความรู้ ความชำนาญ ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ดังนี้ (1) ประธานหรือคณะกรรมการพัฒนาระบบการติดตามคนหายและการพิสูจน์คนนิรนามและศพนิรนาม (2) ผู้พิพากษาและอัยการที่มีประสบการณ์ในด้านที่เกี่ยวข้อง (3) นักวิชาการ อาจารย์ (4) ผู้บริหารสำนักงานตำรวจแห่งชาติ (5) ผู้บริหารสถาบันนิติเวชวิทยา (6) ผู้บริหารกระทรวงสาธารณสุข (7) ผู้บริหารกระทรวงยุติธรรม (8) ผู้บริหารกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย และ (9) ผู้บริหารหรือผู้จัดการดูแลมูลนิธิที่มีสุสานในการฝังศพนิรนามหรือฝังศพไร้ญาติ

1.2) การสนทนากลุ่มย่อย (focus group discussion) ก่อนการยกร่างพระราชบัญญัติการจัดการศพภายหลังการชันสูตร จำนวน 77 คน และการสนทนากลุ่มย่อยเพื่อจัดทำประชาพิจารณ์ร่างแนวทางการจัดการศพนิรนามและศพไร้ญาติภายหลังการชันสูตร และร่างพระราชบัญญัติการจัดการศพภายหลังการชันสูตร จำนวน 70 คน โดยแบ่งการจัดประชุมกลุ่มย่อย ทั้งหมด 3 ครั้ง ประกอบด้วยผู้แทน จากหน่วยงาน ดังนี้ (1) สำนักงานตำรวจแห่งชาติ (2) ศาลอุทธรณ์ภาค1(3)โรงพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุขที่มีแผนกหรือหน่วยนิติเวช (4) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (5) กระทรวงมหาดไทย (6) สำนักงานอัยการสูงสุด (7) คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยมหิดล (8) คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (9) กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ (10) สำนักงานยุติธรรมจังหวัด (11) สถาบันนิติวิทยาศาสตร์ กระทรวงยุติธรรม (12) มูลนิธิที่มีสุสานในการฝังศพนิรนามหรือฝังศพไร้ญาติและมูลนิธิที่เกี่ยวข้องกับการติดตามคนหาย (13) ศูนย์ข้อมูลคนหายเพื่อต่อต้านการค้ามนุษย์ และ (14) รายการสถานีประชาชน สถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส

2) เครื่องมือในการวิจัย เครื่องมือการวิจัยที่ใช้ในการเก็บข้อมูล เป็นแบบสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้าง (structure interview) โดยมีการกำหนดคำถามในการสัมภาษณ์ด้วยคำถามปลายเปิด คำถามจะเกี่ยวกับการจัดการศพนิรนามภายหลังการชันสูตร ระเบียบ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางการยกร่างพระราชบัญญัติการจัดการศพภายหลังการชันสูตร แบ่งคำถามเป็น 5 ด้าน สำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) และการประชุมแบบกลุ่มย่อย (focus group discussion) คือ (1) ด้านกฎหมาย/ระเบียบฯ ที่เกี่ยวข้อง (2) ด้านแนวทางการจัดการศพนิรนาม/ศพไร้ญาติ (3) ด้านบทบาท/หน้าที่ของหน่วยงานต่าง ๆ (4) ด้านการกำหนดนโยบาย และ (5) ด้านข้อเสนอแนะ

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาสรุปประเด็นโดยวิเคราะห์ สาระ (content analysis) เกี่ยวกับการจัดการศพภายหลังการชันสูตร ทั้ง 5 ด้าน แล้วนำเสนอเชิงบรรยายประกอบการอภิปรายผล และเพื่อเป็นฐานข้อมูลสำหรับการจัดทำร่างพระราชบัญญัติ และแนวทาง

การจัดการศพนิรนามและศพไร้ญาติภายหลังการชันสูตร โดยมีขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้ (1) นำข้อมูลมาจัดกลุ่มประเด็น (grouping) (2) วิเคราะห์ตามประเด็นของข้อมูล โดยการอธิบายความ (explanation) และการตีความข้อมูล (interpretation) และ (3) อภิปรายผลพร้อมพรรณนาความ (description)

การรับฟังความคิดเห็น (hearing) เมื่อดำเนินการวิจัยได้คำตอบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และได้ร่างพระราชบัญญัติการจัดการศพภายหลังการชันสูตร เพื่อให้ร่างพระราชบัญญัติที่จัดทำนั้นมีความครบถ้วน สมบูรณ์ และสามารถนำไปสู่การปฏิบัติร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ ได้จริง ผู้วิจัยจึงได้ใช้วิธีการรับฟังความคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้วิพากษ์ผลการวิจัยและร่างพระราชบัญญัติ ผลของการวิพากษ์จะได้ข้อแนะนำที่ผู้วิจัยนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขร่างพระราชบัญญัติ จนได้ร่างพระราชบัญญัติที่สมบูรณ์ ที่จะนำไปใช้ได้ต่อไป

ผลการวิจัย

1. การจัดทำแนวทางการจัดการศพนิรนามและศพไร้ญาติภายหลังการชันสูตร

ผลจากการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ในการศึกษาแนวทางการจัดการศพนิรนามและศพไร้ญาติภายหลังการชันสูตร จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มเป้าหมาย ประกอบไปด้วยประเด็นด้านกระบวนการฯ การรับส่งศพ การฝังศพ และการบริหารจัดการ โดยผู้วิจัยได้สรุปผลการศึกษา พบว่า แนวทางในการจัดการศพนิรนามและศพไร้ญาติภายหลังการชันสูตร มีรายละเอียดดังนี้

ส่วนที่ 1 ด้านกระบวนการภายหลังการชันสูตรศพนิรนามและศพไร้ญาติ

กรณีศพไร้ญาติ เป็นกรณีที่ศพมีรายละเอียดของผู้เสียชีวิตครบถ้วน ไม่ว่าจะเป็นชื่อ นามสกุล และข้อมูลตามบัตรประชาชน หรือข้อมูลรายละเอียดที่สามารถบ่งบอกได้ว่าผู้เสียชีวิตหรือผู้ตายนั้นเป็นบุคคลใด โดยกระบวนการภายหลังการชันสูตรศพไร้ญาติ จะมีการดำเนินการนำศพนั้นส่งฝัง โดยให้มูลนิธิรับไปดำเนินการฝังตามขั้นตอนและวิธีการบริหารจัดการของมูลนิธินั้น ๆ

กรณีศพนิรนาม จะประกอบไปด้วยการดำเนินการของหน่วยงานหรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง คือ การดำเนินการของพนักงานสอบสวน จะมีการดำเนินการภายในระยะเวลา 48 ชั่วโมง ภายหลังการชันสูตรศพนิรนาม เป็นขั้นตอนการปฏิบัติงานของพนักงานสอบสวนที่มีหน้าที่ในการแสวงหาข้อมูลและพยานหลักฐาน เพื่อพิสูจน์ว่าผู้ตายเป็นใคร และดำเนินการหาสาเหตุการเสียชีวิต และถ้าเกิดจากการกระทำของบุคคลใดทำให้เกิดการเสียชีวิต จะต้องมีการสืบสวนสอบสวนและติดตามผู้กระทำความผิดมาเพื่อเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

การดำเนินการของหน่วยตรวจพิสูจน์ จะเป็นการดำเนินการในส่วนของโรงพยาบาล สถาบันนิติเวชวิทยา สถาบันนิติวิทยาศาสตร์ ฯลฯ ที่สามารถดำเนินการตรวจพิสูจน์อัตลักษณ์บุคคล หรือหน่วยงานที่สามารถชันสูตรพลิกศพได้ โดยจะดำเนินการตามมาตรา 148 เมื่อปรากฏแน่ชัด หรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าบุคคลใดตายโดยผิดธรรมชาติ ให้มีการชันสูตรพลิกศพ และให้ผู้ชันสูตรพลิกศพทำความเห็นเป็นหนังสือแสดงเหตุและพฤติการณ์ที่ตาย ผู้ตายคือใคร

ตายที่ไหน เมื่อใด ถ้าตายโดยคนทำร้ายให้กล่าวว่าใครหรือสงสัยว่าใครเป็นผู้กระทำผิดเท่าที่จะทราบได้ ตามมาตรา 154 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เรื่องของการชันสูตรพลิกศพ โดยขั้นตอนการดำเนินการของหน่วยตรวจพิสูจน์ภายหลังการชันสูตรจะต้องมีการดำเนินการ ดังนี้

1) เก็บข้อมูลอัตลักษณ์บุคคลศพนิรนามตามมาตรฐานการพิสูจน์อัตลักษณ์บุคคล ซึ่งสามารถจัดเก็บลายพิมพ์นิ้วมือ เก็บตัวอย่างสารพันธุกรรม ข้อมูลรูปพรรณสัณฐาน ตำหนิลักษณะพิเศษ ถ่ายภาพ โดยการจัดเก็บข้อมูลดังกล่าวให้พิจารณาจากสภาพศพที่พบ

2) เก็บศพไว้รอผู้มีสิทธิรับศพภายหลังการเก็บข้อมูลอัตลักษณ์บุคคลเสร็จสิ้น ควรมีระยะเวลาสำหรับรอผู้มีสิทธิรับศพมารับศพ ณ หน่วยตรวจพิสูจน์ประมาณ 7 วัน ระยะเวลาเก็บศพไว้รอผู้มีสิทธิรับศพอาจมากกว่าหรือน้อยกว่านั้น โดยให้พิจารณาจากความพร้อมของทรัพยากรของหน่วยตรวจพิสูจน์เป็นสำคัญ เช่น จำนวนตู้เย็นเก็บศพ เป็นต้น

3) การดำเนินการตรวจพิสูจน์วัตถุพยาน เช่น การตรวจสารพันธุกรรม การตรวจลายพิมพ์นิ้วมือ การตรวจทางทันตกรรม การตรวจวิเคราะห์กระดูก เป็นต้น ซึ่งเป็นไปตามมาตรฐานของการตรวจพิสูจน์อัตลักษณ์บุคคล ถ้าหน่วยตรวจพิสูจน์สามารถดำเนินการตรวจพิสูจน์ได้ หรือกรณีไม่สามารถตรวจพิสูจน์ได้จะส่งหน่วยตรวจพิสูจน์อื่นเพื่อให้ดำเนินการตรวจพิสูจน์ได้

4) การจัดการข้อมูลศพ ซึ่งจะประกอบด้วยภาพ ข้อมูล และผลการตรวจพิสูจน์ศพ ให้ดำเนินการส่งข้อมูลศพเข้าสู่ระบบฐานข้อมูลกลางเมื่อได้ทำการตรวจพิสูจน์เสร็จสิ้นแล้ว

ส่วนที่ 2 การรับ – ส่งศพ และข้อมูลระหว่างหน่วยตรวจพิสูจน์

การจัดการศพนิรนามและศพไร้ญาติภายหลังการชันสูตร จะต้องมีการดำเนินการในเรื่องการส่งศพนิรนามไปฝังที่สุสาน ซึ่งเป็นขั้นตอนภายหลังจากที่หน่วยตรวจพิสูจน์ได้ดำเนินการชันสูตรและเก็บรวบรวมข้อมูลได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์แล้ว ซึ่งจะแบ่งออกเป็น 2 กรณี คือ ในกรณีแรกที่ยังไม่สามารถพิสูจน์บุคคลได้เรียกว่าศพนิรนาม และในกรณีที่สองไม่มีญาติมารับศพหรือที่เรียกว่าศพไร้ญาติ โดยทั้งสองกรณีจะมีขั้นตอนการดำเนินการที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันและสอดคล้องกัน จากข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์จากเก็บรวบรวมจากการศึกษาวิจัย พบว่า ในกรณีดังกล่าวที่เป็นศพนิรนามและศพไร้ญาติทั้งสองกรณี จะต้องมีการจัดทำแบบบันทึกการรับ - ส่งศพและข้อมูลระหว่างหน่วยตรวจพิสูจน์กับมูลนิธิฯ ที่เข้ามาดำเนินการรับศพไปฝังยังสุสานหรือสถานที่ฝังของมูลนิธินั้น ๆ ทั้งนี้ การทำบันทึกดังกล่าวจะช่วยให้เกิดผลลัพธ์ที่มีประสิทธิภาพในการที่จะช่วยให้หน่วยงานสามารถตรวจสอบความถูกต้องตรงกันของข้อมูล และยังสามารถช่วยให้เกิดกระบวนการตรวจสอบย้อนกลับได้ตามหลักมาตรฐานสากลที่เป็นรูปธรรมก่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่ดีต่อกระบวนการเชื่อมโยงข้อมูลที่เป็นระบบและมีมาตรฐานรองรับ

การรับ - ส่งศพ จะต้องมีการลงระบบข้อมูลศพให้ครบถ้วนเป็นไปตามมาตรฐาน ซึ่งรายละเอียดของแบบฟอร์มในการลงระบบข้อมูลศพที่ได้จากการศึกษาวิจัยควรจะต้องประกอบด้วย ชื่อ-นามสกุลศพ (กรณีทราบ) หมายเลขกำกับศพ

สถานีตำรวจที่ส่งศพชันสูตร วันที่ชันสูตรศพ ชื่อและนามสกุลของเจ้าหน้าที่ส่งศพ ชื่อและนามสกุลของเจ้าหน้าที่มูลนิธิที่มารับศพ วันที่รับศพ ชื่อของสุสานที่นำศพไปฝัง เป็นต้น

ส่วนที่ 3 การฝังศพนิรนามและศพไร้ญาติของมูลนิธิที่รับฝากฝังศพ

การจัดการศพนิรนามและศพไร้ญาติภายหลังการชันสูตร ที่ได้มีการดำเนินการในส่วนรายละเอียดของการดำเนินการของพนักงานสอบสวน การดำเนินการของหน่วยตรวจพิสูจน์ และการรับส่งศพ ตลอดจนการบันทึกข้อมูล การเชื่อมโยงข้อมูล รายละเอียดข้อมูลของศพไร้ญาติและศพนิรนาม ระหว่างหน่วยตรวจพิสูจน์และมูลนิธิที่รับฝากฝังศพนิรนามและศพไร้ญาติ ซึ่งจะต้องมีการดำเนินการในส่วนของขั้นตอนการดำเนินการของมูลนิธิในการฝังศพนิรนามและศพไร้ญาติภายหลังจากที่ได้มีการรับส่งศพมาถึงยังสุสานเพื่อไปดำเนินการฝัง จะต้องมีขั้นตอนในการดำเนินการดังต่อไปนี้

1) การฝังศพ ควรแยกระหว่างหลุมศพนิรนามและศพไร้ญาติ เพราะศพไร้ญาติสามารถดำเนินการล้างป่าช้าได้เลย แต่ศพนิรนามซึ่งมีศพคดีที่อาจต้องพิจารณาอายุความ 20 ปี การเก็บรักษาศพให้หมดอายุความจึงสามารถทำลายศพได้ ส่วนศพไร้ญาติสามารถที่จะพิจารณาดำเนินการล้างป่าช้าได้ เมื่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีความเห็นตรงกัน

2) จัดทำแผนผังการฝังศพนิรนามและศพไร้ญาติ ในแผนผังจะระบุตำแหน่งหลุมศพนิรนามและศพไร้ญาติที่กำกับด้วยหมายเลขศพ เอกสารศพก่อนฝัง (สมุดทะเบียนฝังศพ)

3) ระยะเวลาการฝังศพ ก่อนการนำศพล้างป่าช้า ควรแบ่งเป็นศพนิรนาม และศพไร้ญาติ ศพคดี ควรเก็บศพไว้ให้ครบตามกำหนดอายุความ 20 ปี ส่วนศพประเภทอื่นให้พิจารณาความเหมาะสมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น พื้นที่เก็บศพในสุสานไม่เพียงพอ การเก็บข้อมูลศพครบถ้วนสมบูรณ์แล้ว เป็นต้น

4) การขุดศพ/การขออนุญาต การขอขุดศพในกรณีที่แพทย์ร้องขอต้องได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากหน่วยตรวจพิสูจน์ของแพทย์นั้น หรือกรณีญาติขอขุดศพต้องได้รับอนุญาตจากพนักงานสอบสวนเจ้าของคดี มูลนิธิจึงจะสามารถขุดศพขึ้นมาได้

5) การขอรับศพ สำหรับการรับศพญาติสามารถดำเนินการได้ ณ สถานที่ตั้งสุสานของมูลนิธิ หรือมูลนิธิจะนำศพกลับมาส่งให้ญาติ ณ หน่วยตรวจพิสูจน์ก็ได้

6) การจัดการข้อมูลศพของมูลนิธิ สำหรับข้อมูลศพนิรนามและศพไร้ญาติให้ดำเนินการส่งข้อมูล เข้าสู่ระบบฐานข้อมูลกลาง เมื่อทำการฝังศพ การขอขุดศพ การล้างป่าช้า หรือเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงข้อมูลศพที่ฝังไว้ในสุสาน เป็นต้น

7) สุสานควรมีมาตรการรักษาความปลอดภัยเพื่อป้องกันการขโมยศพหรือทรัพย์สิน เช่น มีการควบคุมการเข้าออกของบุคคลภายนอกและภายใน โดยมีการกำหนดเวลาเปิด - ปิด มีเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยของสุสาน เป็นต้น

2) การจัดทำเนื้อหาการยกร่างพระราชบัญญัติการจัดการศพภายหลังการชันสูตร

ผลการวิจัยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลทั้งหน่วยงานภาครัฐและภาคประชาสังคม

มีความเห็นเป็นไปทิศทางเดียวกันซึ่งโดยส่วนมากให้ความเห็นว่าควรมีการยกระดับเป็นพระราชบัญญัติเพื่อให้มีเจ้าภาพที่ชัดเจน โดยเจ้าภาพอาจเป็นในรูปคณะกรรมการจากหน่วยงานต่าง ๆ เนื่องจากมีความเกี่ยวข้องกับหลายหน่วยงาน ควรมีมูลนิธิร่วมเป็นคณะกรรมการด้วย ในส่วนเนื้อหา ควรมีการกำหนดคำนิยามและศัพท์เฉพาะให้มีความชัดเจน เหมาะสมเป็นไปตามวัตถุประสงค์แต่ละหน่วยงานที่กำหนดเอาไว้ พระราชบัญญัติจะต้องมีเนื้อหารายละเอียดในการกำหนดบทบาทหน้าที่ของแต่ละหน่วยงาน ให้ชัดเจน มีขั้นตอนแนวทางการปฏิบัติงานที่ชัดเจน การจัดเก็บข้อมูลศพที่ครบถ้วนสมบูรณ์ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการเก็บลายพิมพ์นิ้วมือ การเก็บดีเอ็นเอ ข้อมูลทางทันตกรรมหรืออัตลักษณ์บุคคลต่าง ๆ เพื่อให้เป็นมาตรฐานเดียวกันทั้งประเทศ สามารถเป็นแนวทางในการปฏิบัติของหน่วยงานให้ดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกัน และสามารถตรวจสอบข้อมูลย้อนกลับได้ มีการเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างหน่วยงาน เพื่อรวบรวมเป็นศูนย์กลางข้อมูล นอกจากนี้ในส่วนภาคประชาสังคมหรือมูลนิธิที่รับนำศพไปฝังในสุสานเกิดการยอมรับและปฏิบัติตามแนวทางการปฏิบัติงาน ซึ่งอาจจะจัดทำในรูปแบบการให้รางวัล การยกย่องเชิดชูเกียรติเพื่อเป็นเครื่องสร้างแรงกระตุ้น จูงใจให้หน่วยงานประชาสังคม มูลนิธิอื่น ๆ อยากที่จะปฏิบัติตามเกิดเกณฑ์มาตรฐานที่เป็นการยอมรับ จนเกิดเป็นแนวทางปฏิบัติที่สอดคล้องกับการปฏิบัติงานตามเจตนารมย์ของกฎหมายที่จะนำไปยกร่างได้ในอนาคต

เนื้อหาสาระสำคัญในพระราชบัญญัติควรมีรายละเอียด ดังนี้

1. กำหนดคำจำกัดความ นิยาม อำนาจหน้าที่ว่ามีองค์กรใดบ้างที่ปฏิบัติงานให้ชัดเจน เนื้อหาของพระราชบัญญัติจะต้องประกอบไปด้วยในเรื่องของอำนาจหน้าที่ ในการบริหารจัดการไม่ว่าจะเป็นเรื่องฌาปนสถาน สถานที่ฝังเผาศพ หรือเรื่องของสุสานควรเป็นหน้าที่ของใครโดยพิจารณาจากหน่วยงานที่มีความโดดเด่นในภารกิจหน้าที่

2. ควรระบุเจ้าภาพที่มีหน้าที่ที่ชัดเจน มีสภาพบังคับ มีการจัดการศพภายหลังการชันสูตร แต่ในเบื้องต้นอาจเป็นในรูปคณะกรรมการ มีการปฏิบัติงานจะเป็นไปในรูปแบบเชิงบูรณาการ การประสานงานในรูปแบบการจัดตั้งคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิต่าง ๆ โดยมีมูลนิธิร่วมเป็นคณะกรรมการด้วย เนื่องจากการปฏิบัติมีส่วนที่มูลนิธิต้องปฏิบัติตามกฎหมาย

3. ข้อมูลและฐานข้อมูล ควรระบุในพระราชบัญญัติเพราะมีความสำคัญมากที่สุด ควรมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการรักษาความปลอดภัยของข้อมูล ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของระบบการสืบค้นหาคนหาย คนนิรนาม และศพนิรนามก็จะต้องมีการใส่เนื้อหารายละเอียดในส่วนนี้ให้เกิดความชัดเจน และเกิดความปลอดภัยในการเข้าใช้ระบบ การส่งข้อมูล การพัฒนาระบบฐานข้อมูล เพื่อประโยชน์ในการติดตามคนหายและการพิสูจน์ศพนิรนาม

4. เนื้อหาควรจะต้องเพิ่ม เรื่องคนหาย คนนิรนาม เพื่อให้ครอบคลุม ทุกส่วนในเรื่องนี้ คือคนหาย คนนิรนาม ศพนิรนาม ศพไร้ญาติ รวมถึงหน่วยงานภาคประชาสังคมไว้ด้วย

5. การบริหารจัดการ กระบวนการขั้นตอนแนวทางการปฏิบัติงาน ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องระยะเวลา การเก็บข้อมูลก่อนการฝัง การบริหาร

จัดการหลุมฝังศพหรือสุสานที่มีอยู่ทั่วประเทศ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะต้องมีการกำหนดขอบเขตให้แน่ชัด อาจกำหนดออกมาเป็นกฎกระทรวง ระเบียบ เพื่อในอนาคตสามารถปรับแก้ไขได้ง่าย

6. มูลนิธิที่ดำเนินการด้านสุสานจำเป็นที่จะต้องมีแนวทางการปฏิบัติที่ชัดเจน รวมถึงหากมีกฎหมายกำหนดเพื่อให้เกิดการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมก็จะช่วยให้การทำงานมีความน่าเชื่อถือ มีมาตรฐานมากยิ่งขึ้น รวมทั้งควรมีการพัฒนาองค์ความรู้ของมูลนิธิเพื่อให้ทำงานให้รัฐได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การเก็บข้อมูลอัตลักษณ์บุคคลศพ การป้องกันสถานที่เกิดเหตุ การเก็บรวบรวมวัตถุพยานที่ถูกต้อง เป็นต้น

7. มีการกระตุ้นให้หน่วยงานเกิดแรงจูงใจที่จะทำงานให้มีประสิทธิภาพ เช่น ให้รางวัลหรือการให้ตรา/หนังสือรับรอง แล้วทำประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรับทราบเรียกว่ามาตรการเชิงบวก

8. กำหนดค่าตอบแทนที่ไม่ใช่ลักษณะของเงินสนับสนุนที่ก่อให้เกิดแรงจูงใจในการทำงานให้ดีขึ้น เพื่อส่งเสริมให้มีส่วนร่วมมายิ่งขึ้น

9. การเผยแพร่ข้อมูล และความปลอดภัยของข้อมูล ในส่วนนี้สามารถเปิดเผยเนื้อหาได้เท่าที่ไม่ขัดต่อสิทธิมนุษยชน แต่ไม่ถึงขั้นเป็นอุปสรรคขัดขวางในการประสานงานต่าง ๆ ของหน่วยงานรัฐ โดยพิจารณาจากความเหมาะสมและผลกระทบต่อความมั่นคงทางสังคม แต่โดยหลักการแล้วควรเปิดเผยข้อมูลให้ประชาชนทราบเป็นหลัก เนื่องจากประชาชนมีสิทธิที่จะเข้าถึงข้อมูลต่าง ๆ แต่ข้อมูลบางส่วนก็ไม่ควรเผยแพร่ เช่น สามารถเผยแพร่ รูปร่าง อายุ สถานที่พบศพได้ เพื่อช่วยให้หน่วยงานสามารถตามหาญาติได้ แต่หากเป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับลายพิมพ์นิ้วมือ สารพันธุกรรม ทางหน่วยงานที่รับผิดชอบต้องเปิดเผยให้กับญาติผู้เสียชีวิตทราบเท่านั้น ไม่ควรเปิดเผยกับบุคคลทั่วไปทราบ

10. ด้านภาคประชาสังคม อาจออกระเบียบลำดับรอง รองรับมูลนิธิที่รับฝากฝังศพ ไม่ควรให้กฎหมายมีสภาพบังคับในหน่วยงานภาคประชาสังคมมากไป ไม่ควรระบุชี้ชัดเป็นมูลนิธิเพื่อป้องกันการต่อต้าน กรณีมูลนิธิหรือหน่วยงานใดดำเนินการจะต้องปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนด

11. ควรจะต้องใส่รายละเอียดเนื้อหาที่เปิดกว้าง คำจำกัดความแบบกว้าง ซึ่งในรายละเอียด ดังกล่าวนั้น ควรมีกฎหมายย่อยในรูปแบบของระเบียบหรือข้อคำสั่ง ข้อสั่งการให้กับหน่วยภาคประชาสังคมให้หน่วยงานต่าง ๆ สามารถนำไปใช้ถือเป็นหลักปฏิบัติ และลดปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้

12. ข้อมูลศพจากสุสาน มีการออก platform ให้มูลนิธิรายงานข้อมูล และสามารถดูข้อมูลในระบบ โดยให้มีการสร้าง platform ให้มูลนิธิดำเนินการให้มีกำหนดระยะเวลาการจัดเก็บศพต้องมีความชัดเจน มีกฎหมายกำหนดจะได้บังคับไม่ให้มูลนิธิเผาทำลายศพก่อนระยะเวลาที่กำหนด

13. รัฐควรมีพื้นที่ในการจัดการศพนิรนาม รวมศูนย์กลางข้อมูลของรัฐในส่วนศพนิรนาม แต่อาจจะกระทบมูลนิธิอาจจะต้องมีการหารือร่วมกัน

14. การกำหนดหน้าที่ว่าใครเป็นผู้รับผิดชอบในกระบวนการต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นของศพนิรนามหรือคนหาย ควรให้รัฐเป็นเจ้าภาพหลักในการดำเนินการ รัฐควรเป็นฝ่ายกำหนดและแบ่ง

หน้าที่ให้หน่วยงานต่าง ๆ ทราบ รวมถึงบริหารจัดการเรื่องทรัพยากรและฐานข้อมูลส่วนกลาง ทั้งสถานที่เก็บศพว่าเก็บที่ไหน เท่าไหร่ และวิธีเก็บศพใครจะเป็นฝ่ายรับผิดชอบให้กับหน่วยงานรัฐและเอกชน

15. การเก็บอัตลักษณ์บุคคลต้องมีความเป็นมาตรฐาน วิธีการขั้นตอนในการตรวจพิสูจน์ โดยระบุว่ารัฐต้องเป็นฝ่ายควบคุมและจัดการทั้งหมด มีระบุสถานที่เก็บศพชัดเจน หน่วยงานที่ดำเนินการ และการแบ่งการจัดเก็บศพตามระยะเวลาที่แตกต่างกันของแต่ละศพตามกรณีนั้น ๆ หากชันสูตรศพแล้วเป็นคดีการเสียชีวิตผิดธรรมชาติก็มีระยะเวลา 20 ปี ตามอายุความนำไปฝังเก็บไว้ในพื้นที่ที่รัฐเป็นฝ่ายควบคุม หรือหากมีการชันสูตรศพแล้วเป็นการเสียชีวิตตามธรรมชาติ อาจจะเก็บชิ้นส่วนแค่บางส่วน ดังนั้น หากมีการชันสูตรศพเบื้องต้นที่ละเอียดและได้มาตรฐานครบถ้วน ไม่มีการชันสูตรศพซ้ำก็สามารถลดภาระของเจ้าหน้าที่ลงได้เช่นกัน

16. งบประมาณ หากต้องมีการใช้งบประมาณในปริมาณที่มาก อาจมีการกล่าวถึงในเรื่องของตรวจสอบบัญชี โดยต้องระบุว่างบประมาณนั้นมาจากไหน ซึ่งในพระราชบัญญัติหลาย ๆ ฉบับก็มีการระบุถึงที่มาของงบประมาณนั้นด้วย ในส่วนนี้เป็นเรื่องของนโยบายว่าเรามองอย่างไร หรืออาจมีเงินส่วนอื่นเข้ามาสนับสนุน ตัวอย่างพระราชบัญญัติค้ามนุษย์มีการเขียนไว้

ในส่วนบทสรุปของความคิดเห็นจากการจัดประชุมกลุ่มย่อยหน่วยงานภาครัฐและภาคประชาสังคมมีความคิดเห็นไปในแนวทางเดียวกัน คือ ควรจะยกเป็นกฎหมายระดับพระราชบัญญัติโดยมีเหตุผลคือเพื่อให้ครอบคลุมการปฏิบัติงาน ทำให้มีผลต่องบประมาณและการจัดการศพนิรนาม มีการกำหนดหน้าที่ที่ชัดเจน มีหน่วยงานที่รับผิดชอบชัดเจน มีสภาพบังคับ นอกจากนี้ จะทำให้การติดตามคนหายมีแนวทางการปฏิบัติที่ชัดเจนตามมาด้วย สำหรับในส่วนเจ้าภาพนั้น ผู้ให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็นทั้งสองแนวทาง ทั้งควรมีเจ้าภาพรับผิดชอบที่ชัดเจน และในรูปแบบคณะกรรมการ โดยความคิดเห็นที่เสนอว่าควรมีเจ้าภาพรับผิดชอบชัดเจนเห็นว่า เนื่องจากงานส่วนนี้แต่ละหน่วยงานก็จะมีความถนัดและทรัพยากรของแต่ละหน่วยงานที่ไม่เหมือนกัน ส่วนกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เห็นว่าควรเป็นรูปคณะกรรมการ เนื่องจากงานด้านนี้เกี่ยวข้องกับหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคประชาสังคม ควรตั้งในรูปคณะกรรมการ เพื่อให้ครอบคลุมการดำเนินงานทุกส่วน อ้างอิงตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีฯ ที่ขับเคลื่อนโดยคณะกรรมการจากหลายภาคส่วน แต่ขาดเพียงสภาพบังคับให้หน่วยงานปฏิบัติตามในส่วนเนื้อหา ควรมีการกำหนดกระบวนการให้ชัดเจน มีขั้นตอนในการปฏิบัติงาน และมีงบประมาณที่จะมาช่วยในการสนับสนุนงานในส่วนนี้ มีการกำหนดนิยามในร่างพระราชบัญญัติให้มีความครอบคลุมและชัดเจน กำหนดหน่วยงานในการบริหารจัดการฐานข้อมูล และเปิดช่องให้สามารถออกกฎหมายลูกหรือกฎหมายประกอบมาสนับสนุน นอกจากนี้ ควรมีหน่วยงานหลักในการของบประมาณภาพรวมในด้านนี้ และกำหนดไว้ในร่างพระราชบัญญัติ มีการกำหนดระยะเวลาการเก็บศพ การฝัง สถานที่ฝัง การทำลาย ควรมีระบุให้ชัดเจน การระบุในส่วนการเก็บอัตลักษณ์บุคคลให้ชัดเจนว่าต้องมีการเก็บอะไรบ้าง เก็บอย่างไร รวมถึงการเผยแพร่หรือเปิดเผยข้อมูลต้องศึกษากฎหมายอื่น ๆ

ที่เกี่ยวข้องและจะต้องมีการกำหนดแนวทางการส่งต่อข้อมูลด้วย ตลอดจนควรมีการนำประเด็นเรื่องคนหาย คนนิรนาม เข้ามาบัญญัติรวมไว้ในร่างพระราชบัญญัตินี้ เนื่องจากเป็นการปฏิบัติงานที่ต่อเนื่องกันจะได้มีความชัดเจนครอบคลุมกระบวนงานทั้งหมด สำหรับในส่วนที่อาจต้องมีการปรับปรุง พัฒนา แก้ไขในอนาคตจะต้องมีการให้ออกเป็นกฎหรือระเบียบแทนการใส่เนื้อหาในร่างพระราชบัญญัติ และควรกำหนดให้มูลนิธิซึ่งมีหน้าที่ในส่วนสุดท้ายของการเก็บและฝังศพเข้ามาเป็นคณะกรรมการด้วย เพื่อที่จะสามารถแสดงความคิดเห็น รับรู้รับทราบในการดำเนินงานที่ต้องเกี่ยวข้องกับส่วนที่ตนเองต้องปฏิบัติ

ในส่วนกระบวนการในการนำเข้าข้อมูลในระบบ เพื่อเปรียบเทียบข้อมูลเดิมที่มีอยู่ในระบบ ดังนั้นจึงต้องมีการกำหนดหน้าที่ กำหนดเวลาที่เหมาะสมในการนำเข้าข้อมูลในระบบ โดยการกำหนดบทบาทหน้าที่ของผู้ปฏิบัติงานการนำเข้าข้อมูลในระบบฐานข้อมูล ระยะเวลาการนำเข้าข้อมูลต้องมีความครบถ้วน ถูกต้องและสมบูรณ์ จะเป็นปัจจัยสำคัญที่นำมาสู่การติดตามคนหาย การพิสูจน์คนนิรนามและศพนิรนามได้สำเร็จ การบริหารจัดการข้อมูล การแยกประเภทข้อมูลให้ชัดเจน เมื่อมีการรวมข้อมูลในหลาย ๆ แหล่ง และสามารถแลกเปลี่ยนหรือเชื่อมโยงข้อมูลได้

งบประมาณควรจะกำหนดให้เพียงพอต่อหน่วยงานนั้น ๆ เนื่องจากหน่วยงานทุกหน่วยงานควรที่จะมีงบประมาณที่เพียงพอในการดำเนินงาน และขอให้มีรูปแบบในการเบิกว่าควรต้องเบิกจากต้นสังกัดหรือเบิกจากหน่วยงานกลาง มีการกำหนดค่าใช้จ่ายเป็นรายกรณี เช่น การตรวจสารพันธุกรรม พิมพ์ลายนิ้วมือมีค่าใช้จ่ายเท่าไหร่ ควรจะมีในเรื่องของบัญชีแนบท้ายของกฎหมายว่าค่าใช้จ่ายต่าง ๆ สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามระเบียบที่จะออกภายหลัง

▣ อภิปรายผล

ผลจากการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ในการศึกษาถึงแนวทางการจัดการศพนิรนามและศพไร้ญาติภายหลังการชันสูตร และแนวทางการจัดทำเนื้อหาร่างพระราชบัญญัติการจัดการศพภายหลังการชันสูตร ทำให้เกิด (ร่าง) พระราชบัญญัติการจัดการศพภายหลังการชันสูตรที่มีเนื้อหาครอบคลุมถึงแนวการการบริหารจัดการ ทำให้ได้ข้อสรุปในรายละเอียดด้านเนื้อหาสาระสำคัญที่จะต้องมีปรากฏอยู่ใน (ร่าง) พระราชบัญญัติการจัดการศพภายหลังการชันสูตรมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 นิยามภายในพระราชบัญญัติ

ในส่วนคำนิยามจะต้องมีการปรับปรุงแก้ไขมากที่สุดเป็นอันดับแรกคือการเพิ่มเติมคำนิยามให้มีความครอบคลุมและสอดคล้องกับพระราชบัญญัติฉบับนี้โดยเพิ่มเติมคำนิยามคำว่า เจ้าหน้าที่ ข้อมูล คณะอนุกรรมการ หน่วยตรวจพิสูจน์ โดยในการนิยามจะต้องให้ความหมายของคำนิยามมีความชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นคำนิยามด้านคณะอนุกรรมการครอบคลุมในส่วนของภาคประชาสังคมด้วย รวมถึงคำนิยามของมูลนิธิให้มีรายละเอียดถึงมูลนิธิที่จะดำเนินการได้จะตั้งเป็นมูลนิธิที่ได้รับการจดแจ้งหรือจดทะเบียนแล้วเท่านั้น

ส่วนที่ 2 คณะกรรมการและอำนาจหน้าที่ (หมวด 1)

ในส่วนที่ 2 หมวด 1 เรื่องคณะกรรมการและอำนาจหน้าที่ ควรจะต้องมีนายกรัฐมนตรีหรือรองนายกรัฐมนตรีซึ่งนายกรัฐมนตรีมอบหมาย เป็นประธานกรรมการ รวมถึงกำหนดให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเป็นรองประธานกรรมการ และกำหนดให้มีกรรมการโดยตำแหน่ง จำนวน 9 คน ได้แก่ อัยการสูงสุด ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ปลัดกระทรวงยุติธรรม ปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ปลัดกระทรวงสาธารณสุข ปลัดกระทรวงมหาดไทย ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ ปลัดกระทรวงแรงงาน ปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม กำหนดให้มีกรรมการผู้แทนมูลนิธิ จำนวนไม่เกิน 3 คน ซึ่งได้รับการเลือกจากการเลือกกันเองของผู้แทนมูลนิธิ และมีการกำหนดให้ผู้อำนวยการสถาบันนิติวิทยาศาสตร์เป็นกรรมการและเลขานุการ และให้ผู้อำนวยการสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ แต่งตั้งข้าราชการสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ เป็นผู้ช่วยเลขานุการได้ตามความจำเป็น

นอกจากนี้ คณะกรรมการควรมีการกำหนดอำนาจหน้าที่ ซึ่งรายละเอียด ดังนี้

(1) เสนอความเห็นต่อคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับนโยบาย แผนงาน หรือแนวทางการจัดการศพนิรนามและศพไร้ญาติภายหลังการชันสูตรเสร็จสิ้น

(2) เสนอความเห็นต่อคณะรัฐมนตรีในการออกกฎกระทรวง ประกาศ และระเบียบเพื่อปฏิบัติการ ตามพระราชบัญญัตินี้

(3) ให้ความเห็นแก่หน่วยงานของรัฐเกี่ยวกับแนวทางการจัดการศพนิรนามและศพไร้ญาติภายหลังการชันสูตร

(4) พิจารณาอนุญาตการดำเนินการใด ๆ ที่ไม่เป็นไปตามแนวทางปฏิบัติหรือข้อกำหนด

(5) กำหนดนโยบายรักษาระยะเวลาการเก็บข้อมูลศพนิรนามและศพไร้ญาติ และการทำลายข้อมูลศพนิรนามและศพไร้ญาติ

(6) แต่งตั้งคณะอนุกรรมการตามความจำเป็นและเหมาะสม

(7) เชิญบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาให้ข้อมูล หรือแสดงความคิดเห็นเพื่อประโยชน์ในการติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม

(8) ปฏิบัติการอื่นใดตามที่พระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่นบัญญัติให้เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการหรือตามที่คณะรัฐมนตรีหรือนายกรัฐมนตรีมอบหมาย

ส่วนที่ 3 การจัดการศพภายหลังการชันสูตร (หมวด 2)

ในส่วนที่ 3 หมวด 2 เรื่องการจัดการศพภายหลังการชันสูตร ให้มีการบัญญัติว่าเมื่อการชันสูตรศพนิรนามเสร็จสิ้นแล้ว และศพนั้นยังไม่มีญาติติดต่อรับศพให้หน่วยงานของรัฐ หรือสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ผู้ทำการชันสูตรศพนิรนาม แล้วแต่กรณี จัดเก็บข้อมูลอัตลักษณ์บุคคลศพนิรนาม ตามแนวทางที่กำหนดในกฎกระทรวง รวมถึงให้หน่วยงานของรัฐหรือสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ผู้ทำการชันสูตรศพนิรนามตรวจพิสูจน์ศพนิรนามเพื่อระบุบุคคล ในกรณีไม่สามารถตรวจพิสูจน์ได้ให้หน่วยงานของรัฐหรือสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ผู้ทำการชันสูตรศพนิรนาม ส่งข้อมูลหรือวัตถุให้หน่วยงานรัฐที่สามารถตรวจพิสูจน์ได้ทำการตรวจพิสูจน์

และให้ทำการเก็บศพไว้เป็นเวลาอย่างน้อย 7 วัน เพื่อรอญาติติดต่อขอรับศพ และให้มีการบันทึกเหตุจำเป็นหรือเหตุอันสมควรไว้ ในกรณีหากไม่ปรากฏว่ามีญาติติดต่อขอรับศพนิรนามภายในระยะเวลา 7 วัน ให้หน่วยงานของรัฐหรือสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ผู้ทำการชันสูตรศพนิรนามแจ้งไปยังมูลนิธิที่ได้มีการขึ้นทะเบียนไว้ และให้มูลนิธิดังกล่าวรับศพนิรนามนั้นไปทำการเก็บรักษาหรือฝังไว้ ณ ฌาปนสถาน สุสาน หรือพื้นที่ใดที่ได้จัดเตรียมไว้เพื่อการเก็บรักษาหรือฝังเป็นการเฉพาะ

ในส่วนของการเก็บรักษาหรือฝังศพนิรนามและศพไร้ญาติไว้ ณ ฌาปนสถาน สุสาน หรือพื้นที่ใดที่ได้จัดเตรียมไว้เพื่อการเก็บรักษาหรือฝังเป็นการเฉพาะ ไว้เป็นเวลาไม่น้อยกว่า 5 ปี โดยให้มูลนิธิทำทะเบียนฝังศพ ประกอบด้วยข้อมูลศพ สถานีตำรวจท้องที่เกิดเหตุ หน่วยงานของรัฐ หรือสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ผู้ทำการตรวจพิสูจน์ศพ และบันทึกวัน เวลาที่ทำการฝัง เจ้าหน้าที่รับ - ส่งศพ และตำแหน่งที่ทำการเก็บรักษาหรือฝังไว้ตามมาตรฐานระบบการหาตำแหน่งทั่วโลก และแจ้งให้สถาบันนิติวิทยาศาสตร์ทราบ และในการขุดศพ ต้องได้รับอนุญาตจากหน่วยงานของรัฐ หรือสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ผู้ทำการชันสูตรศพนิรนามนั้น ทั้งนี้ การขุดศพจะดำเนินการในกรณีส่งคืนญาติ หรือหน่วยงานของรัฐ หรือสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ผู้ทำการชันสูตรศพนิรนามต้องการตรวจพิสูจน์หรือเก็บวัตถุเพิ่มเติม นอกจากนี้ ให้เป็นไปตามแนวทางที่คณะกรรมการกำหนด

ส่วนที่ 4 ฐานข้อมูลและการจัดการข้อมูลศพ (หมวด 3)

ในส่วนที่ 4 หมวด 3 เรื่องฐานข้อมูลและการจัดการข้อมูลศพ ควรให้หน่วยงานรัฐส่งข้อมูลศพนิรนาม ศพไร้ญาติลงในระบบฐานข้อมูลของสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ ภายในระยะเวลา 7 วัน หลังการรับแจ้งพบศพ หรือการชันสูตรศพเสร็จสิ้น เพื่อเป็นข้อมูลในการติดตามคนหาย พิสูจน์ศพนิรนามรวมถึงภายหลังที่มีการฝังศพแล้ว ให้มูลนิธิส่งข้อมูลศพลงในระบบฐานข้อมูลของสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ที่มีการเก็บข้อมูลคนหาย คนนิรนามและศพนิรนาม ข้อมูลและวิธีการส่งข้อมูลให้เป็นไปตามที่คณะกรรมการกำหนด หรือในการดำเนินการใดของมูลนิธิภายหลังการฝังศพแล้ว ให้ส่งข้อมูลการดำเนินการเพื่อลงในระบบฐานข้อมูล นอกจากนี้ในเรื่องการเผยแพร่ข้อมูลต้องไม่ขัดกับพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง โดยในการระงับการเผยแพร่ข้อมูลศพนิรนามต้องดำเนินการเมื่อศพนิรนามสามารถพิสูจน์บุคคลได้ และมีญาติรับศพเรียบร้อยแล้ว ให้สถาบันนิติวิทยาศาสตร์ดำเนินการนำภาพและข้อมูลศพนิรนามนั้นออกจากระบบการเผยแพร่ข้อมูลโดยเร็ว

ทั้งนี้ เมื่อศพนิรนามสามารถพิสูจน์บุคคลได้และมีญาติรับศพเรียบร้อยแล้ว ให้หน่วยงานรัฐหรือสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ผู้ทำการชันสูตรศพนิรนามเก็บรักษาข้อมูลชีววัตถุศพนิรนามและบุคคลที่เกี่ยวข้องไว้อีก 3 ปี เมื่อพ้นกำหนดระยะเวลาการเก็บรักษาให้ทำลายข้อมูลชีววัตถุ

ศพนิรนามและบุคคลที่เกี่ยวข้อง แล้วรายงานให้คณะกรรมการทราบและในการรักษาความปลอดภัยของข้อมูลให้เป็นไปตามมาตรฐานการรักษาความปลอดภัยของข้อมูลตามที่กฎหมายกำหนด

ส่วนที่ 5 การพิสูจน์อัตลักษณ์บุคคล (หมวด 4)

ในส่วนของหมวด 4 ประกอบด้วยการกำหนดให้หน่วยงานของรัฐ หรือสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ผู้ทำการชันสูตรศพนิรนามให้ปฏิบัติตามมาตรฐานการพิสูจน์อัตลักษณ์บุคคลศพนิรนาม ทั้งนี้วิธีการและแนวทางการปฏิบัติงานที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง หรือในกรณีไม่สามารถดำเนินการพิสูจน์อัตลักษณ์บุคคลศพนิรนามได้ ให้ดำเนินการส่งหน่วยงานของรัฐอื่นที่สามารถดำเนินการเพื่อพิสูจน์อัตลักษณ์บุคคลศพนิรนาม

นอกจากนี้ ในกรณีมีข้อสงสัยในการพิสูจน์อัตลักษณ์บุคคลศพนิรนาม หน่วยงานของรัฐหรือสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ผู้ทำการชันสูตรศพนิรนาม สามารถตั้งกรรมการพิสูจน์อัตลักษณ์บุคคลศพนิรนาม การตั้งกรรมการพิสูจน์อัตลักษณ์บุคคลศพนิรนามให้หน่วยงานของรัฐหรือสถาบันนิติวิทยาศาสตร์เป็นผู้กำหนด ตลอดจนในกรณีที่หน่วยงานของรัฐสามารถพิสูจน์อัตลักษณ์บุคคลศพนิรนามได้แล้ว ให้หน่วยงานรัฐส่งข้อมูลลงในระบบฐานข้อมูลของสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ภายในระยะเวลา 7 วันหลังการพิสูจน์อัตลักษณ์บุคคลเสร็จสิ้น

▣ ข้อเสนอแนะ

ด้านนโยบายและเป้าหมาย (Policy & Goal)

1) ภาครัฐต้องมีนโยบายและเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาในเรื่องนี้ให้มีความชัดเจนและเป็นรูปธรรมซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการผลักดันให้หน่วยงาน สามารถนำแนวทางการจัดการศพนิรนามและศพไร้ญาติภายหลังการชันสูตรไปปฏิบัติ

2) ให้มีการขับเคลื่อนการดำเนินงานโดยผ่านคณะกรรมการพัฒนาระบบการติดตามคนหาย และการพิสูจน์คนนิรนามและศพนิรนาม (ค.พ.ศ.) ในระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการสนับสนุนการปฏิบัติงานการติดตามคนหายและการพิสูจน์คนนิรนามและศพนิรนาม พ.ศ. 2564 โดยมีรองนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน มีหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับคนหาย คนนิรนามและศพนิรนามเป็นคณะกรรมการ

3) ให้มีการถ่ายทอดนโยบายและเป้าหมายผ่านการจัดทำแผนปฏิบัติการระหว่างหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคประชาสังคม เสนอต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาอนุมัติ มีการกำหนดตัวชี้วัด และมีการติดตามผลการปฏิบัติงานของหน่วยงานอย่างต่อเนื่อง

ด้านการสร้างความร่วมมือ (cooperation)

1) สร้างเครือข่ายความร่วมมือ โดยกลไก (mechanism) ความร่วมมือมาจากคณะกรรมการคณะทำงานภายใต้ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีฯ

2) มีการจัดทำ MOU หรือการมีส่วนร่วมขององค์กรภาคประชาสังคมที่ไม่แสวงหากำไรที่มีความพร้อมที่จะเข้ามามีส่วนร่วมสนับสนุนช่วยเหลือภาครัฐ ซึ่งในส่วนกลไกความร่วมมือจะแตกต่างจากภาครัฐ เช่น การมอบรางวัล/เครื่องหมายเชิดชูเกียรติ ประกาศเกียรติบัตร ซึ่งมีคุณค่าทางจิตใจ

3) มีการจัดประชุมหารือ หรือ จัดทำนโยบายเพื่อขับเคลื่อนกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการติดตามคนหาย และการพิสูจน์คนนิรนามและศพนิรนามร่วมกันให้เป็นรูปธรรม

บรรณานุกรม

Mass General Laws c. (2019). *Permanent disposition of dead bodies or remains.* https://www.mass.gov/info-details/mass-general-laws-c114-ss-43m#updates-

New Mexico Statutes. (1978). *Massachusetts Regulations 2007*. https://casetext.com/statute/new-mexico-statutes-1978

Office of the National Economic and Social Development Council on NESDC. (2021). *The guidelines of strategic policy.* (n.p.)

Ratchanee. T. & Sirisak J. (2020). Legal problems concerning the criminalization of revenge porn in Thailand. *Journal of Thai Justice System. 13*(3), 77-79.

ปัญหาและแนวคิดทางกฎหมายที่ส่งผลต่อคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 6/2564
Legal Problems and Concepts affecting Constitutional Court Decision No. 6/2021

*ธนเสฏฐ์ ภิรมย์เอี่ยม**
Dhanaset Piromeiam

บทคัดย่อ

รัฐธรรมนูญบัญญัติเหตุที่สมาชิกภาพของสมาชิกผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลงไว้หลายประการด้วยกัน ไม่ว่าเหตุอันเนื่องมาจากขาดคุณสมบัติ มีลักษณะต้องห้าม และการกระทำต้องห้ามของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 6/2564 วินิจฉัยการสิ้นสุดสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรด้วยเหตุมีลักษณะต้องห้ามโดยอ้างหลักอำนาจอธิปไตยตามรัฐธรรมนูญ จึงเป็นที่ยุติว่า “เคยต้องคำพิพากษาอันถึงที่สุด” ที่บัญญัติในรัฐธรรมนูญ หมายถึง คำพิพากษาของศาลไทยเท่านั้น ไม่รวมถึงคำพิพากษาของศาลต่างประเทศ ผลการวิจัยพบว่า หลักการยอมรับคำพิพากษาอันถึงที่สุดของศาลในต่างประเทศ ซึ่งเป็นหลักที่นานาประเทศนำมาใช้อย่างแพร่หลาย ทั้งประเทศที่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายบัญญัติไว้โดยชัดแจ้ง และประเทศที่ไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายบัญญัติไว้ รวมทั้งประเทศไทย ซึ่งหากศาลต้องการยกหลักการยอมรับคำพิพากษาอันถึงที่สุดของศาลต่างประเทศขึ้นวินิจฉัย และมีการดำเนินการไต่สวนรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อให้ได้มาซึ่งสำเนาคำพิพากษาของศาลต่างประเทศ เพื่อนำมาเป็นหลักฐานในคดีก็ไม่ใช่เรื่องที่เกินขีดความสามารถของศาล ซึ่งหากมีการดำเนินการแล้วอาจได้ผลคำวินิจฉัย

---

* *พันตำรวจเอก ดร.รองผู้บังคับการสำนักการศึกษาและประกันคุณภาพ กองบัญชาการศึกษา*
Police Colonel Dr., Deputy Commander, Office of Education and Quality Assurance, Police Education Bureau.
***Received:** 21 June 2024 **Revised:** 1 April 2025 **Accepted:** 1 April 2025*

ที่แตกต่าง นอกจากนั้นคำพิพากษาอันถึงที่สุดของศาลต่างประเทศลงโทษผู้ถูกร้องจำคุก 4 ปี ในความผิดฐานมีส่วนรู้เห็นเกี่ยวข้องกับการนำเข้าเฮโรอีนในปริมาณเพื่อการค้าเข้าไปยังออสเตรเลีย และเป็นความผิดตามกฎหมายไทย แต่ความผิดที่เกิดในประเทศไทยไม่มีหน่วยงานรัฐที่มีหน้าที่บังคับใช้กฎหมายหน่วยงานใดดำเนินการสอบสวนหรือไต่สวนดำเนินคดี จึงเสนอแนะให้มีการแก้ไขพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 มาตรา 73 และกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการสำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงการต่างประเทศ พ.ศ. 2558 ข้อ 17

คำสำคัญ : คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ, กระบวนการตรวจสอบ, สมาชิกภาพ, สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

Abstract

The Constitution sets forth several grounds of termination of membership of the House of Representatives. In this connection, membership may terminate on the ground of lack of qualifications, prohibitions and prohibited conduct of a member of the House of Representatives. The Constitutional Court, in its decision No. 6/2564, has ruled on termination of membership of the House of Representatives on the ground of prohibitions and primarily based its decision on the principle of sovereignty, as to which termination on the ground of “having been convicted by a final judgment” has been found to be limited to conviction by a judgment of a Thai court only without being extended to a judgment of any foreign court. This research finds that the legal principle under which final judgments of foreign courts are recognised has been well received both in jurisdictions whose provisions of law give direct recognition to such principle and in jurisdictions where there is no such direct provision of law, including the Thai jurisdiction. In effect, in the case which has led to the above-mentioned decision of the Constitutional Court, possible invocation of the principle of recognition of final judgments of foreign courts and necessary steps in conducting inquiries and collecting evidence with a view to obtaining an official copy of the decision of the foreign court were, in no wise, beyond the competence and capability of the Constitutional Court. If the Court had pursued such path, the Court would indeed have reached a completely different decision. In effect, the act for which the foreign court sentenced the respondent to imprisonment for a term of 4 years in the charge of involvement in the importation of an amount of heroin into Australia for trade also constituted an offence in Thai law. However, no law-enforcing agency in Thailand carried out inquiries and investigation in relation to this case. It is, therefore, recommended that section 73 of the Organic

Act on Procedures of the Constitutional Court, B.E. 2561 (2018) and Clause 17 of the Ministerial Regulation Organising the Office of the Permanent Secretary of the Ministry of Foreign Affairs, B.E. 2558 (2015) be amended.

Keywords: Constitutional Court Decision, Examination process, Membership, Members of the House of Representatives

บทนำ

การสิ้นสุดสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ มีสาเหตุมาจากหลายประการ ไม่ว่าเหตุอันเนื่องมาจากขาดคุณสมบัติ มีลักษณะต้องห้าม และการกระทำต้องห้ามของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ซึ่ง **"คุณสมบัติ"** หมายถึง คุณลักษณะที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต้องมีถึงจะเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ ส่วน **"ลักษณะต้องห้าม"** หมายถึง สิ่งที่ต้องห้ามมิให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีหรือกระทำการตามที่กำหนด โดยมุ่งหมายไปที่ผลที่เหมือนกันคือเพื่อให้ได้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มีลักษณะอันพึงประสงค์ อันเป็นการกำหนดหลักเกณฑ์ในการกลั่นกรองผู้ที่จะเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (Varissara Teeratattanont, 2022, p.1) ส่วน **"การกระทำต้องห้าม"** (Constitutional Court decision, No. 12-13/2551 (2008)) เป็นกรณีที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีพฤติการณ์หรือการกระทำบางอย่างที่ไม่เป็นบุคคลที่ขาดคุณสมบัติ หรือลักษณะต้องห้ามการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร แต่การกระทำนั้นผิดศีลธรรมหรือเป็นผู้ไม่เหมาะสมในการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

คำว่า "เคยต้องคำพิพากษาอันถึงที่สุด" ตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยตีความว่า เมื่อบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญมีการกล่าวถึงคำพิพากษา จึงต้องหมายถึงคำพิพากษาของศาลแห่งรัฐหรือประเทศนั้นเท่านั้น ไม่รวมถึงคำพิพากษาของศาลต่างประเทศ อีกทั้งการตรากฎหมายอาญาของแต่ละประเทศกำหนดการกระทำที่เป็นความผิด องค์ประกอบของความผิด ฐานความผิด และเงื่อนไขการลงโทษไว้แตกต่างกัน หากตีความรัฐธรรมนูญมาตรา 98 (10) ว่าเคยต้องคำพิพากษาอันถึงที่สุด หมายความรวมถึงคำพิพากษาของศาลต่างประเทศด้วย ก็จะมีความหมายกว้างครอบคลุมถึงคำพิพากษาอันถึงที่สุดในความผิดตามกฎหมายอื่นด้วย และทำให้ขอบเขตการยอมรับอำนาจศาลของรัฐอื่นขยายออกไปอย่างกว้างขวาง ทั้งไม่อาจกลั่นกรองหรือตรวจสอบความชอบด้วยหลักนิติธรรมของกระบวนพิจารณาของศาลต่างประเทศ ขัดต่อหลักการต่างตอบแทนอันทำให้อำนาจอธิปไตยทางศาลของไทยถูกกระทบกระเทือนอย่างมีนัยสำคัญ (Constitutional Court decision, No. 6/2021)

การที่สมาชิกสภาพผู้แทนราษฎรที่ต้องคำพิพากษาอันถึงที่สุดของศาลต่างประเทศว่ากระทำความผิดต่อกฎหมายว่าด้วยยาเสพติดในความผิดฐาน มีส่วนรู้เห็นเกี่ยวข้องกับการนำเข้าเฮโรอีนในปริมาณเพื่อการค้าเข้าไปยังออสเตรเลีย ไม่มีผลทำให้สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลง แต่ข้อเท็จจริง

ตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศนั้น ศาลรัฐธรรมนูญฟังเป็นที่ยุติแล้วว่า บุคคลผู้นั้นเป็นผู้กระทำความผิดจริงคำพิพากษาอันถึงที่สุดของศาลต่างประเทศ กฎหมายว่าด้วยยาเสพติดในความผิดฐานเป็นผู้ผลิต นำเข้า ส่งออก หรือผู้ค้า ตามที่บัญญัติไว้ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 98 (10) เป็นความผิดระหว่างประเทศที่กำหนดให้แต่ละภาคีจะต้องนำมาใช้ซึ่งมาตรการตามที่จำเป็นเพื่อบัญญัติให้การกระทำซึ่งได้กระทำโดยเจตนาในการนำเข้าหรือส่งออกซึ่งยาเสพติดหรือวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาทใด ๆ อันขัดต่อบทบัญญัติแห่งอนุสัญญา ค.ศ. 1961 อนุสัญญา ค.ศ. 1961 ที่ได้รับการแก้ไข หรืออนุสัญญา ค.ศ. 1971 เป็นความผิดอาญาตามกฎหมายภายในของตน (United Nations Convention against Trafficking in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances, 1998) ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยยาเสพติดจึงเป็นความผิดตามกฎหมายสากลที่ทุกประเทศสามารถจะดำเนินคดีในประเทศของตนได้ตามทฤษฎีว่าด้วยการลงโทษโดยไม่จำกัดขอบเขตซึ่งศาลของรัฐที่ผู้กระทำความผิดมาปรากฏตัวอยู่ภายหลังจากการกระทำความผิดมีอำนาจพิจารณาพิพากษาโดยไม่ต้องคำนึงถึงสัญชาติ สถานะหรือภูมิลำเนาของผู้กระทำความผิดและไม่ต้องคำนึงถึงสถานที่เกิดการกระทำความผิด เพื่อป้องกันมิให้มีการกระทำความผิดอาญาและเพื่อประโยชน์ร่วมกันของรัฐในอันที่จะรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคมโลก รัฐทุกรัฐจึงมีหน้าที่ที่จะต้องป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดที่จะก่อให้เกิดความเสียหายประโยชน์ร่วมกันของมวลมนุษยชาติ โดยรัฐแต่ละรัฐมีอำนาจลงโทษบุคคลที่กระทำความผิดอาญาซึ่งเป็นภัยร้ายแรงต่อมนุษยชาติได้ เช่น ความผิดเกี่ยวกับการค้าทาส การกระทำอันเป็นโจรสลัด การค้าหญิงและเด็ก การค้ายาเสพติดให้โทษ เป็นต้น (Thatchapong Wongriantong, 2017, p. 99) และกระบวนการดำเนินการทางอาญาต่อผู้กระทำผิดเกี่ยวกับยาเสพติดนั้นเป็นต้นธารส่วนหนึ่งในกระบวนการพิจารณาการสิ้นสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร แต่ไม่มีกระบวนการทางการเมือง กระบวนการทางอาญา องค์กรตามรัฐธรรมนูญ หรือหน่วยงานอื่นใด ที่จะดำเนินการตรวจสอบตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญนั้นจนสิ้นกระแสความ เพื่อให้เกิดผลต่อเนื่องตามครรลองของกฎหมายในการบังคับใช้กฎหมาย (enforcement) อย่างถูกต้องและเป็นธรรม อันเป็นปัญหาทางกฎหมายที่สำคัญดังต่อไปนี้

1) ข้อเท็จจริงตามคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญรับฟังเป็นที่ยุติแล้วว่า คำพิพากษาของศาลต่างประเทศอันถึงที่สุดนั้น ยืนยันว่าจำเลยซึ่งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้กระทำความผิดตามความในมาตรา 98 แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แต่ไม่สามารถนำผลของคำพิพากษาของศาลต่างประเทศมาบังคับใช้ให้มีผลโดยตรงต่อการสิ้นสุดสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้เนื่องจากศาลรัฐธรรมนูญใช้หลักอำนาจอธิปไตยในการวินิจฉัยเท่านั้น โดยมิได้นำหลักการยอมรับคำพิพากษาของศาลต่างประเทศมาเป็นหลักในการวินิจฉัยด้วย

2) ศาลรัฐธรรมนูญมิได้หยิบยกหลักการกระทำต้องห้ามของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมาพิจารณาให้สอดคล้องกับหลักการบังคับใช้กฎหมาย หลักความได้สัดส่วน หลักความเป็นธรรม

และการกระทำที่ผิดมาตรฐานทางจริยธรรมอย่างร้ายแรง เพื่อพิสูจน์ว่าสมาชิกภาพการเป็นสมาชิกสภาพผู้แทนราษฎรของผู้ถูกร้องนั้นสิ้นสุดลงตามมาตรา 101 หรือไม่

3) ปัญหาของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย ไม่มีการไต่สวนหรือสอบสวนดำเนินคดีอาญาต่อผู้ถูกร้องตามข้อเท็จจริงที่ปรากฏตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญอันเป็นเหตุให้สมาชิกภาพการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของผู้ถูกร้องนั้นสิ้นสุดลง

จากปัญหาที่กล่าวมานี้สะท้อนให้เห็นว่าเกิดช่องว่างทางกฎหมายของประเทศไทยที่ไม่สามารถบังคับใช้กฎหมาย ให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญที่ไม่ต้องการให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งเป็นผู้มีสถานะสูงในทางการเมืองมีมลทินมัวหมองมาทำหน้าที่เป็นตัวแทนของประชาชน แม้บุคคลนั้นจะกระทำผิดกฎหมายอาญาร้ายแรงและเป็นความผิดที่มีลักษณะต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญ เพียงเพราะการกระทำนั้นมิได้ถูกตัดสินโดยคำพิพากษาของศาลไทย ซึ่งเป็นช่องวางทางกฎหมายที่ไม่มีบทบัญญัติใดของกฎหมายที่จะนำมาใช้บังคับได้ จึงเกิดปัญหาข้อโต้แย้งในเรื่องของการบังคับใช้กฎหมายให้เกิดความเป็นธรรม และได้สัดส่วน

ดังนั้น เมื่อมีปัญหาสำคัญดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาวิจัยในเรื่องปัญหาของกระบวนการตรวจสอบคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เพื่อให้บรรลุเจตนารมณ์ตามที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติไว้ โดยศึกษาเฉพาะคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ 6/2564 และแนวบรรทัดฐานจากคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ เพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงขอบเขตการบังคับใช้กฎหมายได้อย่างถูกต้องชัดเจน เป็นที่ยอมรับจากประชาชน และครอบคลุมในทุกประเด็นปัญหาทางกฎหมายซึ่งยังคงเป็นที่ถกเถียงกันอยู่ในปัจจุบัน และเป็นการยกระดับคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรให้สูงขึ้น ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ จึงจำเป็นที่จะต้องมีปรับปรุงแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ให้มีความเหมาะสมและชัดเจนเพื่ออุดช่องว่างของกฎหมาย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาหลักการยอมรับคำพิพากษาอันถึงที่สุดของศาลในต่างประเทศ และปัญหาทางกฎหมายที่ใช้เป็นหลักในกระบวนการตรวจสอบสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เมื่อต้องคำพิพากษาอันถึงที่สุดของศาลในต่างประเทศ

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยฉบับนี้ ใช้วิธีวิจัยเอกสาร (documentary research) มุ่งเน้นการวิเคราะห์หลักเกณฑ์เกี่ยวกับคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หลักการยอมรับคำพิพากษาของศาลต่างประเทศ หลักกฎหมายที่ศาลรัฐธรรมนูญใช้ในการวินิจฉัยตัดสินตามคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 6/2564 และปัญหาของกระบวนการตรวจสอบลักษณะต้องห้ามของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เพื่อให้บรรลุเจตนารมณ์ตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้กรณีต้องคำพิพากษาอันถึงที่สุดว่ากระทำความผิดตามฐานความผิดที่บัญญัติไว้ โดยศึกษาและค้นคว้าจากหนังสือกฎหมาย บทความ

ทางวิชาการ งานวิจัย วารสาร คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ คำพิพากษา และเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดการกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้แทนประชาชน

การกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้แทนประชาชนไว้ในรัฐธรรมนูญหลักเกณฑ์เหล่านั้นจึงเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมาย ทฤษฎีสัญญาประชาคมของรุสโซมองว่ากฎหมายแสดงออกถึงเจตจำนงร่วมกันของปวงชน กฎหมายที่ตราโดยฝ่ายนิติบัญญัติที่อยู่ในความหมายที่แสดงโดยนัยว่าตัวแทนของประชาชนเป็นผู้ร่วมกันตราขึ้น กฎหมายที่ออกโดยฝ่ายนิติบัญญัติจึงแสดงถึงเจตจำนงร่วมกันของปวงชนจึงมีความชอบโดยตัวเอง ทฤษฎีนี้จึงเห็นว่ากฎหมายต่าง ๆ ที่จะนำมาใช้บังคับกับประชาชนนั้นผู้ตราจะต้องเป็นตัวแทนของประชาชนเท่านั้น (Kriengkrai Charoenthanavat, 2020, p. 272)

หลักเกณฑ์เกี่ยวกับคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้แทนประชาชน เป็นกฎหมายที่จำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชน ฝ่ายนิติบัญญัติต้องเป็นผู้ตรากฎหมายเพราะฝ่ายนิติบัญญัติเป็นตัวแทนของประชาชน จึงตรากฎหมายออกมาจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้ หลักเกณฑ์ที่บัญญัติขึ้นต้องมีความเป็นกลาง และมีผลบังคับใช้เป็นการทั่วไปและใช้กับทุกคนอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกันไม่มีการเลือกปฏิบัติ เพราะจากแนวคิดที่ว่ากฎหมายมาจากเจตนารมณ์ร่วมกันของปวงชน หลักเกณฑ์เกี่ยวกับคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้แทนประชาชนจึงต้องนำมาใช้กับประชาชนอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน ไม่มีการเลือกปฏิบัติ

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นบุคคลผู้ใช้อำนาจนิติบัญญัติในฐานะผู้แทนปวงชนชาวไทย ต้องได้รับการกลั่นกรองคุณสมบัติเบื้องต้นและลักษณะต้องห้าม เพื่อเป็นหลักประกันว่าผู้ดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะต้องเป็นบุคคลที่มีความประพฤติและคุณสมบัติเป็นที่ยอมรับ และเป็นที่เชื่อถือของสาธารณชน ปฏิบัติหน้าที่อย่างซื่อสัตย์สุจริต ปราศจากเหตุมัวหมองในการที่จะปฏิบัติหน้าที่เพื่อประโยชน์ส่วนรวม ไม่ทำให้เกิดความเสื่อมเสียแก่เกียรติและศักดิ์ศรีของสภาผู้แทนราษฎร การที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้ใดกระทำความผิดจนศาลมีคำสั่งให้เพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง อันต้องด้วยลักษณะต้องห้ามของบุคคลผู้ใช้สิทธิเลือกตั้งในวันเลือกตั้งตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติแล้ว สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้นั้นย่อมไม่อาจอยู่ในฐานะที่จะไว้วางใจในความสุจริตได้ และไม่สมควรให้เข้ามามีอำนาจในทางการเมืองอื่นอีกด้วย จึงมีแนวคิดเพื่อเป็นการมุ่งหมายป้องกันมิให้บุคคลที่ขาดความน่าเชื่อถือในความสุจริตหรือผู้ที่เคยทำความผิดอันเป็นปฏิปักษ์ต่อประโยชน์สาธารณะเข้ามาดำรงตำแหน่งทางการเมือง

เพื่อให้เกิดความชัดเจนจึงจะทำการศึกษาหน้าที่ของรัฐและหน้าที่ของผู้แทนประชาชน อำนาจของประชาชนในการเลือกผู้แทน พัฒนาการของการกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้แทนประชาชน ประเภทและลักษณะของหลักเกณฑ์เกี่ยวกับคุณสมบัติและลักษณะต้องห้าม

และเหตุผลสนับสนุนและเหตุผลคัดค้าน การกำหนดรายละเอียดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามในรัฐธรรมนูญ

หน้าที่ของรัฐและหน้าที่ของผู้แทนประชาชน

การที่มนุษย์ในสังคมร่วมกันจินตนาการสร้างรัฐขึ้น ก็เพื่อให้รัฐตอบสนองความต้องการของมนุษย์ในสังคมนั้น สิ่งที่รัฐมีหน้าที่ต้องตอบสนองความต้องการของคนในสังคมเรียกว่า “ภาระหน้าที่ของรัฐ” ซึ่งเป็นหัวใจของรัฐที่รัฐจะต้องใช้เป็นเครื่องมือในการตอบสนองคนในสังคม เป็นที่มาของการกำหนดกฎเกณฑ์ทุกประเภทในกฎหมายมหาชน โดยรัฐแต่ละรัฐอาจกำหนดเป้าหมายไว้แตกต่างกัน ภาระหน้าที่ของรัฐจึงอาจแตกต่างกัน ภาระหน้าที่ของรัฐประกอบด้วยภาระหน้าที่ทางสังคม และภาระหน้าที่ทางกฎหมาย (Bowonsak Uwanno, 2017, p. 175)

ภาระหน้าที่ทางสังคมของรัฐ เป็นการตอบสนองความต้องการของสังคมที่มีความหลากหลายทั้งในด้านการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในและความปลอดภัยของรัฐ การคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานตามบทบัญญัติว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมือง การจัดการศึกษาและการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมทำให้ประชาชนสามารถแสดงศักยภาพของความเป็นมนุษย์ออกมาโดยสมบูรณ์ตามความสามารถของแต่ละบุคคล จัดสวัสดิการสังคมและการสร้างความเป็นธรรมในสังคม พลเมืองสามารถดำรงชีวิตอยู่ในรัฐได้อย่างมีความหมายในฐานะเป็นมนุษย์ ส่งเสริมและควบคุมกำกับเศรษฐกิจให้เศรษฐกิจเจริญเติบโตเพื่อประโยชน์ในทางภาษีอากรอันเป็นแหล่งรายได้ของรัฐ และพิทักษ์รักษาสิ่งแวดล้อม การยอมรับและคุ้มครองความแตกต่างของคนในสังคมซึ่งเป็นจุดประสงค์ร่วมกันของคนในสังคม (Worajet Phakharat, 2021, pp. 114-117)

ภาระหน้าที่ทางกฎหมายของรัฐเป็นการตอบสนองความต้องการของสังคมด้วยการปฏิบัติภาระหน้าที่ทางสังคมของรัฐนั้นโดยใช้วิธีการวางกฎเกณฑ์แห่งกฎหมายหรือภาระหน้าที่ทางนิติบัญญัติเพื่อบังคับการตามกฎหมาย หรือภาระหน้าที่ทางบริหารให้เป็นไปตามกฎหมาย และเมื่อเกิดปัญหาพิพาทขึ้นรัฐก็ใช้วิธีการตัดสินข้อพิพาทหรือภาระหน้าที่ในการตัดสินคดี

เมื่อรัฐมีภาระหน้าที่ทางสังคมและทางกฎหมาย แต่รัฐไม่มีชีวิตรัฐจึงต้องใช้คนทำแทน การที่คนคนหนึ่งหรือกลุ่มหนึ่งมาทำภาระหน้าที่บางอย่างแทนรัฐ เรียกว่า องค์กรของรัฐ องค์กรนิติบัญญัติเป็นองค์กรหนึ่งของรัฐมีภาระหน้าที่ต้องวางกฎหมายเพื่อสนองภาระหน้าที่ทางสังคมของรัฐ การเข้าสู่ตำแหน่งขององค์กรนิติบัญญัติมี 2 วิธีคือ การเข้าสู่ตำแหน่งด้วยวิธีแต่งตั้งซึ่งจะเกิดจากการปกครองระบบเผด็จการ ดังนั้นองค์กรนิติบัญญัติที่เกิดขึ้นในระบบเผด็จการจึงไม่ได้ทำหน้าที่แทนประชาชน และการเข้าสู่ตำแหน่งด้วยวิธีเลือกตั้ง ซึ่งจะเกิดจากการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เป็นองค์กรนิติบัญญัติที่หน้าที่เป็นผู้แทนประชาชน

ฌอง ฌาคส์ รุสโซ (Jean Jacques Rousseau) นักปรัชญาชาวฝรั่งเศสผู้สร้างทฤษฎี “ความเป็นผู้แทนของปวงชน” โดยให้ประชาชนใช้สิทธิในการเลือกตั้งผู้แทนของตนเข้าไปบริหารประเทศ

แทนตน การเลือกตั้งจึงมีลักษณะเป็นการทั่วไป เพราะเป็นสิทธิของประชาชนจะไปจำกัดสิทธินั้นมิได้ เสียงข้างมากสะท้อนถึงเจตนารมณ์ร่วมกันของปวงชน ประชาชนแต่ละคนเป็นเจ้าของในหนึ่งส่วนของอำนาจอธิปไตย ดังนั้น เมื่อประชาชนแต่ละคนมอบส่วนหนึ่งของตนแต่ละคนมาร่วมกันโดยสัญญาประชาคม ส่วนต่าง ๆ เหล่านั้นมาประกอบรวมกันเข้าเป็นอำนาจอธิปไตย อำนาจอธิปไตยจึงเป็นของปวงชน และประชาชนจึงสามารถเรียกอำนาจอธิปไตยคืนจากผู้แทนโดยการถอดถอนออกจากตำแหน่งได้ (Kriengkrai Charoenthanavat, 2020, p. 98) ดังนั้น หน้าที่ของผู้แทนประชาชน คือ ทำหน้าที่แทนประชาชนเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของประชาชน

แนวคิดว่าด้วยการยอมรับคำพิพากษาของศาลต่างประเทศ

อำนาจอธิปไตยในการยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศ รัฐทุกรัฐมีอำนาจอธิปไตยเป็นของตนเองรัฐอื่นไม่อาจก้าวล่วงได้ แต่มีแนวคิดว่าด้วยการยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศดังต่อไปนี้

• **หลักถ้อยทีถ้อยปฏิบัติตอบแทนระหว่างกัน (Doctrine of Reciprocity)**

หลักการนี้เป็นหลักการพื้นฐานของการยอมลดอำนาจอธิปไตยของรัฐ เพื่อยอมรับอำนาจของรัฐอื่น แต่ในขณะเดียวกันก็คาดหวังที่จะให้อีกรัฐหนึ่งนั้นปฏิบัติกลับมาเช่นเดียวกันด้วย กล่าวคือ รัฐที่รับรองและบังคับตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศ ย่อมคาดหวังให้รัฐของศาลที่ได้ทำคำพิพากษาปฏิบัติตอบแทนกลับมาเช่นเดียวกัน โดยต่างต้องยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาของกันและกันในลักษณะที่เหมือนกันและเท่าเทียมกัน โดยการยอมรับดังกล่าวเป็นการยอมรับตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศโดยสมัครใจของประเทศ มิใช่การยอมรับเพราะหน้าที่หรือพันธกรณีระหว่างประเทศ (Shayanit Vishchuprapha, 2023, p. 196)

• **หลักแห่งพันธกรณี (Doctrine of Obligation)**

หลักการนี้ใจความสำคัญ คือ เมื่อศาลซึ่งมีเขตอำนาจศาลเหนือจำเลยวินิจฉัยตัดสินคดีโดยกำหนดจำนวนเงินเพื่อให้ชำระหนี้แก่โจทก์หรือกำหนดหน้าที่หรือความรับผิดในการที่จำเลยจะต้องชำระหนี้ไว้อย่างไร คำพิพากษาของศาลที่กำหนดหน้าที่หรือภาระหนี้ให้แก่ตัวจำเลยเช่นนั้นย่อมเป็นพันธะทางกฎหมายที่ศาลของประเทศอื่นต้องมีความผูกพันที่จะบังคับตามหนี้แห่งคำพิพากษานั้นด้วย และเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าคำพิพากษานั้นมีความศักดิ์สิทธิ์ต้องปฏิบัติตามไม่ว่าศาลที่ตัดสินจะเป็นศาลของประเทศใด ทั้งนี้ การนำคำพิพากษาศาลต่างประเทศมาใช้บังคับในประเทศอื่นจะต้องนำคำพิพากษาศาลต่างประเทศมาฟ้องขอให้ศาลในอีกประเทศหนึ่งยอมรับและบังคับให้โดยถือว่าคำพิพากษาของศาลต่างประเทศเป็นมูลคดี เพื่อเรียกร้องหนี้แห่งคำพิพากษาของศาลต่างประเทศ (Shayanit Vishchuprapha, 2023, p. 197)

• **หลักอัธยาศัยไมตรีระหว่างประเทศ (Doctrine of Comity)**

หลักอัธยาศัยไมตรีระหว่างประเทศ เป็นหลักที่สืบเนื่องมาจากการที่รัฐหนึ่งต้องการที่จะ

อำนวยความสะดวกในเรื่องกระบวนการพิจารณาคดีแก่รัฐอธิปไตยอื่น และได้ถูกนำมาเป็นแนวทางในการรับรองและการบังคับคดีตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศ โดยหลักอัธยาศัยไมตรีระหว่างประเทศนี้มีบทบาทในประเทศที่ได้รับอิทธิพลมาจากระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) และเป็นแนวคิดที่มาจากศาลของประเทศอังกฤษในช่วงศตวรรษที่ 17 จากการที่ศาลในขณะนั้นเกรงว่าหากประเทศอังกฤษไม่ยอมรับรองคำพิพากษาศาลต่างประเทศ ศาลของประเทศอื่นก็จะไม่รับรองและบังคับตามคำพิพากษาของประเทศอังกฤษเช่นกัน (Anan Chaynuk, 2013, p. 31)

ประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายว่าด้วยการยอมรับและการบังคับคดีตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศ ต่อมาประเทศไทยเป็นสมาชิกที่ประชุมแห่งกรุงเฮกว่าด้วยกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล อันมีอนุสัญญาเกี่ยวกับการยอมรับและการบังคับคดีตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศ ทำให้ประเทศไทยต้องตระหนักถึงการจัดทำบทบัญญัติใช้บังคับในเรื่องดังกล่าว

อำนาจอธิปไตยของรัฐด้านการวินิจฉัยคดี

อำนาจอธิปไตยในการยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศ รัฐทุกรัฐมีอำนาจอธิปไตยเป็นของตนเองรัฐอื่นไม่อาจก้าวล่วงได้จึงเกิดปัญหาว่า การที่ศาลของรัฐหนึ่งยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาของศาลอีกรัฐหนึ่งนั้นเป็นการที่รัฐสูญเสียอำนาจอธิปไตยทางศาลหรือไม่ หากพิจารณาอำนาจอธิปไตยตามรูปแบบดั้งเดิมย่อมเห็นว่า การยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศเป็นการเสียอำนาจอธิปไตย แต่หากยึดตามแนวความคิดสมัยใหม่ที่หลายประเทศให้การยอมรับจนกลายเป็นหลักกฎหมายระหว่างประเทศ จะเห็นว่าอำนาจอธิปไตยไม่ได้มีความเคร่งครัดหรือเด็ดขาดเช่นเดิม ทั้งยังมีหลักทางกฎหมายระหว่างประเทศที่ให้การสนับสนุนการยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นหลักอัธยาศัยไมตรีระหว่างประเทศและหลักถ้อยทีถ้อยปฏิบัติตอบแทนระหว่างกัน หลักแห่งพันธกรณีหลักความเป็นที่สุดและเสร็จเด็ดขาดของคำพิพากษา ซึ่งอำนาจอธิปไตยทางศาลสามารถสละได้ในบางกรณี หรือกล่าวได้ว่ารัฐต้องรักษาไว้ซึ่งอำนาจอธิปไตยซึ่งมีข้อยกเว้นได้ เช่น การบังคับตามคำพิพากษาจะขัดต่อนโยบายสาธารณะหรือการที่มีบทลงโทษเกี่ยวข้องกับโทษในทางอาญา ทั้งนี้ เพื่อสนองต่อความต้องการของสังคมที่เปลี่ยนไป และให้ประเทศไทยมีกฎหมายบังคับใช้ที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน แต่อำนาจอธิปไตยของรัฐด้านการวินิจฉัยคดีมีปัญหาที่ทำให้การยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาจากหลักกฎหมาย ดังนี้

• หลักอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดน (Principle of Territorial Sovereignty)

ตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศรัฐแต่ละรัฐย่อมมีสิทธิใช้อำนาจอธิปไตยภายในดินแดนของตนได้อย่างเด็ดขาดและบริบูรณ์แต่ผู้เดียว เนื่องจากอำนาจอธิปไตยของรัฐเป็นหลักประกันของความเป็นเอกราช และเป็นอำนาจที่รัฐสามารถใช้ได้อย่างเต็มที่ โดยการใช้อำนาจรัฐไม่อาจถูกแทรกแซงโดยรัฐอื่น ตามที่กฎบัตรสหประชาชาติ (Charter of the United Nations)

ก็ได้มีการระบุรับรองอำนาจอธิปไตยของรัฐไว้ว่าการใช้อำนาจของสหประชาชาติ จะไม่มีลักษณะใด ๆ ที่เป็นการแทรกแซงกิจการภายในของรัฐสมาชิก ดังนั้น การรับรองและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศจึงถูกมองว่าเป็นการทับซ้อนของอำนาจอธิปไตยของรัฐอันจะทำให้ความขัดแย้งระหว่างรัฐหลีกเลี่ยงมิได้ เพราะอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนและประชากรของรัฐถือเป็นอำนาจสูงสุด เด็ดขาดและไม่มีเงื่อนไขการประนีประนอมระหว่างอำนาจอธิปไตยของรัฐที่เข้ามาทับซ้อนกันย่อมมีความขัดกันและยอมรับไม่ได้ ทั้งนี้ เนื่องจากคำพิพากษาของศาลคือการกระทำทางตุลาการของรัฐ โดยเป็นการกระทำของรัฐอันไม่สมควรถูกแทรกแซงเช่นเดียวกับการใช้อำนาจอธิปไตยทางบริหารและนิติบัญญัติ

• หลักความเป็นอิสระของอำนาจตุลาการ (Principle of the Independence of the Judiciary)

หลักความเป็นอิสระของตุลาการมีขึ้นเพื่อให้ผู้พิพากษาสามารถตัดสินคดีตามกฎหมายได้อย่างอิสระ ทั้งเป็นอิสระจากองค์กรนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และเป็นอิสระจากผู้พิพากษาด้วยกันเอง กล่าวคือ ความเป็นอิสระของอำนาจตุลาการนี้มิได้หมายความว่าศาลจะมีอำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาดโดยปราศจากการควบคุม แต่หมายถึงสิทธิที่จะมีหลักประกันว่า ข้อพิพาทจะได้รับการพิพากษาโดยยุติธรรม เป็นกลาง และเป็นอิสระจากอิทธิพลหรืออำนาจ นอกเหนือกฎหมาย ซึ่งตามหลักการดังกล่าวนี้ คำพิพากษาของศาลในประเทศใดก็ย่อมจะมีผลบังคับใช้ภายในดินแดนของประเทศนั้นเท่านั้น คำพิพากษาของศาลในรัฐหนึ่งจะไปมีผลบังคับยังศาลในอีกรัฐไม่ได้เพราะหากเป็นเช่นนั้นแล้วก็เท่ากับเป็นการแทรกแซงอำนาจศาลจากอิทธิพลภายนอก (Shayanit Vishchuprapha, 2023, p. 198)

▣ การยอมรับคำพิพากษาของศาลต่างประเทศ

การยอมรับคำพิพากษาของศาลต่างประเทศเป็นสิ่งที่ขัดกับหลักอำนาจอธิปไตยซึ่งเป็นอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ การที่รัฐใดรัฐหนึ่งจะยอมรับคำพิพากษาของศาลในรัฐอื่นให้มีผลบังคับในรัฐตนนั้นเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นได้ยาก นอกจากระหว่างสองรัฐนั้นมีข้อตกลงระหว่างประเทศ หรือมีจารีตประเพณีร่วมกันระหว่างรัฐ หรือระบบกฎหมายภายในของระหว่างรัฐ

• ข้อตกลงระหว่างประเทศ

ในปี ค.ศ. 2019 ที่ประชุมแห่งกรุงเฮกว่าด้วยกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล (HCCH) ได้มีการจัดทำอนุสัญญาฉบับใหม่ว่าด้วยหลักการดังกล่าว เรียกว่า “2019 Hague Judgments Convention” ซึ่งกำลังได้รับความสนใจจากนานาชาติ แม้ว่าจะยังไม่มีผลบังคับใช้และยังไม่มีประเทศใดเข้าเป็นรัฐภาคี งานวิจัยนี้จึงมีความมุ่งหมายทำการวิเคราะห์เนื้อหาของอนุสัญญาฉบับปี ค.ศ. 2019 นี้ ควบคู่ไปกับการศึกษากฎหมายภายในที่มีอยู่ของประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศ ซึ่งในปัจจุบันเป็นที่ชัดเจนว่าประเทศไทยไม่ได้มีความตกลงระหว่างประเทศกับประเทศใด และไม่มีกฎหมายภายในที่เกี่ยวข้องกับการรับรองและบังคับตาม

คำพิพากษาของศาลต่างประเทศในคดีแพ่งและพาณิชย์โดยตรงเลย มีเพียงคำพิพากษาที่เกี่ยวข้องบางฉบับเท่านั้น

อนุสัญญาว่าด้วยการรับรองและการบังคับคดีตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศในคดีแพ่งและพาณิชย์ ค.ศ. 2019 หรือที่เรียกกันว่า “2019 Hague Judgments Convention” เป็นอนุสัญญาที่จัดทำขึ้นโดยที่ประชุมกรุงเฮก ว่าด้วยกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล (Hague Conference on Private International Law (HCCH)) มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการทำให้การบังคับตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศมีความคล่องตัวมากขึ้น โดย ศาสตราจารย์ คริสตอฟ แบร์นัสโกนี (Christophe Bernasconi) เลขาธิการประชุมกรุงเฮก ว่าด้วยกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล (HCCH) ได้แถลงในพิธีลงนามอนุสัญญานี้ว่า “อนุสัญญานี้จะเป็นก้าวสำคัญและรากฐานที่มั่นคงในระดับโลกเพื่อพัฒนาการเข้าถึงความยุติธรรมที่มีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง และอนุสัญญาฉบับใหม่นี้จะช่วยเติมเต็มช่องว่างที่สำคัญของกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคลด้วย” (Sheffield and Bayley, 2020) อนุสัญญาว่าด้วยการรับรองและการบังคับคดีตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศในคดีแพ่งและพาณิชย์ ค.ศ. 2019 เป็นอนุสัญญาที่มีเนื้อหาใกล้ชิดมากกับอนุสัญญากรุงเฮกว่าด้วยข้อตกลงเลือกศาล แต่อนุสัญญาฉบับใหม่ว่าด้วยการรับรองและการบังคับคดีตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศนี้มีขอบเขตที่กว้างกว่า เพราะได้มีการกำหนดกฎเกณฑ์เกี่ยวกับคุณสมบัติของคำพิพากษาที่ขยายขอบเขตนอกเหนือไปจากเขตอำนาจของศาลที่มีคำพิพากษาตามข้อตกลง เลือกศาลระหว่างคู่ความในข้อพิพาทระหว่างประเทศตามอนุสัญญากรุงเฮกว่าด้วยข้อตกลง เลือกศาล หรืออาจกล่าวได้ว่า ในด้านขอบเขตของการบังคับใช้อนุสัญญาฉบับปี ค.ศ. 2019 นี้ มีลักษณะคล้ายคลึงมากกว่ากับ “1958 New York Convention” หรือที่รู้จักกันโดยทั่วไปในนาม “อนุสัญญานิวยอร์ก” เนื่องจากอนุสัญญาว่าด้วยการรับรองและการบังคับคดีตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศในคดีแพ่งและพาณิชย์ ค.ศ. 2019 มุ่งหมายให้เกิดผลต่อคำพิพากษาของศาลต่างประเทศในลักษณะเดียวกันกับที่อนุสัญญานิวยอร์กมุ่งหมายให้เกิดผลต่อคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการ (Fietta, 2020)

อนุสัญญาว่าด้วยการรับรองและการบังคับคดีตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศในคดีแพ่งและพาณิชย์ ค.ศ. 2019 เปิดโอกาสให้ทุกประเทศสามารถเข้าร่วมเป็นรัฐภาคีได้ ไม่ว่าจะด้วยการให้สัตยาบัน (Ratification) การยอมรับ (Acceptance) การให้ความเห็นชอบ (Approval) โดยรัฐผู้ลงนาม (Signatory States) หรือภาคยานุวัติ (Accession) ตามข้อ 24 แห่งอนุสัญญา โดยสัตยาบันสาร สารการยอมรับ สารการเห็นชอบ หรือภาคยานุวัติสาร ให้นำไปวางไว้กับกระทรวงการต่างประเทศแห่งราชอาณาจักรเนเธอร์แลนด์ ซึ่งเป็นศูนย์เก็บรักษาตราสารแห่งอนุสัญญานี้

• จารีตประเพณีระหว่างประเทศ (Customary International Law)

ที่มาของกฎหมายระหว่างประเทศโดยธรรมนูญศาลประจำยุติธรรมระหว่างประเทศ (Statute of the International Justice) ลงวันที่ 16 ธันวาคม 1920 ได้นำมากำหนดใหม่ในธรรมนูญศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ

วันที่ 26 มิถุนายน 1945 มาตรา 38 ซึ่งระบุว่า *"1. ศาลนี้ซึ่งมีหน้าที่พิจารณาพิพากษากรณีพิพาทที่มาสู่ศาลตามกฎหมายระหว่างประเทศจะต้องใช้ ข. จารีตประเพณีระหว่างประเทศในฐานะเป็นหลักฐานแห่งการปฏิบัติโดยทั่วไปซึ่งได้รับการรับรองว่าเป็นกฎหมาย"* ดังนั้น จารีตประเพณีระหว่างประเทศจึงเป็นที่มาของกฎหมายระหว่างประเทศ

จารีตประเพณีระหว่างประเทศ มีลักษณะเป็นกฎหมายที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร และขาดความชัดเจนทั้งในด้านขอบเขตเนื้อหาสาระ จะทราบขอบเขตและเนื้อหาที่ชัดเจนต่อเมื่อได้รับการยืนยันโดยคำพิพากษาระหว่างประเทศ หรือเมื่อหลักกฎหมายนั้นได้ถูกประมวลขึ้นมาเป็นลายลักษณ์อักษร จารีตประเพณีระหว่างประเทศมีผลต่อการยอมรับคำพิพากษาของศาลต่างประเทศ หากประเทศทั้งสองนั้นได้มีการปฏิบัติต่อกันในลักษณะเป็นการยอมรับคำพิพากษาของศาลในประเทศคู่สัญญานั้น เนื่องจากจารีตประเพณีระหว่างประเทศเป็นที่มาของกฎหมายระหว่างประเทศ

- **ระบบกฎหมายภายในของแต่ละรัฐ**

ระบบกฎหมายภายในของแต่ละรัฐที่มีบทบัญญัติไว้โดยชัดแจ้ง ให้มีการยอมรับคำพิพากษาของศาลต่างประเทศ ย่อมแสดงว่ารัฐนั้นได้มีการยอมรับคำพิพากษาของศาลต่างประเทศในหลักกฎหมายที่บัญญัติเป็นการเฉพาะนั้น เช่น กรณีความรับผิดทางแพ่งต่อความเสียหายจากมลพิษน้ำมันอันเกิดจากเรือตามพระราชบัญญัติความรับผิดทางแพ่งต่อความเสียหายจากมลพิษน้ำมันอันเกิดจากเรือ พ.ศ. 2560 พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. 2522 มาตรา 12 วรรคหนึ่ง (6) ที่ห้ามไม่ให้คนต่างด้าวที่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาทั้งของศาลไทยและศาลต่างประเทศเข้ามาในประเทศไทย

นอกจากนี้ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 10 และมาตรา 11 ซึ่งมีลักษณะการยอมรับการลงโทษตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศ โดยมาตรา 10 มีหลักการที่สำคัญคือ ผู้ที่กระทำความผิดนอกราชอาณาจักร ซึ่งเป็นความผิดตามมาตราต่าง ๆ ที่ระบุไว้ในมาตรา 7 (2), (3) มาตรา 8 และมาตรา 9 ในความผิดเกี่ยวกับการปลอมและการแปลง ความผิดฐานชิงทรัพย์และปล้นทรัพย์ในทะเลหลวง เป็นต้น แต่ไม่รวมถึงความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงแห่งราชอาณาจักร หรือความผิดเกี่ยวกับการก่อการร้าย ถ้าศาลต่างประเทศได้พิพากษาถึงที่สุดให้ปล่อยตัวผู้นั้น หรือพิพากษาให้ลงโทษและผู้นั้นได้พ้นโทษแล้ว ศาลไทยจะไม่สามารถลงโทษผู้นั้นในราชอาณาจักรเพราะการกระทำนั้นได้อีก ถ้าผู้นั้นต้องคำพิพากษาได้รับโทษสำหรับการกระทำนั้นตามคำพิพากษาของศาลในต่างประเทศมาแล้ว แต่ยังไม่พ้นโทษ ศาลไทยจะลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นเพียงใดก็ได้ หรือจะไม่ลงโทษเลยก็ได้ ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงโทษที่ผู้นั้นได้รับมาแล้วที่ตามหลักกฎหมายที่ว่า "บุคคลจะไม่ถูกพิจารณาคดีซ้ำสองในความผิดเดียว" (Non bis in idem) เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4901/2555 ศาลในต่างประเทศพิพากษาให้ลงโทษจำเลยข้อหาค้าประเวณี แต่คดีนี้จำเลยกระทำความผิดข้อหาเป็นธุระจัดหาซึ่งบุคคลใดเพื่อการอนาจาร และเพื่อให้บุคคลนั้นกระทำการค้าประเวณี ซึ่งเป็นคนละข้อหากันและการกระทำต่างกัน การห้ามมิให้ลงโทษจำเลยในราชอาณาจักรตามประมวล

กฎหมายอาญา มาตรา 10 ต้องเป็นการลงโทษเพราะการกระทำเดียวกัน คือ เมื่อลงโทษข้อหาใดในต่างประเทศแล้วจะลงโทษข้อหาเดียวกันซ้ำในราชอาณาจักรอีกไม่ได้

ส่วนมาตรา 11 กำหนดหลักเกณฑ์ว่า ผู้ใดกระทำความผิดในราชอาณาจักร หรือกระทำความผิดที่ประมวลกฎหมายอาญาถือว่าได้กระทำในราชอาณาจักร ถ้าผู้นั้นได้รับโทษสำหรับการกระทำนั้นตามคำพิพากษาของศาลในต่างประเทศมาแล้วทั้งหมดหรือแต่บางส่วน ศาลไทยจะลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นเพียงใดก็ได้หรือจะไม่ลงโทษเลยก็ได้ ทั้งนี้โดยคำนึงถึงโทษที่ผู้นั้นได้รับมาแล้ว และในกรณีที่ผู้กระทำความผิดในราชอาณาจักรหรือกระทำความผิดที่ประมวลกฎหมายอาญาถือว่าได้กระทำในราชอาณาจักร ได้ถูกฟ้องต่อศาลในต่างประเทศโดยรัฐบาลไทยร้องขอ ศาลไทยไม่สามารถลงโทษผู้นั้นในราชอาณาจักรเพราะการกระทำนั้นอีก ถ้าได้มีคำพิพากษาของศาลในต่างประเทศอันถึงที่สุดให้ปล่อยตัวผู้นั้น หรือศาลต่างประเทศพิพากษาให้ลงโทษและผู้นั้นได้พ้นโทษแล้ว

ดังนั้น กฎหมายภายในของแต่ละประเทศจึงมีความสำคัญและมีความชัดเจนเป็นอย่างมากที่จะทำให้รัฐนั้นยอมรับคำพิพากษาของศาลต่างประเทศ

รูปแบบและระดับการยอมรับคำพิพากษาของศาลต่างประเทศ

หลักเกณฑ์ในการยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศ พบว่าในอนุสัญญากรุงเฮกว่าด้วยข้อตกลงเลือกศาล ค.ศ. 2005 ไม่ได้กำหนดรายละเอียดหรือวางหลักเกณฑ์ไว้อย่างชัดเจน กลับเป็นเพียงให้หลักการไว้อย่างคร่าว ๆ โดยเปิดโอกาสให้แต่ละประเทศสมาชิกใช้ประโยชน์ต่อแนวทางการพัฒนาและการตรากฎหมายภายใน เมื่อพิจารณาบทกฎหมายภายในของประเทศสหรัฐอเมริกาประกอบหลักกฎหมายระหว่างประเทศในเรื่องดังกล่าวจะสามารถวางเงื่อนไข 3 ประการให้ประเทศไทยใช้ในการจัดทำบทบัญญัติเรื่องการยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศในคดีแพ่งและพาณิชย์ได้ดังนี้

1) หลักเรื่องเขตอำนาจศาล โดยกำหนดให้ศาลที่ออกคำพิพากษานั้นต้องมีเขตอำนาจในการพิจารณา พิพากษา ศาลภายหลังจึงสามารถบังคับตามคำพิพากษานั้นได้

2) หลักคำพิพากษาเด็ดขาดและถึงที่สุด กำหนดให้คำพิพากษาที่กล่าวอ้างให้บังคับนั้นต้องเป็นคำพิพากษาเด็ดขาดและถึงที่สุด ไม่สามารถอุทธรณ์หรือฎีกาได้อีก

3) หลักต่างตอบแทน รัฐที่จะยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาของรัฐอื่นได้นั้นต้องมีข้อตกลงร่วมในการที่จะปฏิบัติต่อกันอันเป็นการตอบแทนระหว่างกันของรัฐภาคี

กระบวนการวินิจฉัยคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

• ต้นน้ำของกระบวนการตรวจสอบ

ความผิดนอกราชอาณาจักรและมีคนไทยถูกจับกุมดำเนินคดีนั้น จะมีหน่วยงานราชการไทยที่ใกล้ชิดกับเหตุการณ์มากที่สุดก็คือ สถานกงสุลใหญ่ หรือสถานเอกอัครราชทูต

ประจำประเทศนั้น เมื่อพิจารณาถึงอำนาจและหน้าที่ของหน่วยงานดังกล่าวตามที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการสำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงการต่างประเทศ พ.ศ. 2558 มีดังนี้

สถานกงสุลใหญ่

สถานกงสุลใหญ่ มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

1) ดำเนินการเกี่ยวกับงานด้านกงสุล ตลอดจนดูแล ปกป้อง และคุ้มครองผลประโยชน์ของประเทศไทยและคนไทยในประเทศที่อยู่ในความรับผิดชอบ

2) ดำเนินการเกี่ยวกับการส่งเสริมความสัมพันธ์และรายงานสถานการณ์ ทางการค้า เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมในประเทศที่อยู่ในความรับผิดชอบมายังกระทรวง

3) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

สถานเอกอัครราชทูต

สถานเอกอัครราชทูต มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

1) ดำเนินการเกี่ยวกับการส่งเสริมความสัมพันธ์ ระหว่างประเทศไทยกับประเทศที่อยู่ในความรับผิดชอบ

2) ดำเนินการเกี่ยวกับงานด้านกงสุล ตลอดจนดูแล ปกป้อง และคุ้มครองผลประโยชน์ของประเทศไทยและคนไทยในประเทศที่อยู่ในความรับผิดชอบ

3) ดำเนินการเกี่ยวกับการรายงานสถานการณ์และพัฒนาการทางการค้า เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมในประเทศที่อยู่ในความรับผิดชอบมายังกระทรวง

4) กำกับและดูแลการปฏิบัติงานของสถานกงสุลกิตติมศักดิ์ที่อยู่ในความรับผิดชอบ

5) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

ดังนั้น สถานกงสุลใหญ่ ณ นครซิดนีย์ จึงมีหน้าที่ในการปกครองและคุ้มครองผลประโยชน์ให้กับนายมนัส โบพรหม และนายศรศาสตร์ เทียมทัศน์ ซึ่งเป็นคนไทยที่ถูกจับดำเนินคดีในนครซิดนีย์ โดยไม่มีอำนาจและหน้าที่ในการตรวจสอบการกระทำของนายมนัสและนายศรศาสตร์ ว่าเป็นความผิดตามกฎหมายไทยและต้องรับโทษในราชอาณาจักรการกระทำของนายมนัสจึงไม่ได้ถูกรายงานให้หน่วยงานราชการในราชอาณาจักรไทยทราบส่งผลให้ไม่มีหน่วยงานใดของไทยนำการกระทำดังกล่าวมาบังคับใช้กฎหมายภายในราชอาณาจักร

• องค์การตำรวจอาชญากรรมระหว่างประเทศ

องค์การตำรวจอาชญากรรมระหว่างประเทศ (The International Criminal Police Organization: ICPO) หรือที่รู้จักกันในชื่อ“องค์การตำรวจสากล” (INTERPOL) มีฐานะเป็นองค์การระหว่างประเทศระดับรัฐบาล ให้เป็นหน่วยประสานงานกลางในการแลกเปลี่ยนข้อมูลการสืบสวนสอบสวนคดีอาชญากรรมระหว่างประเทศ และให้ความช่วยเหลือกันระหว่างกลุ่มประเทศสมาชิกจำนวน 195 ประเทศ (ข้อมูล ณ วันที่ 17 ตุลาคม 2566) ในการติดตามจับกุมผู้กระทำความผิดมาลงโทษโดยการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างสำนักงานกลางแห่งชาติ (National Central Bureau: NCB) ซึ่งเป็นหน่วยงานภายในของประเทศสมาชิกที่ถูกกำหนดให้เป็นศูนย์กลางในการติดต่อ

ประสานงานกับสำนักงานเลขาธิการองค์การตำรวจสากล ผ่านระบบข้อมูลกลางที่เรียกว่า ไอ-24/7 (I-24/7) ทุกวันตลอด 24 ชั่วโมง โดยองค์การตำรวจสากลจะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับกิจการภายในและเรื่องทางการเมืองหรือศาสนาของประเทศสมาชิก

ประเทศไทยเข้าเป็นสมาชิกขององค์การตำรวจสากลเมื่อเดือนสิงหาคม 2494 มีกองการต่างประเทศ สำนักงานตำรวจแห่งชาติเป็นสำนักงานกลางแห่งชาติของประเทศไทย ทำหน้าที่ในการประสานงานกับสำนักงานเลขาธิการองค์การตำรวจสากล ประสานงานกับสำนักงานกลางแห่งชาติของประเทศสมาชิก และประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ภายในประเทศไทย แต่ปรากฏว่าคดีของนายมนัสศาลพิพากษาและคดีถึงที่สุดตั้งแต่วันที่ 31 มีนาคม 1994 ก่อนที่ประเทศไทยจะเข้าเป็นสมาชิกขององค์กรตำรวจสากล ความร่วมมือระหว่างประเทศระหว่างองค์การตำรวจสากลกับกองการต่างประเทศ สำนักงานตำรวจแห่งชาติเกี่ยวกับข้อมูลการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดของนายมนัส จึงไม่มีหน่วยงานใดในประเทศไทยทราบเรื่อง

แต่หลังจากคดีของนายมนัสซึ่งประเทศไทยเข้าเป็นสมาชิกขององค์การตำรวจสากลแล้ว ประเทศไทยได้ให้ความร่วมมือกับองค์การตำรวจสากลในการแลกเปลี่ยนข้อมูลและจับกุมบุคคลตามหมายแดง ส่งตัวให้แก่ประเทศสมาชิก และในขณะเดียวกันก็ได้รับความร่วมมือจากประเทศสมาชิกในการจับกุมตัวผู้กระทำความผิดกลับมาดำเนินคดีในประเทศไทยหลายคดี เช่น กรณีผู้ต้องหาชาวไต้หวันในคดีแก๊งคอลเซ็นเตอร์ที่หลบหนีไปยังแอลเบเนีย และผู้ต้องหาชาวแคนาดาที่ก่อเหตุฆาตกรรมในจังหวัดภูเก็ต ซึ่งหลบหนีไปยังแคนาดา เป็นต้น

องค์การตำรวจสากล เป็นกลไกความร่วมมือระหว่างประเทศในทางอาญารูปแบบหนึ่งที่ช่วยให้การปราบปรามอาชญากรรมระหว่างประเทศเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น อย่างไรก็ตาม มีข้อพึงระวังบางประการ กล่าวคือ แม้ว่าหมายแดงขององค์การตำรวจสากลไม่มีสถานะเป็นหมายจับที่ประเทศสมาชิกต้องปฏิบัติตามก็ตาม แต่ส่วนใหญ่มักให้ความร่วมมือจับกุมบุคคลตามหมายแดงและส่งตัวให้แก่ประเทศสมาชิกที่ขอออกหมาย ดังนั้น หน่วยงานของประเทศไทยที่เกี่ยวข้องควรใช้ความระมัดระวังในการดำเนินการตามหมายแดง ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ของกฎหมายอย่างเคร่งครัด เพื่อไม่ให้เกิดการละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกจับกุมและกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (Saranya Seema, 2566, p. 1)

• กระบวนการตรวจสอบก่อนส่งศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

เป็นการตรวจสอบกันเองของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยต้องมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร เข้าชื่อร้องต่อประธานสภาผู้แทนราษฎรว่าสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรคนหนึ่งคนใดแห่งสภานั้นสิ้นสุดตาม มาตรา 101 (3) (5) (6) (7) (8) (9) (10) หรือ (12) จากนั้นให้ประธานสภาผู้แทนราษฎร ส่งคำร้องนั้นไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัยว่าสมาชิกภาพของสมาชิกผู้นั้นสิ้นสุดลงหรือไม่

คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ

คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (สำนักงาน ป.ป.ช.) ในการควบคุมและตรวจสอบคุณสมบัติสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร มีหน้าที่และอำนาจทำการไต่สวนและมีความเห็นกรณีมีการกล่าวหาว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ หรือผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดิน ผู้ใดมีพฤติการณ์ร่ำรวยผิดปกติ ทุจริตต่อหน้าที่ หรือจงใจปฏิบัติหน้าที่หรือใช้อำนาจขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย หรือฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมอย่างร้ายแรง เพื่อดำเนินการต่อไปตามรัฐธรรมนูญหรือตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติไต่สวนข้อเท็จจริง และหากมีมติด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของกรรมการทั้งหมดเท่าที่มีอยู่เห็นว่า ผู้นั้นมีพฤติการณ์หรือกระทำความผิดตามที่ไต่สวน ถ้าเป็นกรณีฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมอย่างร้ายแรง ให้เสนอเรื่องต่อศาลฎีกาเพื่อวินิจฉัย

เมื่อศาลฎีกาหรือศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ประทับรับฟ้องให้ผู้ถูกกล่าวหาหยุดปฏิบัติหน้าที่จนกว่าจะมีคำพิพากษา เว้นแต่ศาลฎีกาหรือศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่น ในกรณีที่ศาลฎีกาหรือศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีคำพิพากษาว่า ผู้ถูกกล่าวหามีพฤติการณ์หรือกระทำความผิดตามที่ถูกกล่าวหา แล้วแต่กรณี ให้ผู้ต้องคำพิพากษานั้นพ้นจากตำแหน่งนับแต่วันหยุดปฏิบัติหน้าที่ และให้เพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งของผู้นั้น และจะเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งมีกำหนดเวลาไม่เกินสิบปีด้วยหรือไม่ก็ได้

การฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมอย่างร้ายแรง ตามที่บัญญัติไว้ในข้อบังคับว่าด้วยประมวลจริยธรรมของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และกรรมาธิการ พ.ศ. 2563 เป็นการกระทำฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามประมวลจริยธรรม ดังนี้ สมาชิกและกรรมาธิการต้องจงรักภักดีและพิทักษ์รักษาไว้ซึ่งสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สมาชิกและกรรมาธิการต้องรักษาไว้และปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย โดยเคร่งครัด สมาชิกและกรรมาธิการ ต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต และเสียสละ โดยยึดถือประโยชน์ของประเทศชาติและประชาชนเป็นสิ่งสูงสุด

คณะกรรมการการเลือกตั้ง (คณะกรรมการการเลือกตั้ง)

ในการควบคุมและตรวจสอบคุณสมบัติสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร รัฐธรรมนูญมาตรา 82 วรรคท้าย เป็นบทบัญญัติที่ให้คณะกรรมการการเลือกตั้ง มีอำนาจดำเนินการกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาได้เช่นเดียวกับที่เคยบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 91 วรรคท้าย แต่ให้คณะกรรมการการเลือกตั้งส่งเรื่องไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัยได้โดยตรง ไม่ต้องส่งผ่านประธานแห่งสภาที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิก

วุฒิสภาผู้นั้นเป็นสมาชิก เมื่อคณะกรรมการการเลือกตั้งเห็นว่าสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือสมาชิกวุฒิสภาคนใดคนหนึ่งมีเหตุสิ้นสุดลงตามมาตรา 101 (3) (5) (6) (7) (8) (9) (10) หรือ (12) ให้ส่งเรื่องไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัย

• กระบวนการตรวจสอบโดยศาลรัฐธรรมนูญ

ศาลรัฐธรรมนูญเป็นองค์กรที่พิทักษ์ความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ ด้วยการทำหน้าที่ “ควบคุมความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ” เมื่อมีข้อโต้แย้งเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายหรือเรื่องการปฏิบัติตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญขึ้น และเป็นคดีเข้าสู่ศาลรัฐธรรมนูญ โดยนำบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญมาใช้บังคับกับข้อเท็จจริงในแต่ละกรณี ซึ่งคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญมีผลผูกพันกับทุกองค์กร

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 มาตรา 73 วรรคหนึ่ง ได้บัญญัติวิธีพิจารณาและการทำคำวินิจฉัยหรือคำสั่งของศาลรัฐธรรมนูญว่า “คำวินิจฉัยของศาลอย่างน้อยต้องประกอบด้วยข้ออ้างและคำขอตามที่ปรากฏในคำร้องหรือหนังสือขอให้ศาลพิจารณาวินิจฉัย ข้อโต้แย้งในคำชี้แจงข้อกล่าวหา ประเด็นแห่งคดี สรุปข้อเท็จจริงที่ได้จากการพิจารณา เหตุผลในการวินิจฉัยในแต่ละประเด็น และบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญและกฎหมายที่ยกขึ้นอ้างอิง รวมทั้งผลแห่งคำวินิจฉัย” ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่เป็นไปตาม “หลักการพิพากษาไม่เกินคำขอ” ซึ่งเหตุที่ทำให้ศาลรัฐธรรมนูญไม่สามารถวินิจฉัยเรื่องที่ไม่อยู่ในคำร้องหรือหนังสือขอให้ศาลพิจารณาวินิจฉัยได้

ศาลรัฐธรรมนูญเป็นศาลหนึ่งที่ใช้อำนาจตามหลักกฎหมายมหาชน ซึ่งหลักกฎหมายที่ศาลรัฐธรรมนูญใช้เป็นหลักในการวินิจฉัยจึงเป็นหลักกฎหมายมหาชน ทฤษฎีและแนวคิดทางกฎหมายมหาชน แต่การที่จะทำความเข้าใจและเข้าถึงเนื้อแท้และองค์ความรู้ของกฎหมายมหาชนจึงต้องทำความเข้าใจในทฤษฎีและแนวความคิดทางกฎหมายมหาชน เช่น การจะเข้าใจถึง “อำนาจ” จำต้องมีองค์ความรู้เรื่อง “รัฐ” การที่จะเข้าใจเรื่อง “การตรวจสอบอำนาจ” ก็ต้องมีองค์ความรู้เรื่อง “หลักการแบ่งแยกอำนาจ” (Kriengkrai Charoenthanawat, 2020, p. 100)

หลักกฎหมายมหาชน ทฤษฎีและแนวคิดทางกฎหมายมหาชน ที่ศาลรัฐธรรมนูญใช้เป็นหลักในการวินิจฉัยติดสินคดีมีเป็นจำนวนมาก เช่น ทฤษฎีว่าด้วยรัฐ แนวคิดเรื่องอำนาจอธิปไตย หลักการแบ่งแยกอำนาจ หลักนิติรัฐ หลักความชอบด้วยกฎหมาย หลักความเสมอภาค หลักแห่งความได้สัดส่วน หลักแห่งความเหมาะสม และหลักแห่งความจำเป็น โดยคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 6/2564 ศาลรัฐธรรมนูญได้ยกเอาหลักกฎหมายมหาชนเรื่องอำนาจอธิปไตย หลักความเป็นรัฐ มาใช้ในการวินิจฉัยติดสินคดี

▣ สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาวิเคราะห์ปัญหากระบวนการตรวจสอบการสิ้นสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรด้วยเหตุต้องคำพิพากษาอันถึงที่สุดของศาลต่างประเทศ โดยศึกษาเฉพาะกรณีคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ 6/2564

ซึ่งผู้วิจัยได้นำแนวคิดและทฤษฎีทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องมาสังเคราะห์โดยละเอียดในหลายด้านแล้ว พบว่า คำวินิจฉัยนี้มีประเด็นทางกฎหมายที่เกิดขึ้นหลายประการ ดังนี้

• ใช้หลักกฎหมายเรื่องอำนาจอธิปไตยเท่านั้นในการวินิจฉัย

คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมได้ยกหลักอำนาจอธิปไตยของประเทศไทย เป็นหลักกฎหมายในการสรุปความเห็น โดยมีหลักความเป็นอิสระของตุลาการเป็นหลักกฎหมายเพื่อสนับสนุนหลักอำนาจอธิปไตย ซึ่งหากใช้หลักกฎหมายดังกล่าวเพียงหลักเดียวแล้ว ผลของคำวินิจฉัยก็จะออกมาในรูปแบบเดียวเท่านั้น ตามที่ปรากฏในคำวินิจฉัย แต่จากการศึกษาพบว่า หลักการยอมรับคำพิพากษาอันถึงที่สุดของศาลในต่างประเทศ ซึ่งเป็นหลักที่นานาประเทศนำมาใช้อย่างแพร่หลายทั้งประเทศที่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายบัญญัติไว้โดยชัดแจ้ง และประเทศที่ไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายบัญญัติไว้ เช่น ประเทศอังกฤษ รวมทั้งประเทศไทยปรากฏตามคำพิพากษาศาลฎีกา และคำพิพากษาอื่น โดยหลักการยอมรับคำพิพากษาอันถึงที่สุดของศาลในต่างประเทศ ทั้งประเทศไทยและนานาชาติ พบว่าการที่ประเทศใดจะยอมรับคำพิพากษาของศาลต่างประเทศนั้น มีหลักเกณฑ์ที่ใช้พิจารณาในการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศ เป็นแนวทางเดียวกัน ดังนี้

1) คำพิพากษานั้นจะต้องเป็นคำพิพากษาของศาลที่มีเขตอำนาจในการพิจารณาคดี

2) คำพิพากษานั้นต้องเบ็ดเสร็จเด็ดขาด หากคำพิพากษาของศาลต่างประเทศใดยังมีการขอให้เปลี่ยนแปลงแก้ไขโดยศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีนั้นเอง คำพิพากษานั้นก็ไม่อาจถือได้ว่าเบ็ดเสร็จเด็ดขาด

3) ต้องเป็นคำพิพากษาที่มีการกำหนดให้ชำระหนี้เป็นจำนวนเงินที่แน่นอน

เมื่อตรวจสอบคำพิพากษาของศาลแขวงรัฐนิวเซาท์เวลส์ เครือรัฐออสเตรเลีย ข้อเท็จจริงรับฟังเป็นที่ยุติแล้วว่าเป็นคำพิพากษาเบ็ดเสร็จเด็ดขาดหรือถึงที่สุดแล้ว โดยศาลที่มีเขตอำนาจในการพิจารณาคดี ซึ่งหากศาลต้องการยกหลักการยอมรับคำพิพากษาอันถึงที่สุดของศาลต่างประเทศมีวินิจฉัยแล้ว กระบวนการไต่สวนรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อให้ได้มาซึ่งสำเนาคำพิพากษาที่มีการรับรองสำเนาคำพิพากษาถูกต้อง เพื่อนำมาเป็นหลักฐานในคดีก็ไม่ใช่เรื่องที่เกินขีดความสามารถของศาล ซึ่งหากมีการดำเนินการแล้วอาจได้ผลคำวินิจฉัยที่แตกต่าง

• ปัญหาทางกฎหมายและกระบวนตรวจสอบสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเมื่อต้องคำพิพากษาอันถึงที่สุดของศาลในต่างประเทศ

คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ 6/2564 ที่วินิจฉัยว่าสมาชิกภาพของผู้ถูกร้องไม่สิ้นสุดลง ทั้งที่เคยต้องโทษจำคุกถึง 4 ปี ในความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดในต่างประเทศ ซึ่งเป็นคำวินิจฉัยที่ค้านต่อความรู้สึกของประชาชน ซึ่งเหตุผลหนึ่งที่ให้ผลคำวินิจฉัยออกมาเช่นนั้น เนื่องจากผู้ถูกร้องกระทำความผิดนอกราชอาณาจักรแต่เป็นความผิดที่เกี่ยวเนื่องกับความผิดในราชอาณาจักร และเป็นความผิดที่เป็นความผิดทั้งในประเทศไทยและเครือรัฐออสเตรเลีย แต่ในการกระทำความผิดดังกล่าวไม่มีหน่วยงานของไทย เข้าไปดำเนินการขยายผลการกระทำความผิดที่เกิดขึ้นใน

ราชอาณาจักร ซึ่งควรจะเป็นหน้าที่ของสถานกงสุลใหญ่ ณ นครซิดนีย์ หรือองค์การตำรวจอาชญากรรมระหว่างประเทศ (The International Criminal Police Organization: ICPO) หรือที่รู้จักกันในชื่อ“องค์การตำรวจสากล” (INTERPOL) แต่หน่วยงานทั้งสองไม่สามารถดำเนินการได้ เนื่องจากขณะนั้นประเทศไทยยังไม่เข้าเป็นสมาชิกขององค์การตำรวจสากล หน่วยงานตำรวจของไทยจึงไม่ได้รับข้อมูลการถูกดำเนินคดีของผู้ถูกร้อง

ส่วนสถานกงสุลใหญ่ ณ นครซิดนีย์ มีหน้าที่ในการปกครองและคุ้มครองผลประโยชน์ให้กับคนไทยที่ถูกจับดำเนินคดีในนครซิดนีย์ โดยไม่มีอำนาจและหน้าที่ในการตรวจสอบการกระทำของคนไทยว่า เป็นความผิดตามกฎหมายไทยและต้องรับโทษในราชอาณาจักร การกระทำของผู้ถูกร้องจึงไม่ได้ถูกรายงานให้หน่วยงานราชการในราชอาณาจักรไทยทราบ ส่งผลให้ไม่มีหน่วยงานใดของไทยนำการกระทำดังกล่าวมาบังคับใช้กฎหมายภายในราชอาณาจักร

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยเห็นว่า ควรมีการแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย กฎ หรือระเบียบของหน่วยงานที่มีหน้าที่ในการบังคับใช้กฎหมายเพื่อไม่ให้เกิดช่องว่างของกฎหมาย และการตีความทางกฎหมายให้เกิดความเป็นธรรม เสมอภาค เป็นที่ยอมรับต่อประชาชนและเป็นมาตรฐานสากล ดังต่อไปนี้

• แก้ไขพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 ดังต่อไปนี้

มาตรา 73 บัญญัติข้อความนี้คือ **“คำวินิจฉัยของศาลตามวรรคหนึ่งในเรื่องคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ศาลอาจวินิจฉัยข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายที่นอกเหนือจากคำร้องในข้อกล่าวหาเดียวกันนั้น”** เป็น วรรคสอง และให้ความในวรรคสองเดิมเป็นวรรคท้ายแทน เนื่องจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทำหน้าหน้าที่แทนประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศในฐานะฝ่ายนิติบัญญัติ และอาจได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองอื่น ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายบริหาร หรือกรรมาธิการต่าง ๆ ในรัฐสภา ซึ่งมีบทบาททางการเมืองที่สำคัญยิ่ง จึงควรมีการตรวจสอบพฤติกรรมทางจริยธรรมเช่นเดียวกับผู้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 160 (5) ซึ่งเมื่อมีคำวินิจฉัยของศาลในประเด็นทางจริยธรรมหรือความเหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ แม้อาจจะไม่มีผลทำให้สมาชิกภาพการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต้องสิ้นสุดลงก็ตาม แต่ย่อมมีผลทางสังคม หรือการต้องรับผิดชอบทางการเมืองของบุคคลผู้นั้นได้

• แก้ไขเพิ่มเติม กฎกระทรวง แบ่งส่วนราชการสำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงการต่างประเทศ พ.ศ. 2558 ข้อ 17 โดยบัญญัติเพิ่มเติม “**(4) ดำเนินการรายงานบุคคลที่ต้องคดีอาญาและเป็นกรณีที่ต้องรับโทษภายในราชอาณาจักรในกับอัยการสูงสุดทราบโดยเร็ว**” และข้อ 18 โดยบัญญัติเพิ่มว่า **“(6) ดำเนินการรายงานบุคคลที่ต้องคดีอาญาและเป็นกรณีที่ต้องรับโทษภายในราชอาณาจักรในกับอัยการสูงสุดทราบโดยเร็ว”** เพื่อเป็นการกำหนดหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้มีหน้าที่ต้องปฏิบัติเพื่อไม่ให้เกิดช่องวางในการบังคับใช้กฎหมาย

• ออกกฎหมายรองรับ เพื่อให้ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการยอมรับและการบังคับตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศในเรื่องทางแพ่งและพาณิชย์ (Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Judgments in Civil and Commercial Matters) และความตกลงฉบับอื่น ๆ ที่จะคลอบคลุมถึงการบังคับและรับรองตามคำพิพากษาคดีระหว่างประเทศ

อย่างไรก็ตาม จะเห็นได้ว่าการเป็นภาคีอนุสัญญาดังกล่าว ยังติดขัดทางด้านนโยบายของประเทศไทยในการเข้าเป็นภาคีอนุสัญญาระหว่างประเทศ ซึ่งสำนักงานงานศาลยุติธรรมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังคงมีข้อห่วงกังวลเกี่ยวกับข้อเสียเปรียบของประเทศในการเข้าเป็นภาคีอนุสัญญา เนื่องจากประเทศไทยอาจมีการบังคับตาม คำพิพากษาของศาลไทยในต่างประเทศในสัดส่วนที่น้อยกว่า กรณีที่ศาลต่างประเทศนำคำพิพากษามาบังคับในประเทศไทย จึงยังอยู่ในระหว่างการศึกษาถึงประโยชน์ที่ประเทศไทยจะได้รับตามอนุสัญญานี้และผลกระทบในมิติต่าง ๆ อย่างรอบด้าน (Natchar Holmqvist, 2021)

บรรณานุกรม

Anan Chaynuk. (2013). Recognition and enforcement in accordance with the judgments of the Courts in ASEAN Economic Community. S*ripatum Chonburi Academic Journal*, *9*(4), 31.

Bowonsak Uwanno. (2017). *Public Law Volume 4.* Winyuchon.

Fietta, V. (2020). *The new 2019 Hague Judgments Convention.* https://www.volterrafietta.com/the-new-2019-hague-judgments-convention/2019 Hague Judgments Convention, Article 24 "1. This Convention shall be open for signature by all States.

Kriengkrai Charoenthanavat. (2020). *Basic principles of public law* (6nd ed.). Winyuchon.

Natcha Holmqvist. (2021). *Recognition and Enforcement of Judgment on International Family Matters in the Aspect of Child Custody and Child Maintenance* [Unpublished doctoral dissertation]. Thammasat University.

Shayanit Vishchuprapha. (2023). Thailand's possibility of becoming a Party to the convention on the recognition and enforcement of Foreign Judgments in Civil and Commercial Matters of 2019. *Journal of Law Mae Fah Luang University*, *6*(1), 190-226.

Thatchapong Wongriantong. (2017). Principle of Universality and No Bis in Idem in Thai Criminal Code. *Payap University Journal, 27*(1), 99.

United Nations Convention against Trafficking in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances. (1988). Adopted by the United Nations on December 19, 1988, Article 3 Offenses and Punishments 1.

Varissara Teeratattanont. (2022). *Disqualication of minster in case of being sentenced by a judgment to impresonment under the Constitution of the Kingdom of Thailand. A Study on the Effect of Foreign Judgmrnts* [Unpublished master's thesis]. Chulalongkorn University.

Worajet Phakharat. (2021). *Teachings on the State and the Principles of Public Law* (3nd ed.). Phap Printing House.

Saranya S. (2023). *International police organization, secretariat of the house of Representatives.* https://library.parliament.go.th/th/radioscript/rr2566-oct7

Sheffield, S., & Bayley, D. (2020). *The new Hague Judgements Convention.* https://www.hfw.com/The-New-Hague-Judgments-Convention

การบริหารจัดการสภาพแวดล้อมเพื่อรองรับโรคระบาดทางระบบทางเดินหายใจโควิด - 19 ในทัณฑสถานไทย: กรณีศึกษาเรือนจำกลางประจำจังหวัดสามแห่ง*

COVID-19 Pandemic Management in Thai Prisons: A Multiple Case Study of Three Provincial Central Prisons

*ชุมพร มูรพันธุ์***

Chumporn Moorapun

*พิยะรัตน์ นันทะ****

Piyarat nanta

*พิสิษฐ์ เบะประโคน*****

Pisit Beprakon

---

* ขอขอบคุณ ดร.ขัตติยา รัตนดิลก ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนากระบวนการยุติธรรม ผู้ให้คำแนะนำในการดำเนินงานวิจัยนี้จนสำเร็จลุล่วงด้วยดี ขอขอบคุณสำนักงานกิจการยุติธรรมสำหรับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานโครงการวิจัย โดยบทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการพัฒนามาตรฐานการออกแบบและก่อสร้างสถานที่ควบคุม/คุมขังในประเทศไทยเพื่อรับมือกับวิกฤตโรคระบาด ภายใต้ชุดโครงการพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อรับมือภาวะวิกฤติจากโรคระบาดในสถานที่ควบคุม/คุมขัง ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566

* I would like to express my gratitude to Dr.Kattiya Ratanadilok, Director of the Institute for Justice Research and Development, for her guidance in the successful completion of this research. I would also like to thank the Office of Justice Affairs for their involvement in the research project. This article is part of the project on designing post-release confinement facilities for individuals under surveillance, in accordance with the Act on Measures to Prevent Recidivism in Sexual or Violent Offenses B.E. 2565. It is part of a series of projects under the Development of Technology and Innovation for Crisis Management in Controlled/Confinement Facilities, funded by the Office of the Science, Research, and Innovation Promotion Commission for the fiscal year 2023.

** รองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาสถาปัตยกรรมภายใน คณะสถาปัตยกรรม ศิลปะและการออกแบบ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

** Associate Professor of Department of Interior Architecture, School of Architecture, Art, and Design, King Mongkut's Institute of Technology Ladkrabang.

*** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาสถาปัตยกรรมภายใน คณะสถาปัตยกรรม ศิลปะและการออกแบบ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

*** Assistant Professor of Department of Interior Architecture, School of Architecture, Art, and Design, King Mongkut's Institute of Technology Ladkrabang.

**** นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชาการออกแบบสภาพแวดล้อม ภาควิชาสถาปัตยกรรมภายใน คณะสถาปัตยกรรม ศิลปะและการออกแบบ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

**** Ph.D. Student in Environmental Design, Department of Interior Architecture, School of Architecture, Art, and Design, King Mongkut's Institute of Technology Ladkrabang.

Received: 28 October 2024 **Revised:** 8 April 2025 **Accepted:** 8 April 2025

บทคัดย่อ

ในปี พ.ศ. 2562 เกิดโรคระบาดโควิด 19 กระจายไปทั่วโลกส่งผลผู้ต้องขังในเรือนจำต่าง ๆ ในประเทศไทย การศึกษานี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาและเรียนรู้มาตรการการที่ดีและเป็นที่ยอมรับ เพื่อรับมือกับโรคระบาดดังกล่าวในเรือนจำกลาง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการแก้ปัญหาในขั้นต่อไป การวิจัยนี้เป็นการศึกษาแบบพหุกรณี ในเรือนจำกลางบางขวาง ชลบุรี และนครปฐม โดยการสำรวจสภาพแวดล้อม สัมภาษณ์ผู้บัญชาการเรือนจำ เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ และบุคลากรการแพทย์ ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการโรคระบาด ได้แก่ ความแออัด การฟุ้งกระจายของเชื้อโรค ระยะเวลาที่ยาวนานในการกักโรค การรวมกันของผู้ต้องขังต่างประเภท การเข้าถึงบริการด้านสุขภาพ พบว่ามาตรการจำกัดกิจกรรม และการงดเยี่ยมญาติสร้างให้เกิดความเครียดในหมู่ผู้ต้องขัง แต่สามารถบรรเทาความสภาวะทางลบนี้ได้ด้วยการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารออนไลน์ การมีห้องความดันลบนั้นจำเป็นสำหรับผู้ป่วยโรคทางเดินหายใจในภาวะปกติ แต่อาจไม่ใช่ทางออกในภาวะโรคระบาดใหญ่ เนื่องจากมีจำนวนผู้ป่วยมากเกินกว่าที่พื้นที่และอุปกรณ์รองรับได้ เนื่องจากเรือนจำมีช่องเปิดขนาดใหญ่ใช้การไหลเวียนอากาศตามธรรมชาติ ส่งผลให้เกิดการฟุ้งกระจายตัวของโรคทางเดินหายใจภายในอาคารเรือนนอน จึงควรหาแนวทางการปรับปรุงระบบการไหลเวียนอากาศเพื่อลดการแพร่เชื้อ การปรับเปลี่ยนชนิดสุขภัณฑ์และใช้วัสดุที่ทนต่อการทำความสะอาดและไม่เก็บกักเชื้อโรค ควบคู่กับการใช้เทคโนโลยีและมาตรการอื่น ๆ เพื่อลดการแพร่เชื้อ และสร้างสุขอนามัยที่ดีในเรือนจำ

คำสำคัญ: เรือนจำ, โรคระบาด, สภาพแวดล้อม, พฤติกรรม, คุมขัง

Abstract

In 2019, the COVID-19 pandemic spread globally and significantly affected inmates in Thailand's correctional facilities. This study aims to examine and identify effective measures for managing the pandemic within central prisons for future problem-solving guidelines. The research employed a multiple case study approach, focusing on Bang Kwang, Chonburi, and Nakhon Pathom Central Prisons. The data collection methods included site surveys and in-depth interviews with prison commanders, correctional officers, and medical personnel. The findings indicate that several factors influence pandemic management, including overcrowding, airborne transmission, extended quarantine periods, the mixing of different inmate categories, and healthcare accessibility. The measures of restricted activities and visitor prohibitions generated stress among inmates, whereas online communication technologies partially mitigated inmates' negative effects. It was found that negative pressure rooms, which are essential for respiratory patients under normal

circumstances, were not applicable as a solution during the pandemic because the overwhelming number of patients exceeded facility capacity and equipment availability. Because the prison structure has a large opening with natural ventilation, the spread of respiratory diseases within dormitory buildings has occurred. Recommendations include improving ventilation systems to reduce transmission, modifying sanitary fixtures, and utilizing materials resistant to cleaning methods and pathogen accumulation. These measures should be implemented alongside other technological solutions and preventive protocols to minimize disease transmission and enhance prison hygiene standards.

Keywords: prison, pandemic, environment, behavior, confinement

▣ บทนำ

การอุบัติขึ้นของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด 19) ในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2562 นับเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของระบบสาธารณสุขโลก การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส SARS-CoV-2 ซึ่งเป็นสาเหตุของโรคโควิด 19 ได้ส่งผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญต่อระบบสังคม เศรษฐกิจ และสาธารณสุขในระดับโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแพร่กระจายของเชื้อผ่านระบบทางเดินหายใจ และการสัมผัสสารคัดหลั่ง ซึ่งนำไปสู่อัตราการติดเชื้อและการเสียชีวิตที่สูงในประชากรทั่วโลก

องค์การอนามัยโลกได้กำหนดแนวทางเชิงนโยบาย และมาตรการทางสาธารณสุขที่มีความเข้มงวดเพื่อควบคุมการแพร่ระบาด โดยประกอบด้วยมาตรการหลักที่สำคัญหลายประการ ได้แก่ การกักกันโรค (quarantine) สำหรับผู้สัมผัสเสี่ยงสูง การแยกกัก (isolation) สำหรับผู้ติดเชื้อ การรักษาระยะห่างทางกายภาพ (physical distancing) ในระยะอย่างน้อย 1 เมตร และการดำเนินการติดตามผู้สัมผัส (contact tracing) อย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ยังมีมาตรการป้องกันส่วนบุคคล เช่น การสวมหน้ากากอนามัยและการรักษาสุขอนามัยของมือ ซึ่งมาตรการเหล่านี้ได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางสังคมอย่างมีนัยสำคัญจนเกิดเป็นปรากฏการณ์ที่เรียกว่า “วิถีชีวิตแบบปกติใหม่” (new normal)

ในบริบทของระบบราชทัณฑ์ แม้จะมีการควบคุมการเข้าออกอย่างเข้มงวด แต่ก็ไม่สามารถหลีกเลี่ยงผลกระทบจากการระบาดนี้ได้ เนื่องจากการแพร่กระจายของเชื้อในเรือนจำเกิดขึ้นผ่านหลายช่องทาง ทั้งจากการรับตัวผู้ต้องขังใหม่ การเยี่ยมญาติ การนำเข้าสิ่งของ และการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรทางราชทัณฑ์ ข้อมูลเชิงสถิติของกรมราชทัณฑ์ ณ วันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2564 พบว่า มีผู้ติดเชื้อสะสมจำนวน 36,001 ราย กระจายตัวใน 14 เรือนจำ โดยมีผู้ต้องขังที่อยู่ระหว่างการรักษาจำนวน 3,264 ราย ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความรุนแรงของสถานการณ์ในระบบราชทัณฑ์

ประเทศที่พัฒนาแล้วหลายประเทศ อาทิ สหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร และสาธารณรัฐอิตาลี ต่างก็ประสบกับวิกฤตการณ์การแพร่ระบาด

ในเรือนจำ นำไปสู่การดำเนินมาตรการเชิงนโยบายที่เข้มงวด ประกอบด้วย การพักการลงโทษสำหรับผู้ต้องขังที่ใกล้พ้นโทษ การระงับกิจกรรมทางสังคม การจำกัดการเยี่ยม และการบังคับใช้มาตรการกักตัวในห้องขังเดี่ยวเป็นระยะเวลา 23.5 ชั่วโมงต่อวัน แต่มาตรการดังกล่าวก็ส่งผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญต่อสุขภาวะทางจิตของผู้ต้องขัง นำไปสู่ภาวะความเครียดสูง และการเพิ่มขึ้นของอัตราการฆ่าตัวตายของผู้ถูกคุมขัง

Riback et al. (2023) ได้ชี้ให้เห็นถึงปัญหาเชิงระบบที่สำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความไม่สอดคล้องของแนวทางปฏิบัติเพื่อควบคุมโควิด 19 ซึ่งส่งผลให้เกิดความไม่มั่นคงทั้งในกลุ่มเจ้าหน้าที่และผู้ต้องขัง นอกจากนี้ ข้อจำกัดในการเข้าถึงทรัพยากรที่จำเป็น อาทิ อุปกรณ์ส่วนบุคคล วัสดุทำความสะอาด และชุดตรวจคัดกรองเชื้อ ยิ่งเพิ่มความซับซ้อนให้กับการบริหารจัดการสถานการณ์ บุคลากรทางราชทัณฑ์ต้องเผชิญกับภาวะความเครียดและความอ่อนล้าจากการปฏิบัติงานที่เพิ่มขึ้น อันเนื่องมาจากการลดลงของจำนวนบุคลากรที่สามารถปฏิบัติงานได้เนื่องจากการติดเชื้อ

วิกฤตการณ์ดังกล่าว ได้นำไปสู่การพัฒนากรอบแนวคิดในการออกแบบเรือนจำรูปแบบใหม่ในประเทศไทย โดยมีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ การยกระดับความมั่นคงปลอดภัยผ่านการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี การพัฒนามาตรฐานการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังให้สอดคล้องกับหลักสากล และการยกระดับคุณภาพชีวิตของบุคลากรทางราชทัณฑ์ การออกแบบดังกล่าวยังคำนึงถึงมิติด้านความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม การรองรับวิถีชีวิตปกติใหม่ และการบูรณาการเทคโนโลยีในการดำเนินงาน เพื่อมุ่งสู่การพัฒนาเรือนจำที่ส่งเสริมสุขภาวะองค์รวม (Holistic Well-being) ของทั้งผู้ต้องขังและบุคลากรทางราชทัณฑ์

Bailey (1982) และ Cook and Hussey (2002) กล่าวถึง โมเดลเทคโนโลยีอำนวยความสะดวกในกิจกรรมของมนุษย์ (Human Activity Assistive Technology model) หรือ HAAT เป็นแบบโมเดลรูปทรงกลมสามมิติ ประกอบด้วยปัจจัย 4 ด้าน ได้แก่ (1) มนุษย์ (human) (2) กิจกรรม (activities) และ (3) เทคโนโลยีอำนวยความสะดวก (Assistive Technology: AT) ในสัดส่วนที่เท่ากัน ซึ่งอยู่ภายใต้ และ (4) บริบท (context) มักจะถูกนำไปใช้ในการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้พิการ (disabilities) เพื่อประเมินความสัมพันธ์ระหว่างเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับบุคคล และบริบท แต่จุดเด่นของโมเดลนี้ คือ ความเรียบง่าย ให้ความสำคัญกับชนิด ประเภท และลักษณะการเกิดกิจกรรมพร้อมผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างเท่าเทียมกันตามบริบทของการมีส่วนร่วมในแต่ละสถานการณ์ จึงสามารถนำมาใช้ในการทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาเครื่องมืออำนวยความสะดวก หรือออกแบบแก้ไขสภาพแวดล้อมทางกายภาพ (physical environment) ในพื้นที่กักโรคภายในทัณฑสถานได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นระบบ

ดังนั้น การวิจัยนี้มุ่งประเมินการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมของเรือนจำกลางเพื่อรองรับสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) สำหรับประเทศไทย โดยเลือกใช้การวิเคราะห์ของ HAAT Model ดังที่กล่าวมาข้างต้น เป็นกรอบการประเมินใน

เรือนจำกลางที่เป็นเรือนจำที่วิธีการบริหารจัดการที่ดี เพื่อนำข้อมูลมาใช้ในการเสนอแนะแนวทางการออกแบบเรือนจำกลางเพื่อรองรับสถานการณ์การแพร่ระบาดต่อไป

วัตถุประสงค์

1) เพื่อศึกษา และทบทวนมาตรฐานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ มาตรฐาน ระเบียบ ข้อกฎหมาย และแนวปฏิบัติต่าง ๆ ในการออกแบบและก่อสร้างห้องกักโรค พื้นที่สำหรับเฝ้าระวังการติดเชื้อ ในสถานที่ควบคุม และคุมขัง ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง แนวทางในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังและผู้กระทำความผิด สำหรับเรือนจำ

2) เพื่อศึกษาการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมเรือนจำกลางที่มีมาตราการที่ดีในการรับมือกับสถานการณ์โรคระบาดโควิด 19 โดยการใช้ HAAT Model ในการเป็นกรอบแนวความคิดในการประเมิน

3) เพื่อสรุปวิธีการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมเรือนจำกลางที่มีมาตรฐานที่ดีในระดับสากล

วรรณกรรมปริทัศน์

การทบทวนวรรณกรรมมุ่งเน้นการพิจารณาปัจจัยสำคัญ 4 ประการตามแบบของโมเดลเทคโนโลยีอำนวยความสะดวกในกิจกรรมของมนุษย์ หรือ HAAT ในการอธิบายแนวทางในการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล โดยผลของการทบทวนนี้จะถูกนำไปอภิปรายเปรียบเทียบกับแนวปฏิบัติที่พบในกรณีศึกษา เพื่อใช้สร้างแนวทางการแก้ปัญหา และการสร้างมาตรฐานการออกแบบต่อไป

1) ปัจจัยด้านมนุษย์ (human) ปัจจัยด้านมนุษย์ ที่เกี่ยวข้องกับการเกิดโรคระบาดทางเดินหายใจในเรือนจำ ประกอบด้วย ผู้ต้องขัง ญาติ และเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานภายในเรือนจำ รวมถึงผู้ที่อยู่ในกระบวนการยุติธรรม (Vélez & Zabala, 2017) เรือนจำที่ไม่แออัด มีระบบการบริหารจัดการโรคระบาด และการสื่อสารที่ชัดเจน เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การบริหารโรคระบาดเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ (Vélez & Zabala, 2017)

อุปสรรคต่อการบริหารจัดการด้านสาธารณสุขและการควบคุมโควิด 19 คือ ความแออัดของผู้ต้องขัง ซึ่งทำให้อัตราเฉลี่ยคนต่อพื้นที่ไม่เป็นไปตามมาตรฐาน (รายงานผลการวิจัยด้านการออกแบบและพัฒนาเรือนจำใหม่ในประเทศไทย 2565 อ้างถึงใน Lemasters et al. (2020) ระบุว่าสภาพแวดล้อมที่แออัดเพิ่มความเสี่ยงในการสัมผัสทั้งผู้ต้องขังและเจ้าหน้าที่ (Gershon et al., 2007; Nijhawan, 2016) โดย Bacon et al. (2023) พบว่า มาตรการควบคุมในเรือนจำระหว่างการเกิดโรคระบาดทำให้เจ้าหน้าที่รู้สึกเหมือนติดอยู่ในเรือนจำ สอดคล้องกับ Wainwright et al. (2023) ที่ชี้ว่าแม้ความเป็นส่วนตัวจะมีความสำคัญต่อการสร้างสภาพแวดล้อมที่มีมนุษยธรรม (Johnston, 2010) แต่ก็ส่งผลผู้ต้องขังในเรือนจำที่มีห้องขังเดี่ยว บางรายฆ่าตัวตายเพราะทนไม่ได้กับการกักบริเวณ พบว่า ผู้ต้องขังประเทศเบลเยี่ยม รู้สึกโดดเดี่ยวเพราะมีการติดต่อกับมนุษย์น้อยลง และเจ้าหน้าที่ก็ลาออกต่อเนื่องและมีการประท้วงต่อต้านสภาพที่ “ไร้มนุษยธรรม” (Walker, 2023)

ขณะเกิดโรคระบาด

2) ปัจจัยด้านกิจกรรม (activities) การบริหารจัดการด้านสาธารณสุขในเรือนจำไทยดำเนินการตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 โดยเกี่ยวข้องกับการกักโรคและเฝ้าระวังการติดเชื้อใน 2 หมวด คือ หมวดที่ 4 ผู้ต้องขัง และหมวด 5 สิทธิ หน้าที่ ประโยชน์ และกิจการอื่น ๆ ในช่วงโควิด 19 มีการใช้พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 ตั้งแต่วันที่ 26 มีนาคม 2563 จำกัดการเคลื่อนย้ายผู้ต้องขังออกไปโรงพยาบาลภายนอก และมีการออกมาตรการพักโทษโดยใช้กำไล EM เพื่อบรรเทาความแออัด กรมราชทัณฑ์ยังบูรณาการมาตรการขององค์กรอนามัยโลก (World Health Organization (WHO) (2020) ร่วมกับ Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners หรือข้อกำหนดแมนเดลลา

เรือนจำของประเทศไทยตั้งอยู่ใกล้เส้นศูนย์สูตร มีสภาพภูมิอากาศแบบร้อนชื้น (Tropical Climate) ต้องรับมือกับโรคระบาดที่หลากหลาย เพิ่มความเสี่ยงในการแพร่โรคทางเดินหายใจ กระบวนการแรกรับมีส่วนสำคัญในการป้องกันและควบคุมโรคระบาดจากภายนอกเข้าสู่เรือนจำ (Vélez & Zabala, 2017) จึงควรมีการตรวจหาและแยกผู้ต้องขังที่ติดเชื้อตั้งแต่ต้นมือ การเยี่ยมญาติซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมที่สำคัญในเรือนจำ การงดเยี่ยมอาจส่งผลทางลบต่อผู้ต้องขัง ทำให้เกิดความโดดเดี่ยว (Vélez & Zabala, 2017) ในต่างประเทศมีมาตรการปรับใช้ระบบจองเวลาเยี่ยมและมาตรการพักโทษเพื่อลดความแออัด (Baccon et al., 2023; Nowotny et al., 2021; Wainwright et al., 2023) ในเบลเยียมมีการกักกันอย่างเข้มงวดจนผู้ต้องขังบางคนไม่ได้อาบน้ำนาน 20 วัน (Slautsky & Van Drooghenbroeck, 2022) ส่วนเรือนจำในนอร์เวย์ ใช้มาตรการเข้มงวด 6 ข้อ ได้แก่ การคัดกรอง การเว้นระยะห่าง การสวมหน้ากาก การทำความสะอาด การจำกัดการเยี่ยม และการงดกิจกรรมกลุ่มใหญ่ ส่งผลให้มีผู้ติดเชื้อเพียง 3 ราย เสียชีวิต 1 ราย

3) ปัจจัยด้านเครื่องมือเทคโนโลยีอำนวยความสะดวก (assistive technology): จากการทบทวน ไม่พบการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับการระบายอากาศในพื้นที่กักโรคของเรือนจำ ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงอาศัยเกณฑ์มาตรฐานระบบระบายอากาศ ของสถานบริการสุขภาพ สังกัดกระทรวงสาธารณสุข (2560) เพื่อทำความเข้าใจหลักการของการจัดการ “ห้องแยกผู้ป่วยแพร่เชื้อทางอากาศ” และ “ห้องแยกปลอดเชื้อ” โดยมีเกณฑ์ระบุอัตราการนำเข้าอากาศภายนอก, ความดันเมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่ข้างเคียง (positive air pressure), การกรองอากาศด้วยแผงกรอง HEPA และการติดตั้งอุปกรณ์ตรวจวัดความดัน

ระบบระบายอากาศที่เหมาะสม และการใช้วัสดุที่ทำความสะอาดและฆ่าเชื้อได้ง่าย การทำความสะอาดสิ่งแวดล้อมอย่างสม่ำเสมอ ส่งเสริมให้เกิดประสิทธิภาพในการจัดการด้านสาธารณสุขสภาพแวดล้อมในพื้นที่กักกัน Morawaska & Milton (2020) เสนอแนวทางการลดการแพร่กระจาย และการแพร่กระจายของไวรัส เทคโนโลยีทางเข้า ด้วยการฆ่าเชื้อยกตัวอย่างเช่น ประตูที่ติดตั้งแสงอัลตร้าไวโอเลต แต่ต้องระวังเกิดการระคายเคืองต่อดวงตาผิวหนังได้ และควรคำนึงถึงการติดตั้งระบบ

ระบายอากาศที่ได้มาตรฐานด้านสุขภาพ ตัวกรองอากาศประสิทธิภาพสูง (HEPA) โดยในบางกรณีอาจจำเป็นต้องมีห้องความดันลบ (Vélez & Zabala, 2017) เทคโนโลยีอำนวยความสะดวกถูกใช้ในการลดการปฏิสัมพันธ์ของผู้ต้องขังกับญาติที่มาเยี่ยม (Vélez & Zabala, 2017) เช่น การใช้ระบบคอมพิวเตอร์และโปรแกรมด้านสื่อสังคมออนไลน์ (Vélez & Zabala, 2017) สื่อสังคมออนไลน์มีส่วนสำคัญในการช่วยลดความเครียดของผู้ต้องขัง (Vélez & Zabala, 2017) Hilty et al. (2013) กล่าวถึงการบูรณาการเทคโนโลยี เช่น การใช้ระบบติดตามอัจฉริยะ การติดตามสภาพแวดล้อมและสถานะสุขภาพของบุคคลที่ถูกกักกันแบบเรียลไทม์เพื่อการเฝ้าระวังและแก้ไขปัญหาอย่างทันท่วงทีเพื่อช่วยให้ผู้ต้องขังที่ถูกกักกันสามารถเข้าถึงบริการด้านสุขภาพได้อย่างทันท่วงทีและเพียงพอ Vélez and Zabala (2017) เห็นว่าเทคโนโลยีการแพทย์ทางไกล ผนวกกับระบบอาคารอัจฉริยะจะช่วยตรวจสอบสภาพแวดล้อมที่จำเป็นต้องใช้ในการรักษาที่มีประสิทธิภาพและทันต่อเวลา Fazel and Baillargeon (2018) ระบุว่า นอกจากเทคโนโลยีสื่อสารทางไกลขณะถูกงดเยี่ยมญาติ เรือนจำควรจัดให้ผู้ต้องขังเข้าถึงผู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาพจิตและบริการให้คำปรึกษาเมื่อเกิดอาการเครียด (Binswanger et al., 2009)

4) บริบททางกายภาพ (context) การออกแบบเรือนจำส่งผลต่อประสบการณ์การถูกคุมขัง (Engstrom & van Ginneken, 2022) ลักษณะสภาพแวดล้อมกายภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสภาพแวดล้อมทางอุณหภาพ (ambient condition) ซึ่งประกอบด้วย แสงสว่าง อุณหภูมิ การไหลเวียนของอากาศ และระดับเสียง ส่งผลกระทบต่อสุขภาพและความเป็นอยู่ของผู้ต้องขัง

แสงแดดเป็นสิ่งสำคัญต่อสุขภาพจิต (Jewkes, 2018) ปัญหาการนอนหลับเนื่องจากความมืดมักเกิดขึ้นในเรือนจำ การปรับปรุงความเข้มของแสงสว่าง ทิศทาง ความแปรปรวน และการควบคุมแหล่งกำเนิดแสงที่เปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมจริงส่งผลบวกต่อระบบนาฬิกาชีวิตของบุคคล (Jewkes, 2018) อุณหภูมิส่งผลต่อความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมภายในอาคาร เรือนจำที่สร้างด้วยอิฐ หิน และคอนกรีตมักกักเก็บความร้อนและแผ่รังสี หากไม่มีการควบคุมอุณหภูมิอาจส่งผลให้เกิดอัตราการประพฤติมิชอบและการทำร้ายร่างกายอย่างรุนแรง (Victor, 2020) อุณหภูมิของพื้นที่ในห้องขังที่มีการระบายอากาศที่จำกัดสามารถทำให้เกิดความรู้สึกผิดปกติ และสร้างความรู้สึกไม่สบาย (Ryan et al., 2020) นอกจากนี้เสียงรบกวนในเรือนจำส่งผลต่อความเครียด ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่และผู้ต้องขัง (Beijersbergen et al., 2016) เสียงดังอย่างต่อเนื่องสามารถนำไปสู่โรคเรื้อรัง เช่น ความดันโลหิตสูง ความผิดปกติของหลอดเลือด และโรคหอบหืด

ประเด็นสภาพแวดล้อมกายภาพของเรือนจำด้านอื่น ที่ส่งผลต่อผู้ต้องขัง ยังประกอบด้วยปัจจัยด้านการออกแบบพื้นที่ สุนทรียภาพและการเข้าถึงทัศนียภาพ Vélez and Zabala (2017) เน้นย้ำถึงการแยกโซนกักกัน การแบ่งพื้นที่ใช้สอยและเส้นทางการสัญจรที่ชัดเจนเพื่อช่วยในการเคลื่อนย้ายเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ และบุคคลที่ถูกกักกันอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ ควรแยกพื้นที่กักกันตามระดับความเสี่ยงหรือระยะของการเจ็บป่วยที่แตกต่าง พื้นที่ใช้สอยควรมีความยืดหยุ่น ปรับขยายได้ และมีขนาดเพียงพอ

ที่จะบรรจุเตียง สิ่งอำนวยความสะดวกด้านสุขอนามัย และอุปกรณ์ทางการแพทย์ที่จำเป็น Wilper et al. (2009) เห็นว่าการออกแบบพื้นที่ที่อำนวยความสะดวกในการเข้าถึงที่ง่ายและปลอดภัยสำหรับบุคลากรทางการแพทย์ถือเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการจัดการโรคที่มีประสิทธิภาพ

ความน่าดึงดูดใจของสิ่งอำนวยความสะดวกภายในเรือนจำมีความเชื่อมโยงสัญลักษณ์ของการเห็นคุณค่าของบุคคลที่ถูกกักขัง (Hancock & Jewkes, 2011; Sloan, 2012) Jewkes (2018) รายงานว่าสภาพแวดล้อมไร้สีและขาดสิ่งเร้าในระดับที่เหมาะสม ส่งผลทางลบต่อผู้ต้องขังที่ประสบกับบาดแผลทางจิตใจ ทำให้บางเรือนจำใช้วิธีการปรับปรุงห้องคุมขังด้วยการทาสี ขณะที่ Papanek (1995) รายงานว่ารูปร่างโค้งของสภาพแวดล้อมสร้างบรรยากาศที่สงบและกระตุ้นความรู้สึกเชิงบวก Karthaus et al. (2017) ชี้ให้เห็นว่าการเข้าถึงมุมมองธรรมชาติช่วยบรรเทาผลกระทบด้านลบของการคุมขัง ส่งเสริมการเชื่อมต่อกับโลกภายนอก และช่วยสร้างการรับรู้ถึงฤดูกาลที่เปลี่ยนแปลง (Clearwater & Coss, 1991) ลดการร้องเรียนเรื่องความเจ็บป่วยและความเครียด (Barton & Pretty, 2010)

ระเบียบวิธีวิจัย

1. การออกแบบการวิจัย การวิจัยนี้ใช้กระบวนทัศน์การวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research paradigm) เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้จากประสบการณ์ตรงของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่หลากหลายกลุ่ม จากการศึกษาแบบพหุกรณี (multiple case studies) เพื่อวิเคราะห์การบริหารจัดการเรือนจำเพื่อรับมือกับโรคระบาดโควิด 19 ภายใต้กรอบแนวคิดโมเดลเทคโนโลยีอำนวยความสะดวกในกิจกรรมของมนุษย์ (HAAT Model)

2. การเก็บข้อมูล การวิจัยนี้เก็บข้อมูลโดยอาศัยแนวทางการประเมินผลการเข้าครอบครองพื้นที่ (post occupancy evaluation) ประกอบด้วยการสำรวจพื้นที่ การสัมภาษณ์ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องการบันทึกภาพและการรังวัดพื้นที่ เพื่อทำความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับการปรับใช้และบริหารจัดการพื้นที่ส่วนกักโรคและควบคุมโรคระบาด ตลอดจนปัจจัยสำคัญที่ต้องคำนึงถึงในการบริหารจัดการสถานการณ์โรคระบาด

2.1 ผู้ให้ข้อมูล แบ่งผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informants) ออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ประกอบด้วยผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานในกระบวนการยุติธรรม นักวิชาการ และผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านการออกแบบสถานที่ควบคุม/คุมขัง รวมถึงด้านสาธารณสุขในสถานที่ควบคุม/คุมขัง จำนวน 32 คน ซึ่งได้รับการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง โดยพิจารณาจากบทบาทในการกำหนดนโยบาย องค์ความรู้ และความเชี่ยวชาญในด้านกระบวนการยุติธรรมและระบบสาธารณสุข กลุ่มนี้ได้เข้าร่วมการประชุมกลุ่มย่อย (focus group discussion) ครั้งที่ 1 เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2567 ระหว่างเวลา 09.00 - 12.00 น. ณ ห้องประชุมกิจการยุติธรรม 1 (JA1) สำนักงานกิจการยุติธรรม

กลุ่มที่ 2 ประกอบด้วยบุคลากรระดับปฏิบัติการในสถานที่ควบคุม/คุมขัง ได้แก่ ผู้บัญชาการเรือนจำ ผู้อำนวยการแดน เจ้าหน้าที่

ราชทัณฑ์ และบุคลากรทางการแพทย์ประจำเรือนจำ โดยจำนวนผู้ให้ข้อมูลในกลุ่มนี้มีความแปรผันตามขนาดและโครงสร้างการบริหารงานของแต่ละเรือนจำ และพบว่าผู้บัญชาการเรือนจำแต่ละแห่งได้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวเนื่องกับการบริหารจัดการทั้งเรือนจำเดิมที่เคยได้ปฏิบัติงานก่อนหน้า และประสบการณ์เรือนจำปัจจุบัน นอกจากการสัมภาษณ์ทางเรือนจำได้จัดให้เข้าเยี่ยมชมในเรือนจำเพื่อให้เห็นสภาพของพื้นที่ ถ่ายภาพ ทำรังวัดพื้นที่ รวมทั้งสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ด้วยจึงทำให้สามารถเข้าใจวิธีการปฏิบัติและใช้งานพื้นที่ต่าง ๆ ได้ชัดเจน

2.2 สถานที่เก็บข้อมูล ในการวิจัยนี้ได้คัดเลือกเรือนจำ 3 แห่งเพื่อใช้เป็นกรณีศึกษา โดยได้รับข้อเสนอแนะ ในการเลือกจากการประชุมกลุ่มย่อยครั้งที่ 1 ประกอบด้วยเรือนจำกลางชลบุรี เรือนจำกลางนครปฐม และเรือนจำกลางบางขวาง ซึ่งทั้ง 3 แห่ง ถือเป็นเรือนจำที่มีการบริหารจัดการด้านสาธารณสุขอยู่ในระดับดี และเรือนจำกลางชลบุรี และนครปฐมยังเข้ารอบการประกวดเรือนจำดีเด่นจากโครงการราชทัณฑ์ปันสุขอีกด้วย การเปรียบรายละเอียดและบริบทเรือนจำกรณีศึกษาแสดงไว้ในตารางที่ 1 (ลักษณะบริบทของเรือนจำกรณีศึกษา)

ตารางที่ 1 *ลักษณะบริบทของเรือนจำกรณีศึกษาทั้ง 3 แห่ง*

	อำนาจจำคุก	อำนาจการควบคุม	จำนวนแดน	ลักษณะผู้ต้องขัง	ลักษณะผังเรือนจำ	แดนที่ใช้กักโรคและควบคุมโรค
เรือนจำกลางชลบุรี	15-30 ปี	- กักขัง - ต้องขัง (ระหว่างดำเนินคดีกับนักโทษเด็ดขาด)	- หลายแดน	- ชาย	- Courtyard	- พื้นที่ตรวจค้นผู้ต้องขัง - แดน 3 แดนแรกรับ - แดน 2 แดนพยาบาล
เรือนจำกลางนครปฐม	15 ปี ถึงประหารชีวิต (ไม่มีแดนประหาร)	- กักขัง - ต้องขัง (ระหว่างดำเนินคดีกับนักโทษเด็ดขาด) - กักกัน	- หลายแดน	- ชาย & หญิง	- Courtyard	- พื้นที่ตรวจค้นผู้ต้องขัง - แดน 5 แดนควบคุมผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี - แดน 8 แดนพยาบาล
เรือนจำกลางบางขวาง	15 ปี ถึงประหารชีวิต (มีแดนประหาร)	- กักขัง - ต้องขัง (ระหว่างดำเนินคดีกับนักโทษเด็ดขาด)	- หลายแดน	- ชาย	- Radial	- พื้นที่ตรวจค้นผู้ต้องขัง - แดน 8 แดนควบคุมผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี - แดน 12โรงพยาบาล

ที่มา: ผู้วิจัย

ในการเข้าไปแดนแรกรับและสำรวจพื้นที่เรือนจำทั้ง 3 แห่ง โดยเน้นการสำรวจพื้นที่ตรวจค้น พื้นที่กักโรค (แดนกักโรค) และพื้นที่พยาบาล (แดนพยาบาล) แต่ตัวเลขของแต่ละแดนนั้นจะเปลี่ยนแปลงไปตามเรือนจำเป็นผู้กำหนด ในส่วนเรือนจำกลางนครปฐมนั้นได้รับอนุญาตให้เข้าเยี่ยมชมส่วนฝึกอาชีพเพิ่มเติม

เรือนจำกลางชลบุรี ตั้งอยู่ที่ 123 หมู่ 4 ตำบลคลองกิ่ว อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี 20220 ภายในประกอบด้วยสถานกักขังและพื้นที่เรือนจำ โดยพื้นที่ทั้ง 2 ส่วนแยกออกจากกันอย่างชัดเจน

เรือนจำกลางนครปฐม ตั้งอยู่ที่ 147 หมู่ 6 ตำบลวังตะกู อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม 73000 ภายในประกอบด้วยสถานกักกัน เรือนจำพิเศษ สถานกักขัง และสถานที่ควบคุมเพื่อรอการตรวจพิสูจน์

เรือนจำกลางบางขวาง ตั้งอยู่ที่ 22 ซอยนนทบุรี 1 ตำบลสวนใหญ่ อำเภอเมืองนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี 11000 ภายในประกอบด้วย 17 แดน ซึ่งถือเป็นเรือนจำขนาดใหญ่ และมีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน

โดยจะพื้นที่ภายในเรือนจำ ที่เป็นจุดสำคัญของการศึกษาประกอบด้วย พื้นที่หลัก 3 พื้นที่ คือพื้นที่ตรวจค้น แดนกักโรค แดนพยาบาล และรองลงมาคือเรือนนอน

พื้นที่ตรวจค้น คือ พื้นที่ตรวจค้นเป็นพื้นที่ส่วนแรกในเรือนจำที่ใช้กับผู้ต้องขังเข้าใหม่ เพื่อตรวจสอบประวัติ คัดกรองโรคและเตรียมตัวสำหรับเข้าเรือนจำ ก่อนนำตัวส่งเข้าแดนต่อไป

แดนกักโรค คือ สถานที่ที่ใช้ความคุมโรคติดต่อ เป็นขั้นตอนของการกักตัวคัดกรองโควิดซึ่งต้องเริ่มกักตัวอยู่ภายในเรือนนอนของแต่ละเรือนจำกำหนดเป็นระยะเวลา 10 - 28 วัน ซึ่งแต่ละเรือนจำบริหารจัดการพื้นที่ในการกักโรคต่างกันออกไป ได้แก่ เรือนจำกลางชลบุรี แดนกักโรค คือแดนที่ 3, เรือนจำกลางนครปฐม แดนกักโรค คือ แดนที่ 5 และเรือนจำกลางบางขวาง แดนกักโรค คือ แดนที่ 8

แดนพยาบาล คือ สถานที่ที่ใช้ความคุมโรคติดต่อ เป็นขั้นตอนของการกักตัวคัดกรองโควิดซึ่งต้องเริ่มกักตัวอยู่ภายในเรือนนอนของแต่ละเรือนจำกำหนดเป็นระยะเวลา 10 - 28 วัน ซึ่งแต่ละเรือนจำบริหารจัดการพื้นที่ในการกักโรคต่างกันออกไป ได้แก่ เรือนจำกลางชลบุรี แดนกักโรค คือ แดนที่ 3, เรือนจำกลางนครปฐม แดนกักโรค คือ แดนที่ 5 และเรือนจำกลางบางขวาง แดนกักโรค คือ แดนที่ 8

2.3 ขั้นตอนการเก็บข้อมูล การเก็บข้อมูลประกอบด้วย (1) การจัดประชุมกลุ่มย่อยครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 ดำเนินการโดยสำนักกิจการยุติธรรม โดยการนัดหมาย และเชิญผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานในสถานที่และนักวิชาการ และผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านการออกแบบสถานที่ควบคุม/คุมขัง และสาธารณสุขในสถานที่ควบคุม/คุมขัง เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2567 และวันที่ 11 มีนาคม 2567 หลังจากนั้นจึงเข้าเก็บข้อมูลในเรือนจำทั้ง 3 แห่ง ผ่านการนัดหมายโดยสำนักกิจการยุติธรรม และสังเกตสภาพแวดล้อมในพื้นที่ตรวจค้น แดนแรกรับ และแดนพยาบาล และร่วมประชุมกับผู้บัญชาการเรือนจำ และผู้เกี่ยวข้องเพื่อซักถามข้อสงสัย รับฟังความคิดเห็น แนวทางการบริหารจัดการของแต่ละเรือนจำ

3. การวิเคราะห์ข้อมูล การวิจัยนี้ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) เป็นเครื่องมือหลักในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการถอดความบันทึกสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) และการประชุมกลุ่มย่อย (focus group) มีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลเพื่อ (trustworthiness) ในด้านความเที่ยงตรง (confirmability) และความเชื่อมั่น (dependability) โดยการตรวจสอบสามเส้า (triangulation) 2 รูปแบบ ได้แก่: (1) ด้านแหล่งข้อมูลด้วยหารเปรียบเทียบและตรวจสอบข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีความหลากหลายทั้งในด้านบทบาทหน้าที่และระดับการปฏิบัติงาน และ (2) ด้านวิธีวิทยาด้วยการบูรณาการข้อมูลจากหลากหลายวิธีการเก็บข้อมูล ได้แก่ การสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย การสังเกตหลักฐานทางกายภาพ และการวิเคราะห์ภาพถ่าย

การวิเคราะห์ข้อมูล เริ่มต้นด้วยการจัดระเบียบข้อมูล (data organization) การตรวจสอบคุณภาพและแปลงข้อมูลให้อยู่ในรูปแบบที่เหมาะสมสำหรับการวิเคราะห์ และนำมาจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามกรอบแนวคิด HAAT Model และตรวจสอบความถูกต้องของการวิเคราะห์ (verification) ด้วยการนำผลการวิเคราะห์กลับไปให้ตัวแทนผู้ให้ข้อมูลตรวจสอบ (member checking) เพื่อตรวจสอบความน่าเชื่อถือของผลการศึกษา จากนั้นจึงนำผลการวิพากษ์จากผู้เชี่ยวชาญเพื่อปรับปรุงการวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นสุดท้าย

ผลการวิจัย

หลังการประเมินสภาพแวดล้อมของเรือนจำทั้ง 3 แห่ง คือ เรือนจำกลางชลบุรี เรือนจำกลางนครปฐม และเรือนจำกลางบางขวาง สามารถแบ่งการวิเคราะห์ ตามประเภทของพื้นที่ ได้แก่ (1) พื้นที่ตรวจค้น (2) แดนกักโรค และ (3) แดนพยาบาล และการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องในทุกภาคส่วนและนำมาวิเคราะห์ผ่านกรอบแนวคิด HAAT Model ที่กล่าวถึง 4 ปัจจัยสำคัญ ได้แก่ ปัจจัยด้านมนุษย์ ปัจจัยด้านกิจกรรม ปัจจัยด้านเทคโนโลยีอำนวยความสะดวก สามารถนำเสนอผลการวิจัยตามจุดประสงค์ทั้ง 3 ข้อ ดังนี้

1. มาตรฐานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ มาตรฐานระเบียบ ข้อกฎหมาย และแนวปฏิบัติต่าง ๆ ในการออกแบบและก่อสร้างห้องกักโรค พื้นที่สำหรับเฝ้าระวังการติดเชื้อ ในสถานที่ควบคุมและคุมขัง ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง แนวทางในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังและผู้กระทำความผิดสำหรับเรือนจำ มีความจำเป็นต้องปรับปรุงในเรื่องขนาดห้องกักโรค ระเบียบการนับวันในการกักโรค การคัดแยกประเภทผู้ต้องขังรวมถึงแนวทางในการออกแบบพื้นที่เพื่อให้ลดการแพร่ระบาดของเชื้อโรคต่าง ๆ การบริหารเวลาในการใช้พื้นที่นอกห้องขังเพื่อลดความหนาแน่นของผู้ต้องขังในแต่ละพื้นที่เพื่อให้สอดคล้องกับการรับมือกับโรคระบาดในระดับสากล

2. การบริหารจัดการสภาพแวดล้อมเรือนจำกลางที่มีมาตราการที่ดีในการรับมือกับสถานการณ์โรคระบาดโควิด 19 โดยการใช้ HAAT Model เฉพาะในส่วนพื้นที่ตรวจค้น แดนกักโรค และเรือนนอน ซึ่งส่วนเกี่ยวข้องกับการป้องกันและลดการแพร่ระบาดของเชื้อโรคที่จะเข้าสู่เรือนจำ ส่วนแดนพยาบาลเป็นพื้นที่ในการรองรับผู้ป่วยที่มีอาการในระดับน้อยถึงปานกลาง และมีความซับซ้อนในการเข้าไป

สำรวจจึงไม่รวมอยู่ในการวิจัยนี้ โดยสามารถสรุปผลตาม HAAT Model ดังต่อไปนี้

2.1 ปัจจัยด้านมนุษย์ บุคลากรในเรือนจำกรณีศึกษาทั้ง 3 แห่ง ที่มีส่วนในการบริหารจัดการในการรับมือกับโรคระบาดได้แก่

1) ผู้บริหาร และผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานที่ปฏิบัติงานในสถานที่ ประกอบไปด้วย ผู้บัญชาการเรือนจำ ผู้อำนวยการส่วนควบคุมผู้ต้องขัง พัศดี แพทย์ พยาบาล และเจ้าหน้าที่

2) ผู้ต้องขัง แบ่งเป็นผู้ต้องขังชายและหญิง ผู้ต้องขังชาย ได้แก่ เรือนจำกลางชลบุรี และเรือนจำกลางบางขวาง และผู้ต้องขังหญิง ได้แก่ เรือนจำกลางนครปฐม ประกอบไปด้วย

3) นักโทษเด็ดขาด คือ บุคคลซึ่งถูกขังไว้ตามหมายจำคุกภายหลังคำพิพากษาถึงที่สุด และให้หมายความรวมถึงบุคคลซึ่งถูกขังไว้ตามคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมายให้ลงโทษด้วย

4) คนต้องขัง คือ บุคคลซึ่งถูกขังไว้ตามหมายขัง

5) คนฝาก คือ บุคคลซึ่งถูกฝากให้ควบคุมไว้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หรือกฎหมายอื่นโดยไม่มีหมายอาญา

6) อาสาสมัครสาธารณสุขในเรือนจำ (อสรจ.) คือ เป็นผู้ต้องขังที่ช่วยในการเฝ้าระวังโรคติดเชื้อในเรือนจำ

7) ผู้ต้องขังกลุ่ม 608 คือ ผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป หญิงตั้งครรภ์ อายุครรภ์ 12 สัปดาห์ขึ้นไป และผู้ป่วยที่มีโรคประจำตัว 7 กลุ่มโรคเรื้อรัง ได้แก่ โรคทางเดินหายใจเรื้อรัง โรคหัวใจและหลอดเลือด โรคไตวายเรื้อรัง โรคหลอดเลือดสมอง โรคอ้วน โรคมะเร็ง โรคเบาหวาน

ผู้ต้องขังสูงอายุ และผู้ต้องขังที่มีโรคประจำตัว มีความเสี่ยงต่อการติดโรคมากกว่าผู้ต้องขังที่อายุน้อย หรือไม่มีโรคประจำตัว ผู้บัญชาการในบางเรือนจำใช้วิธีแยกผู้ต้องขังกลุ่มเปราะบางนี้ออกจากกลุ่มที่แข็งแรง และให้พักอยู่ในชั้นที่สูงกว่าในเรือนนอนเพื่อลดโอกาสในการรับเชื้อที่ฟุ้งลงมาจากชั้นที่สูงกว่า แม้จำนวนผู้ต้องขังที่อยู่รวมกันในห้องเดียวกันจะมีจำนวนมาก แต่เจ้าหน้าที่และบุคลากรเรือนจำระบุว่าในยามเจ็บป่วยก็มีประโยชน์เพราะสามารถการเฝ้าระวังอาการและพยาบาลกันเองในเบื้องต้นได้

แดนแรกรับมีจำนวนผู้ที่ต้องถูกกักโรคเป็นจำนวนมาก เกิดความแออัด รวมไปถึงอาจเกิดการทะเลาะกันของผู้ต้องขัง และความยากในการจัดการผู้ต้องขังประเภทต่าง ๆ เนื่องจากการบังคับใช้กฎหมายที่แตกต่างกันสำหรับผู้ต้องขังประเภทต่าง ๆ ที่ต้องอยู่ร่วมในพื้นที่เดียวกัน นอกจากนั้นการรวมกันของนักโทษผู้ต้องขังตามประเภท เช่น ผู้ต้องขังใหม่ ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี และนักโทษเด็ดขาด อาจนำไปสู่การขัดแยกระหว่างผู้ต้องขังแต่ละประเภท

2.2 ปัจจัยด้านกิจกรรม พบว่ากิจกรรมในพื้นที่ตรวจค้นภายในเรือนจำทั้ง 3 แห่ง มีกิจกรรมที่เหมือนกันตามกฎของเรือนจำ และมีผู้ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรม ได้แก่ พัศดี เจ้าหน้าที่ อสรจ. และผู้ต้องขัง ซึ่งสามารถสรุปกิจกรรมที่เกิดขึ้นได้เป็น 2 ช่วง ได้แก่

1) กิจกรรมในช่วงสถานการณ์ปกติ เป็นกิจกรรมของผู้ต้องขังถูกกำหนดโดยเรือนจำ โดยมีพื้นที่เพิ่มเติมที่จำเป็น ได้แก่ พื้นที่ตรวจค้นเอกซเรย์ ลานกิจกรรมกลางแจ้ง ห้องน้ำ พื้นที่ส่วนตัวเช่นตู้เก็บของ และพื้นที่สันทนาการ

(ห้องอ่านหนังสือหรือพักผ่อน) กิจกรรมเหล่านี้ช่วยลดความเครียดและเสริมสร้างสุขภาพกายใจให้กับผู้ต้องขังผ่านการทำกิจกรรมเชิงบวกภายนอกห้องพัก โดยผู้ต้องขังจะใช้เวลาอยู่ในห้องขังตั้งแต่หลัง 15.00 น. จนถึง 6.00 น. ในวันถัดไป

2) กิจกรรมในช่วงสถานการณ์การระบาดของโควิด 19 กิจกรรมต่าง ๆ ถูกปรับเปลี่ยนอย่างมาก เรือนจำมีการใช้มาตรการงดกิจกรรมที่ทำให้เกิดการรวมตัวของผู้ต้องขังเพื่อป้องกันการแพร่เชื้อ การกั้นโซนด้วยวัสดุแบบต่างเพื่อแยกพื้นที่การทำกิจกรรม มีการใช้มาตรการทำความสะอาด ทางเรือนจำรับมือโดยอาศัยสื่อสารระหว่างผู้ต้องขังและเจ้าหน้าที่เพื่อช่วยลดความกังวล การงดเยี่ยมเป็นส่วนสำคัญในการลดโอกาสการแพร่กระจายของโรค และหากมีผู้ต้องขังออกไปทำกิจกรรมภายนอกแล้วกลับเข้ามาแล้วต้องมีการกักโรคโดยการจัดการพื้นที่กักกันโรค และเพิ่มช่องทางในการสื่อสารผ่านช่องทางออนไลน์กับญาติเพื่อช่วยลดความเครียดในบางเรือนจำ

ภาพที่ 1 *แผนภูมิแสดงกิจกรรมในพื้นที่ตรวจค้น พื้นที่กักโรค และแดนพยาบาล*

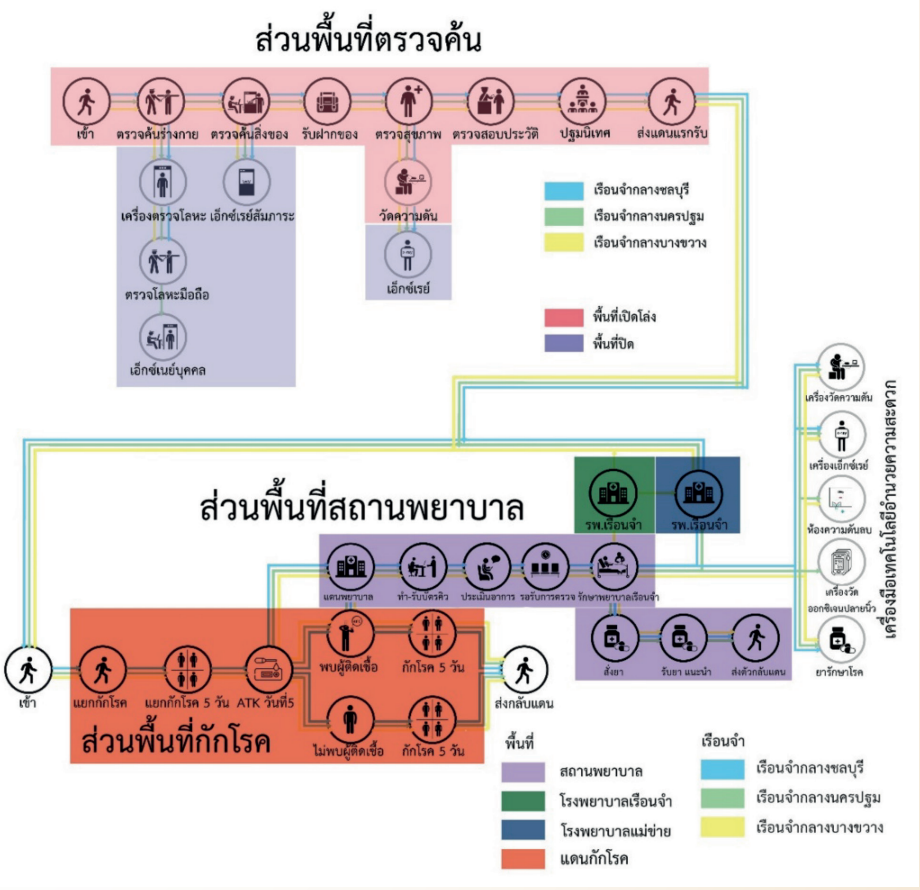

ที่มา: ผู้วิจัย

2.3 ปัจจัยด้านเทคโนโลยีอำนวยความสะดวก พบว่า ปัจจัยด้านเครื่องมือเทคโนโลยีอำนวยความสะดวกในพื้นที่ตรวจค้นภายในเรือนจำทั้ง 3 แห่ง มีเครื่องเอกซเรย์สำหรับตรวจค้น ในบางแห่งอาจมีเครื่องเอกซเรย์ทรวงอกสำหรับตรวจโรควัณโรค อุปกรณ์พื้นฐานในพื้นที่ตรวจค้นมีครบถ้วนแต่อาจชำรุดบางส่วน และอุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อใช้ในสถานการณ์โรคระบาด เช่น เครื่องวัดความดัน เครื่องวัดออกซิเจนปลายนิ้ว ยารักษาโรค ชุดตรวจ ATK และระบบน้ำดื่ม - น้ำใช้ ซึ่งยังคงไม่เพียงพอเนื่องจากไม่ได้จัดเตรียมไว้ก่อนจึงต้องมีการจัดหาเร่งด่วน

2.4 ปัจจัยด้านบริบท พบความแตกต่างของบริบทในพื้นที่ตรวจค้นภายในเรือนจำทั้ง 3 แห่ง พบว่ามีบริบทพื้นที่แบบเปิดโล่งและแบบปิดกันในการตรวจค้นร่างกาย และพบว่ามีเครื่องมือเทคโนโลยีอำนวยความสะดวกที่แตกต่างกันในการตรวจร่างกาย เรือนจำมักตั้งอยู่ในพื้นที่ห่างไกลและขาดสาธารณูปโภค ทำให้การวางผังและบริหารพื้นที่เป็นเรื่องท้าทาย การจัดทำพื้นที่แยกสำหรับกักโรค พื้นที่รองรับผู้ต้องขังในการกักโรคในเรือนจำกรณีศึกษานั้นไม่เพียงพอ และผู้ต้องขังอาจต้องใช้เวลานานเกินไปในเริ่มนับจำนวนวัน ในการกักโรค โดยเมื่อเทียบกับพื้นที่ภายในห้องขังที่พบในเรือนจำกรณีศึกษามีขนาดประมาณ 1.20 ตร.ม. ต่อคน นอกจากนี้ยังพบว่าในช่วงการระบาดของโควิด 19 ทางเรือนจำกลางชลบุรีได้มีการปรับใช้พื้นที่สำหรับผู้กักขังมาปรับเป็นพื้นที่สำหรับกักโรค ในขณะที่ความเห็นของผู้บัญชาการเรือนจำได้มีการนำเอาตู้คอนเทนเนอร์มาใช้เป็นพื้นที่กักโรค หรือเมื่อผู้ต้องขังมีการฉีดวัคซีนเพียงพอแล้วมีการยอมให้เกิดการระบาดในวงจำกัดเพื่อให้เพิ่มประสิทธิภาพในการดูแล และไม่ต้องแยกพื้นที่กักขัง

3. การบริหารจัดการสภาพแวดล้อมเรือนจำกลางที่มีมาตรฐานที่ดีในระดับสากล สามารถสรุปได้ 2 วิธีการ ได้แก่

1) ควรต้องมีการจัดพื้นที่กักโรคให้เป็นพื้นที่ใหม่ที่แยกออกจากเรือนจำหลัก และจัดการพื้นที่ให้มีขนาดเรือนนอนให้เหมาะสม การแบ่งแยกโซนพื้นที่ใช้งาน การบริหารเวลาการใช้งานพื้นที่ที่ไม่ก่อให้เกิดความแออัดด้วยการเหลื่อมเวลา การปรับปรุงอุปกรณ์ให้ถูกสุขลักษณะทนทานและทำความสะอาดได้ง่าย เพิ่มอุปกรณ์การฆ่าเชื้อโรค เช่น หลอดไฟแบบ UV อุปกรณ์ในการดูแลสุขภาพเบื้องต้น เช่น เครื่องเอกซเรย์ปอดแบบเคลื่อนที่รวมถึงเวชภัณฑ์ที่เพียงพอ

2) การปรับปรุงเรือนจำที่มีอยู่เดิมให้มีสภาพแวดล้อมที่ดีขึ้นโดยเน้นในส่วนพื้นที่ที่มีการใช้งานร่วมกัน เช่น ห้องน้ำ เรือนนอน ให้มีความสะอาด และเพิ่มอุปกรณ์ในการฆ่าเชื้อโรค เช่น น้ำยาฆ่าเชื้อโรค หลอดไฟ UV เป็นต้น

▣ สรุปและอภิปรายผล

การสรุปผลการวิจัยได้สรุปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย 3 ข้อดังนี้

จากจุดประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษา และทบทวนมาตรฐานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ มาตรฐานระเบียบ ข้อกฎหมาย และแนวปฏิบัติต่าง ๆ ในการออกแบบและก่อสร้างห้องกักโรค พื้นที่สำหรับเฝ้าระวังการติดเชื้อ ในสถานที่ควบคุมและคุมขัง ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง แนวทางในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง และผู้กระทำความผิด สำหรับเรือนจำ

การขาดความชัดเจนของมาตรการควบคุมโรคระบาดโควิด-19 ทั้งในระดับชาติและนานาชาติ ประกอบกับข้อจำกัดด้านโครงสร้างพื้นฐาน โดยเฉพาะพื้นที่กักโรคที่แออัด (เฉลี่ย 1.20 ตารางเมตร/คน) ส่งผลให้เรือนจำไทยเผชิญความท้าทายอย่างมากในการควบคุมการแพร่ระบาด แม้จะมีมาตรการด้านสุขอนามัย เช่น การคัดแยกผู้ต้องขัง การกำหนดเขตพื้นที่ และการทำความสะอาด แต่ทรัพยากรที่จำกัด เช่น อุปกรณ์การแพทย์และบุคลากรยังเป็นอุปสรรคสำคัญ ยิ่งไปกว่านั้นความแออัดยังขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชนและสุขาภิบาลของผู้ต้องขัง และเป็นอุปสรรคต่อการเว้นระยะห่างทางสังคม ดังนั้นจำเป็นต้องเร่งพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานระบบสาธารณสุข และการบริหารจัดการจำนวนผู้ต้องขัง เพื่อยกระดับมาตรฐานเรือนจำและรับมือกับโรคระบาดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากจุดประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมเรือนจำกลางที่มีมาตราการที่ดีในการรับมือกับสถานการณ์โรคระบาดโควิด 19 โดยการใช้ HAAT Model ในการเป็นกรอบแนวความคิดในการประเมิน

1) ปัจจัยด้านมนุษย์ แหล่งที่มาหลักของเชื้อโรคคือบุคคลภายนอก ได้แก่ ผู้ต้องขังใหม่ ผู้ต้องขังที่เดินทางไปศาลหรือโรงพยาบาล และบุคลากรเรือนจำ แม้จะมีมาตรการกักตัวแต่ระยะฟักตัวของโรค และข้อจำกัดในการตรวจหาเชื้ออาจทำให้เกิดการแพร่ระบาดภายใน ดังนั้นการบริหารจัดการที่สำคัญคือการจำแนกและแยกกักผู้ต้องขังตามระดับความเสี่ยง โดยเฉพาะกลุ่มเสี่ยงสูง (608) หญิงตั้งครรภ์ และผู้มีโรคประจำตัว ควรมีพื้นที่เฉพาะสำหรับกักกันโรคและสังเกตอาการแยกจากพื้นที่คุมขังปกติ รวมถึงพิจารณาปัจจัยเสี่ยงด้านสุขภาพและพฤติกรรมของผู้ต้องขังในการจำแนกประเภทเพิ่มเติมจากสถานะทางกฎหมาย

2) ปัจจัยด้านกิจกรรม กระบวนการรับตัวผู้ต้องขังใหม่ต้องมีมาตรการคัดกรองที่เข้มงวด อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดด้านพื้นที่และระยะเวลารอก่อนเริ่มต้นการกักตัว (เช่น รอครบ 15 คนต่อห้อง) อาจส่งผลให้การคัดกรองไม่ทั่วถึง และผู้ต้องขังบางรายถูกกักตัวนานเกินความจำเป็น ส่งผลกระทบทั้งสุขภาพกายและสุขภาพจิต การปรับเปลี่ยนกิจกรรมในเรือนจำช่วงการระบาด เช่น ลดกิจกรรมรวมกลุ่ม ใช้การเหลื่อมเวลาในการทำกิจกรรมนอกห้องขัง และใช้ระบบออนไลน์ในการติดต่อญาติ เป็นสิ่งจำเป็นเพื่อลดความแออัดและความเสี่ยงในการแพร่เชื้อ จำเป็นต้องมีการบริหารจัดการพื้นที่และเวลาอย่างเหมาะสมเพื่อรองรับกิจกรรมเหล่านี้

3) ปัจจัยด้านเทคโนโลยีอำนวยความสะดวก

3.1) ห้องความดันลบ ห้องความดันลบมีความสำคัญในการควบคุมโรคติดเชื้อภายในเรือนจำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการแยกกักตัวผู้ป่วยหนัก และลดการแพร่กระจายเชื้อโรค อย่างไรก็ตาม การสำรวจพบว่าเรือนจำที่มีห้องความดันลบมีพื้นที่จำกัด และไม่ได้มาตรฐาน รวมไปถึงความสามารถในการรองรับผู้ป่วยไม่เพียงพอต่อสถานการณ์การระบาดโดยเฉพาะเมื่อมีจำนวนผู้ติดเชื้อเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ดังนั้น ควรปรับปรุงเพื่อให้สามารถรับมือกับสถานการณ์ฉุกเฉินด้านโรคระบาดได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

3.2) เอกซเรย์ปอด เครื่องเอกซเรย์ปอดเป็นเครื่องมือสำคัญในการประเมินอาการผู้ต้องขังที่ติดเชื้อ ผู้บัญชาการเรือนจำกลางนครปฐมและบางขวางยืนยันว่า การมีเครื่องเอกซเรย์ช่วยให้สามารถวินิจฉัย และรักษาผู้ป่วยได้อย่างทันท่วงที นอกจากนี้เรือนจำบางแห่งยังได้รับพระราชทานรถเอกซเรย์เคลื่อนที่เพื่อรองรับการตรวจคัดกรองในช่วงการระบาด จึงควรจัดพื้นที่สำหรับรถเอกซเรย์เคลื่อนที่ในการเข้ารับบริการภายในเรือนจำ

3.3) เครื่องวัดออกซิเจนปลายนิ้วและเครื่องวัดความดัน อุปกรณ์เหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการเฝ้าระวังอาการผู้ต้องขังที่ติดเชื้อ โดยเฉพาะในกลุ่มเปราะบาง (608) ซึ่งต้องได้รับการติดตามอย่างใกล้ชิด เรือนจำบางแห่งให้ผู้ต้องขังตรวจระดับออกซิเจนด้วยตนเอง

3.4) ชุดตรวจ ATK ในสถานการณ์ปกติมีการใช้ชุดตรวจ ATK คัดกรองผู้ต้องขังก่อนเข้าสู่แดนต่าง ๆ ซึ่งในช่วงการระบาดใหญ่เกิดปัญหาขาดแคลนชุดตรวจ และการตรวจผู้ต้องขังจำนวนมากเป็นเรื่องยาก

3.5) วัคซีน แม้ว่าวัคซีนไม่สามารถป้องกันการติดเชื้อได้ทั้งหมด แต่ช่วยลดความรุนแรงของโรคและลดอัตราการเสียชีวิต การได้รับวัคซีนอย่างเพียงพอทำให้ผู้ต้องขังที่ติดเชื้อสามารถดูแลตนเองและฟื้นตัวได้เร็วขึ้น

3.6) เครื่องลดความชื้นในอากาศ ผู้บัญชาการเรือนจำกลางบางขวางเสนอให้ติดตั้งเครื่องลดความชื้นในพื้นที่กักโรค เนื่องจากเชื้อโรคสามารถอยู่ได้นานขึ้นในสภาพแวดล้อมที่มีความชื้นสูง โดยเฉพาะในบริเวณที่มีแสงแดดส่องไม่ทั่วถึง การลดความชื้นจะช่วยลดการแพร่กระจายและเพิ่มประสิทธิภาพการควบคุมโรค

3.7) ระบบน้ำดื่ม แหล่งน้ำดื่มในห้อง เช่น ก๊อกน้ำและคูลเลอร์ เป็นจุดที่มีความเสี่ยงต่อการแพร่เชื้อ เนื่องจากเป็นจุดสัมผัสร่วมของผู้ต้องขัง การทำความสะอาดเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อการแพร่กระจายเชื้อโรค

3.8) ระบบระบายอากาศ การระบายอากาศที่เหมาะสมมีบทบาทสำคัญในการลดความเสี่ยงของการแพร่เชื้อ โดยเฉพาะในพื้นที่กักโรคที่มีความหนาแน่นสูง ผู้บัญชาการเรือนจำกลางบางขวางแนะนำให้พิจารณาปรับปรุงระบบการไหลเวียนอากาศภายในเรือนจำเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการควบคุมโรคระบาด

4) ปัจจัยด้านบริบท

4.1) บริบทในด้านศาล และกฎหมาย เป็นบริบทสำคัญในการกำหนดขอบเขตหน้าที่ของการคุมขังผู้ต้องขังในแต่ละเรือนจำ พบว่าบริบทดังกล่าวมีผลต่อจำนวนผู้ต้องขัง รวมทั้งผู้ต้องขังใหม่ที่ถูกตัดสินเรียบร้อยเข้ามาสู่กระบวนการคุมขังทำให้บางเรือนจำกลางมีปริมาณผู้ต้องขังเป็นจำนวนมากเกิดความหนาแน่น นอกจากนี้ การส่งตัวผู้ถูกกักขังเนื่องจากมีปริมาณมากในบางพื้นที่ ในบางเรือนจำมีพื้นที่สำหรับรองรับผู้ถูกกักขังโดยเฉพาะแต่บางเรือนจำไม่มีต้องถูกส่งตัวมายังแดนแรกรับทำให้มีผลต่อปริมาณความหนาแน่นของผู้ต้องขัง และยากต่อการควบคุมดูแลเนื่องจากใช้กฎหมายคนละฉบับในการดูแล

4.2) บริบทด้านนโยบายการบริหาร นโยบายการบริหารของแต่ละเรือนจำกลาง

ส่งผลอย่างยิ่งต่อการดูแลผู้ต้องขังทั้งในสถานการณ์ปกติ และสถานการณ์โรคระบาด ผลการวิจัยสรุปว่าในช่วงสถานการณ์ปกติ การดูแลผู้ต้องขังในเป็นไปตามระเบียบ แต่เมื่อสถานการณ์โรคระบาดเกิดขึ้น แผนการรับมืออาจมีความแตกต่างกันไปตามแต่ละเรือนจำกลาง ผู้บัญชาการเรือนจำ และเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานทั้งหมดต้องใช้ความพยายามอย่างยิ่งในการคัดแยกผู้ต้องขัง จัดหาพื้นที่ อุปกรณ์สำหรับผู้ป่วย รวมถึงการป้องกันตนเองไม่ให้ติดเชื้อ

4.3) บริบทด้านขนาด และขอบเขตของพื้นที่ มีส่วนอย่างมากในการวางผังรวมของเรือนจำ ดังนั้นหากมีการจัดทำผัง และแบบมาตรฐานสำหรับเรือนจำอาจสามารถช่วยลดปัญหาการเกิดโรคระบาดได้ นอกจากนี้การจัดทำพื้นที่ส่วนพื้นที่กักโรคในลักษณะเป็นอาคารนำไปจัดวางในพื้นที่เหมือนเป็นการต่อขยายจากเรือนจำหลักจะช่วยรองรับปัญหาเรื่องของโรคระบาดได้

จากจุดประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อสรุปวิธีการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมเรือนจำกลางที่มีมาตรฐานที่ดีในระดับสากล

สำหรับแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่ส่วนห้องกักโรค และพื้นที่สำหรับเฝ้าระวังการติดเชื้อที่เหมาะสม ควรดำเนินการดังนี้

1) กำหนดพื้นที่กักโรค และเฝ้าระวังการติดเชื้อ นอกกำแพงพื้นที่เรือนจำหลัก โดยใช้พื้นที่ในบริเวณเรือนจำสร้างเป็นพื้นที่กักโรคและเฝ้าระวังการติดเชื้อโดยเฉพาะ ในยามสถานการณ์ปกติอาจใช้เป็นสถานที่คุมขังผู้ต้องขังระหว่างดำเนินการพิจารณาคดีและผู้ถูกศาลสั่งกักขัง ซึ่งทั้ง 2 ประเภทนี้จะได้ไม่ปะปนกับนักโทษเด็ดขาดที่ศาลพิพากษาแล้ว

2) ยอมให้เกิดการระบาดในวงจำกัดภายใต้การดูแลกลุ่มเปราะบางด้วยมาตรการที่เข้มงวดตามกระทรวงสาธารณสุข และการประสานกับโรงพยาบาลแม่ข่าย ซึ่งการทำเช่นนี้ต้องพิจารณาความพร้อมในเรื่องของอุปกรณ์ เวชภัณฑ์ที่ใช้ในการดูแลผู้ต้องขังที่ป่วยด้วยถึงจะสามารถทำได้

3) ลดจำนวนผู้ต้องขังจากเดิม 15 คน เป็น 5 คนในส่วนกักโรค ทำให้สามารถเริ่มนับวันกักโรคได้เร็วขึ้นลดภาระการกักโรคเกินความจำเป็น นำไปสู่การออกแบบพื้นที่การจัดแบ่งพื้นที่กักโรคให้ห้องมีขนาดเล็กลง ลดงบประมาณในการต่อเติมพื้นที่ภายหลัง ลดการค้างของผู้ต้องขังพื้นที่กักโรคได้อีกด้วย

4) การควบคุมการติดต่อกับภายนอกในช่วงโรคระบาด ได้แก่ การงดเยี่ยม การงดการออกไปพบแพทย์นอกเรือนจำ หรือไปศาลโดยการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารแบบออนไลน์ทดแทน ส่วนการจำกัดการส่งอาหารและการกำจัดขยะติดเชื้อต้องมีระบบจัดการอย่างเป็นระบบ ตามหลักการทางสาธารณสุข

5) การจัดหาวัสดุ อุปกรณ์ทางการแพทย์ตลอดจนการติดต่อประสานงานกับโรงพยาบาลแม่ข่าย เพื่อช่วยในการบริหารจัดการผู้ป่วยเป็นไปด้วยความมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอสำหรับมาตรฐานการออกแบบพื้นที่กักโรค และเฝ้าระวังการติดเชื้อควรพิจารณาหลักเกณฑ์ดังนี้ คือ แยกพื้นที่กักโรคและเฝ้าระวังการติดเชื้อออกมาจากเรือนจำหลัก โดยสร้างเป็นอาคารเสมือนเป็น 1 แดน ที่รวม

พื้นที่ตรวจค้นกับพื้นที่กักโรค และเฝ้าระวังการติดเชื้อเข้าด้วยกัน และใช้เป็นแดนแรกรับสำหรับผู้ต้องขังใหม่ ผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณาคดีผู้ถูกกักขัง และนักโทษเก่าที่ออกไปนอกเรือนจำเพื่อพบแพทย์ หรือไปศาล โดยกำหนดอัตราส่วนพื้นที่ต่อคนเป็น 1.60 ตารางเมตร และนำพื้นที่ดังกล่าวไปกำหนดเป็นขอบเขตของพื้นที่ห้องพักของผู้ต้องขัง รูปแบบอาคารเป็นผังแบบลาน (courtyard) มีลานตรงกลางปิดล้อมด้วยอาคารสูง 2 ชั้น หรือ 3 ชั้น ซึ่งสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามจำนวนผู้ต้องขังในแต่ละเรือนจำกลาง ประกอบด้วยพื้นที่ตรวจค้น ห้องเอกซเรย์ ห้องพักเจ้าหน้าที่ ห้องพักผู้ต้องขัง พื้นที่รับประทานอาหาร ห้องอาบน้ำ ห้องน้ำ ลานตากผ้า ส่วนพยาบาลสำหรับผู้ต้องขังที่มีความเปราะบาง 608 นอกจากนี้การออกแบบต้องสามารถช่วยลดปัญหาการแพร่กระจายของเชื้อโรคในสถานการณ์โรคระบาดทางเดินหายใจที่มีความรุนแรง ดังนั้นจึงมีการจัดทำแบบอาคารให้มีการระบาย และไหลเวียนอากาศอย่างดีตามมาตรฐานระดับสากล ด้วยการเพิ่มแผงบังคับลม การวางทิศอาคารที่เหมาะสม อีกทั้งควรมีการวัดคุณภาพของปัจจัยสภาพแวดล้อมกายภาพด้วยเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็น อัตราการระบายอากาศ อุณหภูมิ ความชื้น คุณภาพแสง ระดับเสียง หรือแม้แต่ปริมาณจุลินทรีย์บนพื้นผิว เพื่อการรับมือกับปัญหาที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

เพื่อพัฒนาแนวทางในการออกแบบพื้นที่และควบคุมการติดเชื้อเรือนจำในประเทศไทยในขั้นต่อไป คณะผู้วิจัยเสนอให้มีการสำรวจข้อมูลในเรือนจำกลาง และเรือนจำขนาดต่าง ๆ รวมถึงการตรวจวัดค่าสถาพแวดล้อมกายภาพ (ambient condition) ด้วยเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ ให้จัดทำแผนปรับปรุง และพัฒนาสภาพแวดล้อมเพื่อควบคุมการกระจายโรคกลุ่มต่าง ๆ ในพื้นที่ส่วนต่าง ๆ ของเรือนจำ เช่น บริเวณสูทกรรมนำเสนอแนวทางการใช้อุปกรณ์ และเทคโนโลยีเพื่อควบคุมการกระจายโรคกลุ่มต่าง ๆ ที่จำเป็น และจัดทำแบบมาตราฐานในการก่อสร้าง และทำการตรวจสอบประสิทธิภาพสภาพแวดล้อมเพื่อควบคุมการกระจายโรคกลุ่มต่าง ๆ นอกเหนือจากโรคระบาดทางเดินหายใจที่เป็นประเด็นหลักของการศึกษานี้

▣ ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปประยุกต์ใช้

จากการศึกษาปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการแพร่ระบาดของโรคในเรือนจำและแนวทางการพัฒนาแนวคิดเพื่อการออกแบบเรือนจำรูปแบบใหม่ในประเทศไทย สามารถสรุปเป็น 3 ประเด็นหลักดังนี้

1. นำเสนอแนวทางการเสริมสร้างความมั่นคงปลอดภัยภายในเรือนจำโดยอาศัยนวัตกรรมและเทคโนโลยี ประกอบด้วยสองกลยุทธ์หลัก คือ ระบบเฝ้าระวังด้วยภาพและเสียง การบูรณาการระบบกล้องวงจรปิด (CCTV) และเครือข่ายโทรทัศน์ภายในเรือนจำ (Internal Prison TV) อำนวยให้สามารถติดตามพฤติกรรมผู้ต้องขังได้อย่างต่อเนื่อง ลดโอกาสการก่อเหตุ ส่งเสริมการบริหารจัดการที่โปร่งใส ลดความคลาดเคลื่อนของข้อมูลอันอาจนำไปสู่ความขัดแย้ง และใช้เป็นสื่อกลางในการเผยแพร่ข้อมูลส่งเสริมสุขภาพกายและสุขภาพจิต และการออกแบบทางเข้า-ออกแบบจุดเดียว (Single-Entry Access Design) มาตรการควบคุม

การเข้า - ออกอย่างเข้มงวดโดยจำกัดช่องทางเข้า - ออกเพียงช่องทางเดียว เสริมประสิทธิภาพการตรวจค้นบุคคลและสิ่งของต้องห้ามด้วยเทคโนโลยีต่าง ๆ เช่น ระบบจดจำใบหน้า เครื่องเอกซเรย์ และระบบบันทึกข้อมูลอัตโนมัติ เพื่อป้องกันการลักลอบนำสิ่งของผิดกฎหมายเข้าสู่เรือนจำและลดความเสี่ยงของการจลาจล

2. การพัฒนามาตรฐานการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังให้สอดคล้องกับหลักสากล

การปรับปรุงมาตรฐานการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังให้เป็นไปตามหลักสากล เช่น กฎขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (The Nelson Mandela Rules) เป็นสิ่งสำคัญในการยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขัง และลดปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชน โดยหนึ่งในแนวทางหลัก คือ การแยกขังผู้ต้องขังตามประเภทและความเหมาะสม ซึ่งสามารถดำเนินการได้ดังนี้

1) การแยกขังตามประเภทของผู้ต้องขัง (มาตรา 608 ตามกฎหมายไทย) ผู้ต้องขังทั่วไปควรจัดให้มีพื้นที่คุมขังที่เหมาะสม แยกตามระดับความผิดเพื่อลดความรุนแรงภายในเรือนจำ ผู้ต้องขังที่เป็นกลุ่มเปราะบาง เช่น ผู้สูงอายุ สตรีมีครรภ์ หรือเยาวชน ควรมีพื้นที่ที่รองรับความต้องการเฉพาะของแต่ละกลุ่ม และผู้ต้องขังที่มีประวัติอาชญากรรมรุนแรงหรือมีแนวโน้มก่อเหตุความไม่สงบ ควรมีมาตรการควบคุมที่เข้มงวดขึ้นเพื่อรักษาความปลอดภัย

2) การแยกขังผู้ต้องขังตามภาวะสุขภาพและโรคติดต่อ ผู้ต้องขังที่มีโรคติดต่อร้ายแรง เช่น วัณโรค โรคทางเดินหายใจ หรือโรคติดเชื้ออื่น ๆ ควรมีพื้นที่กักโรคและมาตรการดูแลที่เหมาะสม เพื่อลดความเสี่ยงของการแพร่กระจายในเรือนจำ และผู้ต้องขังที่มีภาวะสุขภาพจิตควรได้รับการประเมินโดยแพทย์ผู้เชี่ยวชาญ และมีพื้นที่แยกขังเพื่อให้สามารถดูแลสุขภาพจิตอย่างเหมาะสม

3. การยกระดับคุณภาพชีวิตของบุคลากรทางราชทัณฑ์

การพัฒนาเรือนจำรูปแบบใหม่ในประเทศไทยมุ่งเน้น 3 ประเด็นหลัก คือ (1) ยกระดับความมั่นคงปลอดภัย: นำเทคโนโลยีมาควบคุมโรคระบาด (เช่น ระบบฟอกอากาศ HEPA, ห้องกักกันความดันลบ, ระบบสื่อสารทางไกล) และปรับปรุงสภาพแวดล้อม (เช่น แสงธรรมชาติ, ระบบระบายอากาศ, การจัดพื้นที่กักกันตามระดับความเสี่ยง) (2) พัฒนามาตรฐานการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง: ยกระดับสภาพความเป็นอยู่ให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล และ (3) พัฒนาคุณภาพชีวิตบุคลากร: ลดภาระงานด้วยระบบอัตโนมัติ, ปรับปรุงสภาพแวดล้อมและสวัสดิการเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานและลดอัตราการลาออก

ภาพที่ 2 แผนภูมิแสดงแนวคิดเสนอแนะในการจัดการโรคระบาด

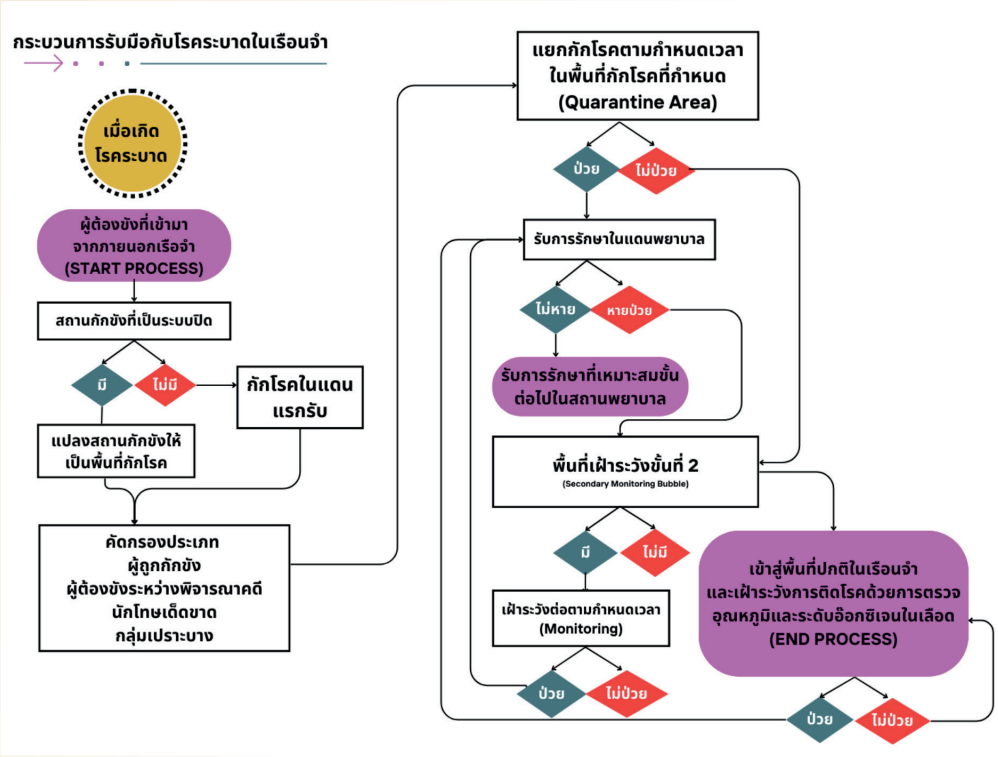

ที่มา: ผู้วิจัย

ข้อจำกัดในการวิจัย

การวิจัยนี้เน้นการประเมินหลังการเข้าครอบครองพื้นที่ (Post Occupancy Evaluation-POE) ในเรือนจำกลาง 3 แห่ง ข้อสรุปที่ได้จากการวิจัยจึงสามารถนำไปใช้ในขอบเขตจำกัดที่มีบริบทใกล้เคียงเท่านั้น อย่างไรก็ดี เรือนจำในประเทศไทยมีอีกหลายประเภท การขยายขอบเขตของการวิจัยไปยังเรือนจำที่มีบริบทที่แตกต่างกัน จะช่วยให้ได้สรุปที่เป็นประโยชน์และสามารถนำไปทบทวนมาตรการในการรับมือโรคระบาด และนำไปสู่การสร้างแนวทางการออกแบบเรือนจำในวงกว้างต่อไป

การวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมาตรฐานการออกแบบควรจะเก็บข้อมูลจากผู้ต้องขังเพื่อให้สามารถรับทราบข้อมูลอีกด้านมาใช้เพื่อประกอบการตัดสินใจ อีกทั้งควรมีการวัดคุณภาพของปัจจัยสภาพแวดล้อมกายภาพด้วยเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็น อัตราการระบายอากาศ อุณหภูมิ ความชื้น คุณภาพแสง ระดับเสียง หรือแม้แต่ปริมาณจุลินทรีย์บนพื้นผิว เพื่อนำมาทดสอบกับแบบจำลองอาคารที่มีในเรือนจำเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เที่ยงตรง

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยขั้นต่อไป

การวิจัยเพื่อรับมือกับโรคระบาด หรือการติดโรคกลุ่มต่าง ๆ ในเรือนจำมีอยู่อย่างจำกัด การวิจัยส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นหลังการระบาดของโควิด 19 รายงานถึงผลกระทบที่เกิดขึ้น หรือนโยบายในการจัดการรับมือกับการระบาดมากกว่าจะให้ความสนใจกับการจัดการกับสภาพแวดล้อมกายภาพ และการวิจัยส่วนมากมาจากทัณฑสถานในเขตอบอุ่น เขตหนาว หรือในทวีปแอฟริกา นอกจากนั้นยังพบว่ายังขาดการสร้างมาตรฐานเกี่ยวกับปัจจัยสภาพแวดล้อมทางกายภาพต่าง ๆ ของเรือนจำเพื่อลดความเสี่ยงในการเกิดโรค โดยเฉพาะอย่างยิ่งยังขาดข้อมูลเกี่ยวกับเรือนจำที่อยู่ในเขตร้อนชื้น หรือภูมิภาคอุษาคเนย์ เช่น ประเทศไทย ดังนั้น หากมีโอกาสจึงเห็นควรให้มีการวิจัยขั้นต่อไปเพื่อเติมช่องว่างในการวิจัยเกี่ยวกับการสร้างมาตรฐานและการควบคุมโรคในเรือนจำขนาดต่าง ๆ ในประเทศไทย

การรับมือกับโรคระบาดทางเดินหายใจที่การติดต่อโรคเกิดได้จากการฟุ้งกระจายของละอองฝอย (particles) ในอากาศ แต่โรคระบาดหรือโรคติดต่อ ในเรือนจำนั้นมีหลายกลุ่ม เช่น โรคติดต่อทางเดินอาหาร โรคติดต่อที่มีพาหะเป็นแมลง หรือโรคติดต่อทางผิวหนัง ซึ่งมีลักษณะการแพร่กระจายโรคที่แตกต่างกันและมีพื้นที่ในเรือนจำที่เป็นปัจจัยเสี่ยงต่อการแพร่กระจายโรคส่วนอื่น ๆ เช่น ส่วนสูทกรรม หรือส่วนของห้องน้ำ หรือเส้นทางสัญจรต่าง ๆ การบริหารในเรื่องของการนำเข้าวัตถุดิบในการปรุงอาหาร การกำจัดขยะติดเชื้อ ซึ่งควรได้รับความสนใจในการวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหาด้วยการออกแบบพร้อมหาแนวนโยบายในการรับมือที่เหมาะสมต่อไป

นอกจากประเด็นด้านโรคติดต่อแล้ว ปัญหาความเครียดในเรือนจำก็เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่ละประเทศก็มีวัฒนธรรมที่แตกต่างกันไปในการรับมือกับความเครียด หรือผู้บัญชาการแต่ละเรือนจำต่างก็มีกลยุทธในการลดความเครียดสำหรับผู้ต้องขังในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งในแง่ของการสร้างกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ หรือสันทนาการ หรือการปรับรูปแบบสภาพแวดล้อมกายภาพให้มีสุนทรียภาพมากขึ้น ดังนั้น การจัดการรับมือกับความเครียดของผู้ต้องขังจึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจสำหรับการวิจัยเพื่อนำข้อมูลมาใช้ในการสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับเรือนจำในประเทศไทย

บรรณานุกรม

Baccon, W. C., Salci, M. A., Carreira, L., Gallo, A. M., Marques, F., & Laranjeira, C. (2023). Feeling Trapped in Prison Due to the COVID-19 Pandemic: Perceptions and Practices among Healthcare Workers and Prison Staff from a Brazilian Maximum Security Unit. *Healthcare (Basel)*, *11*(17). 2451. https://doi.org/10.3390/healthcare11172451

Bailey, R. W. (1982). *Human performance engineering: A guide for system designers.* Prentice Hall Professional Technical Reference.

Barton, J., & Pretty, J. (2010). What is the best dose of nature and green exercise

for improving mental health? A multi-study analysis. *Environmental Science and Technology, 44*(10), 3947-3955.

Beijersbergen, K. A., Dirkzwager, A. J. E., van der Laan, P. H., & Nieuwbeerta, P. (2016). A social building? Prison architecture and staff–prisoner relationships. *Crime & Delinquency, 62*(7), 843-874.

Binswanger, I. A., Krueger, P. M., & Steiner, J. F. (2009). Prevalence of chronic medical conditions among jail and prison inmates in the USA compared with the general population. *Journal of Epidemiology and Community Health, 63*(11), 912-919. https://doi.org/10.1136/jech.2009.090662

Clearwater Y. A., Coss R. G. (1991). Functional esthetics to enhance wellbeing. In Harrison A. A., Clearwater Y. A., McKay C. P. (Eds.), *From Antarctica to outer space* (pp. 331-348). Springer.

Cook, A. M., & Hussey, S. M. (2002). *Assistive technology: Principles and practice* (2nd ed.). St. Louis, MO: Mosby.

Corrections Act 2017. (2017). *Royal Gazette.* Volume 134, Section 21.

Engstrom, K. V., & van Ginneken, E. F. J. C. (2022). Ethical prison architecture: A systematic literature review of prison design features related to wellbeing. *Space and Culture, 25*(3), 479-503. https://doi.org/10.1177/12063312221104211

Escombe, A. R., Oeser, C. C., Perkins, M. D., Gilman, R. H., & Zimmerman, M. D. (2007). The role of inter-airborne transmission in the spread of mycobacterium tuberculosis. *PLoS ONE*, *2*(3), e291. DOI: 10.1371 /journal. pone.0000291

Fazel, S., Baillargeon, J., et al. (2018). Increasing burden of infectious disease in US prisons and jails. *PLoS ONE*, *13*(12), e0206280. DOI: 10.1371/journal.pone.0206280

Gershon, R. R. M., Sherman, M., Mitchell, C., Vlahov, D., Erwin, M. J., Lears, M. K., & Alter, M. J. (2007). Prevalence and risk factors for bloodborne exposure and infection in correctional healthcare workers. *Infection Control & Hospital Epidemiology*, *28*(1), 24-30. https://doi.org/10.1086/510813

Hancock, P., & Jewkes, Y. (2011). Architectures of incarceration: The spatial pains of imprisonment. *Punishment & Society, 13*(5), 611-629.

Hilty, D. M., Chan, S., Van Meter, W., Muench, F., & Bobo, W. V. (2013). A randomized controlled trial of telepsychiatry for depression. *Journal of Clinical Psychiatry, 74*(05), 482-489. DOI:10.4088/JCP.12m12183

Jewkes, Y. (2018). Just design: Healthy prisons and the architecture of hope. *Australian and New Zealand Journal of Criminology, 51*(3), 319-338.

Johnston, H. (2010). The cell: Separation, isolation and space in the architecture of the birth of the prison. *Prison Service Journal*, 187, 9-4.

Karthaus R., Bernheimer L., O'Brien R., Barnes R. (2017). *Wellbeing in prison design: A design guide*. http://www.matterarchitecture.uk/research/

Lemasters, K., McCauley, E., Nowotny, K., & Brinkley-Rubinstein, L. (2020). COVID 19 cases and testing in 53 prison systems. *Health and Justice, 8*(1). https://doi.org/10.1186/s40352-020-00125-3.

Morawska, L., & Milton, D. K. (2020). It is Time to Address Airborne Transmission of Coronavirus Disease 2019 (COVID-19). *Clinical Infectious Diseases, 71*(9), 2311-2313. https://doi.org/10.1093/cid/ciaa939

Nijhawan, A. E. (2016). Infectious diseases and the criminal justice system. *American Journal of the Medical Sciences, 352*(4), 399-407. https://doi.org/10.1016/j.amjms.2016.05.020

Nowotny, K. M., Seide, K., & Brinkley-Rubinstein, L. (2021). Risk of COVID-19 infection Among prison staff in the United States. *BMC Public Health, 21*(1), 1036. https://doi.org/10.1186/s12889-021-11077-0

Papanek, V. J. (1995). *The green imperative: Natural design for the real world.* Thames and Hudson. Paulus, P. B. (1988). *Prison crowding: A psychological perspective.* Springer.

Riback, M., Lemasters, K., & Novisky, M. A. (2023). Incarcerated in a pandemic: How COVID-19 exacerbated the "pains of imprisonment" and deepened mistrust in the criminal legal system. *Health & Justice, 11*(1), 1-13. https://doi.org/10.1186/s40352-023-00253-6

Ryan, C., Sabourin, H., & Ali, A. (2020). Applying an Indigenous and gender-based lens to the exploration of public health and human rights implications of COVID-19 in Canadian Correctional Facilities. *Canadian Journal of Public Health, 111*(6), 971-974.

Slautsky, E., & Van Drooghenbroeck, S. (2022). Belgium: Legal Response to Covid-19. In J. King, O. Ferraz, & C. Murray (Eds.), The Oxford Compendium of National Legal Responses to Covid-19. *Oxford University Press.* https://oxcon.ouplaw.com/display/10.1093/law-occ19/law-occ19-e1

Sloan, J. (2012). You can see your face in my floor": Examining the function of cleanliness in an adult male prison. *The Howard Journal of Criminal Justice, 51*(4), 400-410.

St. John, V. J. (2020). Placial justice: Restoring rehabilitation and correctional legitimacy through architectural design. *SAGE Open, 10*(2), 1-9. https://doi.org/10.1177/2158244020924377

Ulrich, R. S. (1991). Effects of interior design on wellness: Theory and recent scientific research. *Journal of Health Care Interior Design, 3*(1), 97-109.

Vélez, M., & Zabala, A. (2017). Architectural Design in Prisons: A Historical and Critical Approach. *Open House International, 42*(2), 6-17.

Wainwright, L., Senker, S., Canvin, K., & Sheard, L. (2023). It was really poor prior to the pandemic. It got really bad after: A qualitative study of the impact of COVID-19 on prison healthcare in England. *Health Justice, 11*(1), 6. https://doi.org/10.1186/s40352-023-00212-1

Walker, L. (2023, December 28). Haren prison fails to cut overcrowding and provide a more humane environment. *The Brussels Times*. https://www.brusselstimes.com/843823/haren-prison-fails-to-cut-overcrowding-and-provide-a-more-humane-environment

Wilper, A. P., Woolhandler, S., Boyd, J. W., Lasser, K. E., McCormick, D., Bor, D. H., & Himmelstein, D. U. (2009). The health and health care of US prisoners: Results of a nationwide survey. *American Journal of Public Health, 99*(4), 666-672. https://doi.org/10.2105/AJPH.2008.144279

World Health Organization. WHO (2020). *Preparedness, prevention and control of COVID-19 in prisons and other places of detention: interim guidance. WHO Regional Office for Europe.* https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/336525/WHO-EURO-2020-1405-41155-55954-eng.pdf

ความสำคัญของการตรวจประเมินวัตถุพยานประเภทโครงกระดูกมนุษย์เบื้องต้น
The importance of preliminary assessment of human skeletal remains

*รภัสสรณ์ สังข์ดิษฐ์**
Raphassorn Sangdit

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อจำแนกความแตกต่างระหว่างโครงกระดูกมนุษย์และสัตว์ หรือใช้ในการตรวจประเมินความสมบูรณ์ของวัตถุพยานที่รับเข้ามาตรวจวิเคราะห์กระดูกในห้องปฏิบัติการ เพื่อให้นักนิติวิทยาศาสตร์ตระหนักถึงความสำคัญของการประเมินและจัดเก็บวัตถุพยานประเภทโครงกระดูกมนุษย์ในเบื้องต้น เพื่อการติดตามคนหายและการพิสูจน์ศพนิรนาม รวมไปจนถึงการสืบสวน สอบสวนในคดีอาญา วิธีการตรวจประเมินวัตถุพยานเบื้องต้นใช้สำหรับจำแนกลักษณะความแตกต่างของกระดูกมนุษย์และกระดูกสัตว์ รวมถึงสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการค้นหาวัตถุพยานในสถานที่เกิดเหตุ หรือในสถานการณ์อื่น ๆ ได้

คำสำคัญ: การตรวจประเมินวัตถุพยาน, วัตถุพยาน, โครงกระดูกมนุษย์

Abstract

This article aims to study the classification of differences between human and animal skeletons in addition to evaluation of the evidence submitted to the laboratory for bone analysis. This is to raise

* *นักนิติวิทยาศาสตร์ กลุ่มตรวจวิเคราะห์กระดูก สถาบันนิติวิทยาศาสตร์*
Forensic Scientist, Skeletal Analysis Section, Central Institute of Forensic Science
Received: *5 September 2024* ***Revised:*** *31 March 2025* ***Accepted:*** *1 April 2025*

awareness among forensic scientists of the importance of preliminary assessment and evidence collection for human skeletons. For bone analysis, preliminary assessment is crucial for tracking and identification of missing and unidentified persons, including investigations in criminal cases. The preliminary assessment can be applied to differentiate human skeletons from animal bones. Furthermore, evidence search at crime scenes or other incidents can also benefit from the assessment.

Keywords: preliminary assessment of evidence, evidence, human skeletal remains

บทนำ

สถาบันนิติวิทยาศาสตร์มีการให้บริการเกี่ยวข้องกับการตรวจพิสูจน์ทางนิติวิทยาศาสตร์ โดยกองพัฒนาระบบการติดตามคนหายและการพิสูจน์ศพนิรนาม กลุ่มตรวจวิเคราะห์กระดูก มีภารกิจหลัก คือ การพิสูจน์โครงกระดูกมนุษย์โดยการประเมินเพศ อายุ ส่วนสูง และเชื้อชาติ รวมถึงร่องรอยของบาดแผลที่เกิดก่อนเสียชีวิต และหลังเสียชีวิต โดยมีขั้นตอนการตรวจประเมินวัตถุพยานเบื้องต้นเพื่อตรวจประเมินเป็นวัตถุพยานที่ได้รับมาจากผู้ขอรับบริการว่าเป็นวัตถุพยานประเภทโครงกระดูกมนุษย์ หรือไม่ ซึ่งการตรวจประเมินวัตถุพยานประเภทโครงกระดูกมนุษย์เบื้องต้นนั้น เป็นการจำแนกความแตกต่างระหว่างกระดูกมนุษย์และสัตว์ ซึ่งเป็นขั้นตอนในการคัดกรองเบื้องต้นก่อนนำไปตรวจวิเคราะห์ เพื่อลดขั้นตอนในการตรวจวิเคราะห์ โดยมีการปฏิบัติตามระเบียบและตามมาตรฐานสากลภายใต้หลักวิชาการและให้ความสำคัญกับการครอบครองวัตถุพยาน (Chain of Custody) ตั้งแต่กระบวนการรับ - ส่งวัตถุพยานเข้าห้องปฏิบัติการ และจนถึงขั้นตอนการคืนวัตถุพยานให้แก่ผู้ขอรับบริการ หรือญาติอย่างครบถ้วนและถูกต้อง (Sasisis Boonsonti, 2024) ซึ่งเทคนิคตามหลักวิทยาศาสตร์สำหรับการรวบรวมหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์และขั้นตอนการครอบครองวัตถุพยาน (Chain of Custody) ที่มีประสิทธิภาพเป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการสืบสวนทางนิติวิทยาศาสตร์ทั้งหมด โดยการรักษาความสมบูรณ์ของหลักฐาน จะช่วยลดการสูญเสีย ความเสียหาย หรือการปนเปื้อนของวัตถุพยาน ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อพยานหลักฐานที่สามารถยอมรับได้ในชั้นศาล (Heavey, 2023) โดยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 226 นั้น พยานหลักฐาน หมายถึง พยานวัตถุ พยานเอกสาร หรือพยานบุคคล ตลอดจนหลักฐานอื่น ๆ ซึ่งอาจจะใช้เป็นเครื่องพิสูจน์การกระทำผิดได้ (Atthaphon Chaemsuwanwong, 2002)

เมื่อมีการค้นพบโครงกระดูก การระบุแหล่งที่มาของกระดูกว่าเป็นมนุษย์หรือไม่ใช่มนุษย์ ถือเป็นหนึ่งในขั้นตอนแรกสุดและสำคัญที่สุด หากกระดูกไม่ได้รับความเสียหาย อย่างน้อยเราจะสามารถดูลักษณะทางกายภาพได้โดยการสังเกตสัณฐานวิทยาภายนอก เพื่อการระบุว่าโครงกระดูกนั้นเป็นของมนุษย์ หรือไม่ (Cattaneo, DiMartino, Scal, Craig, Grandi, & Sokol, 1999) โดยลักษณะของโครงกระดูกมนุษย์และโครงกระดูกสัตว์ มีการจำแนกลักษณะไว้

อย่างหลากหลาย และหากสภาพของศพได้รับความเสียหาย และกระจัดกระจาย เหลือแต่เศษของกระดูกที่นับไม่ถ้วน หรือลักษณะดังกล่าวอาจมีการเปลี่ยนแปลงสภาพไป จึงอาจทำให้การเปรียบเทียบโครงกระดูกมนุษย์ และสัตว์นั้นดูยากมากขึ้น ซึ่งการเปรียบเทียบโครงกระดูกของมนุษย์และสัตว์ ลักษณะภายนอกนั้น จะพบความแตกต่างของกระดูกมนุษย์และสัตว์อยู่หลายกลุ่ม แต่กรณีเป็นเศษกระดูกที่มีรอยแตกเป็นเศษชิ้นเล็ก ๆ จะไม่สามารถระบุในงานวิจัยได้ (Croker, Reed, & Donlon, 2016)

ดังนั้น การตรวจประเมินวัตถุพยาน ประเภทโครงกระดูกมนุษย์เบื้องต้น จึงถูกใช้เป็นเครื่องมือเพื่อช่วยประเมินว่าวัตถุพยานนั้น ๆ จำเป็นต้องตรวจวิเคราะห์กระดูก ประเภทโครงกระดูกมนุษย์หรือไม่ รวมถึงให้ความสำคัญเกี่ยวกับการครอบครองวัตถุพยาน (Chain of Custody) และป้องกันการปนเปื้อนของวัตถุพยาน และการเสียหายของวัตถุพยาน สิ่งเหล่านี้จึงถือว่าเป็นกระบวนการสำคัญต่อเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติงาน

▣ วัตถุประสงค์

1. เพื่อจำแนกความแตกต่างระหว่างโครงกระดูกมนุษย์ และสัตว์
2. เพื่อใช้ในการตรวจประเมินความสมบูรณ์ของวัตถุพยาน ประเภทโครงกระดูกมนุษย์ก่อนเข้าห้องปฏิบัติการ

ความหมายของพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์

นิติวิทยาศาสตร์ (Forensic Science) หมายถึง การนำความรู้ทางวิทยาศาสตร์ทุกสาขามาประยุกต์ใช้เพื่อประโยชน์ในด้านกฎหมาย ทั้งประโยชน์ทางนิติบัญญัติในเรื่องการออกกฎหมาย และประโยชน์ของการคลี่คลายปัญหาและการพิสูจน์ข้อเท็จจริงในคดีความเพื่อผลในการบังคับใช้กฎหมาย และการลงโทษ (Sarawut Benjakul, 2007)

การใช้พยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ในกระบวนการยุติธรรมและความสำคัญของการครอบครองวัตถุพยาน

พยานหลักฐานที่ดีและมีคุณค่านั้นสาระสำคัญอยู่ที่ความสามารถในการพิสูจน์ข้อเท็จจริง และมาจากกระบวนการที่น่าเชื่อถือ ซึ่งพยานหลักฐานที่ได้จากการตรวจสอบด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์เป็นพยานหลักฐานที่สำคัญ และมีคุณค่ายิ่งได้กลายมาเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการสืบสวนสอบสวน และคลี่คลายคดี เนื่องจากเป็นพยานหลักฐานที่สามารถตรวจสอบพิสูจน์ความจริงได้อย่างถูกต้องและใกล้เคียงที่สุด รวมทั้งการแก้ไขเปลี่ยนแปลงย่อมกระทำได้ยากแต่ความมีน้ำหนัก และน่าเชื่อถือของพยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ย่อมอยู่ที่กระบวนการในการพิสูจน์ และความสามารถของผู้ทำการตรวจพิสูจน์ด้วย จึงจะสามารถรับฟังได้อย่างสมบูรณ์ ในการรับฟังพยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ของศาลว่ามีน้ำหนักเชื่อถือได้หรือไม่ นอกจากผลการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานนั้นเองแล้ว จะต้องแสดงให้ศาลเห็นถึงเส้นทางในการได้มา และการดำเนินการกับพยานหลักฐานดังกล่าวด้วย กล่าวคือ ต้องแสดงให้เห็นถึงลูกโซ่แห่งการครอบครองพยานหลักฐานดังกล่าว ที่นำไปตรวจพิสูจน์ในห้องปฏิบัติการ ซึ่งประกอบไปด้วย 4 ขั้นตอน คือ

1. การจัดการ (taking) กระทำโดยบุคคลผู้เก็บพยานวัตถุเพื่อจำแนกพยานวัตถุในสถานที่เกิดเหตุ โดยการทำตำหนิ ระบุวัน เดือน ปี เวลาที่เก็บ พร้อมทั้งรายละเอียดต่าง ๆ ของพยานวัตถุนั้นจากสถานที่เกิดเหตุจริง

2. การเก็บ (keeping) กระบวนการเก็บและครอบครองพยานวัตถุได้กระทำอย่างเหมาะสม เพื่อมิให้เกิดการปนเปื้อนหรือผิดพลาดแสดงให้เห็นว่าพยานวัตถุนั้นได้ถูกจัดเก็บอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการมีการแยกเก็บและจำกัดให้เกี่ยวข้องเฉพาะผู้ที่จำเป็นเท่านั้น

3. การขนส่ง (transporting) การขนส่งพยานวัตถุทุกครั้งจะต้องมีความรัดกุมและแสดงให้เห็นว่าไม่เกิดการสับเปลี่ยนระหว่างของกลาง หรือพยานวัตถุอื่น ๆ รวมถึงแสดงให้เห็นว่าพยานวัตถุนั้นได้ถูกบรรจุ หีบห่อปิดผนึกและติดฉลากได้อย่างเหมาะสม

4. การส่งมอบ (delivering) ต้องมีการพิสูจน์ว่าของกลาง หรือพยานวัตถุนั้นได้ทำการส่งมอบให้กับผู้รับอย่างถูกต้องเหมาะสมแล้ว โดยมีหลักฐานแสดงถึงวัน เวลา รายละเอียดของพยานวัตถุ การลงลายมือชื่อรับรองการส่งและรับ พร้อมทั้งสำเนาต้นขั้วคู่ฉบับด้วย แม้ว่าพยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์จะมีความถูกต้องแม่นยำ และน่าเชื่อถือมากก็ตาม แต่กระบวนการในการได้มาซึ่งพยานหลักฐานดังกล่าวก็ต้องเป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมายด้วย ดังนั้นจึงต้องมีกรอบแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน รัดกุมและเหมาะสม ตลอดจนมีความโปร่งใสและตรวจสอบได้ โดยทุกประเทศมีหลักการและเหตุผลในเรื่องการแสวงหาพยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ในทางเดียวกัน โดยต้องเป็นกรณีที่จำเป็น และกระทำไปเพื่อค้นหาข้อเท็จจริงที่มีความสำคัญในการพิจารณาคดี และต้องกระทำโดยแพทย์หรือผู้เชี่ยวชาญตามที่กฎหมายกำหนดส่วนวิธีการตรวจพิสูจน์ทางห้องปฏิบัติการด้านเทคนิคก็จะไม่แตกต่างกัน แต่สิ่งที่แตกต่างอยู่ที่รายละเอียดของกระบวนการในการแสวงหาและการได้มาซึ่งพยานหลักฐานจากร่างกายของบุคคล (Wanna Charoenphonnaphachai, 2021)

ความสำคัญของวัตถุพยานประเภทโครงกระดูก

วัตถุพยานประเภทโครงกระดูกเป็นการระบุถึงตัวบุคคลไม่ว่าจะเป็นการระบุเพศ ความสูง อายุ หรือระบุเกี่ยวกับการบ่งบอกลักษณะของบุคคลใดบุคคลหนึ่งจากหลักฐานต่าง ๆ ที่สามารถหาได้ล้วนแต่มีความสำคัญเป็นอย่างมากกับงานทางด้านนิติวิทยาศาสตร์ ในปัจจุบันได้เกิดปัญหาทางด้านอาชญากรรมขึ้นมากมาย ซึ่งการที่จะเอาตัวผู้กระทำความผิดที่แท้จริงมาดำเนินคดีตามกระบวนการยุติธรรมนั้นเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่งโดยเฉพาะจะต้องมีการรวบรวมพยานหลักฐานมายืนยันให้สามารถพิสูจน์ความผิดได้อย่างชัดเจน ดังนั้น ในประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น ญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกาจึงมีการเอาความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีต่าง ๆ มาพัฒนาใช้ในการตรวจพิสูจน์หลักฐานต่าง ๆ ให้ได้ผลถูกต้องตามหลักวิทยาศาสตร์ ซึ่งได้ผลอย่างดียิ่งในการสืบสวนติดตามหาคนร้ายต่าง ๆ (Atthaphon Chaemsuwanwong, 2002)

ประโยชน์จากการพิสูจน์บุคคลจากโครงกระดูก

Sasisis Boonsonti (2024) กล่าวถึงประโยชน์จากการพิสูจน์บุคคลจากโครงกระดูกไว้ ดังนี้

1. สามารถตรวจพิสูจน์อัตลักษณ์บุคคลและข้อมูลเบื้องต้น รวมถึงสาเหตุการตายของบุคคลได้จากกระดูกศพนิรนามหรือศพเน่าที่ไม่สามารถระบุตัวตนได้ เพื่อใช้ประกอบกับข้อมูลของทางการสืบสวน สอบสวนและทางการแพทย์

2. สามารถใช้ผลรายงานการตรวจวิเคราะห์กระดูกเพื่อหาเพศ เชื้อชาติ ความสูง รวมถึงร่องรอยการบาดเจ็บก่อนเสียชีวิต หรือหลังเสียชีวิต เพื่อใช้ในการรวบรวมรายงานชันสูตรของทางการแพทย์ และพนักงานสอบสวน

3. ประชาชนได้ทราบถึงแนวทางการตรวจพิสูจน์ศพนิรนามจากโครงกระดูกตามหลักนิติมานุษยวิทยา เพื่อช่วยในการอำนวยความยุติธรรมให้แก่ประชาชน

4. สนับสนุนให้เกิดการพัฒนาสมรรถนะด้านการตรวจพิสูจน์บุคคลจากโครงกระดูกอย่างต่อเนื่อง ทั้งในและต่างประเทศ

ภาพที่ 1 *แสดงกระบวนการปฏิบัติงานของกลุ่มตรวจวิเคราะห์กระดูกกรณีรับวัตถุพยานเข้าห้องปฏิบัติการ*

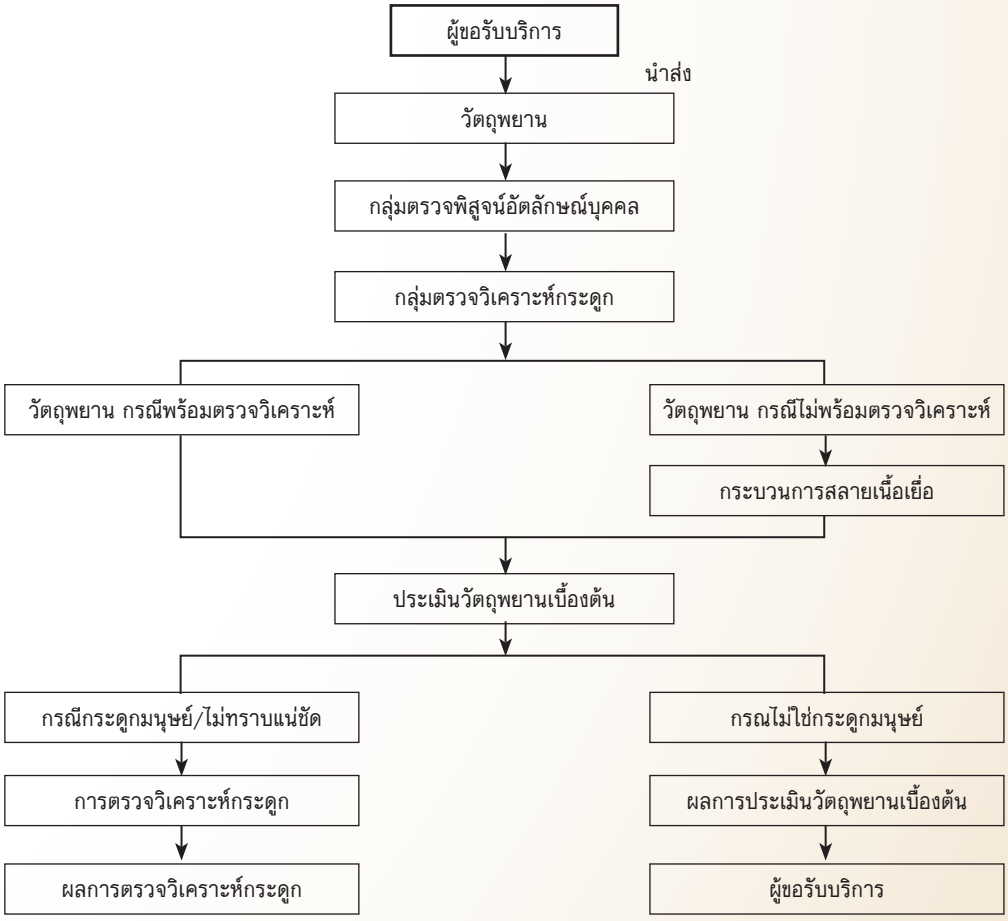

Note. From "The importance of evidence preservation for skeletal remains", by Sasisis Boonsonti, 2024 *Journal of Thai Justice System, 17(1), 51-65.*

การคืนวัตถุพยาน กรณีโครงกระดูกศพ

- กรณีกระบวนการตรวจพิสูจน์ทางนิติวิทยาศาสตร์เสร็จสิ้น ทางหน่วยงานจะติดต่อผู้ขอรับบริการเพื่อดำเนินการส่งคืนวัตถุพยาน
- กรณีต้องดำเนินการตรวจพิสูจน์ทางนิติวิทยาศาสตร์ด้านอื่นเพิ่มเติม หรือกรณียังไม่ได้ดำเนินการส่งคืนวัตถุพยานแก่ผู้ขอรับบริการทางกลุ่มตรวจวิเคราะห์กระดูกจะต้องดำเนินการเก็บและดูแลรักษาวัตถุพยานประเภทโครงกระดูกมนุษย์ให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสมต่อไป (Sasisis Boonsonti, 2024)

หลักการในการตรวจประเมินวัตถุพยาน ประเภทโครงกระดูกมนุษย์เบื้องต้น

เพื่อลดขั้นตอนการตรวจวิเคราะห์ และเพื่อการตรวจประเมินวัตถุพยานว่าเป็นประเภทโครงกระดูกมนุษย์หรือไม่ ก่อนผ่านกระบวนการตรวจวิเคราะห์กระดูกได้อย่างถูกต้อง และเหมาะสมตามหลักการครอบครองวัตถุพยาน (Chain of Custody) พร้อมทั้งหลักอาชีวอนามัยในการปฏิบัติงาน เพื่อป้องกันการปนเปื้อน และการปลอมแปลงของวัตถุพยาน

ขั้นตอนในการตรวจประเมินวัตถุพยานประเภทโครงกระดูกมนุษย์เบื้องต้น

ภาพที่ 2 *แสดงกระบวนการประเมินวัตถุพยานเบื้องต้น*

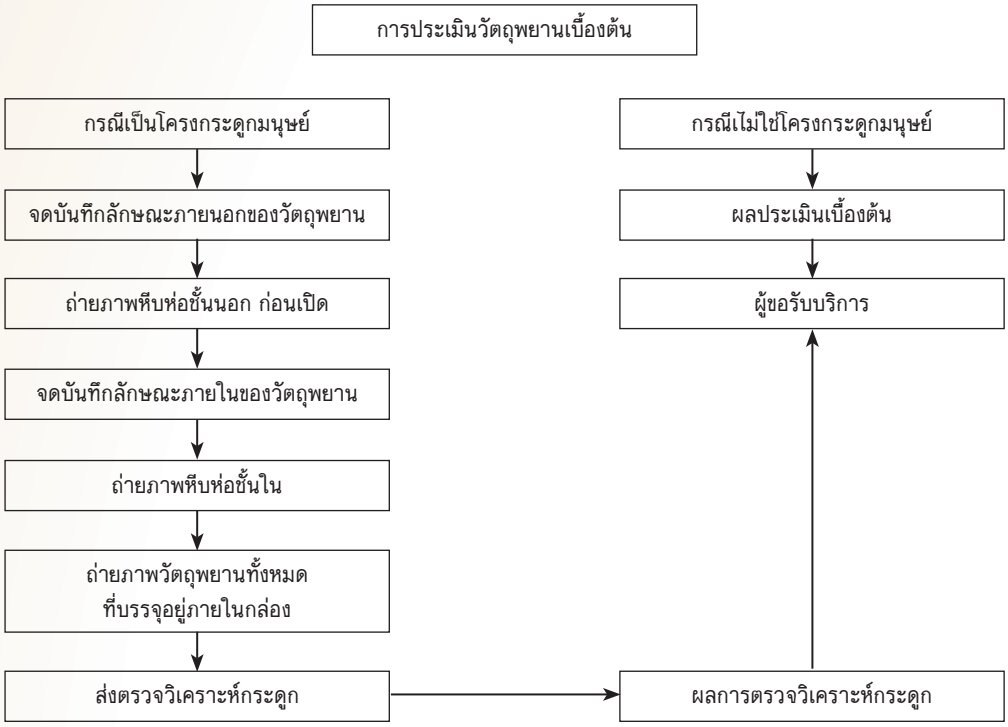

Note. From "The importance of evidence preservation for skeletal remains", by Sasisis Boonsonti, 2024 *Journal of Thai Justice System, 17(1), 51-65.*

ตัวอย่าง ภาพประกอบแสดงขั้นตอนการตรวจประเมินวัตถุพยานประเภทโครงกระดูกมนุษย์ เบื้องต้น

ภาพที่ 1 *แสดงก่อนเปิดกล่องวัตถุพยาน ด้านบน และด้านข้าง*

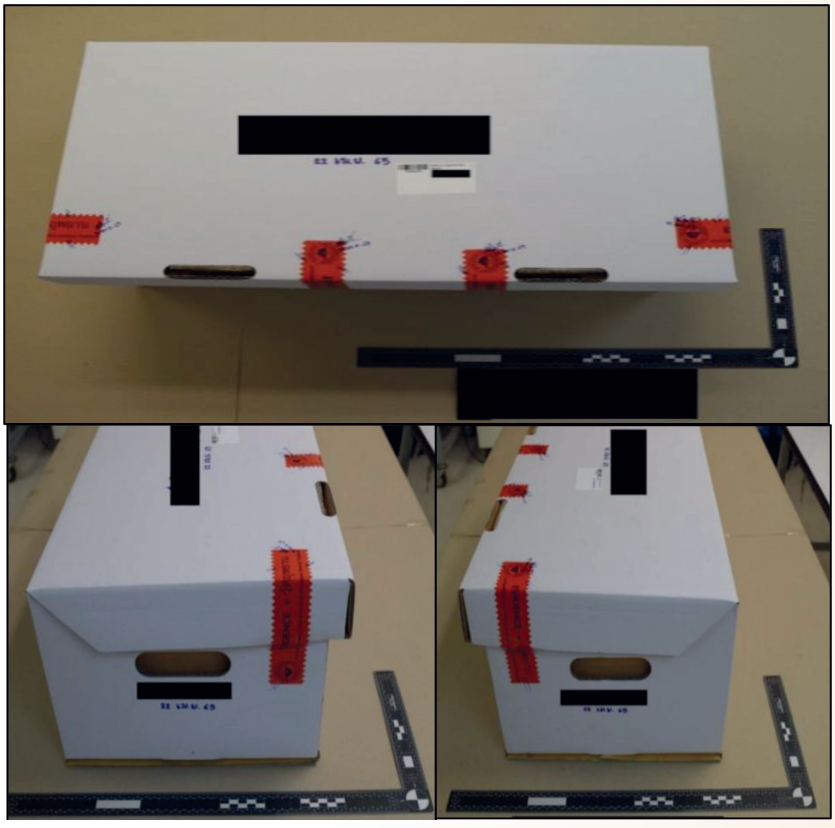

ที่มา: จากภาพถ่ายโดย รภัสสรณ์ สังข์ดิษฐ์ สถาบันนิติวิทยาศาสตร์

ภาพที่ 2 *แสดงวัตถุพยานที่บรรจุอยู่ในกล่องทั้งหมด และวัตถุพยานที่บรรจุอยู่ในถุงทั้งหมด*

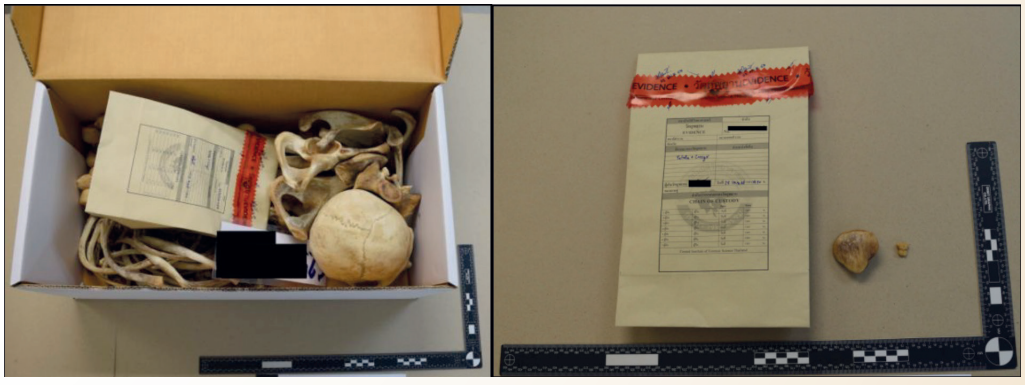

ที่มา: จากภาพถ่ายโดย รภัสสรณ์ สังข์ดิษฐ์ สถาบันนิติวิทยาศาสตร์

ตัวอย่าง ภาพประกอบแสดงขั้นตอนการตรวจประเมินวัตถุพยานประเภทโครงกระดูกมนุษย์ เบื้องต้น

ภาพที่ 3 *แสดงวัตถุพยานที่บรรจุอยู่ในกล่องทั้งหมด และวัตถุพยานที่บรรจุอยู่ในถุงทั้งหมด*

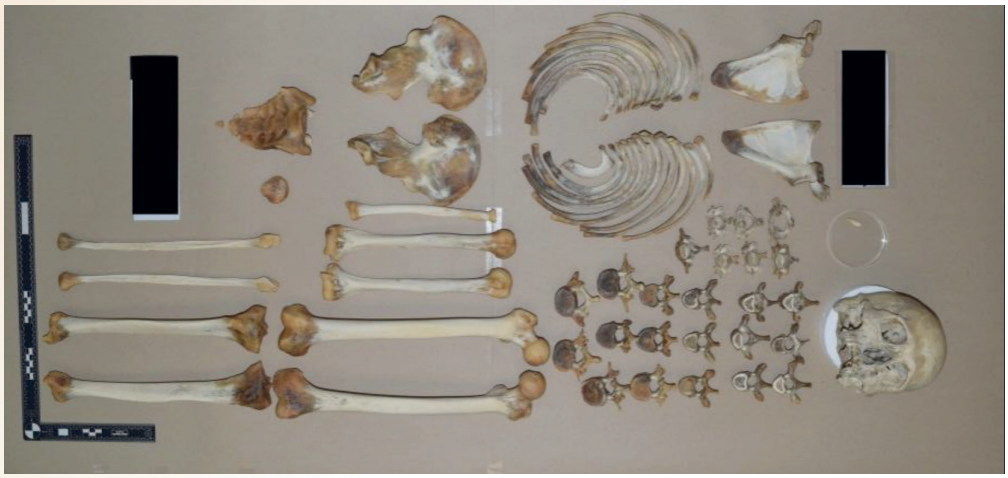

ที่มา: จากภาพถ่ายโดย รภัสสรณ์ สังข์ดิษฐ์ สถาบันนิติวิทยาศาสตร์

จากภาพที่ 1 - 3 แสดงถึงขั้นตอนการประเมินวัตถุพยานประเภทโครงกระดูกมนุษย์เบื้องต้น ซึ่งจะต้องมีการถ่ายภาพทุกขั้นตอนขณะก่อนเปิดกล่องวัตถุพยานจนถึงขั้นตอนหลังเปิดกล่องวัตถุพยานเพื่อเป็นหลักฐานการยืนยันในขั้นตอนการประเมินวัตถุพยานประเภทโครงกระดูกมนุษย์เบื้องต้น และการครอบครองพยานหลักฐานอย่างถูกต้องตามหลักการและเพื่อป้องกันการสูญหาย หรือการสับเปลี่ยน การปนเปื้อน และการเปลี่ยนแปลงอื่น ๆ จากขั้นตอนดังกล่าวเป็นการตรวจประเมินวัตถุพยานประเภทโครงกระดูกมนุษย์ ก่อนทำการตรวจวิเคราะห์กระดูก เพื่อช่วยในการประเมินว่าวัตถุพยานนั้น ๆ ต้องมีการดำเนินการส่งตรวจวิเคราะห์โครงกระดูกมนุษย์หรือไม่ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการตรวจวิเคราะห์กระดูก

ความเหมือนและความแตกต่างระหว่างกระดูกมนุษย์และกระดูกสัตว์

ภาพที่ 4 *แสดงการเปรียบเทียบกระดูกส่วนแขน และมือของสัตว์ชนิดต่าง ๆ และมนุษย์*

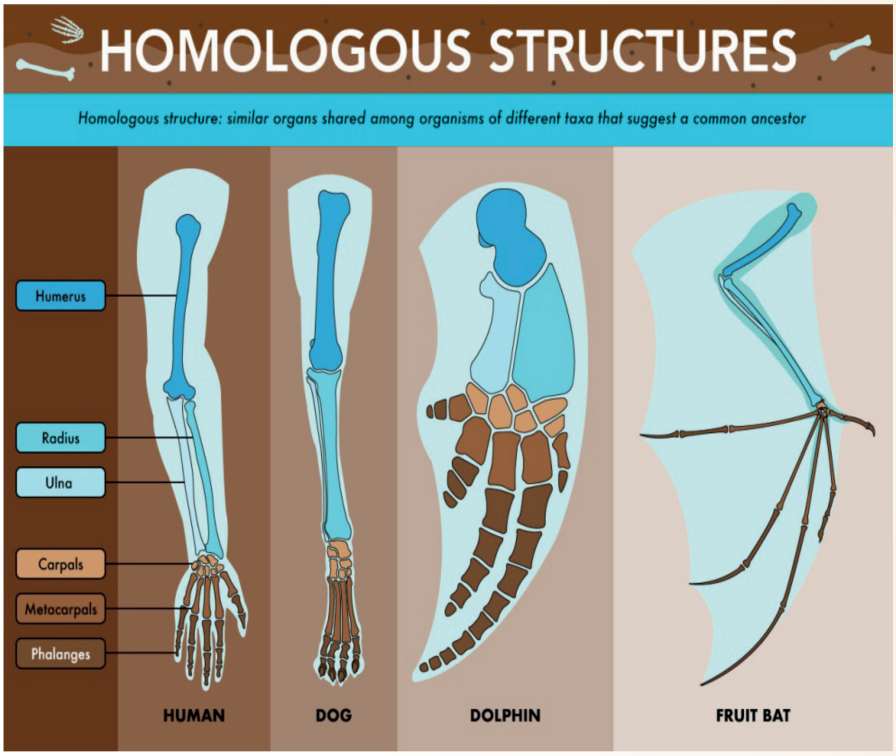

Note. From Homologous Structures, by Daniel Bernal, 1999, https://www.artstation.com/artwork/q8Dvn.

ภาพที่ 5 *แสดงการเปรียบเทียบกระดูกส่วนกะโหลกของมนุษย์ และสัตว์*

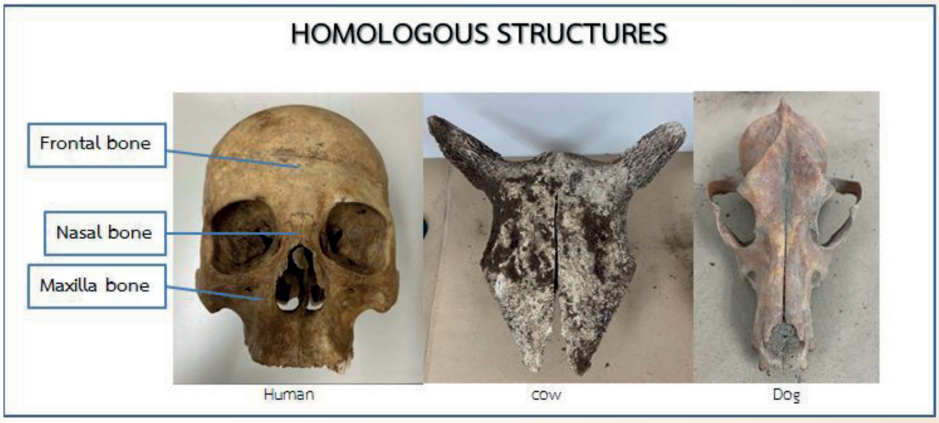

ที่มา: จากภาพถ่ายโดย รภัสสรณ์ สังข์ดิษฐ์ สถาบันนิติวิทยาศาสตร์

ความเหมือนและความแตกต่างระหว่างกระดูกมนุษย์และกระดูกสัตว์

ภาพที่ 6 *แสดงการเปรียบเทียบชิ้นส่วนกระดูกขากรรไกรล่างของมนุษย์ และสัตว์*

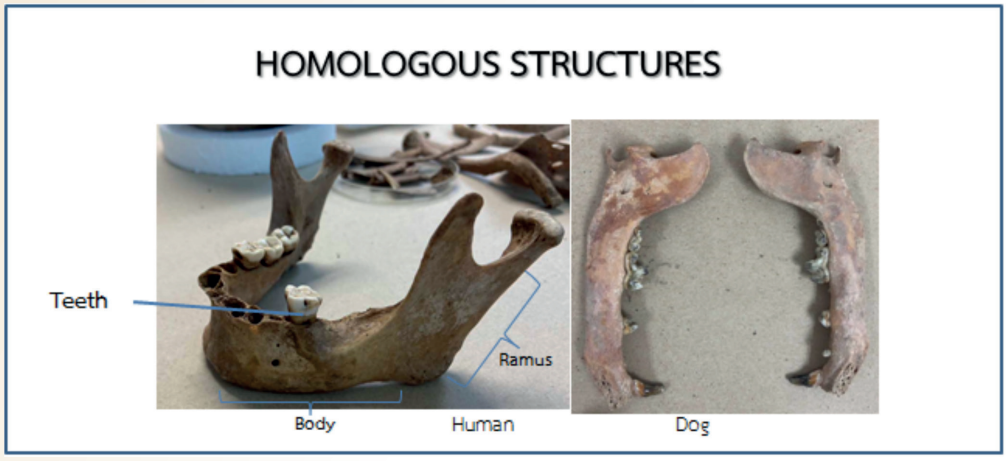

ที่มา: จากภาพถ่ายโดย รภัสสรณ์ สังข์ดิษฐ์ สถาบันนิติวิทยาศาสตร์

ภาพที่ 7 *แสดงการเปรียบเทียบกระดูกส่วนกระดูกเชิงกรานของมนุษย์ และสัตว์*

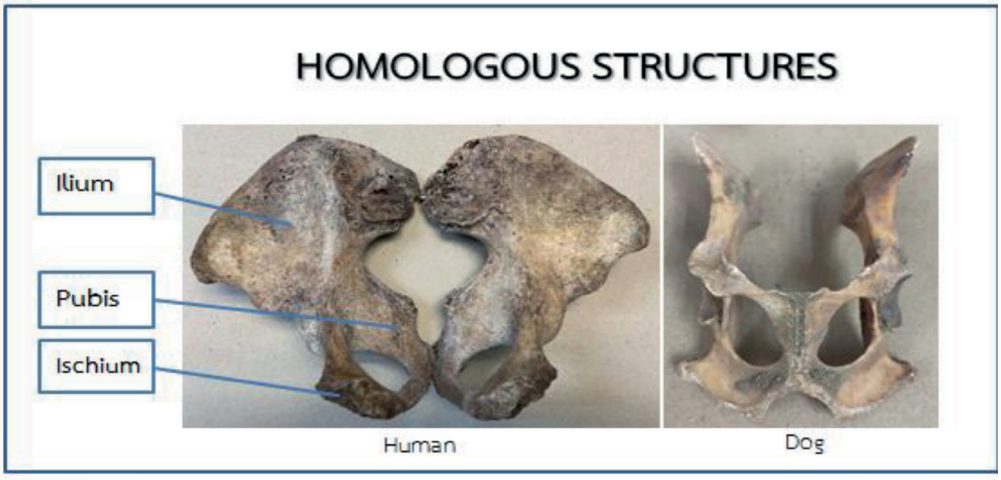

ที่มา: จากภาพถ่ายโดย รภัสสรณ์ สังข์ดิษฐ์ สถาบันนิติวิทยาศาสตร์

จากภาพที่ 4-7 แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของชิ้นส่วนกะโหลก ชิ้นส่วนกระดูกเชิงกราน ชิ้นส่วนกระดูกขากรรไกรล่าง ลักษณะกระดูกส่วนแขนและมือของกระดูกมนุษย์ และกระดูกสัตว์ เนื่องจากมนุษย์และสัตว์ชนิดต่าง ๆ จะมีพัฒนาการและวิวัฒนาการที่แตกต่างกันออกไปโดยการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ทำให้ลักษณะทางกายวิภาคแตกต่างกัน เช่น กะโหลกของมนุษย์จะมีลักษณะที่ใหญ่กว่า หรือเล็กกว่าของสัตว์บางชนิด และข้อแตกต่างของลักษณะทางกายวิภาค เช่น กระดูกมือของมนุษย์ใช้ในการหยิบ การจับ การถือ สิ่งของต่าง ๆ ส่วนกระดูกมือของสัตว์บางชนิด ใช้ในการยืน การเดิน เคลื่อนไหว เพื่อล่าเหยื่อ เป็นต้น ซึ่งทำให้เราสามารถแยกความแตกต่างของกระดูกมนุษย์และกระดูกสัตว์ได้อย่างชัดเจน ยกเว้นกรณี ถูกการเผาไหม้ แตกหัก หรือโดนความร้อนสูง จนทำให้ไม่สามารถแยกได้ว่าเป็นชิ้นส่วนของกระดูกมนุษย์ หรือสัตว์ ซึ่งหากดูลักษณะทางกายภาพของเศษกระดูกที่ถูกเผาไหม้ อาจจะยากต่อผู้ตรวจวิเคราะห์ ซึ่งไม่สามารถที่จะระบุเพศ เชื้อชาติ สัญชาติ หรือส่วนสูงได้ หรืออาจทำให้ส่วนของชิ้นที่นำมาตรวจวิเคราะห์นั้นไม่สามารถตรวจหาสารทางพันธุกรรมได้

แผนภูมิแท่งที่ 1 *แสดงสถิติการตรวจประเมินวัตถุพยาน ประเภทโครงกระดูกมนุษย์เบื้องต้น ในแต่ละปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2563 - 2567*

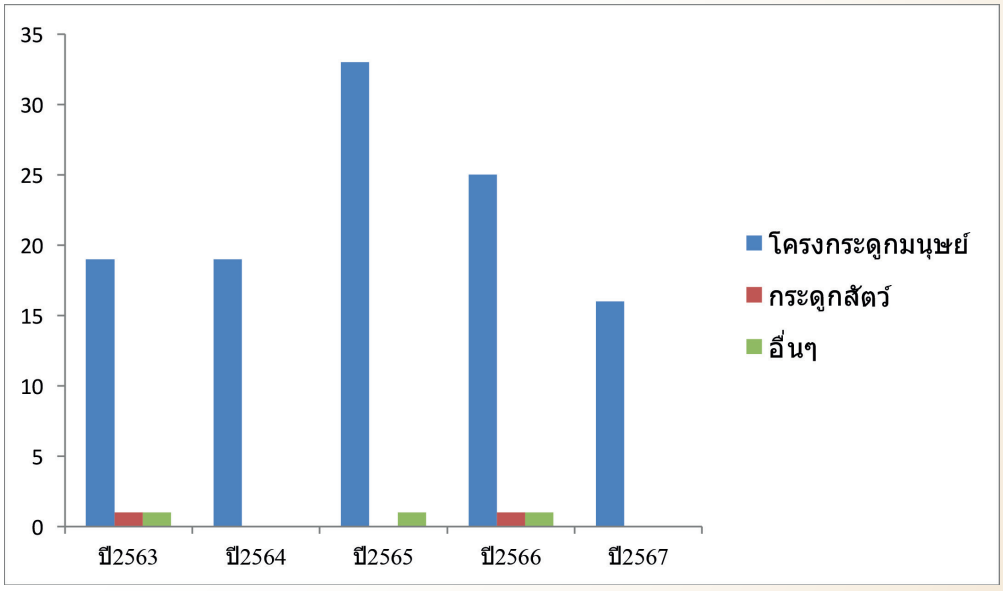

จากแผนภูมิแท่งที่ 1 พบว่า สถิติการตรวจประเมินวัตถุพยาน ประเภทโครงกระดูกมนุษย์เบื้องต้น

- ปี พ.ศ. 2563 ได้ดำเนินการตรวจประเมินวัตถุพยาน ประเภทโครงกระดูกมนุษย์เบื้องต้น พบว่าเป็นชิ้นส่วนโครงกระดูกมนุษย์ จำนวน 19 เคส และชิ้นส่วนของโครงกระดูกสัตว์ จำนวน 1 เคส และชิ้นส่วนของกระดูกที่ถูกเผาไหม้ 1 เคส
- ปี พ.ศ. 2564 ได้ดำเนินการตรวจประเมินวัตถุพยาน ประเภทโครงกระดูกมนุษย์เบื้องต้น พบว่าเป็นชิ้นส่วนโครงกระดูกมนุษย์ จำนวน 19 เคส
- ปี พ.ศ. 2565 ได้ดำเนินการตรวจประเมินวัตถุพยาน ประเภทโครงกระดูกมนุษย์เบื้องต้น พบว่าเป็นชิ้นส่วนโครงกระดูกมนุษย์ จำนวน 33 เคส และเศษหินปนดินทราย จำนวน 1 เคส
- ปี พ.ศ. 2566 ได้ดำเนินการตรวจประเมินวัตถุพยาน ประเภทโครงกระดูกมนุษย์เบื้องต้น พบว่าเป็นชิ้นส่วนโครงกระดูกมนุษย์ จำนวน 25 เคส และชิ้นส่วนของโครงกระดูกสัตว์ 1 เคส และชิ้นส่วนกระดูกที่ถูกเผาไหม้ 1 เคส
- ปี พ.ศ. 2567 ได้ดำเนินการตรวจประเมินวัตถุพยาน ประเภทโครงกระดูกมนุษย์เบื้องต้น พบว่าเป็นชิ้นส่วนโครงกระดูกมนุษย์ จำนวน 16 เคส

บทสรุป

จากสถิติตั้งแต่ปี 2563 - 2567 แผนภูมิแท่งที่ 1 พบว่า ตรวจประเมินวัตถุพยาน ประเภทโครงกระดูกของมนุษย์ และชิ้นส่วนของโครงกระดูกมนุษย์มากกว่าชิ้นส่วนของโครงกระดูกสัตว์จากกรณีศึกษานี้ ผู้ขอรับบริการมีการส่งตรวจวิเคราะห์กระดูกอย่างต่อเนื่องในแต่ละปี เพื่อนำไปตรวจสอบว่าโครงกระดูกนั้นเป็นของมนุษย์หรือไม่ โดยนำข้อมูลจากการตรวจประเมินวัตถุพยาน ประเภทโครงกระดูกมนุษย์เบื้องต้น ไปใช้ในการยืนยันลักษณะทางกายภาพของโครงกระดูกแต่ละชนิดในขั้นตอนตรวจวิเคราะห์กระดูกต่อไป เนื่องจากการตรวจประเมินวัตถุพยาน ประเภทโครงกระดูกมนุษย์เบื้องต้น สามารถที่จะระบุลักษณะทางกายภาพได้ ว่าโครงกระดูกนั้นเป็นของมนุษย์ หรือไม่ เมื่อพบชิ้นส่วนของโครงกระดูกมนุษย์ หรือสัตว์ ในสถานที่เกิดเหตุต่าง ๆ นั้น การตรวจประเมินวัตถุพยาน ประเภทโครงกระดูกมนุษย์เบื้องต้น จึงมีความสำคัญในการคัดแยก ประเภทของโครงกระดูกต่าง ๆ ก่อนตรวจวิเคราะห์กระดูก และช่วยในการตรวจสอบวัตถุพยานเบื้องต้น ก่อนนำมาหาข้อมูลทางชีวภาพของบุคคล เช่น เพศ อายุ เชื้อชาติ ความสูง และร่องรอยความผิดปกติบนกระดูก เพื่อนำไปพิสูจน์อัตลักษณ์บุคคล หรือเป็นหลักฐานในการดำเนินคดีตามกระบวนการยุติธรรม รวมถึงประโยชน์ของการประเมินวัตถุพยาน ประเภทโครงกระดูกมนุษย์เบื้องต้น จะป้องกันไม่ให้เกิดการปนเปื้อนของวัตถุพยาน และช่วยลดระยะเวลา ลดขั้นตอนในการตรวจวิเคราะห์กระดูก อีกทั้งช่วยรักษาความสมบูรณ์ของวัตถุพยาน ประเภทโครงกระดูกมนุษย์ ไม่ให้มีความสูญเสียหรือได้รับความเสียหาย โดยอาศัยหลักการขั้นตอนการครอบครองวัตถุพยาน และขั้นตอนการตรวจประเมินวัตถุพยาน ประเภทโครงกระดูกมนุษย์เบื้องต้นเป็นหลักสำคัญในการตรวจพิสูจน์

โดยสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการตรวจสอบเมื่อค้นพบวัตถุพยานที่มีลักษณะคล้ายโครงกระดูกมนุษย์ในสถานที่เกิดเหตุ

หรือใช้ในการตรวจประเมินวัตถุพยานเบื้องต้น ในกรณีเมื่อนำวัตถุพยานรับเข้ามาตรวจวิเคราะห์กระดูกในห้องปฏิบัติการ เพื่อให้นักนิติวิทยาศาสตร์ตระหนักเห็นถึงความสำคัญของการพบวัตถุพยานประเภทโครงกระดูกมนุษย์ในเบื้องต้น เพื่อนำไปสู่การตรวจวิเคราะห์กระดูก จึงควรทราบถึงขั้นตอนพื้นฐานในการครอบครองพยานหลักฐานได้อย่างถูกต้องตามหลักการทางนิติวิทยาศาสตร์ และเพื่อป้องกันการสูญหาย หรือการสับเปลี่ยนการปนเปื้อน รวมถึงการจำแนกวัตถุพยานตามหลักวิธี ขั้นตอนต่าง ๆ อย่างถูกต้องตามกระบวนการพิสูจน์พยานหลักฐานเพื่อเป็นประโยชน์ต่อชั้นศาล และผู้ตรวจประเมินวัตถุพยานเบื้องต้น

ข้อคิดเห็น/ข้อเสนอแนะ

1. หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องเกี่ยวกับวัตถุพยาน ประเภทโครงกระดูกมนุษย์ ควรมีการปรึกษา เสนอแนะ ให้ความคิดเห็น ถึงแนวทางในการปฏิบัติงานเพื่อให้สอดคล้องและเป็นไปตามหลักมาตรฐานสากล

2. ควรมีการประชาสัมพันธ์ และให้ความรู้เกี่ยวกับการขอรับบริการเกี่ยวกับการตรวจประเมินวัตถุพยาน ประเภทโครงกระดูกมนุษย์เบื้องต้น เพื่อป้องกันการสูญหาย หรือการสับเปลี่ยนการปนเปื้อน รวมถึงการจำแนกวัตถุพยานตามหลักวิธี ขั้นตอนต่าง ๆ อย่างถูกต้อง ให้แก่มูลนิธิทั่วประเทศ พิสูจน์หลักฐานตำรวจ เป็นต้น สำหรับหน่วยงานที่มีการขอส่งตรวจและขอรับบริการ

3. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับวัตถุพยานประเภทโครงกระดูกมนุษย์เบื้องต้น เช่น การเรียนรู้ และเข้าใจถึงองค์ประกอบและชิ้นส่วนของโครงกระดูกมนุษย์ และรวมถึงลักษณะของโครงกระดูกมนุษย์ หรือชิ้นส่วนของโครงกระดูกมนุษย์เมื่อถูกเผาไหม้ หรือถูกสารเคมี รวมทั้งลักษณะทางกายภาพที่ทำให้ชิ้นส่วนของโครงกระดูกมนุษย์แปลสภาพและเปลี่ยนไป เพื่อที่จะนำไปพัฒนาในการปฏิบัติงานต่อไป

บรรณานุกรม

Atthaphon Chaemsuwanwongl. (2002). *Faculty of forensic science 4 for investigation* (forensic science). Daoruek Company Limited: Thammasat Bookstore.

Cattaneo, C., DiMartino, S., Scali, S., Craig, O. E., Grandi, M., & Sokol, R. J. (1999). Determining the human origin of fragments of burnt bone: a comparative study of histological, immunological and DNA techniques. *Forensic Science International*, *102*(2-3), 181-191. https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0379073899000596

Croker, S. L., Reed, W., & Donlon, D. (2016). Comparative cortical bone thickness between the long bones of humans and five common non-human mammal taxa. *Forensic Science International, 260*(17), 1-104. https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S037907381500523X

Heavy, A. L. (2023). Collection and chain of evidence. *Encyclopedia of Forensic Sciences*, *1*(4), 591-595. https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/B9780128236772001847

Sarawut Benjakul. (2007). Forensic evidence and the justice process. *Court of Justice Review Journal*, *1*(9), 64-67.

Sasisis Boonsonti. (2024). The importance of evidence preservation for skeletal remains. *Journal of Thai Justice System*, *17*(1), 51-65.

Wanna Charoenphonnaphachai. (2021). *The role of scientific evidence in the justice process: The case of DNA testing from hair.* Krisdika Ocs Library. www.krisdika.go.th

ขั้นตอนการส่งบทความ (Submission)

ขั้นตอนที่ 1 : การเข้าสู่ระบบวารสาร

1. เข้าสู่หน้าเว็บไซต์วารสารกระบวนการยุติธรรม URL : https://www.tci-thaijo.org/index.php/JTJS/

2. สมัครสมาชิก (Register) กรณีที่ยังไม่เคยเป็นสมาชิกของวารสารกระบวนการยุติธรรม ให้คลิกที่ปุ่ม **"ลงทะเบียน"** และสร้างข้อมูลส่วนตัว เช่น ชื่อผู้ใช้, Email, รหัสผ่าน รายละเอียดต่าง ๆ ที่แสดงในระบบ และยืนยันตัวตนผ่าน Link ที่ระบบส่งไปยัง Email ของท่าน

3. กรณีที่เป็นสมาชิกของวารสารกระบวนการยุติธรรมอยู่แล้ว ให้พิมพ์ ชื่อผู้ใช้ และรหัสผ่าน จากนั้นคลิกที่ปุ่ม เข้าสู่ระบบ

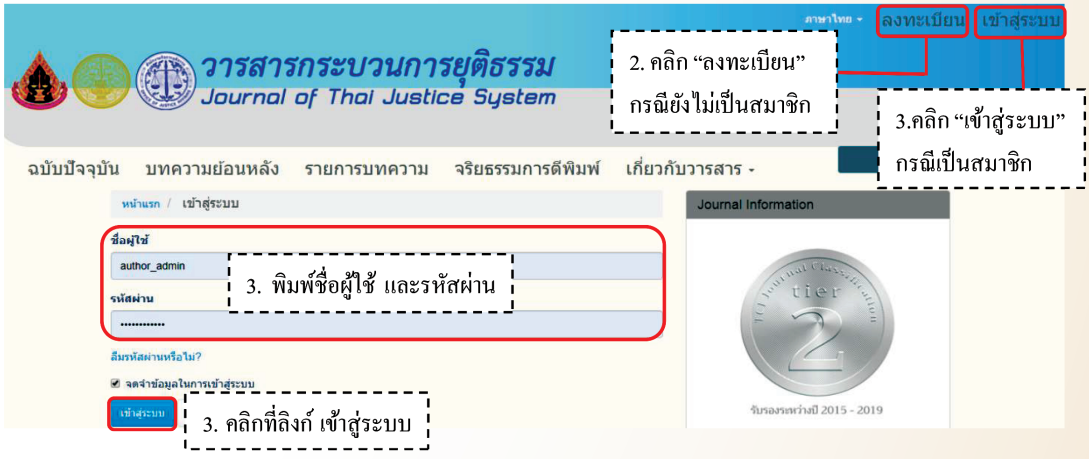

ขั้นตอนที่ 2 : เข้าหน้า Dashboard

เมื่อเข้าสู่ระบบแล้วชื่อผู้ใช้จะแสดงที่มุมบนด้านขวาของเว็บไซต์ผู้ส่งบทความ คลิกที่ชื่อผู้ใช้ และคลิก แดชบอร์ด

ขั้นตอนที่ 3 : เข้าสู่กระบวนการส่งบทความ (Submission)

ระบบจะนำเข้าสู่หน้าของผู้เขียนบทความ/ผู้แต่ง (Author) คลิกที่ปุ่ม ส่งบทความใหม่

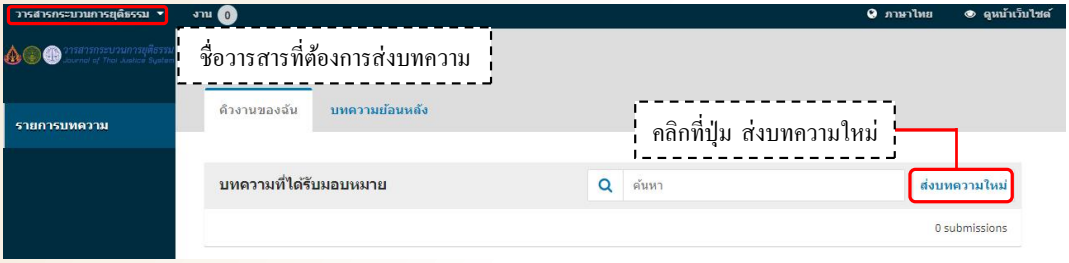

จากนั้นดำเนินการตามกระบวนการส่งบทความ 5 ขั้นตอน ดังนี้

Step 1 : เริ่มต้น

1.1 ภาษาของบทความที่จะส่งตีพิมพ์ เช่น ภาษาไทย หรือ ภาษาอังกฤษ เป็นต้น

1.2 ประเภทของบทความ เช่น บทความวิจัย (Research Articles) บทความวิชาการ (Academic Articles) เป็นต้น

1.3 ผู้เขียนบทความ/ผู้แต่ง (Author) จะต้องอ่านข้อกำหนดในการส่งบทความ และคลิกยอมรับทุกข้อกำหนด เพื่อยืนยันว่าท่านทำตามเงื่อนไขที่วารสารกระบวนการยุติธรรมกำหนด

1.4 หากผู้แต่ง (Author) ต้องการส่งข้อความถึงบรรณาธิการ (Editor) ให้กรอกข้อความในกล่องข้อความ ถึงบรรณาธิการ โดยข้อความที่ส่งถึงบรรณาธิการจะไม่ถูกเผยแพร่และใช้ในวัตถุประสงค์อื่นนอกเหนือจากการตีพิมพ์บทความในวารสารกระบวนการยุติธรรม

1.5 คลิกที่ปุ่ม บันทึกและดำเนินการต่อ เพื่อไปยังกระบวนการถัดไป

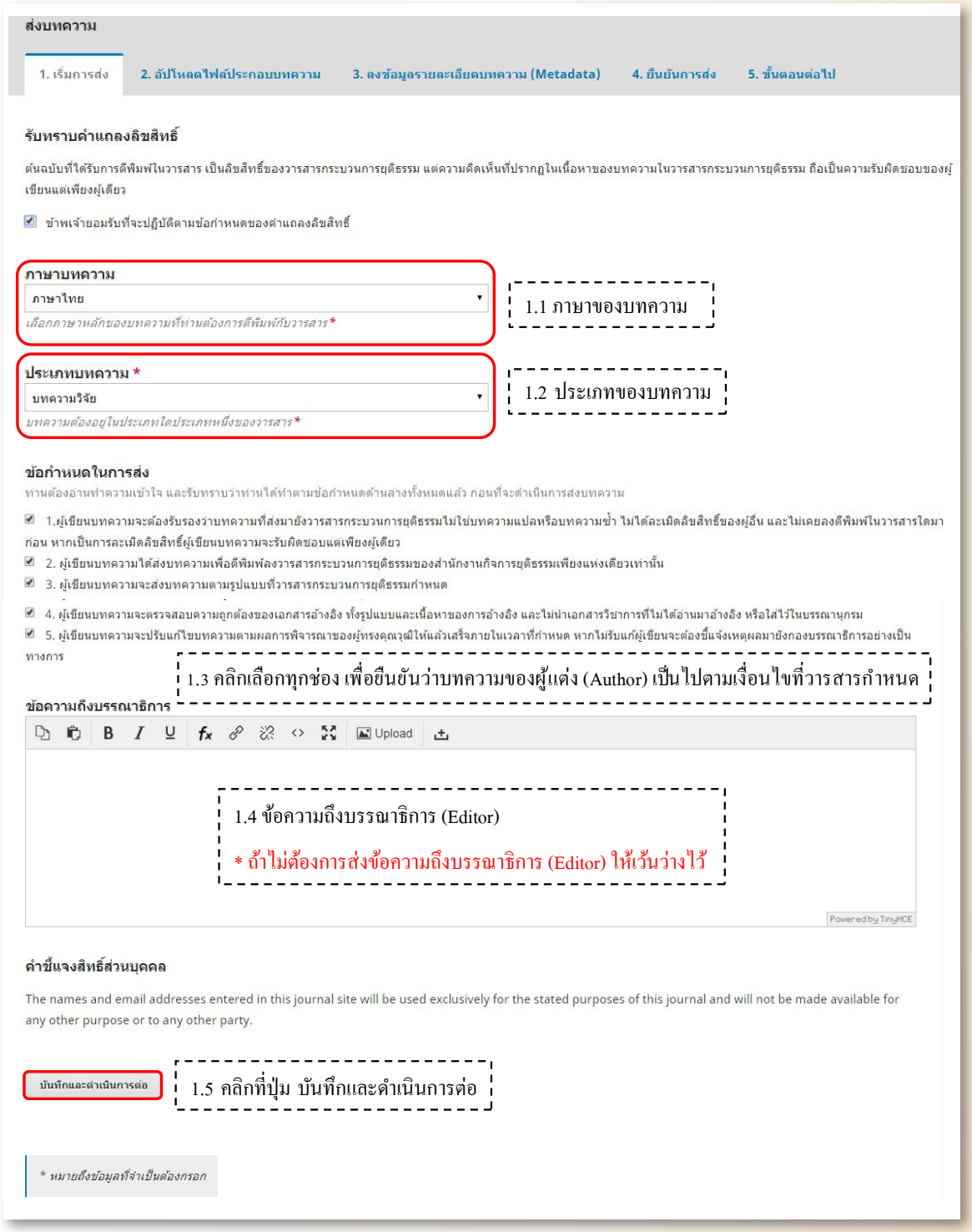
ส่งบทความ
1. เริ่มการส่ง
2. อัปโหลดไฟล์ประกอบบทความ
3. ลงข้อมูลรายละเอียดบทความ (Metadata)
4. ยืนยันการส่ง
5. ขั้นตอนต่อไป
รับทราบคำแถลงลิขสิทธิ์
ต้นฉบับที่ได้รับการตีพิมพ์ในวารสาร เป็นลิขสิทธิ์ของวารสารกระบวนการยุติธรรม แต่ความคิดเห็นที่ปรากฏในเนื้อหาของบทความในวารสารกระบวนการยุติธรรม ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนแต่เพียงผู้เดียว
ข้าพเจ้ายอมรับที่จะปฏิบัติตามข้อกำหนดของคำแถลงลิขสิทธิ์
ภาษาบทความ
ภาษาไทย
เลือกภาษาหลักของบทความที่ท่านต้องการตีพิมพ์กับวารสาร*
1.1 ภาษาของบทความ
ประเภทบทความ *
บทความวิจัย
บทความต้องอยู่ในประเภทใดประเภทหนึ่งของวารสาร*
1.2 ประเภทของบทความ
ข้อกำหนดในการส่ง
ท่านต้องอ่านทำความเข้าใจ และรับทราบว่าท่านได้ทำตามข้อกำหนดด้านล่างทั้งหมดแล้ว ก่อนที่จะดำเนินการส่งบทความ
1.ผู้เขียนบทความจะต้องรับรองว่าบทความที่ส่งมายังวารสารกระบวนการยุติธรรมไม่ใช่บทความแปลหรือบทความซ้ำ ไม่ได้ละเมิดลิขสิทธิ์ของผู้อื่น และไม่เคยลงตีพิมพ์ในวารสารใดมาก่อน หากเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ผู้เขียนบทความจะรับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียว
2. ผู้เขียนบทความได้ส่งบทความเพื่อตีพิมพ์ลงวารสารกระบวนการยุติธรรมของสำนักงานกิจการยุติธรรมเพียงแห่งเดียวเท่านั้น
3. ผู้เขียนบทความจะส่งบทความตามรูปแบบที่วารสารกระบวนการยุติธรรมกำหนด
4. ผู้เขียนบทความจะตรวจสอบความถูกต้องของเอกสารอ้างอิง ทั้งรูปแบบและเนื้อหาของการอ้างอิง และไม่นำเอกสารวิชาการที่ไม่ได้อ่านมาอ้างอิง หรือใส่ไว้ในบรรณานุกรม
5. ผู้เขียนบทความจะปรับแก้ไขบทความตามผลการพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิให้แล้วเสร็จภายในเวลาที่กำหนด หากไม่รับแก้ผู้เขียนจะต้องชี้แจงเหตุผลมายังกองบรรณาธิการอย่างเป็นทางการ
1.3 คลิกเลือกทุกช่อง เพื่อยืนยันว่าบทความของผู้แต่ง (Author) เป็นไปตามเงื่อนไขที่วารสารกำหนด
ข้อความถึงบรรณาธิการ
Upload
1.4 ข้อความถึงบรรณาธิการ (Editor)
* ถ้าไม่ต้องการส่งข้อความถึงบรรณาธิการ (Editor) ให้เว้นว่างไว้
Powered by TinyMCE
คำชี้แจงสิทธิ์ส่วนบุคคล
The names and email addresses entered in this journal site will be used exclusively for the stated purposes of this journal and will not be made available for any other purpose or to any other party.
บันทึกและดำเนินการต่อ
1.5 คลิกที่ปุ่ม บันทึกและดำเนินการต่อ
* หมายถึงข้อมูลที่จำเป็นต้องกรอก

Step 2 : อัปโหลดไฟล์บทความ

2.1 เลือกประเภทของไฟล์ โดยบทความฉบับเต็ม (Full Text) ให้เลือก “ไฟล์บทความ”

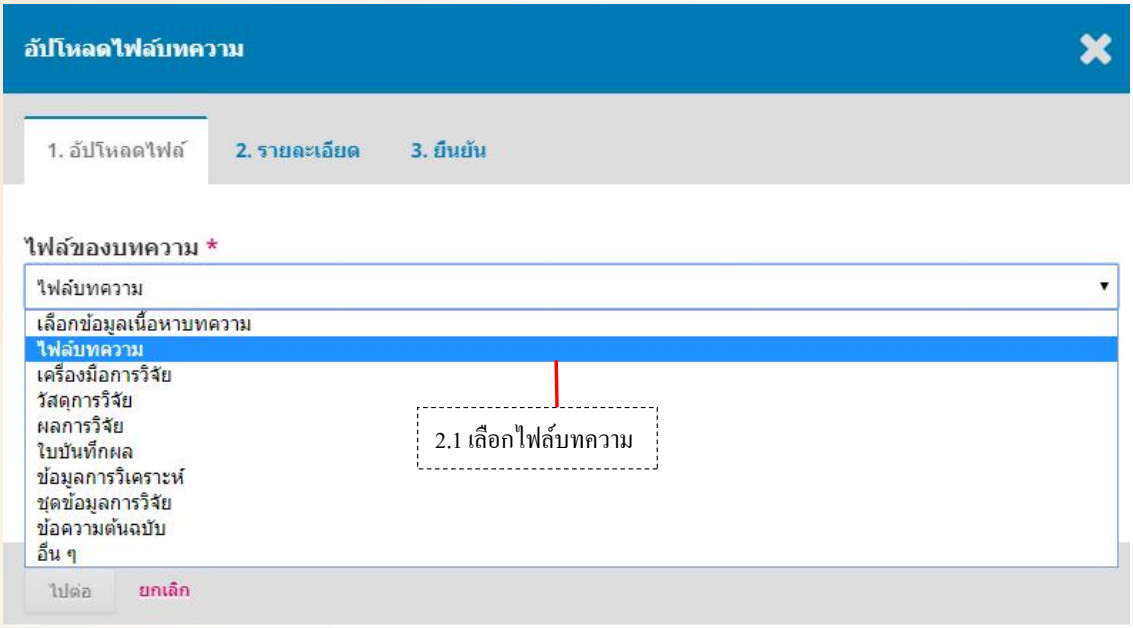

2.2 อัปโหลดบทความฉบับเต็ม (Full Text) โดยคลิกที่ปุ่ม Upload File

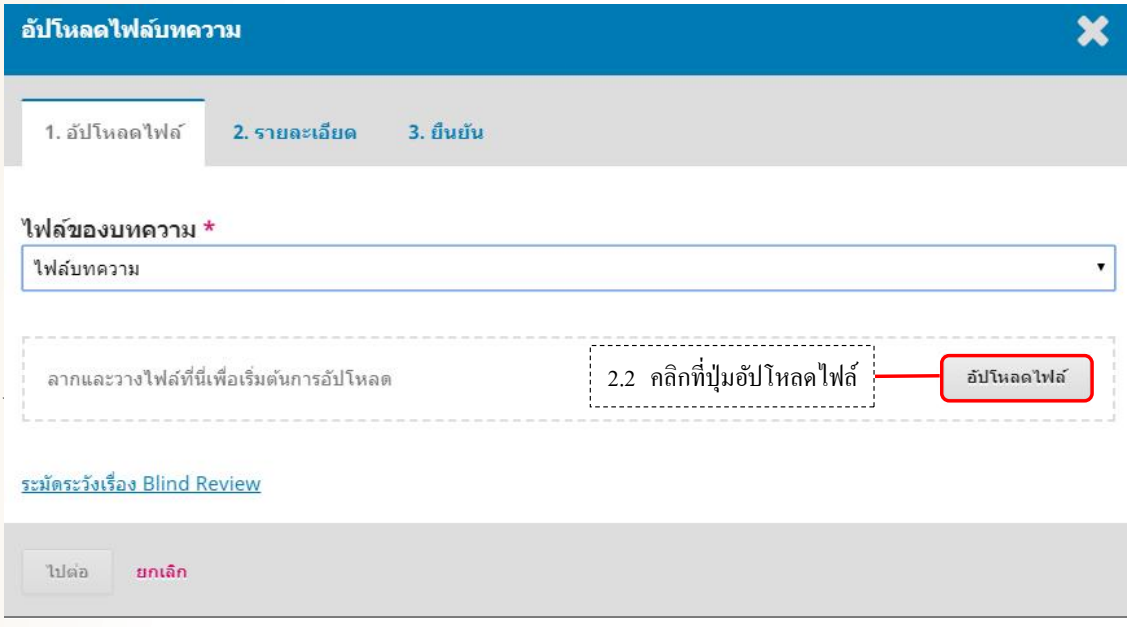

2.3 คลิกที่ปุ่ม ไปต่อ

* หากต้องการเปลี่ยนไฟล์ที่จะแนบให้คลิกที่ปุ่ม เปลี่ยนไฟล์

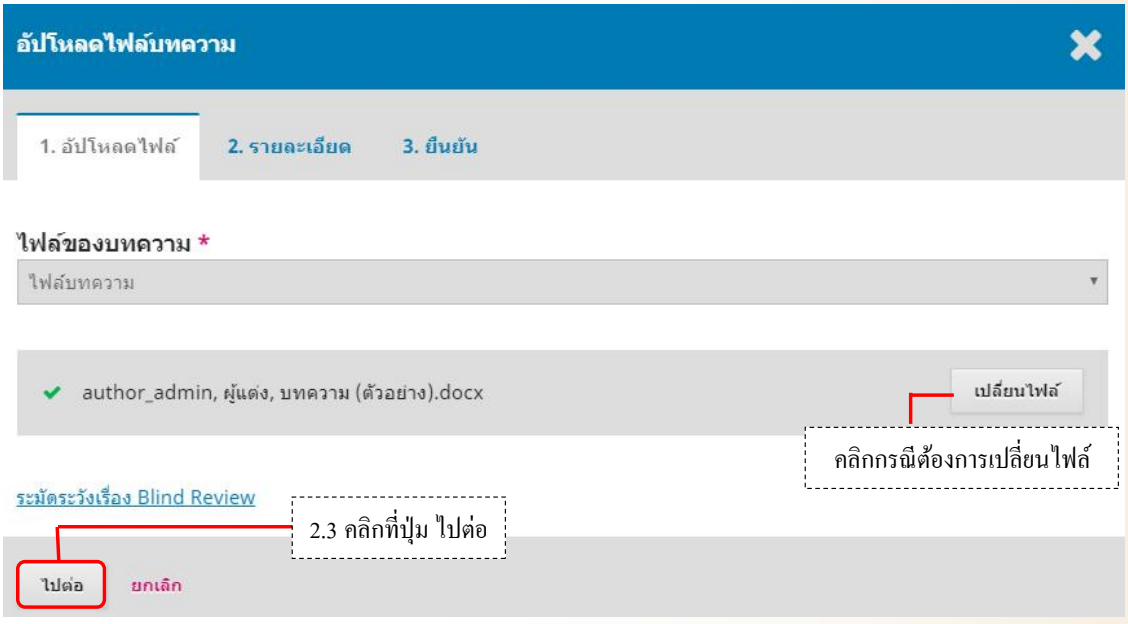

2.4 คลิกที่ปุ่ม ไปต่อ

* หากต้องการแก้ไขชื่อไฟล์ในระบบ ให้คลิกที่ แก้ไข

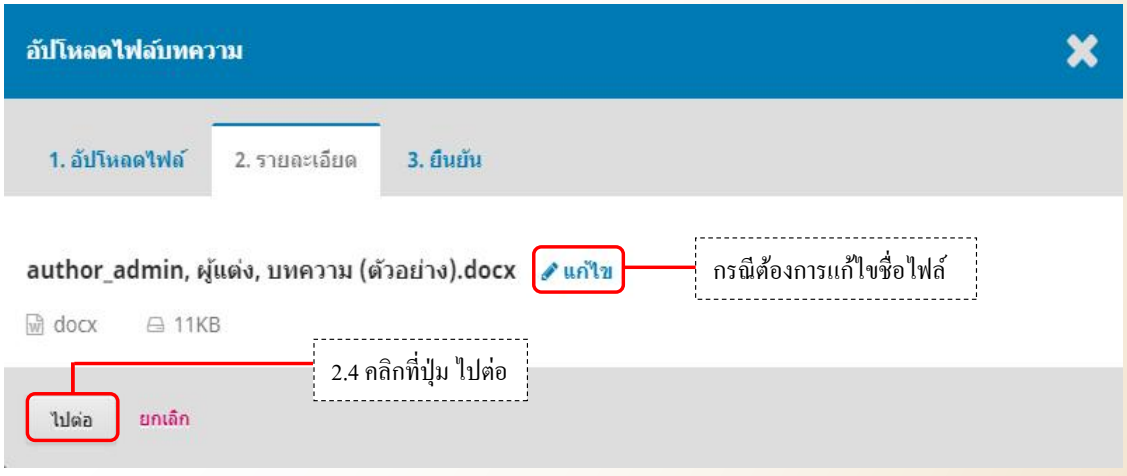

2.5 คลิกที่ปุ่ม เสร็จ

* หากต้องการอัปโหลดไฟล์แนบอื่น ๆ ให้คลิกที่ปุ่ม อัปโหลดไฟล์เพิ่มเติม โดยเลือกประเภทของไฟล์เป็น อื่น ๆ

2.6 คลิก บันทึกและดำเนินการต่อ

* กรณีต้องการแก้ไขไฟล์ ให้คลิกที่สัญลักษณ์ ▶ และกดที่ลิงก์ ลบ เพื่อลบไฟล์ จากนั้นคลิกอัปโหลดไฟล์เพื่อแนบไฟล์ใหม่ โดยทำตามขั้นตอนที่ 2.1 - 2.5

** หากต้องการอัปโหลดไฟล์อื่น ๆ เพิ่มเติม ให้คลิกที่ อัปโหลดไฟล์ โดยเลือกประเภทของไฟล์เป็น อื่น ๆ

Step 3 : การลงรายละเอียดบทความ

3.1 ชื่อบทความ (แสดงสัญลักษณ์ลูกโลก เนื่องจากวารสารตั้งค่าให้ใส่ข้อมูล 2 ภาษา)

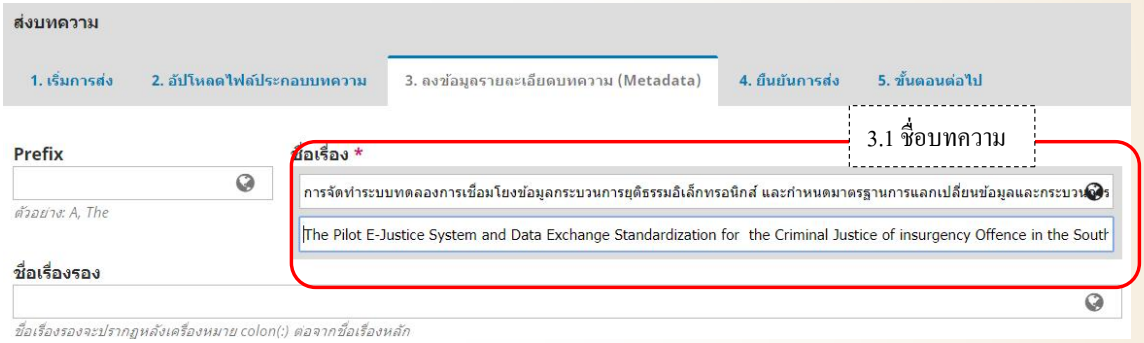

3.2 บทคัดย่อ (แสดงสัญลักษณ์ลูกโลก เนื่องจากวารสารตั้งค่าให้ใส่ข้อมูล 2 ภาษา)

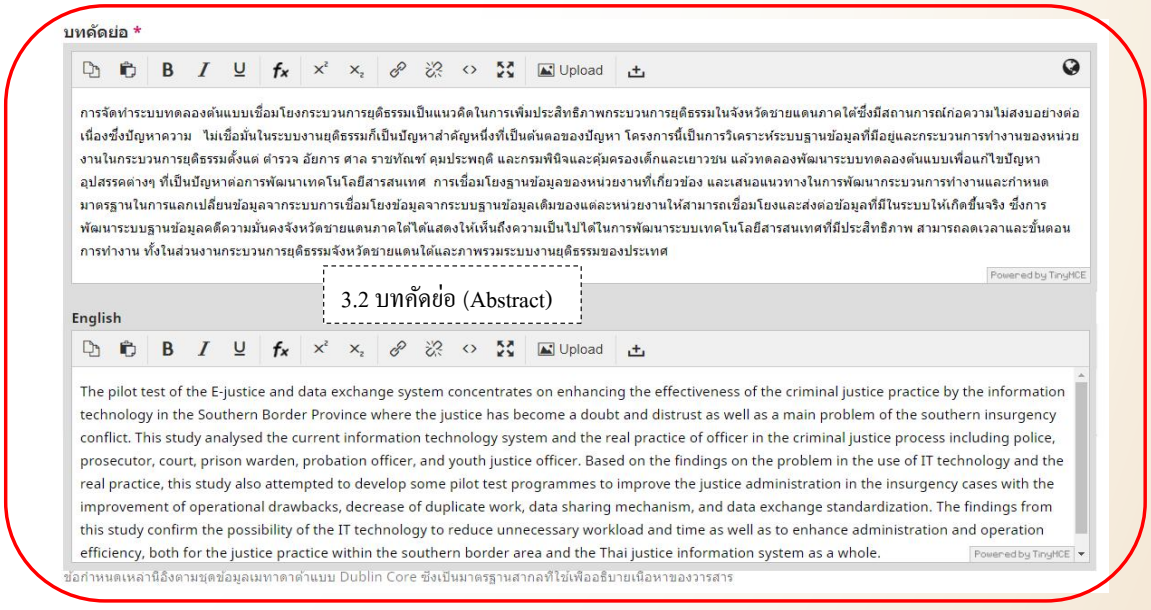

3.3 ข้อมูลผู้แต่ง

3.3.1 ค่าเริ่มต้น (default) ของระบบ ผู้แต่ง คือ ผู้ใช้ ที่เข้าสู่ระบบเพื่อส่งบทความ หากต้องการเพิ่มเติมข้อมูล หรือแก้ไขคลิกที่สัญลักษณ์ ▶ จากนั้นคลิกที่ แก้ไข

3.3.2 ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 1 คน ให้คลิกที่ เพิ่มผู้เกี่ยวข้องกับบทความ

3.4 ประเภทของบทความ เช่น บทความวิจัย (Research Articles) บทความวิชาการ (Academic Articles) เป็นต้น

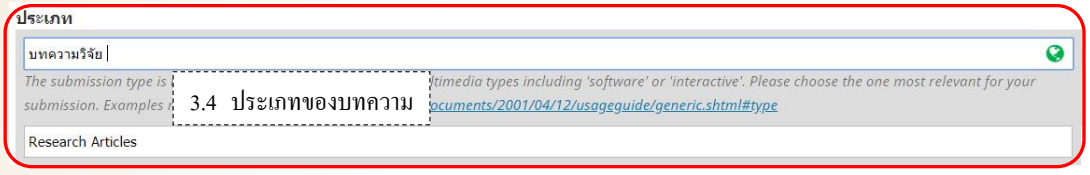

3.5 คำสำคัญ โดยการใส่ทีละคำ แล้วกด Enter เพื่อใส่คำถัดไป (แสดงสัญลักษณ์ลูกโลก เนื่องจากวารสารตั้งค่าให้ใส่ข้อมูล 2 ภาษา)

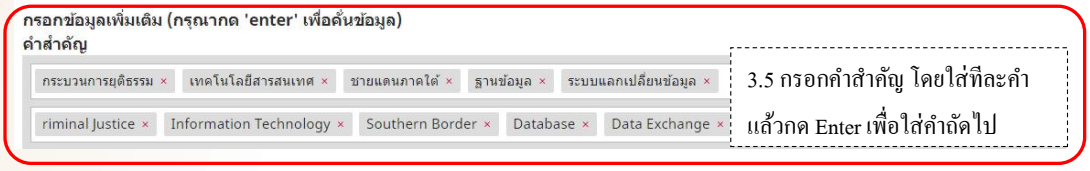

3.6 หน่วยงานที่สนับสนุน/ให้ทุน กรณีไม่มีหน่วยงานสนับสนุน/ให้ทุน ให้เว้นว่างไว้ (แสดงสัญลักษณ์ลูกโลก เนื่องจากวารสารตั้งค่าให้ใส่ข้อมูล 2 ภาษา)

3.7 เอกสารอ้างอิง (References) ใส่ข้อมูลเอกสารอ้างอิงของบทความ

3.8 คลิกปุ่ม บันทึกและดำเนินการต่อ

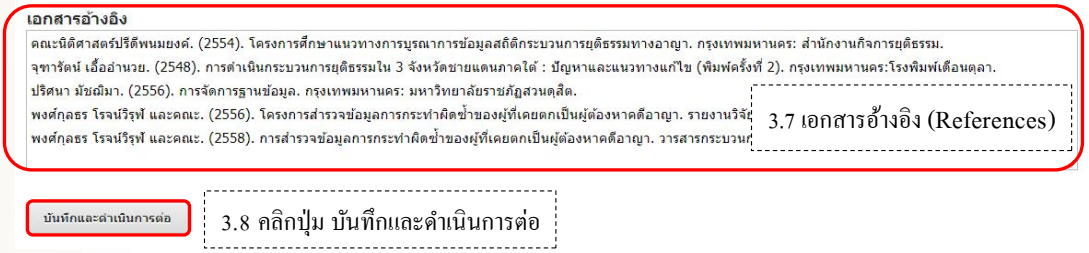

Step 4 : ยืนยันการส่ง

4.1 หลังจากตรวจสอบความถูกต้องของรายละเอียดบทความทั้งหมดเรียบร้อยแล้วให้คลิกที่ปุ่ม ยืนยันการส่งบทความ

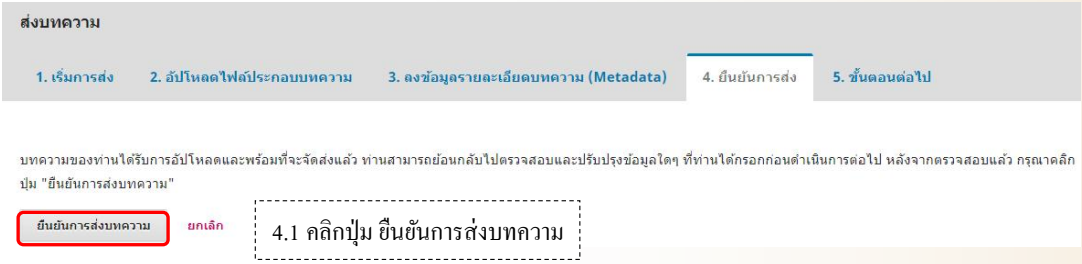

4.2 คลิกที่ปุ่ม ตกลง เพื่อเสร็จสิ้นกระบวนการส่งบทความ (Submission)

* หากคลิกที่ปุ่ม ตกลง แล้ว จะไม่สามารถย้อนกลับไปแก้ไขข้อมูลได้

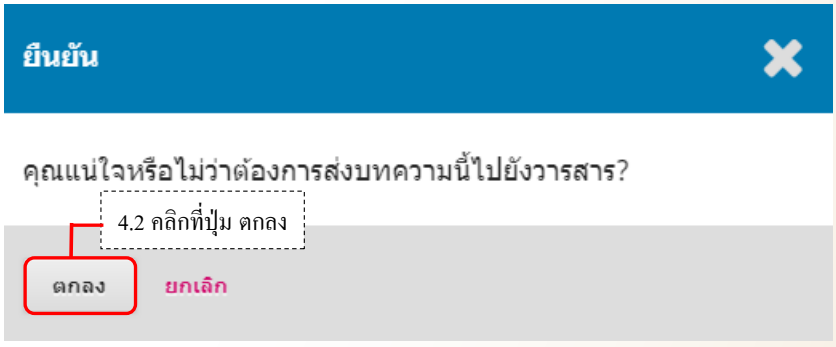

รายละเอียดในการส่งบทความวิจัย / บทความวิชาการ

เพื่อตีพิมพ์ลงวารสารกระบวนการยุติธรรม

ความเป็นมา

วารสารกระบวนการยุติธรรม จัดทำขึ้นตามพระราชบัญญัติพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2549 ที่กำหนดให้คณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ มีอำนาจหน้าที่ประการหนึ่ง คือ การประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการบริหารงานยุติธรรม จัดประชุม สัมมนา ฝึกอบรม หรือเสนอแนะหน่วยงานของรัฐหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องในการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการบริหารงานยุติธรรม ดังนั้น สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม ในฐานะฝ่ายเลขานุการของคณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ ซึ่งมีภารกิจหนึ่งคือการเผยแพร่ความรู้ทางด้านวิชาการในกระบวนการยุติธรรม จึงได้จัดทำวารสารกระบวนการยุติธรรมขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการและผลการศึกษาวิจัย ตลอดจนองค์ความรู้ทางด้านกระบวนการยุติธรรม กฎหมาย และด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ไปสู่บุคลากรผู้ปฏิบัติงาน นิสิต นักศึกษา รวมถึงประชาชนผู้สนใจทั่วไป ทั้งในระดับประเทศและระดับนานาชาติ รวมทั้งเป็นเวทีหรือสื่อกลางสำหรับแนะนำและนำเสนอผลงานค้นคว้าวิจัยใหม่ ๆ หรือความเห็นทางวิชาการ องค์ความรู้ใหม่ด้านกระบวนการยุติธรรม กฎหมาย และด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ผ่านบทความทางวิชาการ ผลงานวิจัยที่มีคุณภาพของนักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิ บุคลากรผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องและประชาชนทั่วไป พร้อมกระตุ้นให้เกิดการวิจัยการพัฒนาองค์ความรู้อย่างต่อเนื่องทั้งในเชิงทฤษฎี และเชิงปฏิบัติที่จะสามารถนำไปอ้างอิง ประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานให้เกิดประโยชน์แก่สังคมโดยรวม

หลักเกณฑ์การส่งบทความ

1. เป็นบทความวิจัย หรือบทความวิชาการทางด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม ทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยมีขอบเขตวารสาร อาทิ

- การบริหารงานยุติธรรม
- กฎหมายและการบังคับใช้
- อาชญาวิทยา และทัณฑวิทยา
- ยุติธรรมทางเลือก และยุติธรรมสมานฉันท์
- นิติวิทยาศาสตร์
- การพัฒนาพฤตินิสัย
- เทคโนโลยีสารสนเทศ และนวัตกรรมด้านกระบวนการยุติธรรม
- สิทธิมนุษยนชน และการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ

2. เป็นบทความที่ไม่เคยได้รับการตีพิมพ์ที่ใดมาก่อน และไม่อยู่ในระหว่างการเสนอขอลงพิมพ์ในวารสาร/สิ่งพิมพ์อื่น ไม่ใช่บทความแปล หรือบทความซ้ำ ไม่ได้ละเมิดลิขสิทธิ์ของผู้อื่น และไม่เคยลงตีพิมพ์ในวารสารใดมาก่อน หากเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ ผู้เขียนบทความจะเป็นผู้รับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียว

3. วารสารกระบวนการยุติธรรมกำหนดให้มีรูปแบบการพิจารณาบทความแบบ Double - blinded ซึ่งผู้พิจารณาไม่ทราบชื่อผู้แต่ง และผู้แต่งไม่ทราบชื่อผู้พิจารณา (Double - blind peer review)

4. เนื้อหาต้นฉบับเป็นผลงานที่สรุปแล้วมีความยาว 10-20 หน้า (A4) อักษรภาษาไทยพิมพ์ด้วย TH Saraban PSK ขนาด 16 อักษรภาษาอังกฤษพิมพ์ด้วย Times New Roman ขนาด 12 ในส่วนของการอ้างอิงใช้รูปแบบ APA (American Psychological Association) **โดยผู้เขียนจะต้องจัดรูปแบบบทความให้ถูกต้องตามที่วารสารกระบวนการยุติธรรมกำหนดก่อนการส่งต้นฉบับ**

5. การส่งต้นฉบับ ผู้เขียนต้องลงทะเบียนในระบบออนไลน์โดยผ่านเว็บไซต์ www.tci-thaijo.org/index.php/JTJS พร้อมแนบเอกสาร ดังนี้

5.1 บทความวิจัย หรือบทความวิชาการ โดยใช้โปรแกรม Microsoft Word เท่านั้น

5.2 แบบฟอร์มเสนอบทความเพื่อตีพิมพ์ลงในวารสารกระบวนการยุติธรรม

6. บทความที่ถูกต้องตามรูปแบบที่วารสารกำหนด จะส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความประเมินคุณภาพทางวิชาการของบทความ 3 ท่านต่อบทความ โดยพิจารณาบทความแบบ Double - blind peer review และจะติดต่อผู้เขียนในกรณีมีข้อแก้ไขจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้ทางผู้เขียนนำไปดำเนินการแก้ไข เมื่อผู้เขียนแก้ไขบทความตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว ให้จัดส่งบทความทางระบบออนไลน์ผ่านเว็บไซต์ www.tci-thaijo.org/index.php/JTJS ของวารสารกระบวนการยุติธรรมอีกครั้ง

การเสนอต้นฉบับบทความวิจัย

1. ชื่อเรื่อง (Title) ต้องมีทั้ง**ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ**

2. ชื่อผู้เขียนและสังกัด (Author & by-line) ชื่อ นามสกุล สังกัด/หน่วยงาน ทั้ง**ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ** โดยใช้เครื่องหมาย *, ** ทำเชิงอรรถท้ายหน้า (footnote) ระบุตำแหน่งทางวิชาการ ชื่อสถานที่ทำงานหน่วยงานหรือสถาบันของผู้เขียนที่เป็นปัจจุบัน

3. บทคัดย่อ (Abstract) ต้องมี**ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ** เป็นเรียงความย่อหน้าเดียวที่มีใจความครบถ้วนสมบูรณ์ มีสาระโดยสังเขปประกอบด้วย วัตถุประสงค์ วิธีดำเนินการวิจัย (Materials and Methods) การวิเคราะห์และสรุปผล (Results Conclusion)

4. คำสำคัญ (Keywords) ต้องมีทั้ง**ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ**

5. บทนำ (Introduction) ให้ข้อมูลและประเด็นสำคัญในงานวิจัย

6. วัตถุประสงค์ของเรื่องที่นำเสนอ

7. วิธีดำเนินการวิจัย (Materials and Methods) กล่าวถึงการออกแบบกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ โดยเรียบเรียงลำดับขั้นตอน

8. ผลการวิจัย (Result) รายงานและอธิบายผลที่สำคัญที่เป็นจริง มีตารางหรือภาพประกอบตามความจำเป็นและเหมาะสม ซึ่งคำอธิบายใต้ภาพและตาราง ต้องมีทั้ง**ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ**

9. สรุปและอภิปรายผล (Discussion) นำประเด็นที่สำคัญของผลการศึกษา อภิบาย วิเคราะห์ ตามลำดับการเสนอว่าเหมือนหรือแตกต่างจากการศึกษาของผู้อื่นอย่างไร โดยมีหลักฐานอ้างอิงที่น่าเชื่อถือการนำผลประยุกต์ใช้

10. ข้อคิดเห็น/ข้อเสนอแนะ

11. การอ้างอิงในเนื้อหา เชิงอรรถ และบรรณานุกรม (References) ใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบ APA **โดยกำหนดเป็นภาษาอังกฤษ**

การเสนอต้นฉบับบทความวิชาการ

1. ชื่อเรื่อง (Title) ต้องมีทั้ง**ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ**

2. ชื่อผู้เขียนและสังกัด (Author & by-line) ชื่อ นามสกุล สังกัด/หน่วยงาน ทั้ง**ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ** โดยใช้เครื่องหมาย *, ** ทำเชิงอรรถท้ายหน้า (footnote) ระบุตำแหน่งทางวิชาการ ชื่อสถานที่ทำงานหน่วยงานหรือสถาบันของผู้เขียนที่เป็นปัจจุบัน

3. บทคัดย่อ (Abstract) ต้องมีทั้ง**ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ** เป็นเรียงความย่อหน้าเดียวที่มีใจความครบถ้วนสมบูรณ์ มีสาระโดยสังเขปประกอบด้วย วัตถุประสงค์ ความสำคัญของบทความ และบทสรุป

4. คำสำคัญ (Keywords) ต้องมีทั้ง**ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ**

5. บทนำ (Introduction) ให้ข้อมูลและประเด็นสำคัญทางวิชาการ

6. วัตถุประสงค์ของเรื่องที่นำเสนอ

7. แกนหลักของเรื่อง อธิบายโดยผสมผสานกับข้อวิจารณ์ซึ่งประกอบด้วยประเด็นย่อยหรือหัวข้อย่อยและข้อเสนอแนะที่ก่อให้เกิดแนวคิดใหม่ หากมีคำอธิบายใต้ภาพและตาราง ต้องมีทั้ง**ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ**

8. บทสรุป (Conclusion)

9. ข้อคิดเห็น/ข้อเสนอแนะ

10. การอ้างอิงในเนื้อหา เชิงอรรถ และบรรณานุกรม (References) ใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบ APA **โดยกำหนดเป็นภาษาอังกฤษ**

รูปแบบการเขียนอ้างอิงแบบ APA (American Psychological Association) กำหนดเป็นรูปแบบภาษาอังกฤษ

1. การอ้างอิงในเนื้อหาบทความ

1.1 การอ้างอิง**ชื่อผู้แต่ง**ก่อนข้อความ

ผู้แต่ง 1 คน	**ผู้แต่งคนไทย : Name/Surname/(Year,/p./xx or pp./xx-xx)** **ผู้แต่งต่างประเทศ : Surname/(Year,/p./xx or pp./xx-xx)** **p. = อ้างหน้าเดียว/pp. = อ้างมากกว่า 1 หน้า
	ตัวอย่าง : Maslow (1970, pp. 21-23)
ผู้แต่ง 2 คน	**ผู้แต่งคนไทย : Name/Surname [1]/and/Name/Surname [2]/(Year,/p./xx or pp./xx-xx)** **ผู้แต่งต่างประเทศ : Surname[1]/and/Surname[2]/(Year,/p./xx or pp./xx-xx)**
	ตัวอย่าง : Hatch and Roegman (2017, pp. 20)
ผู้แต่ง 3 คนขึ้นไป	**ผู้แต่งคนไทย : Name/Surname [1]/et/al./(Year,/p./xx or pp./xx-xx)** **ผู้แต่งต่างประเทศ : Surname[1]/et/al./(Year,/p./xx or pp./xx-xx)**
	ตัวอย่าง : Reynolds et al. (2016, pp.1026-1027)
ผู้แต่งเป็นองค์กร หรือ นิติบุคคล สามารถใช้ชื่อย่อได้	**Organization/(Year,/p./xx or pp./xx-xx)**
	ตัวอย่าง : - Ramkhamhaeng University (RU, 2016, pp. 15-16) (อ้างอิงครั้งแรก) - RU (2016, pp. 11-12) (อ้างอิงครั้งต่อไป) **RU = Ramkhamhaeng University
ชื่อผู้แต่งเป็น “นิรนาม” หรือ “Anonymous”	**Anonymous/(Year,/p./xx or pp./xx-xx)**
	ตัวอย่าง : Anonymous, (2018)
ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง	**Title/(Year,/p./xx or pp./xx-xx)**
	ตัวอย่าง : As indentified in 100 Years (2009, p. 55)

หมายเหตุ :

1. เครื่องหมาย “ / ” หมายถึงเว้นวรรค 1 ระยะ
2. ผู้แต่งเป็นคนไทยระบุเฉพาะชื่อ ชื่อสกุล ไม่ใส่คำนำหน้า ซึ่งรวมถึงผู้แต่งที่มียศทางทหาร ตำรวจ มีตำแหน่งวิชาการ ไม่ต้องใส่ยศ และตำแหน่งทางวิชาการด้วยเช่นกัน สำหรับผู้แต่งเป็นชาวต่างประเทศ ระบุเฉพาะชื่อสกุล
4. ผู้แต่งที่**มีฐานันดรศักดิ์ บรรดาศักดิ์** ให้ใส่ชื่อ, ตามด้วยฐานันดรศักดิ์ เช่น Sukhumphan Boriphat, (M.R.)
5. ผู้แต่งเป็น**พระภิกษุทั่วไป**ให้ใส่คำว่า PHRA (พระ) PHRAMAHA (พระมหา) นำหน้าชื่อ เช่น PharamahaWanchai สำหรับผู้แต่งเป็น**พระภิกษุที่มีสมณศักดิ์** ให้ใส่ชื่อสมณศักดิ์ตามด้วยชื่อตัวในเครื่องหมายวงเล็บ ถ้าไม่ทราบชื่อตัวให้ใส่เฉพาะชื่อสมณศักดิ์ เช่น Somdet Phra Nyanasamvara (Charoen Suwattano)
6. ผู้แต่งใช้นามแฝง ให้ใส่นามแฝงตามที่ปรากฏในงาน เช่น Thommayanti

1.2 การอ้างอิง**ชื่อผู้แต่ง**หลังข้อความ

ผู้แต่ง 1 คน	**ผู้แต่งคนไทย :** (Name/Surname,/ Year,/p./xx or pp./xx.-xx) **ผู้แต่งต่างประเทศ :** (Surname,/Year,/p./xx or pp./xx.-xx)
	ตัวอย่าง : (Maslow, 1970, pp. 21-23)
ผู้แต่ง 2 คน	**ผู้แต่งคนไทย :** (Name/Surname[1]/&/Name/Surname[2],/Year,/p./xx or pp./xx.-xx) **ผู้แต่งต่างประเทศ :** (Surname[1]/&/Surname[2],/Year,/p./xx or pp./xx.-xx)
	ตัวอย่าง : (Hatch & Roegman, 2017, pp. 20)
ผู้แต่ง 3 คนขึ้นไป	**ผู้แต่งคนไทย :** (Name/Surname[1]/et/al.,/Year,/p./xx or pp./xx.-xx) **ผู้แต่งต่างประเทศ :** (Last Name/et/al.,/Year,/p./xx or pp./xx.-xx)
	ตัวอย่าง : (Reynolds et al., 2016, pp.1026-1027)
ผู้แต่งเป็นองค์กร หรือ นิติบุคคล สามารถใช้ชื่อย่อได้	(Organization,/Year,/p./xx or pp./xx.-xx)
	ตัวอย่าง : (Ramkhamhaeng University [RU], 2016, pp. 11-12) (การอ้างอิงครั้งแรก) (RU, 2016, pp. 11-12) (การอ้างอิงครั้งต่อไป)
ชื่อผู้แต่งเป็น “นิรนาม” หรือ “Anonymous”	(Anonymous,/Year,/p./xx or pp./xx.-xx)
	ตัวอย่าง : (Anonymous, 2018, p.6)
ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง	(Title,/Year,/p./xx or pp./xx.-xx)
	ตัวอย่าง : (100 Years, 2009, p.55)
หมายเหตุ : การอ้างอิงมากกว่าสองแหล่งข้อมูลให้เขียนเรียงตามลำดับอักษร เช่น - การวัดที่มีตัวแปรแฝงหลายตัว (Embretson & Reise, 2000; Marvelde et al., 2006)	

1.3 การอ้างอิงข้อมูลจากเว็บไซต์

ผู้แต่งคนไทย : Name/Surname,/Year,/month/Date
ผู้แต่งต่างประเทศ : Last Name,/Year,/month/Date

ตัวอย่าง :

- ความเป็นพลเมืองดิจิทัล (Digital Citizenship) คือแนวคิดแนวปฏิบัติที่ให้พลเมืองได้เรียนรู้และมีความสามารถในการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีดิจิทัลอย่างชาญฉลาด มีการบริหารจัดการ กำกับตนเองได้ รวมถึงรู้เท่าทันและสามารถปกป้องตนเองจากความเสี่ยงต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นจากการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล รวมทั้งเคารพสิทธิตนเองและผู้อื่น มีความรับผิดชอบต่อสังคมด้วย **(Sommut Namwong, 2021, November 18)**

ตัวอย่าง :

- Blockchain technology is a structure that stores transactional records, also known as the block, of the

public in several databases, known as the “chain,” in a network connected through peer-to-peer nodes. Typically, this storage is referred to as a ‘digital ledger.’ **(Simplilearn, 2022, Febuary 21)**

หมายเหตุ

- กรณีที่ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์ใช้คำว่า **(n.d.)** คือ no date ตามด้วยเครื่องหมายมหัพภาค (.) ต่อจากชื่อผู้แต่ง
- กรณีไม่ระบุ วัน/เดือน ให้ใช้ปีพิมพ์ ค.ศ. ในเครื่องหมายวงเล็บ ตามด้วยเครื่องหมายมหัพภาพ (.) ต่อจากชื่อผู้แต่ง
- กรณีที่สิ่งพิมพ์ ได้รับการตอบรับเพื่อตีพิมพ์แล้ว แต่ยังอยู่ในระหว่างการจัดพิมพ์ให้ระบุคำว่า (in press) สำหรับเอกสารไว้ในวงเล็บแทนปีพิมพ์

2. การระบุที่มาของข้อมูลรูปภาพ และตาราง

การอ้างอิงข้อมูลรูปภาพและตาราง **:** ให้เขียนด้านบน ชิดซ้าย ดังนี้

Figure x หรือ *Table x*

ชื่อภาพ หรือ *ชื่อตาราง* (ตัวเอียง)

รูปภาพ/ตาราง

Note. From...

รูปแบบการอ้างอิงข้อมูลรูปภาพและตาราง

จากวารสาร หรือนิตยสาร	*Note*./From/“Article,”/by/Author,/A./A.,/Year/*Journal*,/*Volume*(issue),/p./x or pp./xx-xx/(URL หรือ DOI)./Copyright/Permission.
จากหนังสือ	*Note*./From หรือ Adapted from/*Book*/(p./x or pp./xx-xx),/by/Author,/A./A.,/Year,/ Publisher./(URL)./Copyright/Permission.
จากเว็บไซต์	*Note*./From/*Article*,/by/Author,/A./A.,/Year,/Site Name/(URL)./Copyright Permission.

3. การเขียนอ้างอิง/บรรณานุกรม (Reference)

3.1 รูปแบบการลงรายการชื่อผู้แต่ง

	ผู้แต่งคนไทย	ผู้แต่งชาวต่างประเทศ
ผู้แต่ง 1 คน	Name/Surname	สกุลผู้แต่ง,/อักษรย่อชื่อต้น./ตามด้วยอักษรย่อชื่อกลาง.(ถ้ามี)
ผู้แต่ง 2 คน	Name/Surname$^{\text{คนที่ 1}}$/&/Name/Surname$^{\text{คนที่ 2}}$	สกุล$^{\text{คนที่ 1}}$,/อักษรย่อชื่อต้น./&/สกุล$^{\text{คนที่ 2}}$,/อักษรย่อชื่อต้น.
ผู้แต่ง 3-20 คน	Name/Surname^{1},/Name/Surname^{2},/Name/Surname^{3},/Name/Surname^{4},Name/Surname^{5},/&/Name/Surname^{6}	Surname,/A.^{1},/Surname,/B.^{2},/Surname,/C.^{3},/Surname,/D.^{4},/Surname,/E.^{5},/&/Surname,/F.^{6}
ผู้แต่งตั้งแต่ 21 คนขึ้นไป	Name/Surname^{1},/Name/Surname^{2},/Name/Surname^{3},/Name/Surname^{4},/เขียนจนครบ19คน,/./././&/Name/Surname$^{\text{คนสุดท้าย}}$.	Surname,/A.^{1},/Surname,/B.^{2},/Surname,/C.^{3},/เขียนจนครบ 19 คน,/./././ Surname,/N.$^{\text{คนสุดท้าย}}$.
หมายเหตุ : เครื่องหมาย “ / ” หมายถึงเว้นวรรค 1 ระยะ		

3.2 รูปแบบการเขียนอ้างอิง/บรรณานุกรม

1. บทความในวารสารแบบรูปเล่ม

ผู้แต่งคนไทย : Name/Surname./(Year)./Article./*Journal*,/*Volume number*(Issue number),/First page-Last page.

ผู้แต่งต่างประเทศ : Surname,/A./(Year)./Article./*Journal*,/*Volume number*(Issue number),/First page-Last page.

ตัวอย่าง :

- Woravith - Chansuvarn. (2014). The Design of Chemosensors for Naked-Eye Detection of Mercury(II) Ion. *KKU Science Journal, 42*(4), 748-760.
- Chansuvarn, W., Tuntulani, T. & Imyim, A. (2015). Colorimetric detection of mercury(II) based on gold nanoparticles, fluorescent gold nanoclusters and other gold-based nanomaterials. *TrAC Trends in Analytical Chemistry, 125*(65), 83-96.

***หมายเหตุ. การขึ้นบรรทัดใหม่ บรรทัดที่สองให้เว้นวรรค 5-7 ระยะ*

2. บทความในวารสารอิเล็กทรอนิกส์

2.1 มีเลข DOI

ผู้แต่งคนไทย : Name/Surname./(Year)./Article./*Journal*./*Volume number*(Issue number),/First page-Last page./DOI

ผู้แต่งต่างประเทศ : Surname,/A./(Year)./Article./*Journal*./*Volume number*(Issue number),/First page-Last page./DOI

ตัวอย่าง :

Herbst-Damm, K. L., & Kulik, J. A. (2005). Volunteer support, marital status, and the survival times of terminally ill patients. Health Psychology, *24*(4), 225-229.

	https://doi.org/10.1037/0278- 613 3.24.2.225
2.2 ไม่มีเลข DOI (URL)	**ผู้แต่งคนไทย : Name/Surname./(Year)./Article./*Journal*./*Volume number*(Issue number),/First page-Last page./URL** **ผู้แต่งต่างประเทศ : Surname,/A./(Year)./Article./*Journal*./*Volume number*(Issue number),/First page-Last page./URL**
	ตัวอย่าง : - Felder, R. M., & Brent, R. (1999). FAQs-2. Chem. ERgr. Education, 33(4), 276-277. http://www.ncsu. edu/felder-public/Columns/FAQs-2.html
3. หนังสือ (Book)	
3.1 หนังสือ	**ผู้แต่งคนไทย : Name/Surname./(Year)./*Book*/(Edition ed.)./Publisher.** **ผู้แต่งต่างประเทศ : Surname,/A./(Year)./*Book*/(Edition ed.)./Publisher.**
	ตัวอย่าง : - Woravith Chansuvarn. (2022). *Analytical Chemistry: Principle and Quantitative Calculation* (2 nd ed.). The Chulalongkorn University Press. - Shotton, M. A. (1989). *Computer addiction? A study of computer dependency*. Taylor & Francis. กรณีที่ผู้แต่งเป็นนิติบุคคล เช่น หน่วยงาน องค์กร บริษัท และเป็นผู้รับผิดชอบในการจัดพิมพ์ให้ใส่ชื่อย่อหรือใส่ข้อความสั้นๆ ในส่วนของสำนักพิมพ์หรือ ผู้รับผิดชอบในการจัดพิมพ์ได้ เนื่องจากได้เขียนชื่อเต็มไว้ในส่วนของผู้แต่ง เช่น WHO, The Association, The Institute, The Foundation, The Council, The Society, เป็นต้น - World Health Organization. (2013). The world health report 2013: Research for universal health coverage. WHO
3.2 บทความหรือบทในหนังสือ (Chapter in book)	**ผู้แต่งคนไทย : Name/Surname./(Year)./Chapter or Article./In/Editor/(Eds.),/*Book*/(Edition ed.)./(pp.-xx-xx)./Publisher.** **ผู้แต่งต่างประเทศ : Surname,/A./(Year)./Chapter or Article./In/Editor/(Eds.),/*Book*/(Edition ed.)./(pp.-xx-xx)./Publisher.**
	ตัวอย่าง : - Wanlapat Suksawas. (2018). Gaetano Mosca's Concept of Political Elite: A Case Study of Thai Political Elite in Malanumthai Period. In Watcharapol Supajakwattana & Watcharabon Buddharaksa (Eds.), *On Theories of Political Science and Public Administration* (2nd Ed.). (pp. 47-68). Naresuan

	University Publishing House. - Sparks, D.L. (2003). Environmental Soil Chemistry: An Overview. In D.L. Sparks (Eds.), *Environmental Soil Chemistry* (2nd Ed.). (pp. 1-42). Academic Press.
4. หนังสืออิเล็กทรอนิกส์	
4.1 หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ที่มี DOI	**ผู้แต่งคนไทย : Name/Surname./(Year)./*Book*./(Edition ed.)./DOI** ผู้แต่งต่างประเทศ : Surname,/A./(Year)./*Book*./(Edition ed.)./DOI
	ตัวอย่าง : - Aron, L., Botella, M., & Lubart, T. (2019). *Culinary arts: Talent and their development*. In R. F. Subotnik, P. Olszewski-Kubilius, & F. C. Worrell (Eds.), The psychology of high performance: Developing human potential into domain-specific talent (pp. 345–359). American Psychological Association. https://doi.org/10.1037/0000120-016
4.2 หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ที่ไม่มี DOI (URL)	**ผู้แต่งคนไทย : Name/Surmane./(Year)./*Book*./(Edition ed.)./URL** ผู้แต่งต่างประเทศ : Surname,/A./(Year)./*Book*./(Edition ed.)./URL
	ตัวอย่าง : **- Woravith Chansuvarn. (2022). *Analytical* *Chemistry: Principle and Quantitative Calculation*.** (2nd Ed.). https://www.chulabook.com/en/main-ebook - O' Keefe, E. (n.d.). *Egoism & the crisis in Western values*. http://www.onlineoriginals.com/showitem.asp.
4.3 บทความหรือบทในหนังสือเล็กทรอนิกส์ (Chapterin e-book rom database)	**ผู้แต่งคนไทย : Name/Surname./(Year)./Title of the chapter./In Editor/(Eds.)./*Book*/(Edition ed./pp. xx-xx)./URL** ผู้แต่งต่างประเทศ : Surname,/A./(Year)./Title of the chapter./In Editor/(Eds.)./*Book*/(Edition ed./pp. xx-xx)./URL
	ตัวอย่าง : - Thamsumet, N., Ittibenjapong, C., Kanjanahitanon, P., Chaichamni, P. & Panich, S. (2021). 1 Green Synthesis of Silver Nanoparticles from Catunaregam Tomentosa Extract. In P. Ramasami (Eds.), *Volume 2 Green and Sustainable Processing* (pp. 1-12). De Gruyter. https://doi.org/10.1515/9783110726145-001

5. วิทยานิพนธ์ (Theses & Dissertations)	
5.1 วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิตและวิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิตที่ไม่ได้ตีพิมพ์	**ผู้แต่งคนไทย : Name/Surname./(Year)./*Thesis title*/[Unpublished doctoral dissertation or Unpublished master's thesis]./University.** ผู้แต่งต่างประเทศ : Surname,/A./(Year)./*Thesis title*/[Unpublished doctoral dissertation or Unpublished master's thesis]./University.
	ตัวอย่าง : - Alisa Mithranon. (2022). *Influencing factors of electronic book's customer behavior :a case study of Thammasat University students* [Unpublished master's thesis]. Thammasat University. - Chansuvarn, W. (2012). *Spectrometric analysis of mercury(II) ion using gold nanoparticles stabilized by dithia-diaza ligands* [Unpublished doctoral dissertation]. Chulalongkorn University.
5.2 วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต และวิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิตจากเว็บไซต์ (ไม่อยู่ในฐานข้อมูลเชิงพาณิชย์)	**ผู้แต่งคนไทย : Name/Surname./(Year)./*Thesis title*/[Doctoral dissertation or Master's thesis]./Website name./URL** ผู้แต่งต่างประเทศ : Surname,/A./(Year)./*Thesis title*/[Doctoral dissertation or Master's thesis]./Website name./URL
	ตัวอย่าง : - Miller, T. (2019). *Enhancing readiness: An Exploration of the New Zealand Qualified Firefighter Programme* [Master's thesis, Auckland University of Technology].Tuwhera.https://openrepository.aut.ac.nz/handle/10292/12338
5.3 วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต และวิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิตจากฐานข้อมูลเชิงพาณิชย์	**ผู้แต่งคนไทย : Name/Surname./(Year)./*Thesis title*/(UMI number or other number)/[Doctoral dissertation or Master's thesis, University name]./Database name.** ผู้แต่งต่างประเทศ : Surname,/A./(Year)./*Thesis title*/(UMI number or other number)/[Doctoral dissertation or Master's thesis, University name]./Database name.
	ตัวอย่าง : - Becker, J. C. (2013). *Landscape-level influences on community composition and ecosystem function in a large river ecosystem* (Publication No. 3577776) [Doctoral dissertation, Graduate Council of Texas State University – San Marcos]. ProQuest Dissertations and Theses Global.
6. รายงานการประชุมเชิงวิชาการ (Proceeding)	
6.1 รูปแบบหนังสือ	**ผู้แต่งคนไทย : Name/Surname./(Year)./*Article*./In/Editor/(Ed. or Eds.),/Meeting topic./Meeting Title/(pp./xx-xx)./database.**

	ผู้แต่งต่างประเทศ : Surname,/A./(Year)./*Article*./In/Editor/(Ed. or Eds.),/Meeting topic./ Meeting Title/(pp./xx-xx)./database. หมายเหตุ กรณีมีเลข DOI หรือ URL ให้เติมต่อท้ายจากฐานข้อมูล
	ตัวอย่าง : - Katz, I., Gabayan, K., & Aghajan, H. (2007). *A multi-touch surface usingmultiple cameras*. In Blanc-Talon, W. Philips, D. Popescu, & P. Scheunders (Eds.), Lecture notes in computer science: Vol. 4678. Advanced conceptsfor intelligent vision systems (pp. 97-108). Springer-Verlag. https://doi.org/10.1007/978-3-540-74607-2_9
6.2 รูปแบบวารสาร	**ผู้แต่งคนไทย : Name/Surname./(Year)./Title: Sub-title./*Journal*,/*Volume*(Issue number),/First page-Last page./URL** ผู้แต่งต่างประเทศ : Surname,/A./(Year)./Title: Sub-title./*Journal*,/*Volume*(Issue number),/First page-Last page./URL
	ตัวอย่าง : - Chaudhuri, S., & Biswas, A. (2017). External terms-of-trade and labor marketimperfections in developing countries: Theory and evidence. *Proceedings of the Academy of Economics and Economic Education, 20*(1), 11-16. https://search-proquest-com. elibrary.jcu.edu.au /docview/1928612180?accountid=16285
7. รายงาน/การสัมมนา/อภิปราย	
7.1 รายงานที่จัดทำโดยหน่วยงานของรัฐหรือองค์กรอื่น	Organization./(Year)./*Title*./Publisher./URL (if any)
	ตัวอย่าง : - Office of the Civil Service Commission. (2018). 21 Century. *annual report 2561*. https://www.ocsc.go.th/sites/default/files/document/ocsc_annual_report_2561.pdf - National Cancer Institute. (2019). *Taking time: Support for people with cancer (NIH Publication No. 18-2059)*. U.S. Department of Health and Human Services, National Institutes of Health. https://www.cancer.gov/publications/patient-education/takingtime.pdf
7.2 รายงานที่จัดทำโดยผู้เขียนรายบุคคลสังกัดหน่วยงานของรัฐ หรือองค์กรอื่น	**ผู้แต่งคนไทย : Name/Surname./(Year)./*Title*./Publisher./URL(if any)** ผู้แต่งต่างประเทศ : Surname,/A./(Year)./*Title*./Publisher./URL(if any)

7.3 รายงานการประชุม/การสัมมนา/อภิปราย	Organization./(Year)./*Title*./Meeting topic./*Meeting title*./Meeting venue.
	ตัวอย่าง : - Thai Dietetic Association. (2020). Dietitian in a Disruptive Innovation Era. *Integrating Holistic wellness into dietetic Practice 2020*. Bangkok.
8. หนังสือพิมพ์/แผ่นพับ/จุลสาร	
8.1 หนังสือพิมพ์และหนังสือพิมพ์ออนไลน์	**ผู้แต่งคนไทย :** Name/Surname./(Year,/month/date)./Column title./Newpaper,/*Volume number*,/Pages number. ผู้แต่งต่างประเทศ : Surname,/A./(Year,/month/date)./Column title./Newpaper,/*Volume number*,/Pages number.
8.2 นิตยสาร	**ผู้แต่งคนไทย :** Name/Surname./(Year,/month/date)./Article./Magazine,/*Volume number*,/Pages number. ผู้แต่งต่างประเทศ : Surname,/A./(Year,/month/date)./Article./Magazine,/*Volume number*,/Pages number.
9. ราชกิจจานุเบกษา	
Name of the law./(year, month date)./*Royal Thai Govermment gazette*./Rule number/Session number./pp./xx-xx.	
ตัวอย่าง : - The Equitable Education Fund Act B.E. 2561 (2018). (2018, May 10). *Royal Thai Govermment gazette*. No.135 Chapter33 Gor. pp. 1-18.	
10. เว็บไซต์ หรือเว็บเพจบนเว็บไซต์	
ผู้แต่งคนไทย : Name/Surname./(year,/month/date)./*Article*./Website Name./URL ผู้แต่งต่างประเทศ : Surname,/A./(year,/month/date)./*Article*./Website Name./URL	
ตัวอย่าง : - Tomoyuki Ohe. (2019, August 29). *The chemical structure of drugs affects their toxicity*. Keio Research Highlights. https://research-highlights.keio.ac.jp/2019/08/b.html	

****กรณีชื่อผู้เขียนและชื่อเว็บไซต์เป็นชื่อเดียวกัน ไม่ต้องเขียนชื่อเว็บไซต์**

- Association of Massage Therapists. (n.d.). *Benefits of massage*. http://www.amt.org.au/massage-and-you/benefits-of-massage.html

****กรณีไม่สามารถระบุผู้เขียนได้ ให้ใช้ชื่อเรื่อง (ตัวเอียง) แทน**

- *Researchers replicate famous marshmallow test, make new observations*. (2018, May 25). Medical Xpress.https://medicalxpress.com/news/2018-05-replicate-famousmarshmallow.html? Utm_source=tabs&utm_medium=link&utm _campaign=story-tabs

****Wikipedia**

- Global warming. (2019, December 9). In *Wikipedia*. http://en.wikipedia.org/wiki/Global_warming Psychometric assessment. (n.d.). In The psychology wiki. Retrieved January 28, 2009, from http://psychology.wikia.com/wiki/Psychometric_assessment

****Blog Post & Comment**

- Stafford, T. (2018, January 3). The backfire effect is elusive. *Mind Hacks*. https://mindhacks.com/2018/01/03/the-backfire-effect-is-elusive/

หมายเหตุ

- *สีเหลืองเน้นข้อความ หมายถึง ตัวเอียง*
- *การขึ้นบรรทัดใหม่ บรรทัดที่สองให้เว้นวรรค 5-7 ระยะ*
- กรณีที่ไม่มีวันที่เผยแพร่ปรากฏ ให้ใส่ (n.d.)
- กรณีที่มีปรากฏเฉพาะ พ.ศ. หรือ ค.ศ. ให้ใส่แค่ (ปี ค.ศ.) เท่านั้น
- กรณีชื่อผู้เขียนและชื่อเว็บไซต์เป็นชื่อเดียวกัน ให้ตัดชื่อเว็บไซต์ออก
- กรณีไม่สามารถระบุผู้เขียนได้ ให้ใช้ชื่อเรื่อง (title) แทน (เป็นตัว*เอียง*)

ระวังไว้ เมื่อภัยมา

โจรร้อยมารยา #อย่าตกเป็นเหยื่อ

น้ำท่วม พายุถล่ม โคลนถล่ม ไฟไหม้ อุบัติเหตุ ระเบิด

3 กลโกง มิจฉาชีพมักใช้หลอก

หลอกให้โอนเงินบริจาค

ความผิดฐานฉ้อโกงประชาชน

การกระทำทุจริต ***หลอกลวง***ผู้อื่นด้วยข้อความเท็จ หรือ***ปกปิดความจริง***ต่อประชาชน และได้ทรัพย์สินไปจากผู้ถูกหลอกหรือบุคคลที่สาม หรือทำให้มีการทำ ถอน หรือทำลายเอกสารสิทธิ

โทษ

จำคุกไม่เกิน 5 ปี หรือปรับไม่เกิน 100,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

หลอกผู้ประสบภัย

- ⚠ สร้างข่าวปลอมหลอกลงทะเบียนรับเงินเยียวยา
- ⚠ นำข้อมูลส่วนตัวไปทำเรื่องผิดกฎหมาย

ความผิดตาม พ.ร.บ.คอมพิวเตอร์ฯ มาตรา 14 (1)

การกระทำทุจริต หรือหลอกลวง และนำเข้าข้อมูลสู่ระบบคอมพิวเตอร์ ที่บิดเบือน ปลอม หรือเท็จ โดยน่าจะเกิดความเสียหายแก่ประชาชน

โทษ

จำคุกไม่เกิน 5 ปี หรือปรับไม่เกิน 100,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

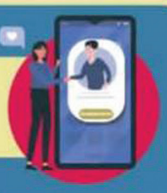

หลอกว่าเป็นหน่วยงานหรือคนมีชื่อเสียงขอรับบริจาค

ความผิดฐานฉ้อโกงประชาชน โดยแสดงตนเป็นคนอื่น

โทษ

จำคุก 6 เดือน - 7 ปี
และปรับ 10,000 - 140,000 บาท

เช็คให้ชัวร์ก่อนโอน

- **ควรบริจาคผ่านช่องทางที่เป็นทางการ (Official)** ตรวจสอบข้อมูลให้ถูกต้องว่ามีความน่าเชื่อถือหรือไม่
- ถ้าบัญชีปลายทางที่โอนเป็น **ชื่อบุคคล** ให้สงสัยไว้ก่อนว่าเป็น **มิจฉาชีพ**
- ระวังการ **แอบอ้าง** เป็นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อเปิดรับบริจาค
- **อย่าคลิกลิงก์** หรือ **เว็บปลอม** อาจถูกหลอกให้กรอกข้อมูลส่วนตัว และทำธุรกรรมผิดกฎหมาย

ประชาชนที่ได้รับความเสียหายแจ้งความได้ที่สถานีตำรวจ และออนไลน์ได้ที่ https://thaipoliceonline.com โทร. 1441
กองบัญชาการตำรวจสืบสวนสอบสวนอาชญากรรมทางเทคโนโลยี

ประมวลกฎหมายอาญา (มาตรา 341, 342 (1), 343)
พ.ร.บ.ว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 (มาตรา 14 (1))

*Design by Nawaphon
*ขอสงวนสิทธิ์ห้ามดัดแปลงข้อมูลที่ปรากฏในเอกสารนี้
*ข้อมูลเมื่อวันที่ 13 กันยายน 2567

5 สิ่งที่ทำร้ายศพ ต้องเตรียมรับโทษ

คนตายก็มีเกียรติ มีศักดิ์ศรี

1 ปิดบังการตาย

ลอบฝัง ซ่อนเร้น ย้าย ทำลาย เพื่อปิดบังการตาย/ เหตุที่ทำให้ตาย

จำคุกไม่เกิน 1 ปี หรือปรับไม่เกิน 20,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

2 กระทำชำเราศพ

สนองความใคร่โดยการใช้อวัยวะเพศของตน ล่วงล้ำอวัยวะเพศ ทวารหนัก ช่องปากของศพ

จำคุกไม่เกิน 3 ปี หรือปรับไม่เกิน 60,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

3 อนาจารศพ

กระทำไม่สมควรทางเพศต่อศพ เช่น กอด จูบ ลูบคลำ หรือแตะเนื้อต้องตัวศพ

จำคุกไม่เกิน 2 ปี หรือปรับไม่เกิน 40,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

4 ทำให้ศพเสียหาย

กระทำต่อศพ อัฐิ เถ้าของศพ โดยไม่มีเหตุสมควร ทำให้เสียหาย เคลื่อนย้าย ทำลาย ทำให้เสื่อมค่า ทำให้ไร้ประโยชน์ ซึ่งศพ เช่น ตัดส่วนของศพไปขาย จับศพแขวนคอ ทุบตีศพ

จำคุกไม่เกิน 3 ปี หรือปรับไม่เกิน 60,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

5 ดูหมิ่นศพ

ดูหมิ่นเหยียดหยามศพ ด้วยวาจา กริยา ท่าทาง คือ ด่า เหยียดหยาม สบประมาท ทำให้อับอาย ทำให้เสียหาย ลดคุณค่าทางสังคม เช่น ปัสสาวะรดศพ เจตนาวางศพในลักษณะดูหมิ่น

จำคุกไม่เกิน 3 เดือน หรือปรับไม่เกิน 5,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

*การเผยแพร่/แชร์/โพสต์ภาพศพในสภาพที่ไม่น่าดูและเขียนข้อความดูหมิ่น อาจเข้าข่ายความผิดฐานดูหมิ่นศพ ต้องพิจารณาเป็นรายกรณี

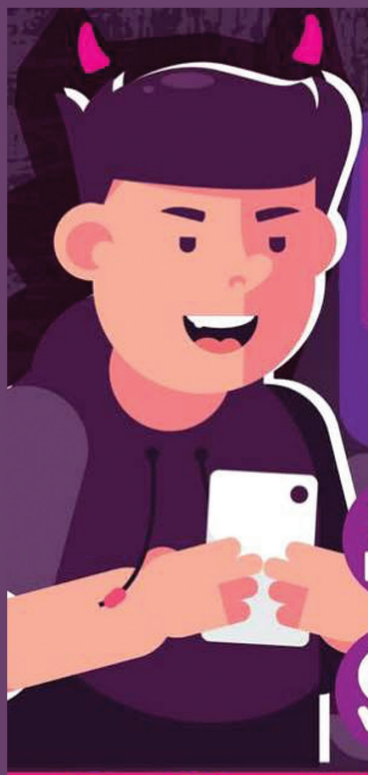

#โพสต์ด่า-ประจานลง Social ระวังคุก!

พิมพ์ พูด เขียน วิธีอื่นๆ

"ใส่ความ" แสดงความเห็นถึงผู้อื่น ไม่สำคัญว่าจะเป็นเรื่องจริงหรือเท็จ

"ผู้อื่น" ผู้เสียหายที่ถูกด่าและต้องระบุชัดเจนว่าเป็นใคร

ต่อหน้าบุคคลที่สาม ทำให้บุคคลนั้น **"เสียชื่อเสียง ถูกดูหมิ่น ถูกเกลียดชัง"** (ให้ดูจากความรู้สึกของบุคคลทั่วไป เมื่อถูกด่าเช่นเดียวกัน)

*ก้ากล่าวถึงเหตุการณ์ที่ยังไม่เกิดขึ้น หรือเป็นข้อเท็จจริงที่เป็นไปไม่ได้ เช่น ด่าว่าเป็นสัตว์ ซึ่งคนไม่มีทางกลายเป็นสัตว์ได้ จึงถือว่าไม่เป็นการใส่ความ

#โพสต์แบบไหน? เสี่ยงผิดหมิ่นประมาท

ประพฤติชั่วหรือทุจริต เช่น รับสินบน, เป็นคนขายชาติ

หน้าที่การงาน เช่น ใช้อำนาจในทางที่ผิด, ทุจริตงบประมาณ

ประพฤติเสื่อมเสียในประเวณี เช่น เป็นกะหรี่, ขายตัว, เป็นเมียน้อย

ฐานะทางการเงิน เช่น ประจานลูกหนี้,ทวงหนี้ผ่าน Social

#โพสต์ด่า แต่ไม่ได้เอ่ยชื่อผิดหรือไม่?

การหมิ่นประมาท จะต้องระบุชัดเจนว่าหมายถึงคนใดคนหนึ่งโดยเฉพาะ หรืออ่านแล้วได้ความว่าหมายถึงใคร

แม้ไม่เอ่ยชื่อ แต่มีตัวอักษรย่อ คำ หรือ ภาพที่ทำให้คนทั่วไปเข้าใจได้ว่าที่โพสต์หมายถึงใคร

****ไม่มีความผิด หากไม่รู้ว่าหมายถึงใคร**

โพสต์ด่า = ผิด

#มาตรา 326

Post ด่าใน Facebook ส่วนตัว ไม่ได้ตั้งค่าสาธารณะ

Post ด่าในกลุ่ม LINE หรือกลุ่ม Facebook แบบส่วนตัว

*ประชาชนทั่วไป ไม่สามารถเข้าถึงข้อความได้

You and 99 others 200 Comments

#มาตรา 328

#โพสต์ด่าใน Facebook ส่วนตัว ที่ตั้งค่าเป็นสาธารณะ หรือ Facebook page, YouTube และแอปพลิเคชัน อื่นๆ

*ประชาชนทั่วไป สามารถเข้าถึงข้อความได้

โทษ มี 2 แบบ

#1 ความผิดฐานหมิ่นประมาท (ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 326)

ใส่ความผู้อื่นต่อบุคคลที่สาม ทำให้เสียชื่อเสียง ถูกดูหมิ่น หรือถูกเกลียดชัง

โทษ: จำคุกไม่เกิน 1 ปี และปรับไม่เกิน 20,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

#2 ความผิดฐานหมิ่นประมาทด้วยการโฆษณา (ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 328)

ใส่ความผู้อื่นต่อบุคคลที่สาม ทำให้เสียชื่อเสียง ถูกดูหมิ่น หรือถูกเกลียดชัง กระทำการโฆษณาด้วยเอกสาร ภาพวาด ภาพระบายสี ภาพยนต์ ภาพหรือตัวอักษร ที่ให้ปรากฏแผ่นเสียง บันทึกภาพหรือบันทึกเสียง โดยกระจายเสียงหรือกระจายภาพ ป่าวประกาศด้วยวิธีอื่นๆ

โทษ: จำคุกไม่เกิน 2 ปี และปรับไม่เกิน 200,000 บาท

Design by WACHIRABORDINT INKAEW
*ขอสงวนสิทธิห้ามดัดแปลงข้อมูลที่ปรากฏบนเอกสารนี้ (24/9/2567)

เมาเกิน 20 มิลลิกรัม โดนทั้งจำทั้งปรับ

กฎกระทรวงการทดสอบปริมาณแอลกอฮอล์ในร่างกายของผู้ขับขี่ พ.ศ. 2567

ปริมาณแอลกอฮอล์ในเลือดเท่าไร = เมาแล้วขับ

เกิน 20 mg%

- ผู้ขับขี่อายุน้อยกว่า 20 ปี
- มีใบขับขี่ชั่วคราว (แบบ 2 ปี)
- ไม่มีใบขับขี่
- อยู่ระหว่างถูกพักหรือถูกเพิกถอนใบขับขี่
- มีใบขับขี่รถประเภทอื่น ซึ่งที่ใช้แทนกันไม่ได้

เกิน 50 mg%

- สำหรับผู้ขับขี่ที่เป็นบุคคลทั่วไป

วิธีทดสอบระดับแอลกอฮอล์

หากวัดปริมาณแอลกอฮอล์จาก**ลมหายใจไม่ได้** ให้**วัดจากร่างกายแทน** โดยต้องได้รับความยินยอมจากผู้ขับขี่

1. วัดปริมาณแอลกอฮอล์จาก *"ลมหายใจ"*

ด้วยเครื่องตรวจวัดระดับแอลกอฮอล์ **โดยการเป่า**

2. วัดปริมาณแอลกอฮอล์จากร่างกาย

"ตรวจวัดจากปัสสาวะ"

เก็บตัวอย่างส่งโรงพยาบาลหรือสถานที่ที่กำหนด**เพื่อให้**ห้องปฏิบัติการตรวจวัดปริมาณแอลกอฮอล์

"ตรวจวัดจากเลือด"

ส่งตัวผู้ขับขี่ไปโรงพยาบาลใกล้ที่สุด **เพื่อเก็บตัวอย่างเลือดด้วยวิธีทางการแพทย์**

ปริมาณแอลกอฮอล์เกิน มีโทษอะไร

ผู้ที่เมาแล้วขับและหลักฐานจะถูกส่งไปยังพนักงานสอบสวนโดยเร็ว แต่ต้องไม่เกิน 6 ชม. เพื่อดำเนินคดี

ทำผิดครั้งแรก

จำคุกไม่เกิน 1 ปี หรือ**ปรับ** 5,000 - 20,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และ**ถูกพัก**ใช้ใบอนุญาตขับขี่ ไม่น้อยกว่า 6 เดือน หรือ**เพิกถอน**ใบอนุญาตขับขี่

ทำผิดซ้ำอีก

ทำผิดซ้ำภายใน 2 ปี นับจากครั้งแรก (อยู่ในช่วงคาดโทษ) **เพิ่มโทษจำคุก**ไม่เกิน 2 ปี และปรับ 50,000 - 100,000 บาท และ**พักใบอนุญาตขับขี่**ไม่น้อยกว่า 1 ปี หรือ**เพิกถอน**ใบอนุญาตขับขี่

ปฏิเสธไม่เป่า

- ฝ่าฝืนคำสั่งเจ้าพนักงาน ที่สั่งทดสอบ : ปรับครั้งละไม่เกิน 1,000 บาท
- ฝ่าฝืน**ไม่เป่า สันนิษฐานว่าเมาแล้วขับ** : **จำคุก**ไม่เกิน 1 ปี และ**ปรับ** 5,000 - 20,000 บาท หรือ**ทั้งจำทั้งปรับ** และ**ถูกพักใช้**ใบอนุญาตขับขี่ไม่น้อยกว่า 6 เดือน หรือเพิกถอนใบอนุญาตขับขี่

*เจ้าหน้าที่จะต้องกักตัวผู้ขับขี่ที่เชื่อว่า **"เมาแล้วขับ"** เพื่อทดสอบในระยะเวลาที่จำเป็นและให้เสร็จโดยเร็ว*

ประกันคุ้มครองหรือไม่

- ประกันภัยภาคสมัครใจ : *ไม่คุ้มครอง* (เป็นไปตามเงื่อนไขของสัญญาประกันภัยฯ)
- ประกันภัย พ.ร.บ. (ภาคบังคับ) : *คุ้มครอง* ความเสียหายที่เกิดขึ้นกับ *"คนเมาแล้วขับและคู่กรณี"* ส่วนค่าเสียหายที่เกิดขึ้นกับ "รถ" เจ้าของรถ หรือผู้ขับขี่ ต้องรับผิดชอบเอง

Design By Chompunoot ขอสงวนลิขสิทธิ์ห้ามดัดแปลงข้อมูลที่ปรากฏในเอกสารนี้ (ข้อมูล ณ วันที่ 16 ตุลาคม 2567)

- พ.ร.บ.จราจรทางบก พ.ศ. 2522 และแก้ไขเพิ่มเติม (ม.43 (2), 142 (2) ว.2-ว.5, ม.154(3), ม.160ตรี ,ม.160 ตรี/1)
- กฎกระทรวงการทดสอบปริมาณแอลกอฮอล์ในร่างกายของผู้ขับขี่ พ.ศ. 2567 (มีผลบังคับใช้ 20 กันยายน 2567)
- พ.ร.บ.คุ้มครองผู้ประสบภัยจากรถ พ.ศ. 2535

ให้ความรู้กฎหมาย เป็นเรื่องง่ายสำหรับคุณ...

สมุดภาพ อินโฟกราฟิก กฎหมาย

หมวดหมู่ความรู้

- กระบวนการยุติธรรมและความผิดอาญา
- ครอบครัว มรดก เด็กและสตรี
- สัญญา หนี้ ซื้อ-ขาย บ้าน รถ ที่ดิน
- สิทธิและความคุ้มครองตามกฎหมายอื่น
- ขอความช่วยเหลือกระทรวงยุติธรรม

สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม

FREE COPY

ฉบับปรับปรุง ปี 2567

บทความประจำฉบับ

บทความวิจัย

ยุทธศาสตร์การแก้ปัญหายาเสพติดโดยใช้พลังเครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วม
เรณู ไชยวุฒิ และนรินทร์ สังข์รักษา

สถานคุมขังภายหลังพ้นโทษ
ฤทธิรงค์ จุฑาพฤฒิกร และคณะ

การบริหารจัดการภาวะผู้นำเป็นพิษในหน่วยทหาร
พิทูร พงษ์ธะนะ

แนวทางการยกร่างพระราชบัญญัติการจัดการศพภายหลังการชันสูตร
รัชดาภรณ์ มรม่วง, อมรเทพ พลศึก และพลอยศมน เอี่ยมศิลา

ปัญหาและแนวคิดทางกฎหมายที่ส่งผลต่อคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 6/2564
ธนเสฏฐ์ ภิรมย์เอี่ยม

การบริหารจัดการสภาพแวดล้อมเพื่อรองรับโรคระบาดทางระบบทางเดินหายใจ โควิด – 19 ในทัณฑสถานไทย: กรณีศึกษาเรือนจำกลางประจำจังหวัดสามแห่ง
ชุมพร มูรพันธุ์, พิยะรัตน์ นันทะ และพิสิษฐ์ เบะประโคน

บทความวิชาการ

ความสำคัญของการตรวจประเมินวัตถุพยานประเภทโครงกระดูกมนุษย์เบื้องต้น
รภัสสรณ์ สังข์ดิษฐ์

สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม

อาคารรัฐประศาสนภักดี ชั้น 9 ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษาฯ
ถนนแจ้งวัฒนะ เขตหลักสี่ กรุงเทพฯ 10210 โทรศัพท์ 0 2141 3741 โทรสาร 0 2143 8930
ดาวน์โหลดวารสารได้ที่ www.oja.go.th/TH/jtjs/